

ALTARUL BANATULUI

REVISTA OFICIALĂ A ARHIEPISCOPIEI TIMIȘOAREI ȘI CARANSEBEȘULUI
ȘI A EPISCOPIEI ARADULUI

C U P R I N S U L

Anul III (XLII) nr. 4—6 (serie nouă)

aprilie—iunie 1992

Redacția : Biserica și problemele social — — — — — 3

STUDII

Prof. dr. ALEXANDRU BELU : Adevărul învierii lui Iisus Hristos	8
Preot CEZAR STERPU : Crucea — Trupul înviat — Biserica — —	11
Arhim. B. V. ANANIA : Poezia religioasă română modernă. Mari poeți de inspirație creștină (I) — — — — —	14
Preot DOREL UNGURAȘ : Aspecte vectoriale ale îndreptării —	29
Preot IOAN BÎRLĂNESCU : Sensul cosmic al Liturghiei ortodoxe și al lăcașului de cult — — — — —	41
Prot. dr. SIMION RADU : Mântuitorul Hristos și copii — — —	47
ROMIȚĂ B. IUCU : Concepția filosofică-religioasă fundament al pedagogiei lui J. A. Comenius — — — — —	55
Conf. univ. dr. NICOLAE BOCȘAN : Liberalism și individualitate națională în filosofia politică românească din Banat în secolul XIX — — — — —	61

TEXTE PATRISTICE

Sf. GRIGORIE din Nazianz : Cuvîntare apologetică sau Apărarea pentru fuga în Pont și arătarea demnității, valorii și menirii preoției (trad. pr. prof. <u>S. Cîndea</u>) — — — —	67
---	----

URME DIN TRECUT

Dr. VICTOR LĂZĂRESCU : Moment aniversar lugojan — —	113
Prot. dr. VASILE MUNTEAN și prof. EMERIC LAY : Ctitorul Gavril Gurean — — — — —	114
Preot TRAIAN MAGOȘ : Nicolae Ștefu (1855—1914) — — —	119
Prof. IOAN GOGOȘĂ : Contribuții la originea numelui localității Armeniș — — — — —	121

ALTARUL BANATULUI

4-6

Serie nouă, anul III (XLII)
aprilie—iunie 1992

EDITURA MITROPOLIEI BANATULUI

COMITETUL DE REDACȚIE

- Președinte :** I. P. S. NICOLAE, Mitropolitul Banatului.
- Vicepreședinți :** P. S. TIMOTEI, Episcopul Aradului, Ienopolei și Hălmagiului.
Prea Sfințitul Episcop EMILIAN BIRDAȘ
- Membri :** Preot ILIE MAIER vicar administrativ la Arhiepiscopia Timișoarei și Caransebeșului.
Preot EMIL ROMAN vicar administrativ la Episcopia Aradului.
Preot PETRU DOROBANȚU, consilier la Arhiepiscopia Timișoarei și Caransebeșului.
Pr. dr. IOAN TULCAN, preot la parohia Arad-Centru.
Preot SORIN COSMA, profesor la Seminarul teologic din Caransebeș.
- Corectori :** Preot IOAN D. ȚIRNEA
CONSTANTIN GURAU
- Redacția și Administrația :** Arhiepiscopia ortodoxă română, 1900
Timișoara I, bd. C. D. Loga nr. 7. Cont virament
Banca de comerț, filiala Timișoara, nr. 45.10.8.192.
Abonamentul anual — lei 800

BISERICA ȘI PROBLEMELE SOCIALE

Înainte cu peste o sută de ani Mihai Eminescu critica „apatia cu care Biserica stă în fața chestiunilor sociale“ (*Opere*, vol. XII, București, Editura Academiei, 1985, p. 132). Fără a preciza la care Biserică se referă, e mai mult decât sigur că el a vizat Biserica noastră Ortodoxă. Deși ne este neplăcut, totuși trebuie să recunoaștem că, pînă la un punct, observația marelui nostru poet era îndreptățită. Din cauza unor motivații asupra cărora nu dorim să insistăm, Ortodoxia nu și-a încheșat o doctrină socială sistematică. Preocupată mai mult de problemele duhovnicești, ea a lăsat pe seama societății, a statului, aspectele de fiecare zi ale vieții oamenilor, deși exemple de slujire a semenilor s-ar putea cita destule (întreținerea unor spitale, azile și orfeline, asistarea bolnavilor sau handicapatilor, ajutorarea ărilor în diferite nevoi materiale etc.). Se împlinea astfel porunca iubirii dată de Mîntuitorul Hristos.

Ceea ce dorim noi să punem în evidență nu sînt însă gesturile samaritene care fără doar și poate își au valoarea lor ci, mai ales, existența sau nu — cum spuneam — a unei doctrine sociale a Bisericii. Biserica deține incontestabil un bogat patrimoniu religios și moral decurgînd din mesajul Domnului Iisus, din doctrina Sfinților Apostoli, din tradiția ecleziastică care, toate la un loc și fiecare în parte, puteau inspira și furniza criterii practice. De fapt numeroasele și arzătoare probleme cu care se confruntă societatea, nu mai puțin numeroasele soluții cu care au venit ideologiile, curentele și partidele politice care nu o dată au împins spre extreme (la dreapta de tip fascist ori la stînga de tip comunist-marxist) au evidențiat într-un chip imperios necesitatea ca Biserica, reprezentînd învățătura evanghelică, să contribuie la găsirea soluțiilor celor mai corecte pentru numeroasele probleme cu care se confruntă societatea.

Punctele de reper le găsim, trebuie repetat, în „vestea cea bună“ a lui Iisus Domnul. Explicitarea lor și stabilirea amănuntelor însă rămâne să se facă de acum înainte cu aportul teologilor și moraliștilor, a specialiștilor în economie, sociologie și științele politice, etc.

Numărul mare și complexitatea problemelor cu care este confruntată lumea noastră impun găsirea unor soluții competente și în același timp creștinești. Iată bunăoară problema muncii cu toate implicațiile ei care se referă la sectorul economic, artizanal și industrial, la mîna de lucru și modul cum e întrebuințată, la muncitori și soarta lor, la profit și economia de piață etc., toate acestea necesită respectarea unor principii conforme cu demnitatea fiilor lui Dumnezeu. Cucerirea spațiului, uimitorul progres tehnic, descoperirea energiei nucleare, au complicat mai mult lucrurile. A apărut apoi poluarea și distrugerea resurselor față de care nu se poate să nu se ia o atitudine clară. Informatica și automatizarea sînt și ele pe cale de a pune în discuție tot mai mult activitatea umană și valoarea ei. Ce să mai spunem pe deasupra despre acele chestiuni care au frămîntat și pînă acum societatea : dreptul la proprietate, relațiile dintre patroni și muncitori, raporturile dintre diferitele segmente ale societății, legăturile dintre țări și națiuni, disproporția dintre diferitele zone ale lumii ... Problemele mai noi ca și cele din trecut au devenit mai complicate după experiența tragicilor ani de dictatură comunistă cînd într-o mare parte a lumii predominantă a ajuns ideologia marxistă care pretindea să dea soluții tuturor problemelor sociale și nu numai acestora.

Pus în fața atîtor dificultăți omul credincios este tentat să gîndească mai mult la profețiile despre sfîrșitul lumii decît la modalitatea de a le depăși. Totuși concepția creștină care încurajează impulsurile cele mai nobile ale naturii umane, îmbie motive de speranță și susține optimismul cel mai puternic deoarece se întemeiază pe convingerea în prezența providențială a lui Dumnezeu în lume. Solidară intim cu întreaga omenire, Biserica lui Hristos Mîntuitorul trebuie să-și aducă propria contribuție la îmbunătățirea sortii oamenilor.

În acest context se pune aproape de la sine chestiunea creării unui „om nou“. Sintagma acum formulată sună însă teribil în urechile noastre după ce ani de-a rîndul ni s-a vorbit despre

„omul nou” și după ce în realitate omul a fost nesocotit, batjocorit și chiar lichidat. Și totuși Evanghelia este aceea care proclamă nevoia înmîririi omului (II Corinteni 5, 17 ; Galateni 6, 15 ; Efeseni 2, 15) aceea care propune un mesaj aparte cu privire la om și realitatea umană.

Dacă se ia în considerare Biserica apostolică și deschiderea ei spre „neamuri” chemate și ele la mîntuire, dacă se ia în considerare confruntarea cu elenismul și extraordinara înflorire din perioada patristică, se observă mereu cum Biserica a încercat să se afle în dialog cu realitățile istorice în care a trăit. De asemenea în evul mediu cînd se păstrau reminiscențele filosofiei antice, ea a încurajat realizarea unei sinteze pe plan științific și crearea de structuri capabile să asigure conviețuirea între popoare.

Din asemenea perspectivă se cuvine spus că în ceea ce-l privește pe om nu există concurență între știință și credință. Mai degrabă se observă o reală complementaritate deoarece știința singură nu reușește să satisfacă atracția absolutului, această constantă care nu se poate smulge din sufletul omului. Or un punct fix al doctrinei sociale a Bisericii este că omul trebuie să se hrănească nu numai cu pîinea care o cîștigă muncind, dar și cu pîinea științei și progresului, a civilizației și culturii. În acest scop se impune a fi eliminate obstacolele și discriminările în ce privește accesul la cultură care devine și ea un vehicol al mesajului creștin.

Cuceririle epocii moderne la rîndul lor pot să încurajeze apariția unor noi forme ale dialogului între cultură și credință. De la ecologie la biotică și informatică, apar oportunități ce nu pot fi neglijate. Biserica își dă seama că străbate una din fazele cele mai inovatoare ale istoriei în care orizontul uman s-a extins foarte mult. Drept urmare doctrina socială a Bisericii are datoria să se angajeze cu reală forță creatoare în cele mai îndrăznețe tentative. Au apărut în plus situații neîntîlnite odinioară. E suficient să ne gîndim bunăoară la marile migrații cu ocazia cărora se deplasează milioane de inși, toți purtînd un patrimoniu dospit de-a lungul multor secole și la care nu renunță în ciuda tentativelor de asimilare a noului mediu în care s-au trezit. Astfel la nivelul structurilor sociale se întrevăd forme ale societăților multiculturale care depășesc frontierele tradiționale, geografice și politice.

Față de situații asemănătoare, care va fi atitudinea Bisericii? Răspunsul nu poate fi altul decât afirmarea primatului omului. Omul ca individ, ca persoană, constituie realitatea supremă a universului pentru valorile pe care i le-a dăruit Dumnezeu și pentru destinul transcendent pe care i l-a hărăzit. Prin urmare societatea trebuie și ea să se conformeze acestei realități punându-se în serviciul omului nu numai ca individ ci și ca mai mică oră mai mare colectivitate, punând la adăpost existența umană individuală și colectivă de primejdiile care o amenință. Cu sprijinul societății întemeiată pe religie, omul va putea depăși teama față de propriile cuceriri, instrumente potențiale ale distrugerii. Dimpotrivă aceste cuceriri vor trebui să constituie mijloace eficace de înfrângere a atîtor flageluri precum bolile, foametea, violența, nesocotirea semenului, oferind astfel noilor generații o viață mai demnă.

În acest proces Biserica este chemată să-și împlinească rolul ei ca una ce are un cuvînt de spus în noile sinteze ce nu suferă amînare datorită dezvoltării vieții sociale. Ea nu va obosi să proclame valoarea omului în sine și că omul trebuie iubit pentru că este om, pentru că are o demnitate ce este numai a lui.

Pentru a trece de la principii la practică, Biserica este datoră să reînnoiască angajamentul ei social, să dezvolte solidaritatea ei cu cei săraci, marginalizați și umiliți, să promoveze valorile umane autentice, să ajute oamenii să fie liberi și mulțumiți din toate punctele de vedere.

În doctrina ei socială Biserica nu deține un manual cu rețete gata formulate. Ea însăși trebuie să mai cerceteze, să se mai confrunte, să verifice, dar pe lîngă aceasta deține lumina și eforta decurgînd din Evanghelia lui Iisus. Urmînd cu fidelitate lui Hristos, ea va continua să anunțe veșnicul mesaj al îngerilor din noaptea Crăciunului: „Mărire întru cei de sus lui Dumnezeu și pe pămînt pace, între oameni bună voire“.

Deși purtătoarea unui mesaj social generos, a fost o vreme cînd Biserica — precum arătam deja — a pus accentul mai ales pe latura spirituală a omului și a lăsat-o pe cea socială în grija statului. Aceasta a permis — și acum vom cita dintr-un articol intitulat semnificativ „Creștinism și dreptate socială“ a publicistului Alexandru Virgil Ioanid (revista „Puncte cardinale“, Sibiu, an. I, nr. 6, 1991, p. 2) — „acapararea și dirijarea aspirațiilor-

lor de dreptate socială, de către forțe laice, de cele mai multe ori atee sau ostile creștinismului și care, lipsite de spiritul lui Hristos, aveau să eșueze, fie perpetuind nedreptățile sub o altă formă (cazul revoluției franceze care a transferat privilegiile aristocrației asupra burgheziei), fie amplificând răul social pînă la apariția unor fenomene aberante (cazul revoluției ruse și al comunismului în general, cu formarea nomenclurii compradore ultrapotente). Iată însă, continuă articolul citat, în epoca noastră asistăm la o trezire a interesului creștin pentru problemele obștei în ansamblul lor. Creștinismul constituie o formulă integrală de viață, nu limitată la aspecte de cult și îmbunătățire duhovnicească personală. Ba poate chiar îmbunătățirea duhovnicească trebuie să îndemne pe adevărații creștini să se implice în rezolvarea situațiilor complexe economice și spirituale care confruntă miliardele de locuitori ai Terrei... La noi, după ce Biserica a lăsat multă vreme problemele sociale în seama statului, situația s-a schimbat după revoluția anticomunistă din decembrie 1989. „Nu trebuie să pierdem din vedere însă, conchide articolul în cauză, că în acest domeniu Dumnezeu ne arată ce trebuie să facem și ne ajută, cînd ne străduim cu adevărat. Rezolvarea problemelor o lasă însă în mare măsură în seama vredniciei noastre de a colabora cu intențiile Sale“. E și convingerea noastră, căreia adăugăm hotărîrea de a nu acționa niciodată singuri și izolat, ci totdeauna împreună cu frații noștri, împreună cu Biserica întreagă.

Redacția

ADEVĂRUL ÎNVIERII LUI IISUS HRISTOS

de : prof. dr. ALEXANDRU BELU

În activitatea Sa pămîntească, Domnul nostru Iisus Hristos a săvîrșit multe și felurite minuni. Ele nu puteau să aibă loc prin mijloace naturale omenеști, așa cum încercau să susțină raționaliștii moderni, protestanții liberali și, în general, înverșunații adversari ai creștinismului. Faptele extraordinare ale Mîntuitorului includeau atributele caracteristice ale unor minuni autentice, pe care numai un Dumnezeu atotputernic era în stare să le facă. Concludentă ne apare mărturisirea lui Nicodim, din cuvintele : „*știm că de la Dumnezeu ai venit învățător ; că nimeni nu poate face aceste minuni, pe care le faci Tu, dacă nu este Dumnezeu cu el*“ (Ioan 3, 2). Dar, dintre toate acestea, cea mai strălucită este propria Sa înviere din morți, prăznuită în fiecare an la sărbătoarea Paștilor. Ea reprezintă o convingătoare dovadă privind dumnezeirea lui Iisus, o probantă mărturie a divinității creștinismului. Semnificația deosebită a evenimentului supranatural se desprinde suficient de limpede din sublinierea Sfîntului Apostol Pavel : „*Și dacă Hristos n-a înviat, zadarnică este atunci propovăduirea noastră, zadarnică și credința voastră*“ (I Corinteni 15, 14).

Adevărul învierii lui Iisus Nazarineanul se fundamentează pe multe și certe dovezi. Una dintre acestea o reprezintă soldații însărcinați cu paza mormîntului. Îndată ce minunea a avut loc, ei se grăbesc să o relateze mai marilor sinedriului. Potrivit celor afirmate de evanghelistul Matei (28, 2), „*au vestit arhierilor toate cele întîmplate*“. În primul rînd, au explicat motivele care au determinat părăsirea înainte de vreme a mormîntului, lăsîndu-l nesupravegheat. Vor fi spus că n-au văzut pe nici unul dintre învățăceii Domnului prin împrejurimi, ba mai mult, în favoarea Lui a intervenit un înger care a rostogolit piatra de la ușa mormîntului, dezlănțuindu-se un puternic cutremur de pămînt, semn evident al mării puteri a lui Dumnezeu. Îngerul a înlăturat piatra nu pentru a facilita ieșirea lui Iisus, ci din dorința ca toți cei care își vor arunca privirea spre mormînt să constate că este gol, trupul Domnului ne mai aflîndu-se acolo. Ostașii vor fi ținut să adauge că nu și-au putut îndeplini misiunea deoarece, în afară de groaza pricinuită de cutremur, erau stă-

piniți de frică pe care le-a inspirat-o îngerul aflat pe piatra de la ușa întrării. După cum s-a spus, „era înfățișarea lui ca fulgerul, și îmbrăcămintea lui albă ca zăpada“ (Matei 28, 3). Prezența acestuia avea darul să arate că ocul sfânt se găsește, în primul rînd, sub paza lui Dumnezeu, și nu a lor. Totodată, apariția alb-strălucitoare a îngerului, contrastînd puternic cu întunericul nopții, era menită să confirme că este un autentic trimis al lui Dumnezeu.

Atitudinea de intensă disperare pe care au manifestat-o arhieriei și fariseii, la vestea învierii lui Iisus Hristos, mituirea soldaților care alcătuiau paza mormintului, inventarea unor vădite minciuni care să justifice dispariția din mormînt a trupului, converg spre conturarea unei alte dovezi premtorii cu privire la adevărul strălucitei minuni. De la bun început s'impune precizarea că, de fapt, sinedrîștii nu au negat învierea lui Iisus Hristos. Ei au fost convinși de realitatea minunii. Însă, prin tot felul de mijloace, intenționau să o ascundă, voiau să evite posibila nemulțumire a marelui public, ba chiar o răzvrătire, știut fiind că „*va fi rătăcirea de pe urmă mai rea decît cea dintîi*“ (Matei 27, 64). În acest sens, hotărîsc mituirea ostașilor cerîndu-le să răspîndească vestea că, pe cînd ei dormeau, au venit Apostolii și au furat trupul lui Iisus. Dar, știrea care trebuia difuzată era contradictorie și implicit falsă. Fiind noapte, iar ei dormeau, cum au putut să constate cine a venit să fure trupul Mîntuitorului? Cum au putut afirma, cu atîta certitudine, că învățăceii Domnului au fost aceia care l-au furat? Pe de altă parte, fapta sinedrîștilor nu trebuie să ne surprindă. Așa cum, lipsiți de scrupule, l-au cumpărat cu „treizeci de arginți“ pe Iuda Îscăriotul, într-o manieră similară i-au mituit pe soldații însărcinați cu supravegherea mormîntului. Nici profilul moral al acestora din urmă nu stîrnește mirare. Cuvintele ambițiosului Iugurtha, regele Numidiei, referitoare la Roma din vremea sa, la faptul că era așa de coruptă încît ușor putea fi cumpărată cu bani, ne sînt prezente în minte: „*O urbem venalem et mature perituram, si emptorem invenerit*“. Nici reprezentanții ei, aflați în provincii, nu aveau întotdeauna o linie de conduită mai cinstită, dimpotrivă, vădeau o ținută morală condamabilă. A rămas notoriu Verres, guvernatorul Siciliei, împotriva căruia Ciceron, cel mai mare orator al antichității latine, a alcătuit șapte vehemente discursuri.

Mărturia plină de curaj a Apostolilor privind învierea lui Iisus Hristos, răspîndirea învățăturii Acestuia la toate neamurile pămîntului, în ciuda cumplitelor persecuții dezlănțuite, relevă concludent convingerea în adevărul evenimentului supranatural. Nu este mai puțin adevărat că, pe tot timpul Patimilor, ei erau stăpîniți de un puternic sentiment de frică, datorat amenințărilor permanente de care au avut parte. Doar femeile mironosițe au vădit mai mult curaj. Atunci cînd Petru și Ioan aleargă la mormînt și constată că este gol, încep să creadă profund în realitatea Învierii, aceasta exercitînd o influență covîrșitoare asupra lor, precum și a celorlalți Apostoli. Ei devin curajoși, hotărîți, cu totul convinși de strălucita minune. Însă, îndrăzneala nestăvilită, dorința ardentă

de a propovădui pe Iisus Hristos le obțin mai ales după pogorirea Duhului Sfânt în ziua Cincizecimii. Acum, Îl vestesc cu sporită dirzenie în Ierusalim, Iudeea, Gaileea, Samaria, apoi Îl fac cunoscut dincolo de pământul Palestinei, în cele mai îndepărtate ținuturi, îndeplinind testamentul misionar al Acestuia : „*Mergînd, învățați toate neamurile, botezîndu-le în numele Tatălui și al Fiului și al Sfintului Duh*“ (Matei 28, 19). Acum, răspund fără teamă la întrebările puse de sinedriști, îi înfruntă prin replici pătrunzătoare, le refuză poruncile de a nu mai propovădui pe Iisus Cel înviat din morți.

În fiecare an, Paștile sînt prăznuite ca o zi de autentică bucurie duhovnicească, generată de minunea Învierii, piatra de temelie a credinței și Bisericii creștine. Faptul că evenimentul capital din istoria mîntuirii noastre oferă o profundă bucurie reiese într-o manieră concludentă din cuvintele pe care Iisus le-a adresat Apostolilor înainte de patimile și moartea Sa : „*Deci și voi acum sînteți triști, dar iarăși vă voi vedea și se va bucura inima voastră și bucuria voastră nimeni nu o va lua de la voi*“ (Ioan 16, 22). Femeile mironosițe au fost cuprinse de sentimente asemănătoare cînd au aflat despre cele întîmplate. Ele „*cu bucurie au alergat să vestească ucenicilor Lui . . . Iată, Iisus le-a întîmpinat, zicînd : Bucurați-vă !*“ (Matei 28, 8—9). În seara zilei Învierii, „*s-au bucurat și ucenicii, văzînd pe Domnul*“ (Ioan 20, 20). Ei se aflau în Ierusalim, adunați într-o casă cu ușile încuiate de teama iudeilor. Iisus a venit și a stat în mijlocul lor arătîndu-le miinile și coasta Sa.

Este de la sine înțeles că nouă, credincioșilor, deopotrivă ni se vor umple inimile de o aleasă bucurie spirituală cugetînd, în ziua mării sărbători a Paștilor, la învierea lui Iisus Hristos. Evenimentul supranatural are darul să ne întărească credința relevînd biruința vieții asupra morții, eliberarea din robia păcatului. El este menit să reprezinte o garanție certă a învierii morților, precum subliniază limpede Sfîntul Apostol Pavel : „*Căci dacă morții nu înviază, nici Hristos n-a înviat. Iar dacă Hristos n-a înviat zadarnică este credința voastră*“ (I Corinteni 15, 16—17). Așadar, premisa fundamentală pentru fericita noastră înviere se profilează cu multă pregnanță, devine nu mai puțin convingătoare.

CRUCEA — TRUPUL ÎNVIAT — BISERICA

de : preot CEZAR STERPU

Cind Teologia (spre aprofundarea adevărilor de credință) își disecă structura accentuând aspecte ca marilogia, hristologia, ecleziologia ș.a. — în fapt face permanentă referință la realitatea Persoanei teandrice a lui Iisus Hristos — Cel care aduce omului știința despre Dumnezeu. Tot astfel, prin pretenții exegetice detaliate s-a ajuns, cu precădere în Apus, la adevărate sisteme de gândire ale genitivului. Astfel a apărut Teologia Crucii (Paul Antthals), Teologia Învierii (Walter Kunueth) și altele de acest gen. Dar există și un revers, o alternativă negativă a Învierii, de pildă, pe care Paul Evdokimov o află în *Demonii* lui Dostoievski ca anti-paulină la textul din I Corinteni 15, 17 „Dacă Hristos n-a înviat, zadarnică este credința noastră...“ (cf. P. Evdokimov, *Negațiile răului și afirmațiile binelui* în revista „Studii teologice“, seria a II-a, an XLIII, nr. 3, mai-iunie 1991, p. 167, trad. Cristiana Manolache).

Hristos, Cel de după Înviere, este totodată Hristos Cel crucificat. În El există crucea spiritualizată — adică *cu și întru* sens. Așazicind, crucea devine *semnul* ontologic al Învierii. Ea nu mai este un simplu instrument de tortură. Este, din *acel* moment, sfânta cruce. Prin aceasta înțelegem că trupul Domnului poartă prin moarte crucea făcînd-o izbăvitoare de moarte. Este marele sens al unui paradox existențial în care omul, mai întii este chemat le lepădare de sine (eliminarea egoismului), ca apoi să-și poată lua propria-i cruce spre a urma lui Hristos pe drumul interior al Calvarului (Matei 38 ; Marcu 8, 34—35 ; Luca 9, 23 ; 14, 27). Izbăvirea prin suferință — adică *prin și întru* cruce — transpare evident în cuvintele lui Dostoievski puse în gura părintelui Zosima care se adresează ucenicului său Alioșa : „Caută fericirea în suferință !“ (cf. *Frații Karamazov*). Aflîndu-și Golgota interioară, prin răstignire (eliminarea sinelui egoist) omul poate învia. Învierea, ca și răstignirea, se realizează prin cruce. Aci s-ar putea circumserie, ca aspect esențial ontologic, ceea ce C. Noica numește *devenire întru ființă*. Împrumutînd oarecum sensul entelehic al devenirii — precum îl vede Aristotel — creștinismul propune umanului silogismul : lepădare de sine — cruce (răstignire) — înviere. (În fapt, orice entelehie se temeluiește pe silogism).

Mîntuirea umanului, săvîrșită prin cruce, împăcarea cu Tatăl prin Fiul înseamnă că în cruce au fost concentrate toate energiile vieții, cît și virtualitățile ei. În mod evident spiritualizat aceste energii s-au declan-

șat în faptul suprem al Învierii Domnului, iar virtualitățile Trupului crucificat — înviat fac corp comun cu cuvintele lui Hristos: „Eu sunt cu voi pînă la sfîrșitul veacurilor!“.

Învierea fiind în esență manifestare a crucificării, fiecare individ uman botezat treimic este chemat să-și asume responsabilitatea propriei crucificări. Cuminicat cu Hristos euharistic, credinciosul este hristofor — deci purtător al Trupului înviat al lui Hristos. Purtător spre a deveni el însuși un „trup înviat“ — adică spiritualizat, tot mai aproape de starea desăvîrșirii. Căci Iisus Însuși, prin înviere, „ridicîndu-Se ca om mai aproape de Dumnezeu, S-a ridicat prin însuși acest fapt la treapta cea mai înaltă a omenității care e o maximă comunicativitate a spiritului Său în relațiile cu oamenii. Învierea e spiritualizarea trupului, coplesirea lui totală prin spirit, actualizarea cea mai deplină a potențelor spiritului. Deoarece spiritul e sesizat de noi în măsura înălțării noastre spirituale, apropierea lui Iisus după Înviere e experiată mai puternic de cei ce trăiesc mai mult prin puterile spiritului“ (cf. pr. prof. dr. Dumitru Stăniloae, *Iisus Hristos sau restaurarea omului*, Sibiu, 1943, p. 333).

Crucea este chiar Trupul înviat. Trupul lui Hristos care, prin verticala crucii unește pămîntul cu cerul; omul cu Dumnezeu; viața pămîntească, biologică (biós) cu viața cerească, spirituală (zói). Prin aceasta creștinismul este religia Omului-Dumnezeu prin excelență. Este credința în Dumnezeu care s-a făcut om, a Omului care este Dumnezeu. Întru aceasta poate rezista sublimul creștinismului. Iar perenitatea acestui act teandric se manifestă prin Biserică — pe care părintele Stăniloae o vede drept extensiunea în timp și spațiu a trupului pnevmatizat (spiritualizat) al lui Hristos, prin credincioși.

Biserica ca locaș de închinare este expresia vie a acestei realități spirituale. Biserica-locaș (de tip bizantin) este susținută arhitectonic de semnul crucii. Totodată locașul de închinare, fiind casă a lui Dumnezeu, dar și a omului care vine la întîlnirea cu Dumnezeu, reprezintă structura însăși a Cosmosului, a cosmosului în care omul — integrat în natură — sălășluiește.

Biserica-locaș cuprinde în structurile ei arhitectonice prezența telurică și cea uranică în același timp. Cosmosul în sine fiind unitatea pămînt-cer, a celor „de sus“ și a celor „de jos“.

În biserică omul vine la întîlnirea cu Dumnezeu. Intrînd în biserică, credinciosul știe că nu a intrat în orice fel de casă. A intrat în casa Împăratului, a marelui Împărat Iisus Hristos. Acolo se întîlnește și cu semenii. Împreună se întîlnesc cu Împăratul întregului cosmos. În biserică credincioșii își fac semnul crucii, înscriindu-se, astfel, în ordinea sacru-lui care emană din dreapta rînduială arhitectonică a bisericii. Astfel biserică-locaș este crucea cosmică în care nu poți pătrunde fără a te însemna cu semnul care o manifestă, o face vie, existentă, sfîntă. În biserică-locaș se intră cu „frică și cutremur“. Este vorba, fără îndoială, de acel „mysterium tremendum“ de care vorbește Rudolf Otto. Tremur

ființial (nu organic) în fața tainei. Tremur în fața minunii Învierii și a crucii.

Intrînd în biserică, care are forma crucii Celui Înviat, credinciosul își asumă responsabilitatea crucii. El pătrunde în Trupul înviat și veșnic al lui Hristos. Oriunde, în orișicare altă locuință sau loc credinciosul se poate manifesta în orișice fel. În biserică însă, nu se poate manifesta decît într-un *anume* fel. I se solicită un mod aparte de manifestare prin însăși structura arhitectonică a bisericii. Prezența însăși a lui Hristos solicită.

Întegrîndu-se simbolisticii spiritualizante a bisericii, omul (prin conștiință și credință) se integrează în structurile de taină (mistice) ale cosmosului care numai prin om poate fi umanizat. „Lumea e făcută pentru a fi umanizată, nu omul pentru a fi asimilat lumii, naturii. Lumea întreagă e făcută pentru a deveni un om mare...” — spune părintele Stăniloae (cf. *Teologia dogmatică ortodoxă*, vol. I, București 1978, p. 12).

În epistolele pauline (I Corinteni, I Timotei) sunt numărate îndemnuri care solicită un comportament aparte de care credinciosul trebuie să dea dovadă în „casa lui Dumnezeu”. Întreaga gamă ritualistică a credinciosului care intră în biserică — începînd din tindă pînă la închinarea înaintea sfintelor icoane de pe iconostas este o introducere treptată, gradată în ordinea sacralului. Este un adevărat urcuș interior spre Dumnezeu (vezi și D. Stăniloae, *Spiritualitate și comuniune în Liturghia ortodoxă*, Craiova, 1986, pp. 37—46).

Pe de altă parte se poate spune că, dacă în afara bisericii sacral — potrivit argumentelor lui Mircea Eliade — este camuflat în profan, prin arhitectura locașului de cult sacral este evident.

Deși evident, într-un alt sens, sacral se cere aflat. Aci intervine experiența profundă, de taină a credinței. Și credinciosul, parcurgînd gradele intime ale experienței, poate pătrunde cuvintele lui Pascal: „Nu m-ai căuta dacă nu m-ai fi aflat!”...

Crucea — Trupul Înviat — Biserica reprezintă, în ultimă analiză, una și aceeași realitate ontologică în fața căreia omul este chemat — prin credință, dăruire și jertfă — a răspunde propriilor neliniști, nădejdi, acțiuni, vise.

În fața abisului existenței, parafrazîndu-l pe Blaise Pascal, Dumnezeu pare că spune omului: Caută-mă, dacă m-ai aflat!...

POEZIA RELIGIOASĂ ROMÂNĂ MODERNĂ MARI POETI DE INSPIRAȚIE CREȘTINĂ (I)

de : arhim. BARTOLOMEU VALERIU ANANIA

Încă nu avem un studiu monografic asupra poeziei noastre religioase. Această absență poate fi explicată mai întâi prin lipsa de interes a istoriografiei literare față de acest capitol. Mai întotdeauna a existat prejudecata că poezia religioasă reprezintă o specie de literatură minoră, cultivată mai mult de veleitari (așa cum se întâmplă uneori și cu poezia patriotică) și că ea nu ar putea fi enumerată printre marile teme lirice, cum sînt viața, moartea, iubirea, natura, tristețea, melancolia etc. Pe de altă parte, există dificultăți în abordarea ei critică, începînd cu circumscrierea noțională și terminînd cu gradul de implicare al poetului. Nu orice ton de invocare a Divinității poate semnifica un sentiment religios, după cum un act de credință poate fi decelat de sub aparențele unei poezii „laice“. Dacă prin religie trebuie să înțelegem, după Mircea Eliade, prezența sacralului în viața omului și dacă poetul se confundă în permanență cu misterul propriei sale creații, care are un caracter de sacralitate — manifestă sau camuflată — atunci putem presupune că nu există poet care să nu fie pătruns, într-un fel sau altul, de sentimentul religios. Rilke a scris în stare de transă cîteva poezii pe care nu a îndrăznit niciodată să le semneze, ca nefiînd ale lui, iar Tudor Arghezi a mărturisit în repetate rînduri că lui îi aparține doar meșteșugul poetic, dar inspirația îi vine de undeva de sus, din „aripa îngerului“. Sînt poeți pentru care religia e un simplu act de cultură și devine doar o „sursă de inspirație“ și sînt alții care trăiesc religia ca act de spiritualitate, ea devenind poezia însăși. Mai există și poeți pentru care noțiunile religioase sînt simple piese de laborator, instrumente ale procedeului artistic. Oricum, a vorbi despre poezia religioasă dintr-o literatură înseamnă a selecta nu numai poemele care exprimă direct un sentiment religios, ci și pe cele ce îl implică în structura lor intimă.

În 1944 Pan M. Vizirescu a publicat la Cluj, în Editura Episcopiei Ortodoxe Române, o antologie a poeziei religioase românești, lucrare, desigur, meritorie, dar destul de modestă, și ca proporții (numai 18 autori), și ca selecție (nu întotdeauna poeziile antologate sînt cele mai reprezentative)*. O încercare mult mai cuprinzătoare — chiar exhaustivă — a

* Modestia acelei ediții se explică și prin circumstanța istorică; ea apărea într-o Transilvanie încă ocupată de horthyști, ceea ce o situa în vecinătatea unui act de eroism.

intreprins poetul Ion Pillat în intenția de a alcătui o antologie intitulată *Poezia credinței*, care să cuprindă nu mai puțin de 115 autori (e adevărat, nu numai poeți, ci și prozatori cu suflu poetic); cu peste 400 de titluri. Din păcate, moartea sa prematură (1945) i-a curmat gândul. Manuscrisul proiectului de sumar se află în posesia doamnei Cornelia Pillat, care a avut amabilitatea să ni-l pună la dispoziție, spre consultare; îi mulțumim și pe această cale, cu regretul că spațiul restrîns al paginilor de față nu ne îngăduie să folosim decît o mică parte din sugestiile manuscrisului, și cu preezarea că ordinii alfabetică a lui Ion Pillat noi i-am preferat pe cea cronologică.

Poezia religioasă a scriitorilor români s-a dezvoltat nu numai din sensibilitatea personală a fiecărui poet, ci și dintr-o mare bogăție a substratului folcloric. Este astăzi un loc comun că poporul român s-a născut creștin. Nu e de mirare deci că literatura sa orală, din cele mai vechi timpuri, e pătrunsă de un puternic fior religios. Colindele de Crăciun și cîntecele de stea, opere colective ale creatorilor anonimi, evocă sentimentul Nașterii Domnului în versuri de mare adîncime și frumusețe, al căror lirism e alimentat de certitudinea credinței și de participarea afectivă directă. Pentru spiritualitatea românească e semnificativ faptul că primul ei mare poet este un cleric, mitropolitul *Dosoftei*, al Moldovei, a cărui operă, *Psaltirea în versuri*, apărută în 1674, e departe de a fi o simplă traducere versificată; ea este o lucrare de puternică originalitate, a cărei limbă mustește de bogăția folclorului și a inspirației personale. Peste două secole și jumătate, formulele ei prozodice vor fi preluate și rafinate de Tudor Arghezi.

Așadar, poezia românească modernă și contemporană este moștenitoarea unei bogate tradiții în ceea ce privește prezența sentimentului religios în literatură. În ciuda ideilor seculariste occidentale, care au influențat puternic literatura română în ultimul secol și jumătate, sentimentul religios poate fi decelat cu ușurință și deopotrivă nu numai la tradiționaliști, ci și la romantici, la simbolisti și la poeți de orientare mai nouă.

Prima surpriză o oferă însuși *Mihai Eminescu*, cel mai mare poet român (1850—1889), a cărui operă e marcată de covârșitoarea influență a filosofiei lui Kant, a pesimismului lui Schopenhauer și a cosmogoniilor orientale. Deși el nu-și revendică în mod declarat apartenența la creștinismul militant, se știe că a primit de la părinții săi o educație religioasă în timpul copilăriei, că avea în familie cîțiva călugări, că era un cunoscător al Bibliei și un cititor asiduu al vechilor cărți și manuscrise bisericești. Sensibilitatea sa creștină e prezentă în cel puțin cinci din poeziile sale și anume: *Rugăciune*, *Colinde*, *colinde*, *Invierea*, *Christ* și sonetul *Răsai asupra mea*, din care cităm:

*Răsai asupra mea, lumină lină,
Ca-n visul meu ceresc de-odinioară,
O, Maică Sfîntă, pururea Fecioară
În noaptea gîndurilor mele vină.*

.....

*Străin de toți, pierdut în suferința
Adâncă a nimicniciei mele,
Eu nu mai cred nimic și n-am tărie.
Dă-mi tinerețea mea, redă-mi credința
Și reapari din cerul tău de stele
Ca să te-ador acum pe veci, Marie.*

Autenticitatea sentimentului religios rezidă în criza spirituală care îl determină, asemănătoare celor trăite, la intensități și moduri diferite, de Rilke, Claudel, Wilde și Arghezi. Omul căzut nu are puterea de a se ridica prin mijloacele sale proprii și invocă puterea lui Dumnezeu (în speță, a Maicii Domnului), dar nu pentru o simplă înălțare a omului în cer, ci pentru o întâlnire a celor doi poli la mijlocul drumului :

*Din valul ce ne bîntuie
Înalță-ne, ne mîntuie,
Privirea-ți adorată
Asupră-ne coboară,
O, Maică Preacurată
Și pururea Fecioară
Marie.*

(Rugăciune)

Descifrăm în aceste versuri una din cele mai specifice doctrine ale Ortodoxiei, aceea a conlucrării dintre Dumnezeu și om (synergia) în vederea mîntuirii acestuia din urmă. Aproape un secol mai târziu, Nichifor Crainic o va teoretiza în teologia „theandriei”, iar Lucian Blaga o va specula în filosofia „transcendentului care coboară”, ambele teorii convergînd către organicitatea viziunii ortodoxe asupra relației Dumnezeu—om.

Capodopera poeziei eminesciene și a poeziei române în general, încă neegalată de nici o altă producție de acest gen, rămîne vastul poem *Luceafărul*, publicat pentru prima oară în 1883. Astrul Hyperion, veghind de pe bolta cerească, se îndrăgostește de o tînără pămînteană, dar însoțirea celor doi nu este posibilă decît dacă el, Luceafărul, renunță la propria sa nemurire și împărtășește condiția terestră a fetei. Cerîndu-i Părintelui ceresc să-i ia „al nemuririi nimb”, acesta îl face să priceapă nu numai că tînăra fată — care între timp căzuse în brațele unui paj oarecare — nu merită acest sacrificiu, ci și că obiectul aspirației lui reprezintă o imposibilitate existențială. Resemnat, Luceafărul se întoarce la locul său de pe firmament, de unde contemplă, pe de o parte, fericirea trecătoare a pămîntenilor și, pe de alta, fericirea rece a propriei sale nemuriri. Simbolul poemului e vast, dar el poate fi rezumat la condiția singulară a geniului, inadapabil la viața obișnuită, incapabil să ferească pe cineva și incapabil de propria sa fericire.

Timp de cîteva decenii, numeroasele exegeze asupra acestui poem au analizat și cele două principale surse de inspirație : pe de o parte, un

basm românesc, cules și publicat de germanul Künisch, pe de alta, mitul antic al lui Hyperion. În vremea din urmă însă citiva cercetători și critici literari (G. Călinescu, Zoe Dumitrescu-Bușulenga și, în special, D. Murărașu) au identificat și o a treia sursă, foarte acoperită, și anume Evanghelia după Ioan. În sprijinul acestei ipoteze a venit și descoperirea unei file de manuscris eminescian pe care se află mai întâi un titlu: *Legenda Luceafărului*, apoi transcrierea prologului din Evanghelia a patra. Într-o comunicare prezentată la Uniunea Scriitorilor din România în ziua de 15 iunie 1983, semnatarul acestor pagini a întreprins o mai atentă analiză teologică a textului eminescian și a ajuns la concluzia că eroul poemului, Luceafărul-Hyperion, a fost construit pe baza celor doi poli fundamentali ai prologului iohanic: „*La început a fost Cuvîntul...*” și „*Cuvîntul s-a făcut trup*”. El aparține lumii necreate și a participat efectiv la crearea universului:

*Hyperion, ce din genuri
Răsaî cu-o-ntreagă lume*

Îi spune Tatăl, în înțelesul că el, Luceafărul, s-a născut nu odată cu lumea, ci cu lumea după el. La un moment dat, Părintele folosește pluralul, dar nu un plural al majestății, ci pe acela al comuniunii:

*Noi nu avem nici timp, nici loc
Și nu cunoaștem moarte.*

Noul Hyperion are toate atributele Logosului. Ca unic fiu al Tatălui, el era de față în „ziua cea dintâi” când „îzvorau lumine”, iar acum este ipostaziat într-un astru vizibil, cu menirea de a lumina lumea. Dorința lui de a deveni muritor nu se traduce într-un act de răzvrătire (ca la titanii mitului antic), ci în rugămintea unui fiu tulburat către un tată înțelept. Refuzul acestuia de a-i lua „al nemuririi nimb” nu-și are originea într-o neînțelegere a situației sau într-o îndărătnicie despotică, ci în singura „neputință” a Atotputernicului, aceea ca din Creator să devină creatură; fiind consubstanțial cu Tatăl, Hyperion-Cuvîntul e părtăș al aceleiași condiții existențiale. În grădina Ghetsimani, Iisus-Omul își roagă Părintele ca, „dacă este cu puțință”, să nu fie nevoit să bea paharul Crucii, dar în același timp El știe că aceasta „nu e cu puțință”, că evitarea Crucii ar însemna negarea însăși a menirii Lui de Dumnezeu intrupat, ceea ce-L face ca imediat să-și pună propria Sa voință în acord cu aceea a Tatălui. Situația nu e alta în poemul lui Eminescu. Tatăl (care e prezent numai prin vocea Sa, ca lui Moise în muntele Sinai) îi spune fiului tulburat că e în stare să-i dea orice de pe lume, „dar moartea nu se poate”. E ultima treaptă a reinițierii lui în taina propriei sale condiții existențiale; redevenit un iluminat, el se întoarce senin în locul menirii sale. Preluînd din basm și din mitologie doar fabulația și cadrul cosmic, poemul își distilează esențele ascunse din zborul înalt al vulturului iohanic.

Urmas al lui Eminescu și imitator al său pînă la epigonism, *Alexandru Vlahuță* (1858—1919), deși puternic marcat de pesimismul maestrului, ne lasă și el două poezii de inspirație religioasă, *Hristos a înviat*, și un sonet: *Din nou coboară printre noi, Iisuse*, acesta din urmă încheindu-se printr-o invocație patetică:

*O, vino, iubitorule de oameni,
În sufletul bătrinei lumi să sameni
Din nou credința cea mîntuitoare.*

Alexandru Macedonski (1854—1920), inițiator și promotor al curentului simbolist în România, mare poet cu un destin literar nefericit (din cauza comportamentului său temperamental față de Eminescu), îmbogățește poezia noastră religioasă cu o seamă de poeme de o remarcabilă sensibilitate. Prin *Psalmii* săi *moderni*, el este, după Dosoftei, primul poet care introduce în lirica noastră noțiunea imnului davidic și ar fi interesant de văzut dacă și în ce măsură ei reprezintă „ideea literară” preluată de Tudor Arghezi (care a frecventat, în tinerețe, cenaclul lui Macedonski și a debutat în revista acestuia, „Literatorul”) și dusă la apogeu în celebrii săi *Psalmi*, despre care vom vorbi mai jos.

Versuri imnice aflăm în opera lui *George Coșbuc* (1866—1918), mare poet al idilei rustice și al eroismului senin:

*Inchinați-vă popoare,
Dumnezeu e sfînt.
Cel ascuns e-n veci de față,
Cel etern înr-una mare,
Vă-nchinați, că-nvingătoare
El renaște a sa viață
Dintr-al său mormînt.*

(Psalm)

Cu aceeași bucurie el celebrează marile sărbători ale Bisericii, în poeziile *La Paști*, *Pomul Crăciunului*, *Colindătorii*, ca și în aforismele poetice inspirate din înțelepciunea creștină a poporului român. În schimb, *Octavian Goga* (1881—1938) trăiește drama căderii spirituale și tinjește să se regăsească în puritatea începutului:

*Eu, rob supus al patimilor mele,
Atît de mult m-am îngropat în mine !
Tu, suflete întunecat de gînduri,
Tu simți prelung fiorul dimineții.*

(Locaș străbun)

Opera lui *Șt. O. Iosif* (1878—1913) este, de asemenea, bogată în poeme religioase de mare sensibilitate și adîncime. Contemplînd chipul

lui Iisus, poetul se întreabă dacă surisul Său amar, abia desprins din seninătatea expresiei, prefigurează suferința de mai târziu :

*Un zîmbet liniștit, blind, fără vină,
Și totuși nu știu ce ascunsă jale,
Ce presimțiri de chinuri ideale
Umbresc în taină fața lui divină.*

(Iisus)

De-a lungul unui secol, mai toți poeții români, mai mari sau mai mici, cu mai multă sau mai puțină izbîndă, abordează specia liricii religioase. Amintim pe *Duiliu Zamfirescu* (1858—1922), *Maria Cunțan* (1862—1935), *Cincinat Pavelescu* (1872—1934), *G. Tutoveanu* (1872—1957), *D. Nanu* (1873—1943), *Mihai Codreanu* (1876—1957), *Elena Farago* (1878—1954), *Panait Cerna* (1881—1913), *Corneliu Moldoveanu* (1883—1952), *Al. Mateevici* (1888—1917), *N. Davidescu* (1888—1954), *Victor Eftimiu* (1889—1972). Nu vom insista însă asupra nici unuia dintre ei, dorind să acordăm atenția cuvenită citorva mari poeți care, prin preocupările și opera lor, sînt reprezentativi pentru ceea ce ne propunem în capitolul de față.

Dacă, în opinia generală, *Tudor Arghezi* (1880—1967) este cel mai mare poet român de după Eminescu, el este, după părerea noastră și unul din marii poeți ai sentimentului religios. Această afirmație poate părea cu atît mai ciudată cu cît ea nu este susținută de biografia și comportamentele poetului. La vîrsta de douăzeci de ani, tînărul Arghezi îmbrățișează viața monahală și devine călugăr în mănăstirea Cernica. Funcționează apoi ca diacon la Mitropolia din București, dar numai după trei ani, în urma unor crize spirituale declarate, părăsește clerul, pleacă în Elveția și Franța, revine în țară și se dedică exclusiv gazetăriei și literaturii. O serie de pamflete virtuale la adresa unor călugări și ierarhi ai Bisericii îi creează faima unui anticlericalist redutabil. În literatură — și mai ales în publicistică — are adversari puternici, printre alte învinuiri, aceștia o popularizează și pe aceea de apostat și ateu. Pamfletarul nu face eforturi să se disculpe, dar nici nu-și declară apartenența formală la o anume confesiune religioasă ; el stăruie în a-și acuza adversarii de ipocrizie și se mulțumește să fie bănuț de credința într-un Dumnezeu al său, personal, nu în acela al dogmelor și ritualului bisericesc. Sutele de exegeze argheziene încă mai încearcă să dezlege misterul acestei personalități complexe și să vadă dacă în spatele operei sale se ascunde un credincios sau un necredincios. Părerile sînt încă împărțite, dar însuși faptul că credința sau necredința sa fac obiectul unor investigații de mare anvergură este suficient pentru a-l cataloga printre marii poeți de inspirație religioasă.

Aproape toată opera lui Arghezi e străbătută de interogații metafizice. Înălțimea operei poetice argheziene nu s-ar putea concepe fără faimoșii săi *Psalmi* (în număr de 17) și de poemele în proză din volumul

Ce-ai cu mine vîntule? Conștient de importanța lor, autorul însuși le-a selectat din sumarul cărților sale, adunîndu-le într-un volum apărut în 1967 sub titlul *Litanii*. Îndeosebi *Psalmii* sînt atît de importanți pentru înțelegerea acestei opere vaste și complexe încît criticii literari le-au dedicat ample capitole, dar nu s-a ajuns niciodată la concluzia că poetul ar fi un ateu. Un proces dramatic se consumă între om și Dumnezeu, acesta din urmă nefiind conceput ca o abstracție, ci ca un Părinte. Drama omului nu se referă la absența unui Dumnezeu în sine, ci la absența oricărui semn concret prin care El ar putea să-i fie accesibil. Asemenea lui Iov și psalmistului David, poetul are sentimentul părăsirii și suferă că Dumnezeu și-a întors fața de la el, că l-a lăsat singur, că între El și om a tras o perdea de nepătruns, că s-a învăluit într-o taină neagră, asemenea întinericului. Absența semnului revelator duce nu la necredință, ci doar la îndoială :

*Ești ca un gînd, și ești și nici nu ești,
Între puțință și-ntre amintire.*

(Psalm)

În conștiința poetului, Dumnezeu oscilează între virtualitate (posibilitatea de a exista) și realitatea unui paradis pierdut, păstrat doar în memoria fostului său beneficiar.

*De cînd s-a întocmit Sfînta Scriptură
Tu n-ai mai pus picioru-n bătătură*

(Psalm)

exclamă poetul cu deznădejde, pentru ca apoi să fie cuprins de un sentiment al neantului, al abandonului total :

*Vreau să pier în beznă și în putregai,
Ne-ncercat de slavă, crîncen și scîrbît
Și să nu se știe că mă dezmierdau
Și că-n mine însuși tu vei fi trăit.*

(Psalm)

Ruga poetului e „fără cuvinte“, cîntecul său e „fără glas“. Sufletul e o tînguire fără sfîrșit, care însă uneori se preface în revoltă. Dacă Dumnezeu se îndărătnicește să rămînă ascuns, El trebuie forțat să se arate, negura se cere străpunsă :

*Cercasem eu, cu arcul meu
Să te dărîm pe tine, Dumnezeu.
Tîlhar de ceruri, îmi făcui solia
Să-ți jefuiesc cu vulturii tăria.*

(Psalm)

Domnul e provocat la o confruntare directă :

*Singuri acum în marea ta poveste,
Cu tine am rămas să mă măsoar,
Fără să vreau să ies biruitor.*

(Psalm)

Revolta este însă a omului neputincios, incapabil să-și transgreseze condiția. În fond, aici e drama generată de limitele ontice. Dar e și drama conștiinței neclare asupra adevăratei relații dintre Creator și creatură. Aceasta din urmă, asemenea lui Toma, face apel la experiența simțurilor și-i cere lui Dumnezeu o prezență fizică, controlabilă, care să nu mai permită negația. În sensul acesta, versul final al unuia din *Psalmi* e celerbru : *Vreau să te pipăi și să urlu : Este !* Dumnezeu nu numai că nu se arată, dar rămâne învăluit și în tăcere. El nici măcar ca Logos nu este accesibil. O singură dată, într-un singur *Psalm*, poetul pare a fi auzit, totuși, un răspuns :

*Dar eu rîvnind în taină la bunurile toate,
Ți-am auzit cuvîntul zicînd că nu se poate.*

Este același răspuns pe care, în *Luceafărul* lui Eminescu, Tatăl i-l dă nemuritorului Hyperion, cînd acesta își dorește condiția de creatură :

*Îți dau catarg lingă catarg,
Oștiri spre a străbate
Pămîntu-n lung și marea-n larg,
Dar moartea nu se poate.*

Dacă însă eroul eminescian, reinițiat în tainele înțelepciunii divine, pînă la urmă înțelege și se resemnează, omul arghezian se dovedește incapabil de iluminare și-și continuă tînguirea și reproșurile :

*Pentru credință sau pentru tăgadă
Te caut dîrz și fără de folos.
Ești visul meu din toate cel frumos.
Și nu-ndrăznesc să te dobor din cer grămadă.*

E interesant de reținut că omul lui Arghezi nu-și recunoaște nicio-dată vina păcatului originar sau oricare altă vină, în afară de aceea de a căuta un Dumnezeu care l-a creat odată și care, după aceea, veșnic fuge de el. Uneori se pare că-și pune pe seamă incapacitatea de a ajunge la o comunicare ; incapacitate, nu însă și vină :

*Vorbise vîntul într-un lan de orz :
Omul cu șoimul caută mereu
Răspîntia lui Dumnezeu.
Noi o vedem în cîmp și în liveze.
El singur are ochi și nu o vede.*

(Mă uit la flori)

De altfel, în literatura lui Arghezi există și persistă sentimentul generației că Domnul e prezent în faptele lui mici, necuvântătoare (de unde și panteismul său acuzat), că infinitul mic îi este o oglindă incomparabil mai limpede decât sufletul omului, că față de iarba și gizele cimpului El se comportă ca un Părinte, în timp ce ființei raționale îi rămâne doar Stăpîn, uneori un stăpîn neîndurat, asemenea unui senior feudal ce-ș-a persecută robii :

*Gura ta sfîntă, toți Părinții știu,
Nu s-a deschis decît ca să ne-njure*
(Psalm)

Încovoiat și umilit, poetul se resemnează uneori :

Eu, totuși, slugă veche a Domnului rămîn.

Avînd în vedere ambiguitățile argheziene, de limbaj și atitudine, în această formulă aparent umilă putem bănuî și o ironie subțire.

Nu e mai puțin adevărat însă că în spatele tuturor acestor poziții de frondă se ascunde o stare de umilință reală, cel mai adesea nemărturisită dar transparentă prin toată literatura argheziană. Această stare de umilință se consumă cu deosebire în interogațiile asupra procesului intim al creației literare. Poetul mărturisește adesea că el se consideră numai parțial autor al paginilor lui ; inspirația îi vine de undeva de sus, „de sub aripa îngerului“.

Doamne, izvorul meu și cîntecele mele !

exclamă el în unul din Psalmi, de data aceasta cu o sinceritate care nu mai admite echivocul, (Nădejdea mea și truda mea !). Nici măcar munca de laborator, meșteșugul de a găsi și împerechea cuvintele nu-i aparține integral, ea e susținută de puteri nevăzute asupra cărora nu poate fi nici o explicație. Dacă omul își reafirmă drama limitelor ontice : „Mărginit la simțuri, nu te pot cerne în sita lor“ (Vîntule, pămîntule, III), poetul beneficiază de participarea directă a lui Dumnezeu în miracolul creației. Iată una din mărturiile cele mai directe și mai grăitoare : „Ruqămu-ne să ne împărtășim cu tainele și să nu ne lepădăm de ele“ (Vîntule, pămîntule, II). Nu e vorba aici de împărtășirea rituală cu Sfintele Taine ale Bisericii (am amintit că Arghezi renunțase de mult la orice formă de cult), ci de comuniunea cu prezența nevăzută a lui Dumnezeu în miracolul cuvîntului scris. Nefiind în stare să străpungă misterul, poetul și-l asumă.

Dumnezeu, credință, negație, revoltă, nostalgie, limită existențială, inspirație divină nu sînt simple „teme“ în poezia lui Arghezi, ci expresia patetică a unor gînduri și sentimente intime ce i-au brăzdat viața ca riște fulgere dureroase. Chiar dacă pare în răspăr cu simțul comun, poezia lui trădează neconștient, de la un capăt la altul, un *homo religiosus* cum nu avem un altul în întreaga literatură română.

Dacă poezia religioasă a fost cultivată de fiecare scriitor în parte potrivit inspirației și propriei sale viziuni, a fost o vreme când ea a format obiectul unui program estetic mai general, cu caracter de școală literară, la care poeții au fost invitați să adere și să alcătuiască un curent. Fenomenul s-a constituit în jurul și în paginile revistei *Gîndirea* (1921—1944), una din cele mai însemnate publicații dintre cele două războaie mondiale, cu o mare putere de influență asupra vieții noastre culturale din acea epocă. Înființată la Cluj și transferată, după numai un an (1922), la București, *Gîndirea* a avut, la început, un caracter eclectic; fondatorii ei țineau chiar să afirme că nu sînt călăuziți de un anume program estetic, revista fiind destinată să devină instrumentul celor mai valoroase talente literare, indiferent de orientarea sau apartenența ideologică a colaboratorilor ei. Inițiativa a avut succes. De paginile *Gîndirii* sînt legate nume mari de scriitori români (ale căror opere s-au desăvîrșit în timp), precum Adrian Maniu, Cezar Petrescu, Nichifor Crainic, Ion Agârbiceanu, Aron Cotruș, Lucian Blaga, Demostene Botez, Ion Pillat, Al. O. Teodoreanu, Gib I. Mihăescu, Ionel Teodoreanu, Mihail Sadoveanu, Tudor Arghezi, George Bacovia, Camil Petrescu, Ion Vinea, Al. Philippide, Perpessicius, V. Voiculescu, Victor Papilian, Mihai Ralea, Ion Marin Sadoveanu, Mircea Eliade, G. Călinescu, Emil Cioran, Dan Botta, Victor Ion Popa, Ovidiu Papadima, Mateiu I. Caragiale, Ion Minulescu, Zaharia Stancu, Șerban Cioculescu, unii cu colaborări masive și de durată, alții sporadici.

Deși fără program, orientarea inițială a revistei a fost aceea a unui tradiționalism modest, emancipîndu-se astfel de vechile școli ale poporanismului și semănătorismului, și opunîndu-se curentelor moderniste. *Gîndirea* își menține acest profil pînă în 1928, cînd directorul ei, Nichifor Crainic — poet, eseist, gazetar și profesor universitar de teologie — îi imprimă un program estetic derivat din tradiționalism, dar cu accentul principal pe creștinismul ortodox, acesta fiind expresia cea mai înaltă și mai pură a autohtonismului național. După Crainic, duhul național nu poate fi separat de ortodoxie. Teza e fundamentată nu numai pe datele istorice ale unui popor care s-a născut creștin ortodox, ci și pe concepția estetică a frumosului văzut teologic, aceasta din urmă cu rădăcinile în gîndirea abatelui Bremond. În cartea sa capitală, *Nostalgia paradisului* (1940) Crainic promovează ideea finalității transcendente a artei. „Arta — afirmă el — în sensul ei înalt nu este o imitație a naturii, fiindcă nu urmărește să ne reamintească natura așa cum este. Scopul ei e revelația în forme sensibile a tainelor de sus. În vraja ei participăm simbolic la lumea transfigurată sofianic, în ordinea veșnică. Deosebită de toate lucrurile terestre, arta nu e creație a naturii, ci a omului de geniu, care urmărește prin ea înfrîngerea naturii și evadarea în regiuni superioare acesteia” (am citat după masiva carte a lui D. Micu: „*Gîndirea*” și *gîndirismul*, București, 1975, p. 213). Această direcție estetică imprimată revistei de către Nichifor Crainic este reținută în istoria literară sub denumirea de „gîndirism” sau „ortodoxism” (acest din urmă termen, după

delimitările făcute de D. Micu, fiind altceva decât Ortodoxia ca religie și altceva decât Biserica Ortodoxă Română ca instituție religioasă). Cu toate acestea, puțini dintre numeroșii colaboratori ai *Gîndirii* au cultivat o literatură „gîndiristă”, cei mai mulți continuînd să rămînă în paginile revistei după criterii mult mai elastice. A colabora la *Gîndirea* nu însemna în chip necesar să fii și „gîndirist”. De altfel, vechii și glorioșii colaboratori o părăsesc unul cîte unul, mai ales în timpul celui de-al doilea război mondial, cînd Nichifor Crainic face din ea principalul său instrument de propagare a militantismului pro-fascist, ceea ce duce, în 1944, la dispariția ei.

Reprezentantul specific al poeziei gîndiriste rămîne, fără îndoială, *Nichifor Crainic* (1889—1972). În 1916, deci cu mult înainte de a deveni teoreticianul gîndirismului, el își publică primul volum de versuri, *Șesuri natale*, preluînd și dezvoltînd temele poetice și registrele prozodice ale secolului precedent. Sentimentul dominant este acela al legăturii cu pămîntul nașterii și al copilăriei. Volumul e traditionalist prin excelență, dar nu-l anunță decât foarte puțin pe poetul religios de mai tîrziu. Cu cea de a doua carte, *Darurile pămîntului*, poetul își ridică ochii spre cer și înalță imne de preamărire a Sfintei Treimi :

*Intiul gînd ți se cuvine ție,
Putere creatoare,
Cum zămislești din mlaștini stătătoare
O candelă de nufăr argintie*

(Prinos)

Așadar, arta — în speță poezia — nu e altceva decât transfigurarea și înnobilarea realului, dar acest proces nu e opera omului, ci a puterii dumnezeiești care-l face capabil de o asemenea transfigurare. Ritualul bisericesc e mai mult decât simbol, e proiectarea gestului în semnificația lui transcendentă, lumînările aprinse în fața altarului sînt :

*Ca niște aripi care cu zbuciume se zbat
Să deie zbor în larguri și-avînt înflăcărat
Credinței absorbite cu farmec de mister
Pe-ntrezărite zăriști deschise către cer.*

De abia volumul *Țara de peste veac* (1931) îi definește pe Nichifor Crainic drept poet religios, el respectînd „cea mai ortodoxă (...) rostire lirică a tradiționalismului de nuanță gîndiristă” (D. Micu). Întregul spirit al acestei cărți este setea de absolut, dorul sufletului de a se desprinde din nimicnicia și mizeria condiției contingente, spre a îmbrățișa nemărginitul :

*În țara lui Lerui-Ler
Năzuiesc un colț de cer.*

Omul însă e mult prea slab pentru a se ridica, prin propriile sale puteri, la Dumnezeu. Dacă Arghezi și Blaga, în opera lor poetică și filosofică, ridică pumni amenințători asupra unui Dumnezeu care, în mod deliberat, i se refuză omului, Crainic consideră că principala — poate unica — stavilă în calea comunicării divino-umane este păcatul — odată săvârșit și veșnic repetat — al celui din urmă :

*Cuvîntul tău e clopotul din turlă
Vibrînd zadarnic peste-un bărgan,
Cînd între tine și-ntre mine urlă
Păcatul meu cu glas de uragan.
(Cuvîntul tău)*

Omul nu are decît o singură putere : aceea de a se ruga. Rugăciunea e o punte la mijlocul căreia omul îl poate întîlni pe Dumnezeu, dar ea poate fi și un năvod prin care Dumnezeu însuși devine prizonierul omului :

*Și simt că rugăciunea e, Doamne, o dovadă
Că tu te-nalți din mine în ea ca seva-n mladă.
(Rugăciune)*

Frumusețea lumii fiind doar reflexul frumuseții divine, e firesc ca sufletul să aspire către propriile sale obîrșii și, în final, prin moarte, să se ridice, ca un zbor de aripi nepămîntene, în sublima strălucire a Cerului :

*Și de pe vîrf de munte mă voi sui pe-un nor,
Zi grea, cutremurată va fi, o zi de-adio
Cînd inima-mi, de tine, fășii voi dezlipi-o,
Amară frumusețe, pămînt rătăcitor.
(Desmărginire)*

Nichifor Crainic i-a lăsat literaturii române și cîteva poezii din închisoare, lucrate mental în vremea îndelungatei sale detenții politice. Poetul se gîndește tot mai des și mai profund la moarte, se întreabă *Unde sînt acei ce nu mai sînt ?*, își recapitulează viața populată, de-o potrivă, cu prieteni și dușmani și, pînă la urmă, îi strînge pe toți într-o frumoasă *Rugăciune de amurg*, regăsîndu-se pe sine atît în cei duși cît și în cei ce încă au mai rămas :

*Pe morți în rugăciunea de seară mi-i culeg.
Aceștia sînt ei, Doamne, iar eu printre mormînte.
Au fost în ei avînturi ș-au fost pogorămînte.
Puțin în fiecare, în toți am fost întreg.*

*Și adunîndu-mi viii, la mila Ta recurg
Cînd crugul alb al zilei pămîntul încunună :
Tu dă-le, Doamne, dă-le cu toată mîna bună
Tîrzie-nțelepciune din tristul meu amurg.*

Cea mai frumoasă poezie din acest ciclu rămîne însă *Cîntecul Potirului*, o adevărată capodoperă a poetului-teolog. Pornind de la pietatea populară asupra pîinii și vinului, Crainic îi conferă pămîntului românesc aura dimensiunii euharistice, așa cu nu a mai făcut-o nimeni înainte și după el. Cităm doar ultima strofă :

*Podgorii bogate și lanuri mănoase,
Pămîntul acesta, Iisuse Hristoase,
E raiul în care ne-a vrut Dumnezeu.
Privește-Te-n vie și vezi-Te-n grîne
Și singera-n struguri și frînge-Te-n piine,
Tu, viața de-a pururi a neamului meu,*

Cu toate discrepanțele dintre operă și biografie, Nichifor Crainic rămîne unul din marii poeți ai fiorului religios.

Ion Pillat (1891—1945), înregistrat de istoria literară drept un mare poet tradiționalist (după ce mai întii se definise, prin primele sale volume, ca parnasian și apoi simbolist), se orientează spre gîndirism odată cu cel de al șaptelea său volum de versuri, *Pe Argeș în sus* (1923) și devine ortodoxist declarat prin cel următor, *Biserica de altădată* (1926). În disputa dintre curentele tradiționaliste și cele moderniste, poetul — care este un mare cunoscător al poeziei universale și chiar un teoretician al esteticii poetice — e tentat să adopte o linie moderată, de mijloc, dar pînă la urmă se angajează pe pozițiile profesate de Nichifor Crainic în manifestele sale literare. Dacă pînă la această etapă sursele sale de inspirație sînt aproape în exclusivitate exotice, începînd cu catedrala din Chartres și terminînd cu Elada și Istambulul, de acum poetul se hrănește din sufletul pămîntului natal, al casei pămîntești, al orizontului original :

*Las altora tot globul terestru ca o mînge,
Eu am rămas în paza pridvorului străbun,
Ca să culeg cu ochii livezile de prun
Cînd alb Negoiul, toamna, de ceruri se atinge.*
(Ctitorii)

Principalul procedeu poetic al gîndiristului Ion Pillat este acela al autohtonizării sacralului. Pentru aceasta, materia primă i-o oferă însuși folclorul, în special colindele. Evenimentele sacre nu se mai petrec în cunoscutul spațiu biblic, ci în cel românesc. Într-un colind, de pildă, se spune : „La Vitleem colo, jos, / Cerul arde luminos“.

Poetul cult amplifică imaginea, esența ei rămînînd aceeași :

*Jos, la poarta raiului,
Pe sub Piatra Craiului*
.....

*Vezi albind ca pe chilim
Tîrg pre nume Vifleim.*

(Nașterea Domnului)

Așadar, Betleemul nu mai este undeva în Palestina, ci în chiar inima țării românești, ceea ce, devală, la îndemîna ochiului fizic. Transferul spațial — și sufletească — se face direct, aproape enunțativ :

*Piatra Craiului albastră de departe :
Iată tot Ierusalimul tău din carte.*

(Rusalii)

Ierusalimul însă este nu numai orașul biblic, terestru, unde a învățat și a pățimit Iisus, ci și un Ierusalim ceresc, echivalent cu Paradisul în care trăiesc sufletele fericiților. Și în acest caz, transcendentul coboară tot pe locurile natale ale poetului, transfigurîndu-le :

*Vezi, raiul e o casă din Mușcel,
Tot prin livezi de stele sui la el.
O casă albă cu ferestre mici
În care îngerii sînt rîndunici
Și sufletele stau în cuibul lor
Ca pui golași sub streășină de nor.*

(Mreața)

Alteori evenimentul biblic e filtrat cu mare rafinament în strofele poetului și din el rămîne un ecou prin care de abia poate fi recunoscut. În poemul *Bocetul*, de pildă, nu există nici un nume propriu și nici o referință directă la evenimentul îngropării lui Iisus dar versurile :

*Nici o moarte nu-i amară
Ca moartea de primăvară,*

puse în gura unei mame ce-și plînge fiul, trimit la cunoscutul strigăt de jale al Maicii Domnului : „Primăvară dulce / Fiul meu cel dulce, / Frumusețea unde ți-a apus?” din *Prohodul* ce se cîntă în bisericile ortodoxe. Unii critici i-au reproșat lui Ion Pillat că poezia lui religioasă e strict decorativă, îngroșată și simplificată în stilul icoanelor pe sticlă, fără ca prin ea să transpară o anume trăire religioasă. Estetic vorbind, problema aceasta interesează foarte puțin sau chiar deloc. E greu însă să presupunem că o asemenea literatură nu angajează nimic altceva decît orientarea programatică a unui intelectual conștient de necesitatea unei opțiuni. În poezia lui Ion Pillat există versuri izvorîte direct din neli-niștile metafizice ale unui suflet ce nu se mulțumește doar să contemple un peisaj sacralizat, ci și să arunce sonde în vîltoarele propriului său interior, uneori cu accente care-l amintesc pe Arghezi :

*Cine-mi lovește-n inimă mereu ?
La poarta ei închisă cine bate*

*Atit de surd, atit de greu —
Cind noaptea s-a oprit la jumătate,
Cine-mi lovește-n inimă mereu ?*

(Zori)

A pretinde că autorul unei astfel de poezii este un ateu sau un indiferent religios înseamnă a-i pune în seamă povara imposturii sentimentale.

(Va urma)

ASPECTE VECTORIALE ALE ÎNDREPTĂRII

(Cîteva perspective teologice cu caracter interdisciplinar)

de : preot DOREL UNGURAŞ

Atras de posibilitatea exprimării explicite a unor adevăruri valabile, atât în domeniul cunoaşterii în general, cît şi în domeniul teologiei în special şi folosind pe alocuri limbajul ştiinţei fizicii, am socotit că se poate face o paralelă, care să permită o înţelegere inedită şi atrăgătoare a unor aspecte pur ontologice, fără forţarea însă a limitelor domeniilor amintite şi fără aservirea unei discipline celeilalte.

Rîndurile de faţă vor pune în lumină şi cîteva concepte filozofice de cea mai mare generalitate şi acceptabilitate şi prin aceasta păstrîndu-se, în mod esenţial, echidistantă faţă de orice opţiune în prelungirea demersului pe tărîmurile oricărei direcţii de cunoaştere.

Pe de o parte am ţinut seamă de esenţa psihologică a actului gnoseologic, iar pe de altă parte am căutat să observ consonanţa adevărilor rezultate din demers cu adevărurile învăţăturii de credinţă ortodoxă, urmînd însă aceeaşi structură a construcţiei ideatice din planul cunoaşterii în general.

Am avut totodată în vedere aplicarea acestei metodologii în domeniul exegezei biblice.

Din punct de vedere al conţinutului lucrarea este dispusă pe parcursul a patru faze, şi anume : faza contemplativă, faza descriptivă, faza explicativă şi faza discursivă.

Sub aspectul formei tratarea se va face pe trei coloane.

Fiecare coloană va purta o denumire caracteristică :

Col. I — Temeiuri ontologice pentru o bună cunoaştere ;

Col. II — Textul biblic corespunzător ;

Col. III — Perspectivă ermeneutică pentru o temeinică exegeză biblică ;

Lectura este cu putinţă a se efectua deopotrivă pe coloane, vertical, dar şi urmînd linia obişnuită a lecturii, deci orizontal, lecturîndu-se în ordine fiecare idee, cu cifra ei, înscrisă pe col. I, pentru fiecare dintre cele trei coloane.

FAZA CONTEMPLATIVĂ

COLOANA I

Temeiuri ontologice
pentru o bună
cunoaștere

1. Datul este categoria cea mai generală a existenței ce implică judecățile de valoare.

2. Se numește dat¹ orice rostire² ce în chip axiologic, cade sub un concept.

3. Existența a ceva nu poate să preceadă valorizarea pe care o implică datul din a cărui lume nu mai poate ființa⁶ ceva existent.

4. Acest lucru evidențiază faptul că în interiorul actului gnozeologic subiectul cunoașterii se uită¹⁰ pe sine, fiind preocupat exclusiv de calitatea produselor cunoștinței sale, ocupînd astfel o poziție neutrală¹¹.

5. Orice act gnozeologic evidențiază următoarele etape ale demersului :

a. Într-un prim moment realitatea este înțeleasă într-un anumit fel.

COLOANA a II-a

Textul biblic
corespunzător

„Un Dumnezeu și Tatăl tuturor, Care este peste toate și prin toate și întru toți”. (Efeseni 4, 6).

„Ca să-L caute pe Domnul ceilalți oameni și toate neamurile peste care s-a chemat numele Meu asupra lor zice Domnul, Cel ce a făcut acestea”. (Faptele Apostolilor 15, 17).

„Și Cuvîntul s-a făcut trup și S-a sălăsluit între noi și am văzut slava Lui, slavă ca a Unuia-Născut plin de har și de adevăr”. (Ioan 1, 14).

„Căci de se socotește cineva că este ceva, deși nu este nimic, se înșală pe sine însuși”. (Galateni 6, 3).

„Iar dacă i se pare cuiva că cunoaște ceva, încă n-a cunoscut cum trebuie să cunoască. Dar dacă iubește cineva pe Dumnezeu acela este cunoscut de El”. (I Corinteni 8, 2—3).

COLOANA a III-a

Perspectivă ermeneu-
tică pentru o temeinică
exegeză

Prin cuvîntul Dumnezeu, teologul exprimă aceeași categorie generală a datului dar totodată și pe Dătătorul a toate.

Creatorul³ Dumnezeu, oferă omului, condițiunea⁴ cunoștinței sale și totodată îl înzestrează cu o adecvată capacitate⁵ de cunoaștere.

Revelația dumnezeiască se realizează deplin însăși a existenței umane ; posibilă de tradus prin anularea prezumtivă a prezenței subiectului cunoscător ce coincide cu neființarea¹² lui, în sens conceptual, în actul cunoașterii, atunci cînd accentul se pune doar pe dimensiunea axiologică ; fapt firesc, căci în mod fundamental aceasta nu aparține subiectului, ci lui Dumnezeu.

Fapt ce poartă, în mod esențial, asupra valorii însăși a existenței umane ; posibilă de tradus prin anularea prezumtivă a prezenței subiectului cunoscător ce coincide cu neființarea¹² lui, în sens conceptual, în actul cunoașterii, atunci cînd accentul se pune doar pe dimensiunea axiologică ; fapt firesc, căci în mod fundamental aceasta nu aparține subiectului, ci lui Dumnezeu.

Ceea ce se resimte mai ales cînd intervine efectul atitudinal al reestimării¹³ valorice, în cadrul actului gnozeologic, menit să reorienteze cunoașterea. Dumnezeu opune atunci relativității cunoașterii omenești e-

COLOANA I

b. Mai apoi intervine atracția de a verifica a-
ceastă înțelegere.

c. Și căutarea unui
mecanism analogic care
să explice înțelegerea
noastră inițială.

6. În concluzie, sintem
tentați să găsim resor-
tul ¹⁵ dat de noi pentru
recunoașterea ¹⁶ propriu-
lui înțeles dat nouă din-
tru început.

7. Așadar pornindu-se
de la o realitate afecti-
vă ²⁰ se resimte nevoia
explicitării modalității
cunoașterii sau a demer-
sului cognosciv în esen-
ța lui și aceasta presu-
pune alegerea metodei.

Și în cadrul reconsti-
tuirii datului nostru ini-
țial, volens-nolens do-
bindindu-se un altceva
al intențiunii explicită-
rii în speță, dar de or-
dinul psihologiei ²¹ — o
cunoștință distinctă și
suficientă — cu privire
însă la esența subiectului
cunoscător ²².

COLOANA a II-a

„Pentru aceasta Mă iu-
bește Tatăl, fiindcă Eu
Îmi pun sufletul, ca ia-
răși să-l iau. Nimeni
nu-l ia de la Mine, ci Eu
de la Mine Insumi îl
pun. Putere am Eu ca
să-l pun și putere am
iarăși să-l iau. Această
poruncă am primit-o de
la Tatăl Meu”. (Ioan 10,
17—18).

„Tatăl nostru, Care
ne-a iubit pe noi (și)
ne-a dat prin har veșni-
că mîngiere și bună
nădejde”. (II Tesaloni-
ceni 2, 16).

COLOANA a III-a

ficiența ¹⁴ cunoașterii
Sale depline a tot ceea
ce se leagă de esența
cunoscătoare a subiectu-
lui, chemat în schimb
a-L iubi.

Această motivație o
găsim la Tatăl, Care iu-
bește pe Fiul Său Ino-
menit, ce trăiește ace-
iași detașare de Sine In-
suși, avînd putere să fi-
ințeze sau nu, într-un
cadru axiologic, potrivit
poruncii Tatălui, care a-
sistă încuviințînd roa-
da ¹⁷ cea din libertate a
Fiului Său. Tot așa
subiectul cunoscător sub-
zistă sau reîntînză ¹⁸ în
cadrul demersului gno-
seologic, împlinind la
nivelul lui de creatură
porunca Tatălui răspun-
zînd ¹⁹ în felul și după
puterea lui pentru ne-
împlinirile sale în le-
gătură cu datul.

Subiectul cunoscător
este întărit de Tatăl în
Fiul să depășească a-
ceastă stare de neîmpă-
care ontologică, satisfac-
cînd în acest fel nu nu-
mai înclinația cognos-
civă dar și explicația
pentru satisfacerea ace-
steia, produsă în și prin
harul dumnezeiesc —
rod al împăcării cu
creatura Sa, OMUL,
realizată prin Iisus
Hristos, Fiul Său.

FAZA DESCRIPTIVĂ

COLOANA I

8. Potrivit acestui înțeles privind particularitățile subiectului cunosător, în general, este învedereat faptul că aceasta se raportează la dat, în esență în același mod; putînd astfel distinge în cadrul datului: Datul Nostru (D.n. 1) ca dat răspunzător și Datul nouă (D.n.) ca dat instigator sau pricinuitor al actului gnoseologic.

9. Datul nouă, are în centru alegerea metodei, ce face să se prefigureze începutul construcției de fapt în cadrul actului gnoseologic.

10. Alegerea metodei (A.m.), ca atitudine ce poartă asupra lui D.n. în cadrul construcției contează ca și metodă aleasă (M.a.), după cum de exemplu, rostirea nu contează atît ca act al rostirii cît ca și conținutul ei, în plan axiologic.

11. Atitudinea afectivă (A.a.) este prezentă și în actul cunoașterii, încercînd să fixeze cunoștința și anticipînd sfîrșitul tuturor căutărilor.

12. Într-o perspectivă ontologică cu transpunere vectorială²⁶ D.n. 1 se raportează²⁷ la D.n., într-un cadru marcat de componenta atitudinală afectivă.

COLOANA a II-a

„Iar noi n-am primit duhul lumii, ci Duhul Cel de la Dumnezeu, ca să cunoaștem cele dăruite nouă de Dumnezeu”. (I Corinteni 2, 12).

„După harul lui Dumnezeu dat mie, eu ca un înțelept meșter am pus temelia, iar altul zidește. Dar fiecare să ia seama cum zidește”. (I Corinteni 3, 10).

„Nu zic că am dobîndit îndreptarea ori că sînt desăvîrșit, dar o urmăresc că doar o voi prinde, întrucît și eu am fost prins de Hristos Iisus”. (Filipeni 3, 12).

„Iar Domnul să îndrepteze inimile voastre spre dragostea lui Dumnezeu și spre chemarea lui Hristos”. (II Tesaloniceni 3, 5).

„Plătiți-mi și voi aceeași plată, vă vorbesc ca unor copii ai mei — lărgiți și voi inimile voastre!”. (II Corinteni 6, 13).

COLOANA a III-a

Recunoașterea prin credință a lucrării Duhului Sfînt în datul inițial înscris, în chip duhovnicesc, actul gnoseologic în linia esenței divine a datului nouă.

Din acel moment a-perceptivitatea în plan teologic se desfășoară după un dreptar și anume după „harul lui Dumnezeu dat nouă”, care dă soliditate începutului cunoașterii. Expresia im-personală „altul zidește”, învedereînd libertatea, statornicește la rîndu-i pe Dn 1 legat de Dn, căci și zice: „fiecare să ia seama cum zidește”.

Fapt ce se remarcă, într-o transpunere analogică, îndeosebi în legătură cu îndreptarea a cărei dobîndire este chezușită de fuzionarea²⁸ acțiunii de alegere cu rezultatul ei.

Atît în îndreptare²⁴ cît și în atitudinea afectivă se remarcă o caracteristică comună: aceea a premoniției²⁵.

Astfel se învederează participarea noastră atitudinală, înclinată să desemneze egalitatea
→ →
Dn—Dn 1, rezultată prin compunere vectorială²⁶.

COLOANA I

COLOANA a II-a

COLOANA a III-a

Fig. 1.
Vectori concurenți.

13. De fapt atitudinea afectivă (A.a.) este poartă de intrare în subiect și totodată a subiectului în cunoaștere și incumbă în sine întreg spectrul orientărilor
 $\vec{Dn} 1$ ($Dna 1$, $\vec{Dna} 2 \dots$
 $\vec{Dnan}$).

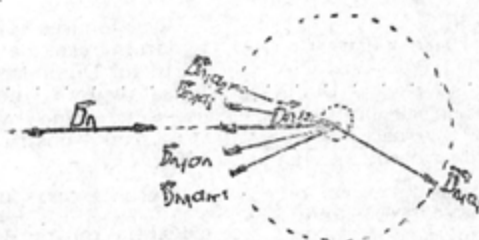

Fig. 3.

14. Exprimarea vectorială de mai sus prezintă spectrul îndreptării sau orientării noastre în cadrul datului în general, iar mai jos această exprimare vectorială privește distinct atât spectrul afectiv (Aa) cât și pe cel al alegerii metodei²⁹ (Am); cu rezultatul ei — metoda aleasă (Ma) — garantul îndreptării noastre $Dn 1$.

„Și aceasta mă rog ca iubirea voastră să prisoască tot mai mult și mai mult, întru cunoștință și întru orice pricepere”. (Filipeni 1 4).

„...prin îndreptarea adusă de Unul (Hristos) a venit, pentru toți oamenii, îndreptarea care dă viață”. (Romani 5, 18).

Fig. 2. Vectori direct opuși.

Amfibilitatea atitudinală afectivă constă în imixtiunea planului atitudinal în domeniul gno-seologicului; act pe care îl tranzitează de la dumnezeire la omenitate Hristos Iisus avind ca explicație privind esența cunoscătoare a subiectului Său afirmația: „Eu sînt ușa; de va intra cineva prin Mine, se va mîntui; și va intra și va ieși și pășune va afla”. (Ioan 10, 9).

Fără găsirea unicei căi (Hristos) în vederea deplinului răspuns $Dn 1$ pentru noi nu poate exista îndreptare eficientă în cadrul datului Dn .

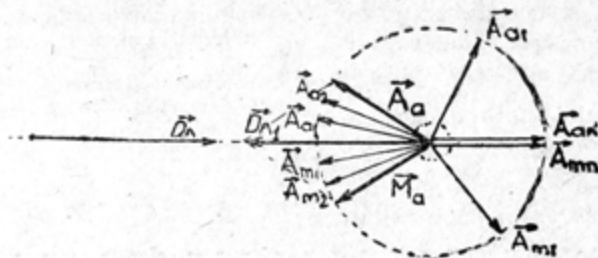

Fig. 4.

COLOANA I

15. O fundamentare a acestor aspecte vectoriale ale îndreptării ar fi, într-un fel³⁰, necesară în continuare, dar evidența ilustrărilor vectoriale coroborată cu principialitatea liberei cugetări conturată în faza contemplativă, validează a priori temeiurile demersului în speță.

COLOANA a II-a

„Căci cine a cunoscut gândul lui Dumnezeu ca să-L învețe pe El? Noi însă avem gândul lui Hristos”. (I Corinteni 2, 16).

COLOANA a III-a

De fapt Hristos dimenșionează³¹ și validează specificitatea atitudinii noastre afective, neanulind-o, și în acest fel, lăsându-ne mai mult decât impresia³², datorită reușitei îndreptării noastre prin El, că avem gândul Lui, evident, suprapus³³ preocupării noastre ontologice.

FAZA EXPLICATIVĂ

16. Cu referire la orientările reprezentate prin vectori (fig. 4), consemnate prin raportarea la noi a datului se constată următoarele:

a. Datul nouă (Dn) comportă orientarea spre noi a datului (Dn).

b. Atitudinea afectivă (Aa) comportă orientarea spre ceva, a noastră, reprezentată prin una sau alta din variabilele vectoriale Aa (Aa 1, Aa 2 ...

→ → →
→ Aa n) ca răspuns inițial specific oricărui subiect cunoscător.

c. Metoda aleasă (Ma) comportă anihilarea oricărei orientări atitudinale Aa prin oricare Am (alegerea metodei), unde
→ →
Am este opus lui Aa;
fapt ce produce rezultanta Dn 1.

„Din El, dar, sînteți voi în Hristos Iisus, Care pentru noi s-a făcut înțelepciune de la Dumnezeu și dreptate și sfințire și răscumpărare”. (I Corinteni 1, 30).

„Și ce aduce darul nu seamănă cu ce a adus acel unul care a păcătuit, căci judecata dintr-unul duce la osîndire, iar harul din multe greșeli duce la îndreptare”. (Romani 5, 16).

„Îndreptîndu-se în dar cu harul Lui, prin răscumpărarea cea în Hristos Iisus”. (Romani 3, 24).

Diracționarea spre noi a datului este de fapt harul lui Dumnezeu revărsat asupra noastră, avînd în sine virtual răspunsul nostru în Hristos³⁴.

Greșelile corespunzînd oricăreia dintre Aa pot fi motivate invocîndu-se judecata greșită ce le-a generat, avînd totodată îndreptățire de a fi reconsiderate³⁵ datorită acțiunii reparatorii a harului dumnezeiesc.

Se constată aici o trecere transgresivă inversată, de la conceptul „dar” la acțiunea harului; aidoma celei de la acțiune la concept, înțîlnită anterior în cadrul analogiei vizînd validarea conceptuală Ma în cadrul alegerii metodei.

COLOANA I

17. Există întotdeauna
→
un Ma singurul posibil
care să satisfacă răspun-
sul datorat lui Dn prin
→
Dn 1 rezultat.

18. De remarcat este
faptul că oricare ar fi
orientarea inițială Aa
→ → →
(Aa 1, Aa 2 ... Aa n)³⁷ ea
nu este în măsură să
→
producă singură Dn 1.

19. Căci Dn 1 rezultat
→
este o mediere spre Dn
→
implinită în Aa și prin
→
Ma.

20. Acest moment al
„reorientării spre” evi-
dențiind subzistența da-
tului, ca răspuns la „o-
rientarea dinspre” înche-
ie orice act gnoseologic.
căci Dn 1, ca dat răs-
punzător, satisface pe
Dn, ca dat instigator.

COLOANA a II-a

„El ne-a mîntuit și
ne-a chemat cu chema-
re sfîntă, nu după fap-
tele noastre ci după a
Sa hotărîre și după ha-
rul ce ne-a fost dat în
Hristos Iisus, mai înainte
de începutul veacuri-
lor”. (II Timotei 1, 9).

„Să vă dăruiască, după
bogăția slavei Sale, ca
să fiți puternic întăriți
prin Duhul Sfînt, în o-
mul din lăuntru”. (Efe-
seni 3, 16).

„Căci prin El v-ați îm-
bogătit deplin în tot cu-
vîntul și în toată cunoș-
tința,

Precum mărturia lui
Hristos s-a adeverit în
voi”. (I Corinteni 1, 5—
6).

„Iar Dumnezeuul meu
să îplinească toată
lipsa voastră după bogă-
ția Sa, cu slavă, întru
Hristos Iisus”. (Efeseni
4, 19).

COLOANA a III-a

În chip firesc, faptul
iminent al orientării a-
fectiv-inițiale ce coincide
cu caducitatea spectrului

→ → →
său Aa (Aa 1, Aa 2 ...

→
Aa n), este contrar prin-
cipialității chemării Sa-
le, care nu ține cont de
faptele noastre³⁶, în
speță, aparent de or-
din moral, ci de împlini-
rea hotărîrii Sale, pri-
vitoare la mîntuirea o-
biectivă.

Într-un anumit grad
de desăvîrșire subiectul
duhovnicesc conștientiz-
ează nu numai faptul
îndreptării sale din ca-
ducitatea orientărilor a-
fective, în condițiile a-
mintite ci, mai mult, în-
țelege acest lucru și în-
cearcă devansarea ace-
stei etape, distingînd di-
rect esența îndreptării
sau Calea-Hristos, ceea
ce conferă îndreptărire
personalizării conceptu-
lui Ma.

Pe lîngă principialita-
tea chemării trebuie re-
marcată și nota distinctă
a procesului îndreptării³⁸
la a cărei reușită Dum-
nezeu lucrează în noi
prin Hristos (Galateni 3,
27).

Însăși evidențierea
subzistenței datului, în
derularea demersului do-
vedește, pînă la un
punct, o reîntoarcere fă-
ră ieșire, o reluare ste-
rilă și perpetuă a ace-
lorasi probleme, ce evi-
dențiază un subiect în-
cremenit în criza sa,
marcat profund de lipsa
unei soluții ontologice
viabile și de imposibilă
reorientare prin sine în-
suși; situație ce „întru

COLOANA I

COLOANA a II-a

COLOANA a III-a

21. Indiferent de ce se petrece în interiorul datului și cum se pot explica aceste procesualități pe etape (în cazul nostru pe faze) rămâne definitoriu și de esență pentru aceasta existența sa.

22. În orice caz, datul nu poate fi desprins de scopul pentru care el ni se înfățișează; indiferent de înțelesurile sale subiective.

23. În sens general, cunoașterea se desfășoară, cum s-a putut observa, într-un cadru conceptual gvadridimensional, compus din: Dn, Dn 1, Aa și Ma.

FAZA DISCURSIVĂ

„Căci David zice despre El: totdeauna am văzut pe Domnul înaintea mea, căci El este de-a dreapta mea, ca să nu mă clatin”. (Faptele Apostolilor 2, 15). Vezi și: Psalmi 15, 11; Psalmi 108, 30.

„Pe Acesta, Dumnezeu prin dreapta Sa, L-a înălțat Stăpînitor și Mîntuitor, ca să dea lui Israel pocăință și iertarea păcatelor”. (Faptele Apostolilor 5, 31).

„Ca să puteți înțelege împreună cu toți sfinții care este lungimea și lărgimea și înălțimea și adîncimea”. (Efeseni 3, 18).

Hristos Iisus” lămurindu-se „după bogăția” lui Dumnezeu conduce la aflarea răspunsului bun — Dn 1 — ce alungă subiectului angoasa confuziilor sale inițiale trăite în cadrul Dn ca o lipsă permanentă.

În concepția omului ales de Dumnezeu, a celui de sub Legea Vechiului Testament, ierarhia valorilor era adeseori răsturnată⁴⁰ încît nu surprinde că acesta privind spre Dumnezeu, Cel ce pe bună dreptate putea fi văzut înainte, lasă impresia că îl vede și pe Fiul dar nu în dreapta Tatălui așa cum l-au văzut sfinții de mai tirziu (Faptele Apostolilor 8, 56), ci în stînga, după cum îi corespundea lui dreapta din unghiul din care privea el înainte pe Dumnezeu.

Ca să poată fi văzut dintotdeauna de creatura sa omul-Dumnezeu L-a înălțat pe Fiul Său „Stăpînitor și Mîntuitor” și acest lucru acordă îndreptățire vederii Sale spațiale, în care stînga sau dreapta nu are aceeași evidențiere ca în ontologia obișnuită; cu transpunere vectorială în plan tridimensional.

Toate aceste expresii geometrice alcătuiesc spectrul îndreptării, respectiv orientării noastre, spre Dumnezeu în Fiul și prin Duhul.

COLOANA I

24. Și acestea alcătuiesc matricea funcțională a oricărui demers gnoseologic pornit din sfera contemplativă a liberului cugetător; spre a se concretiza în zona praxiologicului, cu aplicabilitate nu numai principală dar și efectivă în diferitele domenii ale cunoașterii.

COLOANA a II-a

„Căci prin El avem și unii și alții apropiere către Tatăl într-un Duh”. (Efeseni 2, 18).

COLOANA a III-a

Că această înclinație sau mecanicitate gnoseologică, ce se dispune în forma unei procesualități graduale, rezultând și din cele patru faze distincte ale actului cunoașterii, are o motivație⁴¹ deosebită, reiese și din următoarea afirmație aparținând Sfântului Vasile Cel Mare „Prin Fiul și în Duhul este făptura cea după chip”⁴².

ÎN LOC DE CONCLUZII⁴³

Dăm mai jos conotația teologică a Fig. 4.

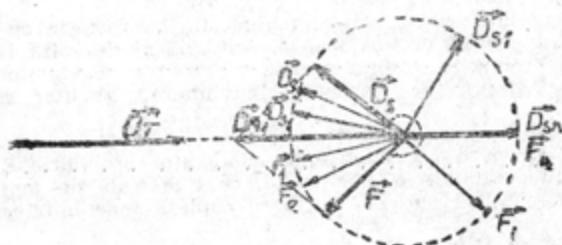

Fig. 4

1. Imaginea contemplativă.

2. Descrierea ei :

- $\overrightarrow{Dn-DT}$ — Orientarea spre noi a Tatălui.
- $\overrightarrow{IAa-ODS}$ — Orientările Duhului Sfânt.
- $\overrightarrow{JAa-ODS}$ — Orientările Sfântului Duh.
- $\overrightarrow{OAm-OF}$ — Orientările Fiului.
- $\overrightarrow{Ma-F}$ — Orientarea Fiului.
- $\overrightarrow{Dn1-Dn1}$ — Orientarea noastră prin Fiul și în Duhul.

3. Explicarea ei.

„Duhul Sfânt, care odihnește peste Fiul, peste cuvântătorul către Tatăl, ca iubire a Tatălui, și în care Logosul răspunde Tatălui cu aceeași iubire, dar în mod filial, odihnește și peste persoana umană, unind-o cu Fiul ceresc și dându-i elanul Fiului de a răspunde Tatălui în Fiul, împreună cu Fiul”⁴⁴.

4. Aprecierea discursivă.

„Este evident faptul că Fiul — ca împreună lucrător al mântuirii noastre cu Tatăl și cu Duhul — întărește întru nădejde alipirea noastră de El, ca prin El să dobândim apropiere către Tatăl într-un Duh (Efeseni 2, 18), în înțeles de finalitate a îndreptării noastre...”⁴⁵.

NOTE BIBLIOGRAFICE

- ¹ Și în înțelesul că "... lucrurile sînt numai cuvinte apte de a fi vorbite sau rațiuni apte de a fi gîndite". (preot prof. D. Stăniloae, *Chipul lui Dumnezeu și responsabilitatea lui în lume*, Ortodoxia, nr. 3/1973, pag. 356).
- ² „Subiectul cuvîntător este izvorul voluntar și receptorul cuvîntului” (ibidem pag. 355).
- ³ „El a creat nu numai o lume ca un multîplu și complex cuvînt al Său, întrupat sau reflectat într-un complex de obiecte, ci și un ascultător al cuvîntării lui și un răspunzător la această cuvîntare, ca un cuvîntător care sesizează și utilizează ca subiect aceste cuvinte care se reflectă în lucrurile lumii ca obiecte”. (idem, ibidem).
- ⁴ „In oameni sînt înscrise posibilități creatoare indefinite și în lume sînt înscrise posibilități pasive corespunzătoare posibilităților creatoare umane”. (idem, o. c., pag. 359).
- ⁵ „Rațiunile lucrurilor sînt o cuvîntare coerentă a lui Dumnezeu adresată subiectului uman”. (idem, o. c., pag. 354).
- ⁶ Dăinuind în mod subzistențial.
- ⁷ „De aceea a devenit Logosul divin om: pentru a restabili această misiune a omului de a îndumnezei cosmosul prin om, misiune de la care omul a căzut prin păcat”. (pr. D. Stăniloae, o. c., pag. 359).
- ⁸ „Astfel apariția ființei umane ca subiect creat căruia i se adresează Logosul divin prin rațiunile reflectate în imaginile lor încorporate într-o lume creată, este implicată atît de necesar în planul creației pe cît de necesar este implicat în rostirea cuvîntelor un adresat care trebuie să răspundă”. (idem o. c., pag. 355).
- ⁹ „Dar omul e numai chip al Fiului, pentru că el nu gîndește, nu rostește cuvinte și nu inventează rațiuni total proprii ci flexionează, combină și dezvoltă la indefinit virtualitățile cuprinse în chipurile rațiunilor sau în ecourile cuvîntelor Logosului, urmînd și răspunzînd Logosului, ca primului cuvîntător, gînditor și creator”. (idem o. c., pag. 356).
- ¹⁰ Pînă în momentul specializării actului cunoscător.
- ¹¹ Particularitățile și opțiunile dovedite ale subiectului cunoscător prejudiciază, de regulă printr-o tranșare neavenită, rezultatele demersului, ce urmărește de fapt adjudecarea unor constante absolute în plan ontologic. Așa se explică neperenitatea sistemelor filozofice.
- ¹² „Subiectul uman colaborează cu Domnul la dezvoltarea existenței sale, sau se opune dezvoltării ei normale, slăbind-o sau chiar suprimînd-o”. (idem o. c., pag. 357).
- ¹³ „Mai mult, Logosul reprimește din nou lumea prin dialogul său cu subiectul uman, gîndită, modelată și umanizată de om; îl primește pe om însuși dezvoltat prin toate rațiunile lumii concentrate în el și explicat prin ele, ca un chip actualizat al Logosului divin”. (idem o. c., pag. 359).
- ¹⁴ Dar pînă la urmă tot „el trebuie să actualizeze aceste rațiuni și cuvinte, descoperind conținutul lor și legăturile posibile între ele, și prin aceasta descoperindu-se pe Sine însuși și realizînd din ce în ce mai mult asemănarea sa cu Logosul, care are în Sine într-un mod actual toate rațiunile aceluiași lucruri”. (idem o. c., pag. 358).
- ¹⁵ Fig. Sursă de energie fizică sau morală. (*Dicționarul limbii române moderne*, Edit. Acad., 1958, pag. 712).
- ¹⁶ Nu în sens de validare a acestuia ci în sens de reconstituire plină de discernămint critic a înțelesului inițial.
- ¹⁷ „Dar prin aceasta ființa umană, în dialog cu Logosul, imprimă îndumnezeirii lumii ceva din caracterul uman”. (pr. D. Stăniloae o. c., pag. 359).
- ¹⁸ De fapt, „subiectul uman cuprinde și el virtual toate lucrurile în calitate de subiect direct al lor și prin aceasta se află într-o legătură dialogică cu Logosul”. (idem o. c., pag. 358).
- ¹⁹ Căci „subiectul uman are în sine, ca subiect cugetător și cuvîntător, de la început virtual rațiunile și cuvintele referitoare la toate lucrurile și la toate legăturile posibile între ele”. (idem, ibidem).

²⁰ „După definiția actuală starea afectivă este trăirea unei atitudini față de ceea ce cunoaștem și facem”. (Vasile Pavelcu, *Din viața sentimentelor*, București, 1969, pag. 21).

²¹ „Pin starea afectivă se dezvăluie mai mult natura și trebuințele subiectului decât natura și proprietățile obiectului”. (idem, *ibidem*).

²² Opera lui rămâne înaintea de orice, acel fapt care învederează zbaterele lăuntrice ale producerii ei întru dăltuirea cît mai fidelă pentru lumea din afară a evidențelor sale interioare.

²³ Și aceasta se petrece datorită discernămintului conștiinței care „intervine prin acte voluntare, selecționează reprezentările și le dispune într-o ordine care vine direct din încadrarea lor în normele de conștiință”. (Mihai Uță, *Afirmția și negația*, Rev. Filosofică, nr. 1/1939, pag. 19).

²⁴ „Îndreptarea este un dar al dreptății divine prin care cel credincios este admis la împărăția mesianică”. (pr. Dumitru Vîezulianu, *Îndreptarea după Epistolele pauline și după Epistola Sf. Iacob*, în *Studii teologice*, nr. 5—8/1977, pag. 507).

²⁵ „Nume dat fenomenului de presimțire a unor fapte viitoare, în general, fără motivare rațională”. (*Dicționarul explicativ al limbii române*, Ed. Acad., București, 1988, pag. 143).

²⁶ În legătură cu „vectorul — mărime matematică sau fizică definită printr-o valoare numerică, o unitate de măsură, o direcție și un punct de aplicație (reprezentată grafic printr-un segment de dreaptă orientat). (*Dicționarul explicativ al limbii române*, Ed. Acad. 1975, pag. 1011).

²⁷ Presupun aspectele de construcție sau compunere ale vectorilor concurenți

→ Dn și Dnl potrivit cu „Metoda paralelogramului”. (Ghe. Cristea și Ioan Ardelean, *Elemente fundamentale de fizică*, vol I, Ed. Dacia, Cluj-Napoca, 1980, pag. 42).

→ ²⁸ Conform cu „Poziția relativă a vectorilor”, Dn și Dnl din Fig. 2 sînt „vectori direct opuși”. (Ghe. Cristea, Ioan Ardelean, o. c., pag. 36—37).

²⁹ Presupunînd ipostazele vectorilor în compunere drept stadii în perspectiva îndreptării sau statornicirii lui Dnl specific.

³⁰ „Trăsătura distinctivă a fizicii, care o deosebește de celelalte științe, cum ar fi istoria spre exemplu, constă în faptul că fizica studiază fenomenele pe care omul le poate repeta”. (Ghe. Cristea, Ioan Ardelean, o. c., pag. 25).

³¹ „Fără Hristos ființa umană nu poate îndeplini destinația sa de revelatoare deplină a lumii și a adîncimilor ontologice și morale umane”. (preot pr. Dumitru Stăniloae, o. c., pag. 361).

³² „Dar omul purtînd cu Logosul un dialog asupra lumii ca conținut comun, nu repetă numai ce a spus Logosul în mod explicit creînd lumea, ci creează împreună cu El lumea mai departe, conducînd-o pe linia înfîntății divine”. (*ibidem*, pag. 359).

³³ „Rațiunile Sale divine și imaginile lor create vor apare ca trăsăturile feței Sale. Ele se vor reflecta și pe fața fiecăruia din nou, în mod personal a fiecăruia. Lumea va fi resorbită și subiectivizată în persoana lui Hristos și în noi înșine adunați în El, fără a înceta să existe în același timp în mod real”. (*ibidem*, pag. 362).

³⁴ „Faptele persoanei umane nu-și află deplina lor semnificație dacă nu sînt acte adresate lui Dumnezeu, ca răspunsuri la fapta Lui, primînd puterea și stimulentele lor din actul creator și conservator fundamental al lui Dumnezeu”. (*ibidem*, pag. 351).

³⁵ „Persoana umană are conștiința, cînd este credincioasă, că chiar faptele sale rele se îndreaptă în ultimă analiză spre Dumnezeu”. (idem, *ibidem*).

³⁶ Faptele noastre după care am fost chemați de Dumnezeu nu pot fi în nota de generalitate a textului biblic altfel decât de ordin principal, ca și conținutul expresiei amintite „harul ce ne-a fost dat în Hristos” completată de precizarea atemporală „mai înainte de începutul veacurilor”, excluzîndu-se socotirea vredniciei faptelor noastre morale pînă la momentul chemării, conducînd astfel la părerea că

→ orientările OAA, care sînt de altfel, fapte psihologice de coloratură morală, cu toate eșuările în dobîndirea lui Dnl, cum dovedește negația de la începutul versetului:

„ne-a chemat... nu după faptele noastre”, lămurește deplin că în ciuda impasului dovedit, în linie gnoseologică, consemnează aici numai o etapă în procesul îndreptării noastre.

³⁷ Teoretic ar fi una, dar cu caracter episodic și fără stabilitate, neangajându-se în răspunsul nostru în Aa. Așadar fără transcriere vectorială.

³⁸ „Accentul, deci, nu cade atât pe ceea ce a fost de îndreptat cât pe ceea ce era de îndreptat de atunci înainte, ca prins de Hristos (Filipeni 3, 12), fapt ce trece ca o garanție a adjudecării îndreptării”. (pr. Dorel Unguraș *Privire exegetică asupra expresiei „Dumnezeu S-a îndreptat în Duhul”*, Altarul Banatului, nr. 1—3/1991, pag. 33).

³⁹ „Discursiv (despre cunoaștere, gândire) structură logică care constă dintr-o serie de etape sau operații („pași”, „din aproape în aproape”) normate, urmărind dobândirea unei propoziții (sau a unei mulțimi ordonate de propoziții) conclusive, încheiate tocmai prin validitatea parcurgerii necesare, într-un sens dat cu necesitate a seriei respective de operații”. (*Dicționar de filosofie*, București, 1978, pag. 206).

⁴⁰ Chiar și din punct de vedere moral. De exemplu: răzbunarea cea poruncită de legea talionului, poligamia practică fără opreliști,uciderea frecventă prin lapidare ș. a.

⁴¹ „Numai concepiind lumea ca faptă a lui Dumnezeu și actele sale ca răspunsuri date prin lume lui Dumnezeu, persoana umană ia lumea în deplină seriozitate, ca realitate obiectivă”. (preot pr. Dumitru Stăniloae, o. c., pag. 351).

⁴² Adv. *Eunomium* V, P.G. XXIX, col. 758 după preot prof. Dumitru Stăniloae o. c., pag. 360.

⁴³ Ele se desprind pe parcursul tratării.

⁴⁴ Preot prof. Dumitru Stăniloae, o. c., pag. 360.

⁴⁵ Preot Dorel Unguraș, o. c., pag. 33.

SENSUL COSMIC AL LITURGHIEI ORTODOXE ȘI AL LĂCAȘULUI DE CULT

de : preot IOAN BÎRLĂNESCU

În toate religiile forma exterioară de manifestare a credinței a jucat un rol esențial în menținerea și adîncirea sentimentului religios. Totalitatea acestor forme văzute, exprimate prin mijloace materiale, au constituit ceea ce s-a numit cult religios. Cultul, ca expresie exterioară concretă a simțămintelor religioase, este tot atît de vechi cît și religia, deci tot atît de vechi cît și omul. Între cult, ca expresie concretă, și ideea religioasă ce stă la baza lui, este o legătură strînsă, fiecare din ele căpătînd forță și eficiență prin interacțiunea lor. Atunci cînd actul cultic este golit de semnificația și de rostul pe care i-l dă ideea care l-a generat inițial, devine un act mecanic, se cade în ritualism, adică în formalism religios. Pentru a sublinia adevărul formulat în titlul acestei prezentări, credem că este necesar să ne referim, fără a intra în amănunte, la funcțiile cultului ortodox.

Principalul scop al cultului, în general, al celui ortodox în special, este aducerea de mulțumire și adorație față de Dumnezeu din care toate izvorăsc și spre care toate se îndreaptă întru bucuria frumuseții primordiale. Starea aceasta de adorație și mulțumire a făpturii față de Făcător este splendid ilustrată de cei doi psalmi ai lui David, 102 și 103, care încep cu strigătul întru slavă al întregii făpturi : „Binecuvîntează suflete al meu pe Dumnezeu...”. Ambele aceste imnuri de slavă, mulțumire și adorație sînt, poate, cele mai frumoase din literatura poetică a Vechiului Testament. Această primă funcție cultică, enunțată mai sus, se numește latreutică-euharistică și constituie aspectul principal al cultului, intrucît omul, ca ființă creată, se îndreaptă spre Dumnezeu ca spre un izvor logic al existenței sale. Dar nu numai omul, ci întreaga făptură. Ideea aceasta este frumos redată de Dionisie Areopagitul cînd spune : „Spre Dumnezeu toate se întorc ca spre terenul convenit fiecăruia și pe care toate îl doresc : cele ce au minte și rațiune căutîndu-L cu cunoașterea, cele sensibile cu sensibilitate, prin mișcarea firească a instinctului de viață, iar cele ce nu au viață, ci numai existență, prin aptitudinea lor de-a participa la existență, potrivit legilor proprii”. Legătura omului cu Dumnezeu este firească și, prin exercitarea cultului, el oferă Creatorului numai ce are pentru cele primite de la El. Adorația lui Dumnezeu este scopul și logica existenței.

Dar prin slujirea latreutică se săvîrșește și sfințirea lumii pentru că adorația implică ridicarea ființei pe calea iubirii întru întîmpinarea iubirii divine a Cuvîntului care ia asupra Sa umanitatea noastră,

sfîntînd-o și transfigurînd-o prin acțiunea Sfîntului Duh. Aceasta este a doua funcție a cultului ortodox, numită harismatică sau sfîntitoare. Nu se poate stabili o limită sau distincție între aceste două funcții ale cultului. Diferența este mai mult de natură metodologică și nicidecum esențială. Ființa umană, prin adorarea lui Dumnezeu, căruia îi aduce mulțumire, se ridică spre cele înalte, cu inima și mintea și se sfîntește.

Dar în afară de aceste două funcții fundamentale ale cultului ortodox, cea latreutică și harismatică, prin exercitarea cărora omul slujește lui Dumnezeu și se sfîntește prin lucrarea Sf. Duh, el mai răspunde și unui scop secundar și anume celui didactic sau edificator. Aceasta constituie funcția catehetică prin care credinciosul ia cunoștință de faptele și evenimentele petrecute, atunci și acum și în eternitate. Dar pe această cale cultul ortodox pune în evidență și realismul său pentru că, în desfășurarea slujbelor divine, el nu se reduce, ca semnificație, numai la amintirea unor fapte și evenimente din istoria sacră a mîntuirii, cum este cazul cultelor neoprotestante, ci le reînnoiește, aici și acum, pe pămînt, în chip tainic (cf. S. Bulgakov, **Ortodoxia**). În acest sens jertfa de pe cruce a Mîntuitorului Hristos, care s-a petrecut atunci, așa cum este istorisită în Evanghelii, se petrece real, în mod tainic și astăzi, în jertfa euharistică. Și acum vom evidenția propriu zis caracterul universal-cosmic al cultului ortodox, cu oprire predilectă asupra Liturghiei, știind că ea este centrul și rostul întregului cult ortodox. Liturghia ortodoxă, mai mult decît la alte confesiuni creștine, reprezintă în mod direct, descens, real și tainic toate funcțiile cultice, punînd pe om în legătura de iubire, preamărire și adorație cu Dumnezeu. Obiectul cultic al Liturghiei ortodoxe este mulțumirea și preamărirea Dumnezeului închinat „în Treimea cea de o ființă și nedespărțită”. Aici vom stărui puțin tocmai pentru a pătrunde frumusețea adevărului care temeluiește ideea principală din întreaga desfășurare a Liturghiei ortodoxe. Ideea centrală este iubirea divină a Cuvîntului „care dintru început era la Dumnezeu și prin care toate s-au făcut” (Ioan 1, 1—3). Iubirea este centrul și temelia vieții creștine, ea fiind prezentă în Liturghie în sensul că toate actele simbolice, rugăciunile și evenimentele petrecute istoric și re trăite real astăzi, conduc la aceasta. Expresia iubirii ca centru și sens al Liturghiei, este jertfirea, care are loc tocmai datorită acestei iubiri așa cum subliniază Sf. Apostol Pavel: „Hristos Iisus, fiind chipul lui Dumnezeu... s-a făcut ascultător pînă la moarte, și încă moarte pe cruce” (Filipeni 2, 6—8). Caracteristica esențială a jertfirii este smerenia, putîndu-se afirma că iubirea Cuvîntului, care Și-a asumat jertfirea, a fost împreunăată cu smerenia. O spune tot Apostolul Pavel, în același loc, citat mai sus: „Hristos Iisus, chipul lui Dumnezeu, s-a smerit pe Sine, făcîndu-se ascultător pînă la moarte...” Afirmă aceasta însuși Domnul Hristos: „Învățați-vă de la Mine că sînt blînd și smerit cu inima” (Matei 11, 29). Smerenia este deci fiica iubirii, semnul autenticității ei. Biserica Ortodoxă este biserica iubirii și a smereniei. De aceea se

poate afirma că iubirea este cea mai mare virtute, după cum se poate spune, în același fel, că smerenia este cea mai mare virtute. Pentru că nu poate iubi cineva în sens creștin dacă nu este și smerit și nu poate nici să fie smerit, dacă nu iubește. Sfîntenia le unește pe amîndouă.

Vom face acum o scurtă comparație între iubirea concepută de filosofia antică și iubirea creștină, tocmai pentru a sublinia amploarea de unică profunzime și originalitate a conceptului creștin. Termenul cel mai cunoscut și folosit în filosofia antică este acela de „eros” care, în filosofia platoniană, ar putea să fie apropiat de conceptul creștin al iubirii. Erosul în gîndirea lui Platon, este expresia unei lipse, el aparține omului ca ființă mărginită care tinde spre lumea ideilor, spre perfecțiunea divină, el este o nostalgie, o tendință spre transcendent și Divinitate. „Erosul este neliniștea însăși, este dorința de nemurire care nu se împlinește în lumea de aici, este aspirația către Bine a inimilor noastre de oameni” (Platon, **Banchetul**). Oprindu-ne la această comparație se poate afirma că iubirea creștină include această nostalgie spre cunoaștere și desăvîrșire, cuprinsă în erosul platonian, de unde se poate conchide că erosul nu este nici primordial și nici esențial, pe cînd iubirea creștină este esențială și primordială și aceasta mai ales pentru că ea se deschide total spre jertfire și smerenie. Calea iubirii creștine duce la cunoaștere și unire totală tocmai pentru că forța sa interioară este jertfirea și smerenia care duc la transfigurarea făpturii.

Pentru a sublinia această esențialitate și primordialitate, ne vom referi, fără a intra în amănunte, la teologul german Karl Barth care, în toată opera sa și mai ales în comentariul la Epistola către romani a Sf. Apostol Pavel, își fundamentează viziunea teologică pornind de la Kierkegaard, Luther, Nietzsche și Dostoievski oprindu-se în mod cu totul special la genialul scriitor rus. Problematika autentic teologică în rodnicia Evangheliei începe, după Barth, dincolo de considerarea caracterului ei uman, acolo unde începe misterul de nedezlegat, acolo unde ochiul cuprinde acest mister. Lumea noastră este dominată de eros, de impulsul vital, este o lume a naturii și a istoriei, îngrădită în spațiu și timp, a cărei ființare nu poate fi concepută decît materialist, biologic și economic și care este cu totul supusă nestatorniciei și morții. Ei bine, lumea aceasta dominată de nostalgie și drama căutării, rămîne neputincioasă în fața misterului existențial. Și totuși există un drum care însă nu aparține omului, pentru că nu există cale care să pornească de la om spre Dumnezeu nici prin știință, nici prin artă, nici prin morală, nici prin religie; există o singură cale și ea pornește de la Dumnezeu spre om, iar calea aceasta este Iisus Hristos care, în același timp, constituie și supremul scandal în fața națiunii umane: infinitul intrat în timp, atotputernicia întrupată într-o smerenie. După Karl Barth, omul, împins la marginea prăpastiei, cutează să se arunce în necunoscut, în vid și acolo, plutind peste genune, e prins de mîna lui Dumnezeu, crede cu adevărat și este salvat.

Liturghia ortodoxă cuprinde, real și mistic, tocmai această cale care pornește de la Dumnezeu spre om. Este o splendidă expunere sacră în care aflăm, nu cu sprijinul rațiunii, ci pe căile deschise în noi de harul Sfintului Duh, că Dumnezeu coboară din primordialitatea iubirii, primește trupul nostru, se îmbracă în smerenie, urcă golgota jertfei și ne ridică apoi prin înviere, dându-ne și nouă această înviere. Toate textele din Liturghia ortodoxă, începînd cu ecteniile, cu imnurile și antifoanele cîntate de credincioși, precum și cu rugăciunile rostite, cu voce sau în taină, de preotul slujitor, conțin ideea slujirii cosmice sau cuprinderea întregului mister al coborîrii lui Dumnezeu pentru a ridica făptura toată, pe om și întreaga natură, la desăvîrșire prin acțiunea Treimii celei mai presus de înțelegere. Ne vom opri, pentru început, asupra antifonului al doilea din Liturghia catehumenilor în care vom schița doar cîteva idei semnificative în legătură cu tema noastră. „Unule născut, Fiule și Cuvîntul lui Dumnezeu, Cela ce ești fără de moarte...” Găsim aci **veșnicia Cuvîntului**: „La început era Cuvîntul și Cuvîntul era la Dumnezeu și Dumnezeu era Cuvîntul” (Ioan 1, 1); **atotputernicia Lui**: „Toate prin El s-au făcut și fără El nimic nu s-a făcut din ce s-a făcut” (Ioan 1, 3); **smerenia Lui**: „Și Cuvîntul S-a sălășluit întru noi...” (Ioan 1, 14); „Și s-a smerit pe Sine făcîndu-Se ascultător pînă la moarte...” (Filipeni 2, 6). De asemenea găsim în această cîntare **misterul intrupării**: „Din Sfînta Născătoare de Dumnezeu și Pururea Fecioară Maria”, adevăr enunțat de proorocul Isaia: „Iată fecioara va avea în pîntece și va naște fiu și vor pune numele lui Emanuel” (Isaia 7, 14). Al doilea adevăr din acest antifon este **răstignirea și călcarea morții** prin moarte, adevăr limpede arătat de același prooroc: „El suferințele noastre le-a purtat și durerile noastre le-a luat asupra Lui. A fost zdrobit pentru fărădelegile noastre și prin rănile Lui sîntem mîntuiți” (Isaia 54, 4—5). Concluzia la care duce succinta analiză a acestui imn din Liturghia catehetică este că, în timpul slujirii liturgice, sînt prezenți cei de demult, cei de astăzi, întreaga lume.

Mai sînt și alte momente din Liturghie în care aflăm exprimată ideea slujirii cosmice, care merită a fi cunoscute. Vom prezenta acum partea a doua a temei propuse și anume cum se reflectă lăcașul de cult în concepția ortodoxă de gîndire a slujirii cosmice, așa cum este redată în tradiția iconografică. În primul rînd vom face cîteva considerații de natură istorică privitor la zugrăvirea icoanelor, fără a intra în detalii. Împotriva icoanelor s-a dus o luptă acerbă în secolele VII și VIII, culminînd cu persecuția iconoclastă a împăratului bizantin Constantin V. Copronim. Dreapta credință a fost restabilită de sinodul VII ecumenic din anul 787 ținut la Niceea, la lucrările căruia s-a hotărît că: „noi păstrăm predaniile bisericești, orînduite în scris sau în chip nescris, că închipuirea icoanelor, prin zugrăvire, concordă cu istoria propovăduirii evanghelice și care ne slujește spre încredințarea intrupării adevărate iar nu închipuite a lui Dumne-

zeu Cuvîntul" (Leonid Uspenski, **Cinstirea icoanelor**). Hotărârile acestui sinod au fost acceptate de toate Bisericele din răsărit și apus. Din nefericire s-au manifestat unele rezerve de către învățații de la curtea lui Carol cel Mare. Din această cauză și a altora care țin de domeniul istoriei culturii și structurii specifice evului mediu apusean, canoanele acestui sinod ecumenic nu au pătruns în conștiința Occidentului, iar dimensiunea liturgică a icoanei n-a fost niciodată sesizată și realizată de apuseni, așa încît arta lor sacră, lipsită de suportul eclesiologic, a alunecat spre domeniul profan culminînd, în acest sens, odată cu Renașterea. Frumusețea, așa cum o concepe Biserica ortodoxă, nu este frumusețea propriei creaturi în starea ei naturală, ci ea este un atribut al sfințeniei care reprezintă strălucirea Sfîntului Duh. Icoana ortodoxă reprezintă nu trupul putrezitor destinat morții, ci trupul transfigurat prin har. În apus s-a cultivat frumusețea concretă a lumii acesteia în care nu se simte zborul spiritului spre Divinitate ci doar lupta pe orizontalitatea vieții de-a trăi în veacul acesta. Biserica, al cărei cap este Hristos, este așezămîntul universal sau cosmic de natură duhovnicească, prin care dragostea lui Dumnezeu lucrează desăvîrșirea, sfințirea și îndumnezeirea făpturii Sale. Ea e cosmică întrucît cuprinde lumea toată. Pentru a înțelege despre ce este vorba să privim către un lăcaș de cult ortodox în care se săvîrșește Liturghia, toate celelalte slujbe religioase și care este simbolul concret al viziunii cosmice arătată mai sus. Sus, în locul cel înalt, vedem Pantocratorul, chipul dominator al Mintuitorului, amintindu-ne că prin El „toate s-au făcut și fără El nimic nu s-a făcut din ce s-a făcut“ (Ioan 1, 3). Apoi în registrul imediat următor, de jur împrejurul Mintuitorului, sînt îngerii, imaginați în slujba Liturghiei cerești, în preamărirea și adorarea lui Dumnezeu cum se exprimă psalmistul: „Binecuvîntați pe Domnul toți îngerii Lui“ (Psalmul 102, 20). Apoi de jur împrejur sînt scene din Vechiul Testament în care sînt arătate momente mai importante din viața poporului ales. Sînt apoi scene din Noul Testament, dominante fiind scenele din viața pămîntească a Domnului Hristos. În sfîrșit, în conformitate cu tradiția iconografică ortodoxă, vedem chipuri de sfinți, martiri, cuvioși, ierarhi și mari dascăli care au mărturisit cu prețul vieții credința cea dreaptă ori au scris și au îndrumat pe cei mai șovăielnici în înțelegerea adevărului. Avem deci în jurul Mintuitorului cetele îngerești, lumea Vechiului Testament, a Noului Testament, pe sfinții martiri, ierarhi, cuvioși, deci Biserica triumfătoare în slujbă de adorare a lui Dumnezeu, în Liturghie cerească, cosmică. În sfîrșit în corpul lăcașului de cult este mulțimea credincioșilor care participă la slujba divină și completează viziunea ortodoxă din lăcașul de cult, conform căreia cerul coboară în biserica pămîntească și ridică biserica pămîntească în măreția cerului. Din toate cele arătate pînă acum în legătură cu sensul cosmic al Liturghiei ortodoxe și în legătură cu viziunea tradiției de zugrăvire a unui lăcaș de închinare, putem trage concluzia că Biserica ortodoxă, prin toate

mijloacele sale de slujire statornicite de Sfinții Părinți și de sfînta Evanghelie, urmărește curățirea omului de păcate, adică purificarea, iluminarea lui pentru a-l face vrednic să se apropie de Dumnezeu și, în sfîrșit, desăvîrșirea lui.

Este greu de presupus că omul istoric și concret, care se luptă și se zbate cu neputințele trupului, cu ispitele gîndului, cu lumea aceea care îl asaltează cu chemări ce duc la cădere ori chiar la prăbușire, poate realiza cîndva, în cursul trecătoarei sale vieți, idealul creștin al desăvîrșirii prin purificare și iluminare. Dar lupta trebuie susținută cu mijloacele puse în față de Biserica lui Hristos avînd în cuget și judecata Sf. Apostol Pavel care, deși a fost vasul ales al Domnului, a spus despre sine că, între cei păcătoși, el se socotea a fi cel dintîi. Iar atunci cînd șovăielile ne clatină, cînd și cînd, să deschidem inima întru întîmpinarea iubirii lui Hristos care întărește, vindecă și spală și care poate aduce bucuria regăsirii noastre în El. Dacă Biserica ortodoxă este Biserica iubirii, cum s-a afirmat mai sus, atunci această Biserică este și Biserica mîntuirii, pentru că, prin toate rînduielile liturgice observate în viața cotidiană și săvîrșite în lăcașurile de închinare, re trăim real, prin concesiunea simboalelor materiale, misterul de dincolo de înțelegere al coborîrii lui Dumnezeu, pe drumul smereniei kenotice, la făptura Sa pentru a o ridica la Sine.

MÎNTUITORUL HRISTOS ȘI COPIII

de : prot. dr. SIMION RADU

1. Copiii în lumina Evangheliei

Istoria civilizației și a culturii umane confirmă adevărul că de-a lungul veacurilor, soarta copiilor a fost identică cu a părinților lor. Așa cum au trăit părinții, bine sau rău, așa au trăit și copiii lor. Dacă pînă la apariția creștinismului în lume, pînă la vestirea Evangheliei împărăției lui Dumnezeu de către Mîntuitorul Hristos, marea masă a omenirii trăia în sclavie, în desconsiderare și dispreț total, degradată la treapta de animal și vîndută în piață cu miile, ca oile, așa erau și copiii ei. Era o negare a valorii omului în sine în forma cea mai inacceptabilă. Și astfel de concepții le aveau mai marii zilei, în frunte cu marii filosofi de seamă lui Aristotel († 322 î.Hr.). După el sclavii, cu toată familia lor, sînt unelte de lucru și nu se deosebesc de animale decît că au mersul încovoiat, ca să ducă mai bine poverile și au numai atîta minte, cît le este necesară să execute bine ordinele stăpînilor lor. În consecință sclavii nu sînt oameni, ci se apropie de ei, seamănă cu ei, dar se deosebesc de ei întrucît n-au rațiune și voință, n-au spirit, n-au virtute și dor de fericire, n-au bucurii și plăceri, n-au capacitate de creație, gusturi artistice, trebuințe religioase-morale, nevoi sociale etc. Ei sînt brute și trebuiesc tratați ca atare¹.

Dar nu numai în instituția rușinoasă a sclaviei era disprețuită valoarea omului în sine, în special a copiilor, ci chiar între oamenii liberi. Să ne amintim aici de valoarea copiilor în așa zisa societate „cultă“ a grecilor. Aici copiii erau total neglijați și desconsiderați în familie prin dreptul tatălui care, dus de ambiție și voință imorală și pătimașă, își putea arunca pruncii nedoriți sau infirmi în prăpastie, de pe muntele Tayget, fără nici o răspundere. Nimeni nu ocrotea copiii, puțni îi iubeau, toți îi disprețuiau și minimalizau.

Prin propovăduirea Evangheliei în lume, asupra copiilor a strălucit cea mai puternică rază de lumină cerească. Ea revelează în copii pe îngerii lui Dumnezeu de pe pămînt care, împreună cu îngerii din cer, vestesc cu cîntări venirea Fiului lui Dumnezeu în lume. De acum ei devin

¹ Aristotel, *Politică*, trad. Șt. Bezdechi, București, 1924, I, 11—15 ; III, 5, 9 și 11.

„mielușei lui Dumnezeu“, așa cum îi numește Biserica, pietre scumpe în cununa de lumină a Pruncului ceresc care vine să ne mîntuiască de păcat. De acum, de la Nașterea Fiului de împărat ceresc, copiii sînt cu totul îndreptățiți la cea mai înaltă atenție și grijă a Bisericii, a familiei și a celor mari.

În activitatea Sa misionară, de Mîntuitor al neamului omenesc întreg, Hristos-Dumnezeu iubește, se bucură și prețuiește pe copii și pe tineri, în mod cu totul deosebit pentru sufletul lor neprihănit și inima lor curată și sfîntă, nealterată de păcat și fărâdelegi, așa cum a ieșit din mîna Creatorului atotperfect și așa cum voiește El să fie viața oamenilor, a tuturor creștinilor, fără deosebire de vîrstă, sex, rasă, etc. Domnul iubește pe copii și tineri pentru că în sufletul lor imaculat ca lacrima îngerilor și ca roua cerului vede chipul de frumusețe și lumină pus de Dumnezeu în omul primordial, neinfestat de ispitele celui rău și de păcat. În copii Domnul Iisus vede chipul Său divino-uman din peștera Betleemului, care va crește sub binecuvîntarea harului divin pînă la dragostea bărbatului desăvîrșit care va îmbrățișa pe cruce chiar pe dușmanii Săi.

Dragostea pentru copii a Bunului Mîntuitor Iisus Hristos, revărsată îmbelșugat în paginile sfintei Evanghelii, învie pe fiica lui Iair, pe fiica sutașului din Capernaum, pe fiul văduvei din Nain, etc. Această dragoste se revarsă peste toată făptura angelică a copiilor; ea îi atrage și de ea copiii se simt atrași în chip tainic ca fierul de magnet.

Cu totul deosebit Domnul Iisus se simte atras de copii pentru infinita valoare a sufletului lor întru totul egal cu valoarea sufletului celor mari. În lumina Evangheliei, ni se revelează taina adevărului că sufletul omenesc este valoarea supremă, valoarea absolută sub soare, că prin suflet trăim, existăm și sîntem. El ne vine de la Dumnezeu și își află destinul fericit numai trăind în Dumnezeu, prin El și pentru El. Restul este deșertăciune. O spune El Însuși zicînd: „Ce-i folosește omului să cîștige lumea întreagă, dacă-și pierde sufletul? Sau ce ar putea da omul, în schimb, pentru sufletul său“ (Marcu 8, 36—37). Lumea trece cu toate valorile ei, ca floarea cîmpului și, peste toate, rămîne numai Dumnezeu, sufletul și faptele lui și cu veșnicia bună sau rea în care intrăm după moarte.

Să privim mai de aproape sufletul copilului, care în esența sa, este sufletul omenesc așa cum l-a voit și cum a ieșit din mîna lui Dumnezeu.

2. Bunătatea copiilor — „îngeri în trup“

Tot ce a creat Dumnezeu mai frumos în cosmos este „cerul“ (Facerea 1, 1), înțelegînd prin aceasta lumea nevăzută, ființele spirituale care sînt îngerii și sufletul oamenilor. Această lume încoronează toată opera creației și în planul primordial „a fost bună foarte“ (Facerea 1, 3). Și ea nu putea fi altfel pentru că Dumnezeu este Ființa absolut desăvîrșită, iar opera Sa este asemenea Lui.

Omul cel dintîi, Adam, a fost creat de Dumnezeu din lut, căruia i-a dat suflare de viață, după chipul și asemănarea Sa (Facerea 1, 21). Esența Ființei divine fiind bunătatea (Marcu 10, 28; Luca 18, 19) și deplinătatea dragostei (I Ioan 4, 8), omul a fost creat bun, pentru bună-tate și dragoste.

Prin sufletul său, omul este „chipul“ etern al lui Dumnezeu, iar prin bunătatea pe care este destinat s-o întrupeze, ajunge la „asemănarea“ cu El. Bunătatea și dragostea, esența divină și izvorul tuturor virtuților creștine (Romani 13, 10; I Corinteni 13, 4), sînt reflexul lui Dumnezeu în cosmos, opera înțelepciunii Sale, iar ființele care le realizează devin sfinți, îndumnezeiți, îngeri în trup și în afară de trup. Îndumnezeirea este destinul creatural al tuturor ființelor spirituale, raționale și libere, oameni și îngeri.

În strea paradisiacă, bunătatea a fost caracteristica majoră ființială a lui Adam și Eva, protopărinții noștri, legați de Creator printr-o încre-dere fiiască desăvîrșită, garanția îndumnezeirii lor. Din păcate, însă, această stare de fericire primară, a fost pierdută prin ispita celui rău care a adus neîncredere și îndoială față de Părintele Ceresc, prin nesupu-nere și neascultarea de voia Sa cea sfîntă. Acestea au adus cu ele păcatul răsvrătirii care i-a scos din paradis, din comunitatea de har și viață fe-ricită cu Ziditorul lor și s-au atașat diavolului care i-a înșelat, spunîndu-le: „Nu veți muri, ... ci veți fi ca Dumnezeu cunoscînd binele și răul“ (Facerea 3, 4—5).

Urmarea păcatului strămoșesc a fost cea mai mare nenorocire pen-tru neamul omenesc, izvorul tuturor necazurilor, suferințelor și dureri-lor, cu tot cortegiul de nelegiuiri și fărădelegi de care este plină istoria sărmanei omeniri.

Ce sînt copiii? Vorbind biologic, ei sînt oameni în miniatură, omu-leți și ghinde ale falnicului stejar multiseclar. Ei sînt generațiile ma-ture de mîine ale omenirii, după cum cei maturi de azi sînt copiii de ieri. Copiii sînt nădejdea noastră de viitor, răsadnița din grădina nea-murilor, veriga de legătură organică dintre prezent și viitor. Prin copii crește, sporește și se întărește neamul omenesc, se luminează orizontul de bine și fericire al umanității, prin ei ia avînt cultura și civilizația, se dinamizează creațiile spirituale și materiale, crește progresul uman mul-tilateral. Copiii sînt razele de la răsăritul soarelui, care îmbrățișează idealul de mai bine și fericire pentru omenirea din toate veacurile.

Ca valoare intrinsecă spiritual-morală și umanitară, copiii sînt ființe genuine excepționale, strălucind prin puritate și nevinovăție absolută. Ei sînt mugurii idealurilor creștine de perfecțiune, model de viață pentru cei din jurul lor. În făptura lor imaculată religios--morală, copiii sînt expresia imaginii lui Dumnezeu în om, a rațiunii sănătoase, a voinței pline de bună-tate și a inimii pline de iubire jertfelnică. Ei revelează fru-musețea iconomiei divine. Altfel spus, în plan creatural, copiii sînt rîn-duiți să fie punctul de plecare al omului și al omenirii în general, dar

mai ales punctul final, obiectivul către care trebuie să mergă și pe care trebuie să-l realizeze orice ființă omenească în viața sa pămîntească, unde trebuie să ajungem să nu rătăcim, adică să rămînem prunci fără de păcat, așa cum ne dorește și voiește Dumnezeu.

Copiii sînt în lume „*îngerii lui Dumnezeu în trup*“, așa cum îi alintă la sîn mamele lor zicîndu-le : „*îngerașul meu*“ ! Și pe drept, căci în iconografia Bisericii noastre, îngerii sînt înfățișați în cer ca și copiii lui Dumnezeu care-l preamăresc în cîntări de laudă, împreună cu toți Sfinții Săi. Dacă oamenii maturi se străduiesc să trăiască — și pot trăi după pilda Sfinților — în atmosfera de virtuți religios-morale și umanitare a copiilor, adică în permanentă puritate duhovnicească, în statornică comuniune de viață sfîntă cu Dumnezeu, se fac vrednici ca prin harul divin să intre în împărăția cerurilor, încă trăind în această viață. În acest sens — și pentru acest scop — Mîntuitorul Hristos în etern, clar și categoric, zice celor maturi : „De nu vă veți întoarce (de la păcate) și de nu veți fi ca pruncii, nu veți intra în împărăția cerurilor“ (Matei 18, 3). Iar Sf. Apostol Pavel prețuind inocența celor mici, îndeamnă pe cei mari, responsabili de faptele lor, să urmeze modelul de viață al acestora zicînd : „*Fiți prunci în cele rele* . . . !“

Este de notat că pruncii au fost înaintea Domnului Iisus în mare atenție în toată activitatea Sa de mîntuire a neamului omenesc. Și ca Dumnezeu atotștiitor, El știe pentru ce, deoarece cunoaște tainele omului, cunoaște gîndurile lui cele mai ascunse. Astfel cînd El a voit să dea Apostolilor Săi un model viu, real și concret de om desăvîrșit, de cetățean vrednic de-a intra în împărăția lui Dumnezeu, n-a ales pe cei maturi, pe filosofi, artiști și oameni învățați, nici pe cei bogați sau din căpeteniile oamenilor și ai popoarelor, ci pe copii (Matei 18, 3). La fel cînd ucenicii întrebă pe Domnul : „Care este mai mare în împărăția cerurilor“ ? Și Sf. Evanghelist Matei zice : „(Iisus) chemînd la Sine un prunc, l-a pus în mijlocul lor și a zis : Adevărat vă zic vouă, . . . cine se va smeri pe sine ca pruncul acesta, este cel mai mare în împărăția cerurilor . . . Și cine va primi un prunc ca acesta în numele Meu pe Mine mă primește. Iar cine va sminti pe unul dintr-aceștia mici care cred în Mine, mai bine i-ar fi lui să-și atîrne de gît o piatră de moară și să fie aruncat în adîncul mării . . . Vai omului aceluia prin care vine sminteala“ (Matei 18, 1—7).

Răspunsul concret al Domnului, prin prezentarea modelului viu și real al pruncului cetățean al împărăției lui Dumnezeu, i-a umplut desigur de mirare pe Apostoli căci, poate, unii dintre ei credeau — ca și unii din cei de azi — că ea este a celor bogați și s-ar putea asemana cu o împărăție lumească, a celor mari și tari. Dar El arată că aceasta n-are nimic comun cu ceea ce cred ei, că „împărăția lui Dumnezeu nu este mîncare, băutură (și putere n.n.), ci dreptate, pace și bucurie în Duhul Sfînt“ (Romani 14, 7). Prin aceasta Domnul Iisus răstoarnă concepția pămîntească a Apostolilor despre împărăția lui Dumnezeu, pe care o găsim bine con-

arată în cererea fiilor lui Zevedei, Iacob și Ioan, ca să stea unul de-a dreapta și altul de-a stînga în împărăția Sa. La această cerere Iisus a răspuns simplu și clar : „Nu știți ce cereți !” (Matei 20, 20 ; Marcu 10, 35—38), lăsînd să se înțeleagă că judecata lor este greșită.

Întrebarea majoră este acum : de ce Hristos Domnul a ales pe prunci ca model de viață pentru intrarea în împărăția lui Dumnezeu, de ce sînt ei cei mai mari în această împărăție ? Cu alte cuvinte : de ce Bunul Mîntuitor ne dă celor mari pildă vrednică de urmat în viață pe copiii ?

La întrebarea aceasta răspunde scurt Sf. Apostol Pavel în sens negativ zicîndu-ne : „Fiți prunci în cele rele...” (Romani 12, 12). În sens pozitiv răspunde Toma de Kempis spunînd între altele : pentru simplitatea și curățenia lor, pentru credința, nădejdea și dragostea lor. Copiii lucrează fără premeditare, dar prima mișcare a inimii lor este cu totul plăcută lui Dumnezeu. Ei nu rostesc rugăciuni lungi, nici nu țin cuvîntări istețe și meditații adînci. Ei acționează dintr-o voință dreaptă și plină de curățenie ; se uită pe ei înșiși și cînd cresc se supun voinței cerești, fără a căuta să iscodească tainele cu sinceră răspundere, ascultare și încredere în Dumnezeu. De aceea și răsplătirea lor de către Dumnezeu este mare, căci : „Fericiți sînt cei curați cu inima, că aceia vor vedea pe Dumnezeu” (Matei 5, 8)².

3. Copiii și idealul creștin

Idealul creștin este desăvîrșirea omului după imperativul dat nouă de Mîntuitorul Hristos în Predica de pe Munte. El ne poruncește tuturor în etern : „Fiți desăvîrșiți precum și Tatăl vostru cel ceresc este desăvîrșit !” (Matei 5, 48). Desigur aici este vorba de o desăvîrșire duhovnicească, de o perfecțiune spirituală, de o creștere în duh, de o maximă împodobire cu fapte bune, cu toate virtuțile care ne fac asemenea lui Dumnezeu.

Model viu de asemănare a omului cu Dumnezeu este Mîntuitorul Hristos, Om și Dumnezeu adevărat. El este idealul corect și desăvîrșit pe care este chemat să-l realizeze fiecare om.

Bogăția virtuților care împodobesc personalitatea divino-umană a Domnului Hristos este oglindită virtual în spiritualitatea copiilor, care sînt reflexul imaculat al lui Adam cel bun, iubitor și înțelept, în starea sa edenică.

În starea paradisiatică, Adam trăia în Hristos, în bunătatea și iubirea originară pe care a pierdut-o prin păcatul originar, dar pe care o recîștigă prin jertfa mîntuitoare de păcat, prin Sfîntul Botez, prin care ne-am împăcat cu Dumnezeu. Prin ea ne-am sfințit, ne-am îndumnezeit și am cîștigat asemănarea cu Dumnezeu³.

² Toma de Kempis, *Urmarea lui Hristos*, Mănăstirea Neamț, 1927, p. 103.

³ Pr. prof. Nicolae Bălca, *Caracteristica creștinului autentic*, în rev. Studii teologice, nr. 9—10/1954, p. 476.

Venirea Domnului Hristos în lume a aprins în sufletul omenirii flacăra idealului desăvârșirii și al îndumnezeirii. Ea a semănat sămînța creșterii omului nou în fiecare creștin căruia nu-i lipsește de acum nimic. El are harul divin prin care voința sa poate deveni identică cu voința lui Hristos, deci se poate realiza ca un creștin autentic⁴. În scopul acesta, ca o condiție esențială îi trebuie Botezul.

Prin Sfintul Botez copilul este chemat la o nouă viață (Efeseni 4, 24; I Corinteni 1, 2), la viața în Hristos, adică el devine om care trăiește după alte principii de viață, care-și au izvorul și modelul de viață în Hristos (I Corinteni 2, 12). Dacă în Adam cel vechi am căzut în robia păcatului, cu Adam cel nou am intrat într-o nouă umanitate (I Corinteni 15, 22). Din acest motiv, pentru creștin „viața sa în Hristos” nu este ceva static și rece, un simplu cuvînt mort, ci o chemare și angajare pentru trăirea în viață, moartea și învierea lui Hristos — este comunitate nouă de viață în Hristos — Dumnezeu restaurează întru totul natura umană a lui Adam cel căzut și-l cheamă prin Botez să-l urmeze. Creștinul botezat trebuie să moară moartea lui Hristos și să învieze cu El, să trăiască învierea Lui (Romani 6, 6—11; II Corinteni 5, 17). Devenind mădular viu al Bisericii lui Hristos, creștinul e chemat să urmeze întreg destinul Domnului, să meargă pe drumul destinului. Său, să se răstignească, să moară, să se îngroape și să învieze la o viață nouă, împreună cu El. Așa cîntă creștinul cu bucurie în ziua Învierii Sale: „Ieri cu Tine m-am îngropat Hristoase, astăzi mă scol împreună cu Tine înviind Tu. Ieri cu Tine m-am răstignit Mîntuitorule, Insuți împreună mă preamărește întru împărăția Ta”.

Botezîndu-ne ne-am înnoit. Noi nu ne mai aparținem nouă, sufletul nostru aparține lui Hristos Dumnezeu în numele Căruia ne-am botezat. El pune stăpînire pe toată ființa noastră, pe toate dorințele și idealul nostru. Pecetea Domnului Sfînt rămîne în noi pe veci (Galateni 2, 20; Coloseni 3, 3). Noi sîntem ai lui Hristos, fie că trăim, fie că murim, căci El este tulpina vieții celei noi în care ne-am altoit. Prin Botez ne-am luat sarcina să devenim părtași vieții și învierii Sale. Murind cu Hristos prin Botez, „credem că vom învia împreună cu El” (Romani 6, 8). Murind sufletește cu Hristos după omul cel vechi, ne-am autoobligat ca să nu ne mai stăpînească păcatul și ne-am îmbrăcat în Hristos — Omul cel nou (Galateni 3, 27), care este chezașia modului creștin de a trăi, certitudinea sfințeniei și a realizării idealului desăvârșirii noastre, a înnoirii vieții noastre în Hristos (Romani 6, 3—4).

Ieșirea noastră prin Botez de sub legea păcatului „nu este eliberarea de toate influențele acestuia... Păcatul mai stăpînește încă asupra creștinului atîta timp cît el trăiește în lume. Legătura desăvîrșită cu Dumnezeu rămîne încă un deziderat, fiindcă ea nu se poate realiza decît prin Sfînta Euharistie”⁵. Căci Sfintul Botez curăță de păcat și integrează pe

⁴ Idem, o.c., p. 474.

⁵ Idem, o.c., p. 478.

creștin în Hristos, iar Sfintul Mir îi pecetluiește darurile cerești ale Duhului Sfânt pentru viața cea nouă, dar numai Sfânta Euharistie unește sufletul real, deplin și desăvârșit cu Hristos Dumnezeu. Prin această sfință și mintuitoare Taină așezată de El ca să rămână etern cu noi și în noi, Bunul Mintuitor locuiește permanent în sufletul nostru, iar noi sintem în El și El în noi, arătându-ne calea infailibilă a idealului nostru, îndumnezeirea ființei noastre după voia Sa (Matei 5, 48). În Sfânta Euharistie „noi sintem întrepătrunși de El și formăm un Duh cu El. Trupul, sufletul și puterile sufletești, totul se spiritualizează, fiindcă se stabilește o legătură a sufletului de la suflet la suflet și de la trup la trup, de la singe la singe”⁶.

După doctrina ortodoxă a părinților filocalici, în special Marcu Ascetul, Diadoh al Fotieei, Maxim Mărturisitorul și mulți alții, Hristos-Domnul se seamănă ca Prunc în sufletul pruncului nou născut prin lucrarea Sfintului Duh în taina Botezului și desăvârșit ni se dă în Sfânta Euharistie. Creșterea harului primit în Botez — paralel cu creșterea bio-psiho-fizică a pruncului — este o creștere a lui Hristos, cel semănat ca un grăunte de muștar (Matei 13, 31) care se dezvoltă în viața înteroară a sufletului creștin, în viața noului născut. După Sf. Grigorie al Nisei, această creștere a harului Sfintului Duh în cel nou botezat, este o naștere desăvârșită a Logosului în sufletul credincios. „Copilul care se naște acum — zice Sfântul Părinte — este Iisus, care crește deosebit în înțelepciune, virstă și har în aceia care-l primesc. El nu este același în toți, ci după măsura harului acelora în care El a luat formă aievea și după măsura celor ce L-au primit. El apare ori ca un copil, ori ca un adult, ori ca un desăvârșit”.

De remarcat că viața noastră înduhovnicită după modelul Domnului Hristos are o evoluție firească, o naștere, o copilărie, tinerețe și o creștere pînă la stadiul bărbatului (Efeseni 4, 13—14), a sfințeniei și a desăvârșirii, pînă la îndumnezeirea noastră sau asemănarea cu El. Acest drum ascendent, de evoluție duhovnicească, ține de procesul autentic al desăvârșirii fiecărui suflet în Hristos și pe el trebuie să meargă orice creștin în viața sa. Aceasta este drumul prunciei duhovnicești care urmează imediat după Botez și constă în străduința de a săvîrși în chipul cel mai deplin faptele bune izvorite din credință, în colaborare liberă cu harul divin mintuitor.

Idealul creștin este dat potențial ca realizabil în ființa spirituală a copiilor. Ei ne arată că acest ideal este rînduit să crească treptat odată cu virsta și înțelepciunea omului, în sensul ca să rămână permanent cu sufletul, cu mintea și cu inima, la fel cu pruncia imaculată de inger în trup; să crească în voința moralei ascultătoare de Dumnezeu, în supunerea sinceră și deplină față de El, în sentimente umanitare superioare, ca nimeni și nimic să nu-l abată de pe drumul virtuților care-l ridică la asemănarea cu Dumnezeu. Cu alte cuvinte, creștinul botezat este

⁶ Nicolae Cabasila, *Viața în Hristos*, trad. T. Bodogae, Sibiu, 1938.

chemat să se realizeze pe sine, să se maturizeze duhovnicește odată cu vîrsta pe dimensiunea idealului creștin dat potențial în pruncie, pînă la atingerea staturii bărbatului desăvîrșit care este Iisus Hristos, Domnul nostru (Efeseni 4, 13). Adică, să ajungă la starea spirituală cînd răul nu mai stăpînește, cînd este liber de orice păcat și fărădelege, cînd poftele, plăcerile și patimile nu-i mai tulbură viața, inima și simțurile, cînd a ajuns stăpîn pe sine însuși, ascultător de bună voie lui Dumnezeu și ridicat pe culmile sfințeniei și ale îndumnezeirii sale în Hristos Dumnezeu.

Prin toată ființa lor spirituală, religios-morală și desăvîrșit umanitară, copiii crescuți într-un mediu social sănătos, nevicios, sînt exemple bune pentru cei mari care au multe de învățat de la ei, pentru a trăi o viață cu adevărat creștinească.

CONCEPȚIA FILOSOFICĂ-RELIGIOASĂ FUNDAMENT AL PEDAGOGIEI LUI J. A. COMENIUS

de : ROMIȚA B. IUCU, student

Cînd spui pedagogie te gîndești și la Comenius, cînd spui Comenius te gîndești numai la pedagogie. Măreția și frumusețea clasică a figurii și personalității sale nu pot fi intruchipate doar în vastul sistem pedagogic, care fiind de o asemenea valoare, a polarizat interesul criticilor, copleșiți de desăvîrșire și înlăturînd, aproape cu totul, orice alte preocupări, atît din partea contemporanilor, cît și din partea urmașilor.

În globalitatea sa, creația comeniană formează un întreg, un tot organic. Ceea ce individualizează demersurile sale este tocmai îndelung căutată **unitatea** atît la nivelul conținutului, cît și la nivelul materializării practice. Secționînd, eliminînd un segment, echilibrul ansamblului se destramă, rezultînd în urma operațiunii cîteva latifundii spirituale distincte : filosofie, religie, pedagogie. Părțile obținute, conturînd domenii predilecte de exploatare în gîndirea pedagogului ceh, deși deașate, deși demarcate, își conservă validitatea dispunînd de oarecare independență și autonomie. Se observă însă o depreciere a valorii fiecăreia analizate separat și învîlnirea lor într-o undă de austeritate și solitudine.

Acest caracter unitar al operei în extenso este unanim recunoscut de mai toți cercetătorii vechi sau mai noi. Iată bunăoară opinia prof. Bartolomeu Popescu, unul din exegenții români căruia i se cuvine un binemeritat respect : „Ceea ce ne impresionează cu deosebire în opera lui Comenius este unitatea de manifestare a spiritului lui”. Observăm la el o constantă a gîndirii și acțiunii, susținută de o frecventă energie care nu-și poate găsi tensiunea genezei decît în „weltanschauung-ul” structurat și elaborat încă din prima tinerețe, de la lucrarea : „Theatrum universitatis rerum”, pe fundamentele filosofice-religioase ale **pansofiei**. Ideea devine atît de puternică încît va ocupa poziția de „master” spiritual și comportamental, tradus practic într-un țel al vieții.

În afară de climatul școlar educativ specific epocii în care s-a format, contactul cu comunitatea evanghelică „unitas fratrum”, în afară de influența directă suferită în chip natural datorită tangenței firești cu unii profesori de la universitățile Herborn și Heidelberg, mă refer aici la Heinrich Alstedt, primul magister al pedagogului, la Johann Valentin Andreae, precum și la predecesorii săi Vives și la Ratichius, au mai fost și alți factori importanți de la a căror influență nu s-a

putut sustrage nici el în conturarea profilului spiritual: renașterea și umanismul, cărora li se adaugă reforma religioasă.

Până atunci filosofia și știința stăteau anchilozate în formulele scolastice rezultate dintr-o rigidă interpretare a lui Aristotel. Dar chiar în interiorul teologiei apar disensiuni prin ideile reformei pe care Comenius, aparținând unei comunități evanghelice reformate, le-a și promovat. Toate acestea, culminând cu descrierile științifice ale filosofiei raționaliste moderne, de la precursori ca Da Vinci, Galilei și Kepler la corifei ca Bruno, Campanella, Descartes și Bacon, înțelese ca mișcări social-culturale de anvergură, nu au rămas fără ecou în orizontul formației intelectuale și în conștiința lui Comenius.

Și totuși, în ultimul deceniu, vorbindu-se despre gânditor într-un anumit spațiu european, s-a ajuns la o concluzie echivocă, subtil voalată: operă deosebit de valoroasă care plătește însă un greu tribut filosofiei și religiei (concluzie oarecum rezumativă). Lamentabilă eroare născută dintr-o rătăcită segregare intelectuală. Prejudecățile impuse pe postul unei grile de analiză, au creat mediul prielnic pentru germinația unor astfel de idei.

Încercînd o sugestivă comparație, ne putem imagina un popor care-și plătește sieși propriul tribut; ar fi o gravă contradicție prin confuzie de termeni. În conjunctura științifică respectivă, pedagogia se raporta antinomic la filosofia și religia creștină. Cazul în speță este circumscris însă personalității lui Comenius, pentru care religia a constituit principiul dominant de viață, viață trăită în mari frământări sufletești și marcată de grele suferințe trupesti și materiale. Stabilizarea rinduieiilor omenesti e întrevăzută în maniera pansofică pe care am amintit-o anterior, „înfrățirea popoarelor prin virtuțile creștine: pace, iubire și bunăînțelege”. Astfel filosofia creștină se convertește într-o natură interioară tainică a omului Jan Amos și, normal este, ca ea să fie infiltrată și pedagogiei pe care o fundamentează și căreia îi dă consistență.

În momentul de față nu mai poate fi îngăduită interpretarea distorsionată a „tributului”. Motivația este găsită, pe de o parte în imperioasa dorință de a reconsidera personalitatea și opera pedagogului ceh, iar pe de alta în evitarea creării vulnerabilului tablou al unei pedagogii subordonate religiei și docile filosofiei. Cu atât mai regretabilă ar fi o asemenea comprehensiune, cu cît inconștient am comite un sacrilegiu și față de Comenius, cel care prin originalitate și genială inspirație a așezat primele pietre la edificiul autonomizării pedagogiei prin ruperea ei de filosofie, la fundația templului — permiteți parafraza — „Pedagogiei magna”.

Dialogul filosofiei cu pedagogia acelor timpuri era situat la nivelul dominantelor stilistice, oferind pedagogiei pentru prima dată posibilitatea depășirii demersurilor epistemice pur reflexive, „cunoaștere din analiza conceptelor” filosofiei, în favoarea unor generalizări structuralist-constructive: „cunoaștere prin construcția conceptelor”. Se ridică astfel la puterea filosoficului realizările abstract structurale ale peda-

gogiei. Această nouă corelație a filosofiei cu pedagogia ne permite o înțelegere și o receptare mai adecvată a contribuțiilor lui Comenius, care în plan științific trebuie să recunoaștem că sînt deloc lipsite de importanță și pe care în ordine stilistică le îmbracă într-o frumusețe platoniciană.

Filosofia sa își infinge adînc rădăcinile în trecutul medieval creștin dar prin tendințele ei novatoare se îndreaptă cu hotărîre către raționalismul spiritualist teist din epoca modernă. Ea are deci caracterul unei punți de legătură între concepțiile a două lumi. Pentru a recurge la o fundamentare mai riguroasă a concepției filosofice a lui Comenius, putem avansa o diseminare a sistemului său închegat, cristalizat în funcție de marile probleme pe care le pune filosofia. Vom observa că atitudinea lui Comenius e deschisă atît față de problemele ontologice și gnoseologice, cît și față de problematica cosmologică și teologică, infiltrîndu-și cu dibăcie germenii pansofiei în toate cele patru paliere de referință.

Am folosit pînă acum conceptul de „pansofie”. Să încercăm să-i dăm o explicitare sumară, pornind de la ideile autorului. „Pansofia este știința universalului”, unde termenul „universal” potrivit și altor accepțiuni renaștentiste are înțelesul de „întreg”, „unitar”, „omnia”. Aceasta ar fi știința cea mai universală care ar conține ceea ce îi este necesar omului să știe și să creadă, să facă și să spere pentru această viață dar și pentru cea „viitoare”. Pe el îl preocupă să realizeze prin pansofie o imagine organică a lumii materiale care ar reflecta cît mai veridic echilibrul și armonia generală a macrocosmosului și care prin educație și instrucție să poată fi transmisă omului, înțeles ca microcosmos.

În constituirea unei asemenea pansofii, Comenius are în vedere trei probleme: concepția despre lume care constituie un obiect al cunoașterii, apoi concepția despre om care este subiectul cunoașterii și pansofia care reprezintă mijlocul ce duce la cunoaștere. Deci întreg acest demers teoretic nu rămîne izolat, singularizat, ci este tradus într-o manieră practică prin intermediul **panpaideiei** în care rolul educației este deosebit de important, deoarece prin ea se formează și se desăvîrșește omul și implicit întreaga existență socială. De aceea pe bună dreptate s-ar putea spune că imaginea lui Comenius despre lume și reformarea ei este concepută „more pedagogico” (din perspectivă pedagogică).

Ideea filosofică-religioasă a pansofiei a devenit atît de importantă pentru marele pedagog încît apăruse o identificare reciprocă creator — idee; ideea era trăită cu intensitatea care o transformă în ferment energetic de profunzime, în element dinamic prin excelență ce-i va impulsiona întreaga viață și activitate, dar mai ales pe cea desfășurată în domeniul educației. Tot ce a creat ca doctrină sau ca înfăptuire practică sub forma școlilor sau a altor instituții, nu a avut mobil decît realizarea pansofiei. Se pare că nu există lucrare sau studiu, roade ale

muncii lui Comenius, care să nu fie impregnate de ideea înțelepciunii universale, în cuprinsul căreia s-ar îmbina plăcutul cu utilul și adevărul.

Pe lângă operele consacrate, ce aveau ca scop punerea în practică a pansofiei, e de amintit „*Ianua rerum reserata*” (a nu se confunda cu „*Ianus linguarum reserata*”), o scriere mai puțin studiată care-l înfățișează contradictoriu pe Comenius, răvășit de veșnica îndoială a himericei pansofii... ce este utopie, ... ce este realitate?! Ținta ultimă a scrierilor pansofice o constituie răspunsurile la trei întrebări fundamentale: cui să se adreseze? omnibus — tuturor; ce să li se transmită? omnia — toate cunoștințele; cum să li se transmită? omnino — îndeobște, deodată. Dintre mijloacele educaționale cele mai uzitate se referă la cărțile universale, școlile universale, colegiile universale și limba universală, descrise atent în lucrarea „*Via lucis*”.

Pansofia nu poate exista fără educație; „Nu există o cale mai eficace pentru înlăturarea coruperii umane, decît justa învățare a tineretului”, cum nici educația nu poate funcționa fără pansofie: „În pansofie stau ascunse toate comorile științei și ale cunoștinței, adevărul pentru urmarea pe calea binelui și a înțelegerii, care trebuie împărtășite cu grijă tuturor printr-o metodă nouă, plăcută și ușoară care să ne dea posibilitatea unei verificări sigure”.

Deosebit de incitantă stăruie o întrebare, la intersecția meridianelor pedagogie—filosofie, al cărei răspuns cîntărește mult în economia generală a operei. Dacă realmente pansofia furnizează substanța ideilor pedagogice, atunci de ce Comenius, deși în viață la publicarea operei „*Didactica omnia*” — 1657, nu a introdus aici și lucrările cu tentă filosofică precum „*Pansofia*” sau „*Panpaideia*”? Ar fi apărut mai clară comunicarea directă dintre cele două coordonate ale gândirii sale. Înclin să cred, răspunsul nu poate fi cert, că rațiunea gînditorului a fost de ordin metodologic, structural-formal și nicidecum nu a fost vorba de o grefă axiologică la nivel de conținut. Opera „*Didactica omnia*” vizează în mod deosebit perioada școlarității propriu-zise, pe cînd, spre exemplu, „*Panpaideia*” preconizează o educație de-a lungul tuturor vîrstelor, pe parcursul întregii vieți. Și mai știm că aceste două lucrări, însoțite de alte cinci trebuiau să alcătuiască „*De rerum humanorum emendatione catholica*”, apreciată de mulți ca „opus grande” a vieții creatoare a pedagogului, „opera de sinteză și de apogeu a gândirii filosofice și pedagogice, în care personalitatea sa polivalentă, după expresia profesorului I. Antohi, capătă expresia plenitudinii sale”.

La J. A. Comenius e de semnalat și nu spre dezaprobarea ci spre meritul lui, că educația în totalitatea formelor ei de influențare reprezentată nu numai mijlocul de a-l forma pe om și de a-l introduce să trăiască într-o umanitate cît mai aleasă, ci singura cale de acces spre „viața viitoare”. Pentru fiecare din noi Pansofia ar constitui o anume treaptă a infinitei scări ce duce către desăvîrșire. Cu cît ne situăm mai sus prin gîndul, fapta și simțirea noastră, cu atît sîntem mai aproape de Divinitate, perfecțiunea absolută. Omului îi este dată, după expresia lui Comenius, doar puțința perfecționării, nu perfecțiunea însăși.

O deosebită valoare capătă la pedagogul ceh pregătirea sufletească a omului, care trebuie : să cunoască toate lucrurile (să fie stăpîn pe sine și pe toate lucrurile), să reducă totul și pe sine însuși la Dumnezeu care e izvorul tuturor lucrurilor. Germenii pentru cultura intelectuală, moralitate și religiozitate îi găsim înăscuți în sufletul omenesc. Conchidem de aici că predispozițiile necesare pentru ca cineva să dobîndească cunoștințele necesare și să devină moral și religios, le dă natura ; calitatea de om cult, de om moral și de om religios trebuie să ne-o dea educația în conlucrare cu însușirile naturale. Virtutea duce la pietate.

Tendința sufletului omenesc de a găsi și urma pe Dumnezeu este identificată de Comenius cu evlavie, unul din elementele esențiale ale idealului educativ. Cum poate fi găsit Dumnezeu ? Ar exista trei asemenea alternative : prin revelația divină (Biblia), prin contactul cu creația Lui (natura) ; prin noi înșine, prin propria conștiință morală.

Concepția religioasă nu-l împiedică pe marele gînditor să insiste asupra legităților naturii, iar posibilitatea de a distinge Divinitatea în natură are consecințe pedagogice dintre cele mai profitabile. Astfel ideea de față permite fundamentarea procesului educativ pe legitățile naturii. Explicația este următoarea : pe Dumnezeu îl găsim în natură, studiind natura, utilizînd științele pozitive, științe cu implicații deosebite în domeniul educației, chiar și în al celei religioase. Ideea lui Comenius de a ajunge la Divinitate prin cercetarea naturii este reconsiderată de Rousseau ; în timp ce la primul intervine o cercetare științifică, la cel de-al doilea e vizibilă o contemplație și o speculație filosofică. Foarte important este de observat că științele pozitive sînt consonante cu idealurile religioase și nu antinomice, prin faptul că slujesc la consolidarea caracterului lor educativ. O idee interesantă în legătură cu mijloacele de educație religioasă este aceea că religia trebuie pusă în legătură directă cu tendința spre activitate a elevului, în sensul aplicării virtuților creștinești prin apelul cu precădere la sentimente și voință, mai mult decît la inteligență. Sînt elemente de activism în exercitarea virtuților moral-religioase.

Poate părea interesant că spre opera lui Comenius s-au îndreptat critici atît în timpul vieții sale, cît și postum ; întărind încă o dată, dacă mai era nevoie, convingerea că dimensiunea filosofică-religioasă nu e de neglijat. Nume ca ale lui Descartes, Oxenstierna, Leibniz, Herder, Kant și mulți alții au lăsat importante mărturii critice asupra lucrărilor pedagogului. În privința temerilor unor pedagogi că înfăptuindu-se pansofia, ființa umană s-ar simți strivită sub povara atîtor cunoștințe, răspunsul e simplu și rezultă din însăși conotațiile ilustrului pedagog : fiecare e dator să caute și să înfăptuiască această pansofie după priceperea sa și pe măsura puterilor ce-i sînt date ; principiul e ca toți, în mod sincer, să se străduiască pentru realizarea unui minim și în domeniul cunoașterii întregului și în domeniul faptei bune.

O observație mai sensibilă asupra stilului comenian este de natură să susțină întreaga argumentație anterioară: impresia generală asupra formei stilistice este una arhaică, biblică, patriarhală cu reprezentări și rezonanțe ce par a fi rezultanta unei instituții revelate, cu atrăgătoare comparații și analogii, ce denotă un stil care place și instruește convingător. Iată că și la nivelul compoziției opera în mare are ca supraordonată ideea pansofică, prin maniera accesibilă și deosebit de plastică a narării.

Intrînd sub incidența finalului, o constatare cred că ar putea servi strălucit drept concluzie: dacă printr-o regretabilă catastrofă a istoriei întreaga operă filosofică-religioasă a autorului ar pieri, rămînînd numai scrierile pedagogice (lucru de altfel întîmplat în istoria civilizației cu multe creații), am desprinde cu siguranță din acestea profilul spiritual și concepția filosofică-religioasă a ilustrului gînditor. Astfel este argumentată credibil circulația temelor și motivelor de la bază spre extremitățile creației sale, creație ce posedă ca atribut fundamental un sincrétism ineluctabil.

Demn de relevat se arată faptul că nu o dată își exprimă Comenius adîncă părere de rău, datorată împrejurărilor potrivnice care nu i-au permis să se consacre unui studiu mai aprofundat de filosofie creștină, spre a putea desăvîrși ceea ce socotea de neprețuită valoare pentru înălțarea spirituală a omenirii: pansofia. Și totuși, ca o ironie a soartei, J.A. Comenius a fost și la noi socotit drept unul dintre cei mai mari pedagogi ai omenirii, ignorîndu-se din superficialitate că reflecțiile asupra educației își trag seva din îmbătătoarele miresme ale filosofiei creștine pe care a promovat-o. Ba mai mult, s-au desprins eronate conotații că „speculațiile fideist-metafizice“ prejudiciază încărcătura științifică a pedagogiei. Inspirația și fundamentarea filosofică-religioasă i-au fost etichetate drept limite. Or cineva care afirmă: „O nouă normă pentru cercetarea naturii, pare că a fost găsită de vestitul Verulam (e vorba de Bacon), într-o anumită inducție artificială care este într-adevăr drumul spre a ajunge la lucrurile tainice ale naturii“, nu poate fi acuzat de dogmatism retrograd, gîndire ultrareligioasă. Stigmatul presărat deasupra densei țesături ideatice a creației, se vădea a fi o replică formală consonantă doar cadrelor ideologice, departe însă de a putea ascunde prețioasa înfrîurire pe care a avut-o filosofia creștină asupra operei sale.

Fără îndoială, posteritatea nu a greșit prețuind așa de mult opera pedagogică a lui J.A. Comenius, dar cred că a fost întrucîtva nedreaptă cînd i-a refuzat cîntea de a-i recunoaște și considera filosofia și religia creștină ca unul din fundamentele marii opere didactice. E de nădăjduit ca de aici înainte itinerariile spirituale comeniene să fie reconsiderate și repractice spre folosul nostru și spre cînstirea memoriei lui.

LIBERALISM ȘI INDIVIDUALITATE NAȚIONALĂ ÎN FILOSOFIA POLITICĂ ROMÂNEASCĂ DIN BANAT ÎN SECOLUL AL XIX-LEA

de : conf. univ. dr. NICOLAE BOCȘAN

Filosofia politică modernă la români s-a născut la cumpăna secolelor XVIII și XIX, sintetizînd două mari direcții ale gîndirii europene : raționalismul iluminist și istorismul preromantismului, de inspirație germană. Filosofia politică românească reprezintă o originală sinteză a celor două direcții pe care s-a definit gîndirea politică a secolului al XIX-lea. Specifice filosofiei și sociologiei politice românești din secolul trecut a fost permanenta tensiune dintre modelul de raționalitate socială, respectiv modelul liberal și cel al identității și specificului național, sugerînd modele de gîndire originale, ce propuneau integrarea în universalitate — pe calea identității naționale sau o adevărată a idealurilor generale ale Revoluției franceze la realitățile naționale. Această interferență liberalism-specific național marchează filosofia politică românească în epoca modernă.

O serie distinctă în filosofia și sociologia politică românească, remarcată prin continuitate, sincronism cu mișcarea de idei europeană, pragmatism o reprezintă seria gînditorilor bănățeni, afirmați încă din prima jumătate a secolului al XIX-lea. Generația preromantică reprezentată de Damaschin Bojincă și Eftimie Murgu au meritul de a fi realizat o primă sinteză a romantismului politic românesc întemeiată pe interdependența celor două mari direcții din gîndirea europeană. Dacă în Europa de vest sau centrală istorismul a întreținut substanța curenților conservatoare, la români și la alte popoare din centrul sau răsăritul Europei, istorismul a fuzionat cu direcția raționalistă a liberalismului, în sinteză originală specific național-liberalism. Pe filiera Herder — Kant, preromanticii bănățeni au fost primii în cultura românească care au definit națiunea ca o persoană juridică, înzestrată cu drepturile fundamentale proclamate de liberalism. Ei definesc astfel, pe lîngă un liberalism individualist, o direcție nouă în gîndirea politică, liberalismul colectiv, extrapolînd libertățile cetățeanului la persoana colectivă a națiunii. A doua mare contribuție teoretică a preromantismului românesc din Banat a fost definirea specificului național, în spiritul filosofiei romantice germane, considerat trăsătura esențială a naționalității, cea mai puternică, ce traversează timpul ca o

veritabilă ereditate. Tributar conceptul german de Volksgeist, Murgu definea specificul național ca un factor transcendent, de continuitate și permanență.

În continuarea seriei bănățene de gânditori politici, revoluția de la 1848 a impus personalitatea lui Vicențiu Babeș, mai ales prin suita de articole publicate în „Amicul poporului” din Pesta, unde încerca o conciliere a celor două direcții pomenite. Continuând linia preromantică, Babeș examina în spirit liberal „drepturile și datorințele națiunilor”, teoretizând dreptul la existența liberă și egală a individualităților naționale. Evaluând relația dintre națiunea politică și națiunea genetică, Vicențiu Babeș scria semnificativ: „iar noi oamenii vom fi aceia ce și sintem, compatrioți liberi, egali, frați și, laolaltă luați, popoare, națiuni, ginți”. În anul 1860, în contextul dezbaterilor privind reorganizarea Imperiului habsburgic, Babeș, expune punctul de vedere românesc într-o broșură cu mare ecou în cercurile politice din imperiu, *Cauza limbilor și naționalităților în Austria*. Deschis într-o mai mare măsură ideilor liberale, Babeș înțelege acum națiunea ca o treaptă în evoluția spre civilizație, progres și libertate, ca un mijloc de ridicare a omului la perfecțiune morală. Broșura ce a constituit baza teoretică a programului politic susținut de Andrei Mocioni, respingea tendințele ce îi condamnau pe români să rămână un „apendice... la scopurile și interesele altora”, susținând că românii „pretind o viață națională proprie”, care nu se poate realiza decât prin „unirea și consolidarea tuturor puterilor sale în sine, pentru sine, spre un scop tuturor comun”. Babeș raporta problema limbii și a naționalității la spiritul timpului modern, care este al civilizației și la care se poate ajunge „prin dezvoltare și cultură a poporului peste tot”. Autorul broșurii din 1860 așeza raportul dintre stat și națiune pe baza referințelor moderne de drept. Din acest punct de vedere pledează pentru egalitatea națiunilor, „și cea politică și cea națională și cea confesională”, deoarece „numai această deplină egalitate de drepturi poate fi adevărată, practică și singura legătură a popoarelor între sine”. Conceptul egalității de drept a națiunilor reclama ca „prin lege să se concedă asemenea liberă activitate și dezvoltare în forma lor proprie, caracteristică, națională, mai virtos prin limbă și cel puțin în sferile comune ale vieții poporului...”. Atașamentul gândirii românești la ideile herderiene explica ponderea deosebită a problemei limbii în sociologia promovată de Babeș, pentru care exercițiul limbii naționale în administrație, biserică, școală sau justiție constituia o expresie a egalității de drept a națiunilor. Din această perspectivă denunță și orice tendință de asimilare ca fiind inutilă, deoarece nu poate stinge o etnie, chiar dacă îi poate întârzia dezvoltarea.

Sfârșitul epocii liberale aducea în scena politică românească, personalitatea de excepție a lui Al. Mocioni. În antologicul discurs rostit în 1868 în parlamentul de la Pesta, Alexandru Mocioni făcea cea mai strălucită pledoarie în favoarea individualităților naționale din perspectivă liberală. Și pentru el, națiunea, pentru că „dispune de o conștiință de

ine, e personalitate, persoana juridică". Spirit democratic, remarcabil teoretician al liberalismului, a descifrat sursele individualității naționale în 4 cauze externe și interne: principiul suveranității poporului, al egalității, în progresul civilizației și în direcția democratică a constituționalismului. „Civilizația, luminarea — scria el — e factorul care trezește în om conștiința de sine. Civilizația e factorul care și în națiune trezește și dezvoltă tot mai mult conștiința de sine. Cealaltă cauză zace în direcția democratică a constituționalismului. Cînd împreună cu suveranitatea poporului s-au proclamat drepturile cardinale ale individului, adică libertatea personală, a fost inomis de lipsă a căuta o garanță a acestei libertăți și această garanță n-a putut fi aflată în altceva, decît în egala îndreptățire politică adică în constituția democratică“.

În opinia filosofului bănățean, „îndreptățirea ideii naționale zace în posibilitatea atît a libertății individuale, cît și a dezvoltării genului omenesc“. În acord cu întreaga gîndire politică europeană, Mocioni dezvoltă teza că ideea națională își are una din cauze în direcția democratică a constituționalismului, scriind semnificativ în acest sens; „precum libertatea individuală și mediat dezvoltarea individuală numai pe bazele democrației e posibilă, așa de altă parte condiția primordială, premerătoare a democrației e tocmai ideea națională... democrația e nu numai binefăcătoare, dar și posibilă în cazul cînd nu numai singuratici... ci întregul popor în masă e civilizat și întregul popor e calificat spre aiza de drepturi politice“. Nu a fost exclusivist. Mocioni a legitimat individualitățile naționale din perspectiva dezvoltării genului omenesc.

Fiecare națiune — scria el — are facultățile și înclinările sale proprii, fiecare națiune este ca și un organ firesc al genului omenesc, a cărui misiune zace în îndeplinirea funcțiilor anumite, ce-i compet numai lui“. Teoretizînd diversitatea individualităților naționale, dezvoltă ideea misiunii istorice a popoarelor reluată la scurt timp și de Eminescu, precizînd că „fiecare națiune e insubstituibilă, nu poate fi înlocuită, fiecare națiune e providențială...“. În schimb, condamna ceea ce el denumea excescente, extremismele și exagerările, fie că este vorba de tendințele de supremație, fie de cele de izolare națională. Amîndouă, în opinia sa, sînt în contradicție cu ideea de progres, supremație pentru că împiedică dezvoltarea liberă a altor națiuni, izolarea pentru că esența problemei naționale „este nu despărțirea de oaltă, ci prin comună concordie, comună lucrare la problema comună“. Tendința modernă de asociere, apropiere sau apropiere dintre popoare și state nu anulează individualitățile specifice. „Precum la indivizi — scrie Mocioni — așa și la națiuni, cultura mai înaltă nu șterge caracterele, ci numai le nobilitează facultățile și înclinările și astfel le conduce la mai clara percepere, atît a problemei proprii, cît și a celei comune genului omenesc. Și precum la indivizi, așa și la națiuni această uniune numai atunci e posibilă, cînd ea stă pe baza reciprocei stime de drept, cînd singuraticile națiuni sînt recunoscute ca ființe de drept, ca subiecte de drept“. Precizînd că individualitatea specifică nu vin în contradicție cu ideile cosmopolite, ci, dimpotrivă,

„e tocmai condiția primordială a veritabilului cosmopolitism“, dezvoltă relația stat-națiune, încheind că rațiunea supremă a statului de a promova progresul și dezvoltarea, este de a asigura existența și dezvoltarea individualităților naționale, care sint „factori creatori în dezvoltarea istorică a genului omenesc“.

În deceniile nouă și zece ale secolului trecut, cele mai strălucite contribuții la această temă aparțin lui Al. Mocioni și Aurel C. Popovici. Primul publica în 1887, în Almanahul societății „România Jună“ din Viena, studiul *Conștiința națională*, destinat îndrumării studenților de la universitățile din Imperiul austro-ungar, cel de-al doilea, conferința rostită la Ateneul Român în 30 ianuarie 1894 cu titlul *Principiul de naționalitate*, publicată sub formă de broșură în același an. Ei aduc dezbaterea pe terenul celor mai recente contribuții europene în domeniu, exprimându-și adeziunea la direcția spiritualist-voluntaristă, promovată de școala juridică italiană, reprezentată prin Mancini, Mamiani, Cesare Balbo, Luigi Palma sau de filosofia franceză prin Ernest Renan.

Potrivit acestei direcții, esențială pentru definirea individualităților naționale este conștiința și voința de a constitui o națiune. Este o concepție dinamică despre națiune, ce îi conferă caracterul de idee forță, de componentă fundamentală a lumii contemporane. După Mocioni, „aceasta e scinteia divină care înflăcăra focul vieții în corpul la aparență mort al națiunilor“. Originată în curentul liberal, teza spiritualistă, întemeiată pe conștiința morală, dă o nouă fundamentare relației drept-naționalitate, așezând principiul de naționalitate pe temeiul dreptului public. Influența modelului italian are o semnificație aparte, ea relevă și o solidaritate în numele panlatinismului, o încercare de integrare pe această cale în Europa democratică și o contracarare a panslavismului sau pangermanismului. În opinia românească, panlatinismul constituia o punte de legătură cu societățile democratice din Europa Occidentală, strategie ce o susținea o altă personalitate bănățeană, Vasile Maniu, care publica în 1867, *Unitatea latină sau cauza românească în procesul naționalităților* și în 1869, *Misiunea occidentului latin în Orientul Europei*. Cu Al. Mocioni și A.C. Popovici s-a realizat modernizarea discursului politic românesc la un nivel comparabil cu dezbaterile europeană a problemei. Amândoi împărtășeau teza originii liberale, democratice a ideii de naționalitate, în ideologia Revoluției franceze. Marile principii ale Revoluției franceze, respectiv cele liberale, raportate de la indivizi singulari la individualități sociale au stat la baza progresului uman. Principiul de naționalitate reprezenta o fază superioară în evoluția civilizației umane, în aplicarea practică a principiilor liberale și egalitare. „Principiile de suveranitate a poporului și de democrație — scria Mocioni — cu necesitate logică au trebuit să conducă la conștiința națională și prin aceasta la ideea de naționalitate, care în esența ei nici că este alta decât aplicarea logică a celor două principii la individualitățile naționale“.

Formulind teza potrivit căreia conștiința națională este reversul spiritual al elementelor constitutive ale națiunii, Al. Mocioni se apropia

de expresia lui Ernest Renan, „națiunea este un suflet, un principiu spiritual“. Amândoi gânditori bănățeni asociau conștiinței și voința de a fi sau a constitui o națiune, cum scria Popovici, „a deveni conform propriei sale voințe, o națiune fericită prin cultură și putere, o națiune mare, una și nedespărțită“. Ei conferă conștiinței naționale valoarea decisivă în configurarea individualității națiunii, reprezentind o fază mai înaltă din evoluția sociabilității, caracterizată prin faptul că asigură individualităților naționale calitatea de subiecte de drept.

Națiunea are personalitate, ea însăși era o persoană colectivă, observație fundamentată din punct de vedere moral, legitimată filosofic și politic prin raportarea libertăților individuale la cea națională. Națiunea intră astfel în dreptul public. Epoca modernă a propus o nouă ordine de drept, fundamentată pe o concepție etică despre lege, contrară dreptului forței. Întemeiați pe atare concepție etică de drept, opusă dreptului istoric, cei doi gânditori au teoretizat pentru întâia oară în gândirea politică a românilor din Austro-Ungaria dreptul națiunilor la autodeterminare politică și de a constitui state naționale. Esența și legitimitatea principiului de naționalitate constă în pretenția etică a popoarelor de a fi recunoscute ca subiecte naturale ale statului. „Ideea de naționalitate — scria — Mociuni — este dară concepțiunea purtată de ideea de drept, a unei noi ordine a popoarelor și statelor, ordine în parte deja realizată, în parte încă de a fi realizată, care culminează în principiul juridico-politic ca fiecare popor, deșteptat la conștiința sa națională, în cât posedă celelalte calificațiuni materiale și spirituale pentru formarea unui stat, are și dreptul natural nedisputabil a se constitui după propria sa autonomie suverană în un stat național independent“. În opinia lui A.C. Popovici, această fază din evoluția umanității „este momentul alcătuirii de state în principiul naționalităților“. Principiul spiritual devenea o normă de drept. „Acest drept — scria Popovici — rezulta deci din conștiința națională, care pretinde constituirea unei naționalități într-o formă de stat și se întemeiază pe suveranitatea națională a poporului conștient de naționalitatea sa. Cu aceasta este motivat și dreptul naționalităților de a ieși din legăturile politice străine și a se uni cu eventualele state de naționalitate comună într-un singur stat național și independent“.

Respingînd tendințele de asimilare din Europa timpului pentru că veneau „în conflict flagrant cu principiile liberale și egalitare“, Popovici condiționa realizarea egalității națiunilor de întronarea principiilor democratice de organizare a statului, instaurarea ordinii de drept, inclusiv în raporturile internaționale. O atare ordine de drept în dreptul public internațional reclamă cooperare, comunicare, schimburi culturale, deschidere înspre marile valori ale umanității.

Popovici dezvoltă teza umanității concepută în diversitatea individualităților naționale. Integrarea națiunilor în această sinteză care este umanitatea se realizează prin ceea ce ele au valoros, original, creator. Puterea și capacitatea de creație reprezintă un indice al integrării în universalitate, de unde concluzia lui Popovici că „tendința unei națiuni

trebuie să fie a pătrunde în cultura mai înaintată a mai multor națiuni, a alege motivele de civilizare, a le adopta firei sale specifice și astfel a le naționaliza". Popovici adera la teza maioreșciană a concordanței influențelor externe cu fondul autohton, atunci când scria: „numai prin asimilațiunea intensă a influențelor culturale străine potrivite cu fondul propriu se poate produce o cultură specială națională”, accentuând ideea că individualitatea unei națiuni se exprimă în capacitatea ei creatoare, de a produce „monumente originale de cultură”. Valorizată politic, teza incumbă necesitatea racordării la spiritul european, la valorile culturii și civilizației universale, ale democrației, libertății și spiritului de justiție.

Am evocat numai câteva din elementele relației liberalism-individualitate națională în gândirea politică a românilor bănățeni pentru a dezvălui dimensiunile unei tradiții de filosofie politică ce s-a impus opiniei românești și străine prin spiritul științific, acuratețea discursului, spirit pragmatic, realism, dar și o strălucită sincronie cu dezbaterile de idei europene, care îi conferă actualitate, originalitate, caracteristici prin care filosofia politică românească s-a integrat plenar fenomenului similar european.

SFÎNTUL GRIGORIE DIN NAZIANZ (329—389)

Cuvîntare apologetică sau apărarea pentru fuga în Pont îndată după hirotonire și arătarea demnității, valorii și menirii preoției *

1

Sînt biruit și nu mă sfiesc să-mi mărturisesc înfrîngerea. M-am supus Domnului și m-am rugat Lui. Cuvîntarea mea o încep cu preafericitul David, adică cu vorbele preafericitului David (36, 7), sau mai bine cu Acela care a vorbit prin gura lui David și care vorbește încă și astăzi lumii.

Buna rînduială ne cere ca orice cuvîntare și orice lucrare s-o începem cu Dumnezeu și tot cu Dumnezeu să sfîrșim toate ale noastre.

Cauza împotrivirii mele de mai înainte și a lipsei mele de curaj, care m-au făcut să fug și să prelungesc pribegia mea, trăind timp îndelungat departe de voi cei ce mă iubiți, cît și cauza potolirii și a schimbarii mele de acum, care m-au făcut să mă întorc iarăși la voi, sînt lucruri pe care fiecare și le închipuie și le povestește după felul său, după cum este din rîndurile celor care mă urăsc sau din rîndurile celor care mă iubesc pe mine. Cei dinții nu mă vor scuti de învinuire, iar ceilalți mi vor lua chiar apărarea. Este cunoscut faptul că nimic nu place mai mult oamenilor decît să vorbească de alții, și mai ales atunci cînd sînt determinați de o oarecare bunăvoință sau ură, din cauza cărora, de obicei și de cele mai multe ori, se ascunde adevărul. Eu însă voi arăta pe față întreg adevărul și fără nici o sfială voi judeca obiectiv ambele părți, adică atît pe cei care mă acuză cît și pe cei care mă apără cu prea multă bunăvoință. Voi face acest lucru pe de o parte acuzîndu-mă pe mine, iar pe de altă parte voi încerca să mă apăr, dezvinovățindu-mă pentru greșelile săvîrșite.

* Traducere din limba greacă după Migne, P.G. XXXV, col. 408—514. Traducătorul ne-a încredințat tîlmăcirea tratatului despre preoție al Sfîntului Grigorie teologul puțin timp înaintea trecerii sale în eternitate.

2

Și pentru ca cuvîntarea mea să ne ducă pe drumul cel bun, voi vorbi mai întîi despre prima învinuire, adică despre învinuirea de frică, de lășitate. Aceasta, pentru ca cei care vor cerceta cu amănunțime toate faptele mele, atît cele bune cît și cele rele, să nu se smintească din cauza mea, după ce Dumnezeu a binevoit să însemnez și eu ceva în rîndul creștinilor. Pe cei care eventual au îndurat vreo asemenea sminteală — dacă într-adevăr există și de aceștia — îi voi lămuri și îi voi tămădui prin apărarea mea. Căci se cuvine ca pe cît este posibil și puterile ne în găduie să nu dăm nimănui prilej de nemulțumire și motive de sminteală: nici prin păcat și nici chiar prin bănuială de păcat, căci știm cît este de neînălțurat și de grozavă pedeapsa Celui nepărtinitor pentru aceia care smintesc fie chiar și numai pe unul dintre cei mai mici (Matei 18, 6).

3

Eu, fraților, am săvîrșit această greșeală nu ca un neștiutor și nepriceput — dar să încerc acum să mă și laud puțin — nici ca un disprețuitor al legilor și orînduirilor dumnezeiești. Căci așa precum în trupul nostru o parte e mai de frunte și are oarecum rolul de a conduce, iar alta este rînduită să se supună și să fie stăpînită, tot astfel a rînduit Dumnezeu și în Biserică, unde de asemenea se aplică legea dreptății, care ține seamă de merite, ca și legea providenței, de care depind toate, care a hotărît ca unii — cei pentru care aceasta este mai de folos, adică să fie păstoriți și deci să asculte și să se supună — și să fie îndrumați prin cuvînt și exemplu bun spre împlinirea datoriei, iar alții să fie păstori și învățători întru desăvîrșirea obștei creștine, și anume aceia care sînt prin virtute și apropiere de Dumnezeu mai presus de mulțime. Aceștia să fie pentru comunitate ceea ce este sufletul pentru trup. Ambele părți, adică și cea condusă și cea care conduce, trebuie să fie unite și legate întreolaltă întocmai ca membrele unui trup, ba ceva și mai multe: ele să fie împreunate prin legătura spiritului și înălțuite într-un corp desăvîrșit, vrednic cu adevărat de Hristos, capul nostru al tuturor (Efeseni 4, 11—15).

4

Eu știu foarte bine că dezordinea și anarhia nu priesc nici chiar ființelor inferioare și deci cu atît mai virtuos nu priesc ele oamenilor, pe care îi paște un pericol mult mai mare cînd lipsește ordinea și disciplina.

Dacă oamenii nu pot să respecte integral porunca rațiunii, care le pretinde să nu se abată niciodată din calea cea dreaptă, le cere să nu păcătuiască, atunci ei să respecte cel puțin pe a doua poruncă, adică, dacă au păcătuit, au greșit, atunci să se întoarcă înapoi la calea cea bună. Dacă lucrurile acestea sînt socotite bune, drepte și adevărate, eu cred că este tot atît de rău și este împotriva rînduiei, ca toți să dorească să conducă și să stăpînească, cît și aceea ca nimeni să nu primească să fie

conducător. Căci dacă toți ar fugi de conducere, fie că o numim slujbă sau dirigătorie, atunci frumoasa și desăvârșita rânduială a Bisericii ar fi răsturnată și lipsită de frumusețea ei. Dacă n-ar mai fi nici regi, nici conducători, nici preoție, nici jertfe și nici celelalte lucruri mari — așa cum a fost odinioară în viața celor rătăciți, și aceasta ca pedeapsă pentru mulțimea lor păcate (Osea 3, 4) — atunci unde și cine ar mai păstra adorarea cea tainică și măreață a lui Dumnezeu și cine ar mai aduce înălțătoarele jertfe, care la noi la creștini au ajuns la treapta desăvârșirii ?

5

Se știe că nu este neobișnuit și nici lucru ciudat ca mulți din cei care se ocupă cu cercetarea lucrurilor dumnezeiești să se ridice din rîndurile conducătorilor. Asemenea înălțări nu sînt în afară de hotarele obișnuite ale filozofiei și nici nu este un lucru rușinos. Căci așa precum este cu cale ca un marinar din cei încercați și destoinici să ajungă pilot, iar dacă ajunge să cunoască bine și vînturile, să i se încredințeze chiar și rangul de comandant al vasului, sau dacă vreți și alt exemplu, iată vi-l dau : se obișnuiește ca luptătorul viteaz să fie pus să conducă o cohortă, iar căpitanul de cohortă bun, e pus să conducă o oștire și dacă-i priceput, se încredințează apoi chiar conducerea întregului război. Eu nu m-am rușinat de trepta preoției și nici n-am dorit o slujbă mai înaltă, așa cum presupun cei răi și abuzivi, care judecă și pe alții după propriile lor patimi. Eu nu sînt atît de necunoscător al măreției lui Dumnezeu și al chimiciei omului ca să nu-mi dau seama că este un lucru mare pentru orice făptură ca să se poată apropia în orice chip de Dumnezeu, care singur e cel mai luminat și mai strălucit și întrece în curățenie întreaga firea cea materială și nematerială.

6

Dar atunci ce mi s-a întîmplat și care e cauza nesupunerii mele ? Știu că multora li s-a părut atunci că nu mai sînt în toată firea, că nu mai sînt acela care eram cunoscut, că am devenit alt om, că mă împotrivesc și mă încăpățînez mai mult decît este cu cale. Deci să auziți acum și să cunoașteți cauzele acestei purtări, căci știu că doriți de mult să aflați acest lucru. Luat fiind atunci prin surprindere, întîmplarea aceea neașteptată m-a zguduit peste măsură și am ajuns în situația celor ce se pierd cînd aud zgomote neașteptate. În această stare sufletească, mi-am pierdut atît judecata dreaptă cît și bunăcuviința pe care am avut-o totdeauna pînă atunci. Mai eram în vremea aceea stăpînit și de dorința de a avea acel bun al liniștei și al singurătății, bun pe care îl îndrăgisem de la început cum nu știu să-l mai fi îndrăgit nici unul din cei dedicați științelor. Pe lîngă toate acestea mai era și făgăduința făcută de mine lui Dumnezeu în cele mai mari și mai grele clipe ale vieții mele, că mă voi retrage în singurătatea din ale cărei bunuri gustasem puțin și această

gustare mi-a deschis o poftă atît de mare încît n-am mai putut suport să fiu tiranizat și aruncat în viltoarea lumii și să fiu răpit cu sila dintr-un azil sfînt și să fiu privat de această viață contemplativă.

7

Că nimic pe lume nu mi s-a părut atunci mai important decît să-închizi simțurile, să te eliberezi de trup și să fii în afară de lume. Să fii concentrat numai în sinea ta, fără să mai vii în atingerea cu cele lumenești, afară de cazuri de neapărată trebuință. Să stai de vorbă numai cu Dumnezeu și să duci o viață mai presus de cele văzute. Să porți în tine imaginile dumnezeiești totdeauna curate și neamestecate cu înfățișările de jos, care sînt nestatornice și înșelătoare. Să devii o adevărată oglindă curată a lui Dumnezeu și a lucrurilor dumnezeiești. Să primești neconținut lumină din lumină, adică strălucire divină în locul celei pămîntești, care e slabă și pe jumătate întunecată. Să guști cu ajutorul speranței, fericirea vieții viitoare, să petreci cu îngerii, să părăsești pămîntul încă pe pămînt fiind și să te înalți cu sufletul la cer. Numai cel ce este stăpînit de asemenea dorinți poate să înțeleagă cuvintele mele și-mi va ierta pornirea care m-a stăpînit atunci. Cei mai mulți, desigur, nu vor da crezare acestor cuvinte, pîrîndu-li-se simple glume, și această influență celor nedemni de o asemenea viață și de aceea ei dau nume rău unui lucru bun, numind filozofia o ambiție deșartă, avînd totdeauna sprijin și invidia și răutatea mulțimii, care e mai aplecată spre rău decît spre bine. Datorită acestor lucruri ei greșesc în ambele cazuri: fie că fac ceea ce este rău, fie că nu cred în ceea ce este bun.

8

Pe lîngă cele spuse mi s-a mai întîmplat atunci un lucru și doresc acum să vă descopăr taina întregă. Am fost stăpînit atunci și de un simțămînt pe care nu știu să-l socotesc nobil sau condamnable și anume: îmi era mie rușine de anumiți oameni, care fără să fie cu nimic mai buni decît mulțimea cea mare, și lucru vrednic de remarcat, acești oameni nu sînt nici cu mult mai răi decît ceilalți, se îndeamnă spre Sfînta Sfințelor, cum se spune, cu mîini murdare și cu suflete necurățite, nesfințite. Acești oameni fără să aibă nici una din vredniciile necesare apropierei de cele sfinte, dau tîrcoale în jurul sanctuarului, se înghesuiesc și se împing în jurul mesei sfinte, ca și cînd locul acesta și slujba aceasta n-ar fi rînduite în chip special pentru realizarea virtuții, ci ar fi un simplu mijloc pentru cîștigarea existenței vieții, nu un serviciu împreună cu o mare răspundere ci o direcătorie fără nici un fel de răspundere. Numărul acestor oameni întrece uneori chiar numărul celor păstoriți. Dacă avem în vedere lipsa lor de pietate, lipsa lor de strălucire, ei sînt vrednici de plîns, sînt păstori lipsiți de demnitate și autoritate. Dacă răul acesta va spori în continuare, cu timpul se va ajunge la aceea că nu vor mai avea

peste cine să păstorească, pentru că în loc să rămână simpli ucenici ai lui Dumnezeu, așa cum spune Scriptura (Isaia 54, 13), vor ajunge să fie toți învățători și profeți și în felul acesta se va ajunge să fie, după cum spune proverbul, chiar și Saul socotit între profeți (I Regi 10, 11).

Abuzuri și păcate au fost totdeauna în lume, dar lucrurile n-au ajuns niciodată pînă la punctul la care au ajuns acum la creștini. De aceea, chiar dacă oprirea acestui rău depășește acum puterile noastre, sîntem totuși datori, spre a da dovadă și de existența unei pietăți, să urim acest rău, să ne rușinăm de el și să-l condamnăm din toate puterile noastre.

9

Vin acum la cea din urmă și la cea mai importantă cauză a fugii mele, vin la partea de căpetenie a acestei cuvîntări, și nu voi spune neadevăruri, căci nu este permis așa ceva celor ce vorbesc despre lucruri atît de importante ca acestea.

N-am crezut niciodată și nu cred nici acuma, că este același lucru să conduci o turmă de oi sau o cireadă de vite, sau să îngrijești de suflete omenеști. În primul caz este de ajuns să faci ca vitele să fie grase și frumoase. Ținînd seamă de această cerință, ciobanul sau păstorul va căuta totdeauna locuri cu apă bună și pășuni cît mai bogate, cît mai mînoase. El va conduce turma la păscut și o va aduce înapoi, lăsîndu-o să se odihnească, și apoi o va porni din nou la păscut și iarăși o va aduce înapoi. În această conducere el va întrebuița uneori măciuca și mai des fluierul. Alte griji și îndatoriri nu are ciobanul sau păstorul, decît cel mult să lupte uneori cu lupii sau să îngrijească din cînd în cînd de cite o vită bolnavă. Cea mai mare parte din timp și-o petrece păstorul sub umbra unui copac, cîntînd din fluier, tolănit în iarba cea mai frumoasă, lîngă un izvor cu apă proaspătă, unde-și pregătește un pat în ierburi, avînd și plosca lîngă el. Mai cîntă apoi și cite un cîntec de dragoste, și povestește uneori cu vitele sau cu oile. Cînd dorește, mîncîcă sau se ospătează, sau chiar vinde exemplarele cele mai grase din turmă. De virtutea animalelor nimeni nu trebuie să aibă nici un fel de grijă. De altfel, care ar putea să fie virtutea unor animale? De aceea, ciobanul sau păstorii urmăresc totdeauna bunăstarea lor materială, interesele și plăcerile lor și nu ale turmei.

10

Dacă este greu omului să știe a se supune, fără îndoială că este mult mai greu să știe să conducă pe alții. Conducerea pe care sîntem datori s-o facem noi preoții este și mai grea decît alte conduceri, deoarece ea are la temelie ei legea dumnezeiască și caută să îndrume pe oameni la Dumnezeu. Este ușor de înțeles că pe cît de mare este frumusețea și vrednicia preoției pe atît de mari sînt și pericolele legate de ea. De aceea păstorii de suflete trebuie să fie încercați din toate punctele de vedere, întocmai ca aurul și argintul curat, care nu trebuie să dea sunete false

și nici să cuprindă metale străine, care ar pretinde un foc și mai puternic pentru topirea și curățirea lor (I Corinteni 3, 12—13).

Și greutatea vor fi cu atât mai mari cu cât va fi pus să păstorească mai multe suflete, pentru că răul care pune stăpânire peste mai mulți este totdeauna mai primejdios și mai greu de tămăduit decât cel care rămâne mărginit la un singur om.

11

Vopseaua cea mai bună nu se prinde atât de ușor de pînă, mirosul plăcut sau neplăcut nu pătrunde atât de ușor în lucrurile înconjurătoare și nici chiar microbii unei boli cumplite — cum ar fi de exemplu ciurma — nu se răspîndesc atât de repede prin aer, pe cit de ușor se prind și infectează pe păstoriți păcatele păstorilor. Și mai dureros este faptul că răul, păcatul, este mult mai molipsitor decât binele, decât virtutea. Eu sînt foarte întristat de faptul că chiar puțină răutate reușește să întunece totdeauna o vrednicie oricît de mare, fiind răutatea foarte molipsitoare, ușor de imitat și la îndemîna oricui, încît păcatul se săvîrșește cu ușurință chiar și atunci cînd nimeni nu te îndeamnă spre el. Dimpotrivă, săvîrșirea binelui, deprinderea virtuții, este totdeauna un lucru greu și anevoios chiar și atunci cînd sîntem îndemnați și ajutați spre a săvîrși binele.

Mie mi se pare că tocmai la această dureroasă stare s-a gîndit și fericitul Agheu, cînd, întrebînd o imagine admirabilă și plină de adevăr, a zis :

Întrebați pe preoți ce spune legea, dacă cineva poartă în poala hainei sale carne sfințită și atinge cu haina sa anumită mîncare sau băutură, sau anumite vase, se sfințesc oare și acelea ? Iar dacă ei vor răspunde negativ, întrebați-i iarăși, dacă de aceste lucruri sfințite se va atinge ceva necurat, nu se umplu oare de necurătenie aceste lucruri curate ? Negreșit, ei vor răspunde că se spurcă și nu mai sînt curate după o asemenea atingere.

12

Ce înseamnă aceasta ? Înseamnă tocmai ceea ce este în deplină armonie și cu părerea mea și anume că firea omenească se deprinde greu cu binele, precum tot greu cuprinde și focul o materie umedă, în timp ce majoritatea oamenilor sînt gata și predispuși la rău, asemănîndu-se cu paiele uscate, care și de la o singură scînteie, adusă de vînt, se aprind ușor. La fel și omul se molipsește repede de la cel mai mic rău, în timp ce virtutea cea mai sublimă îl mișcă foarte puțin. Se întîmplă același lucru ca și cu pelinul, care chiar în cantitate mică amărăște toată miera, în timp ce mierea, chiar în cantitate îndoită fiind, nu reușește să îndulcească pelinul. Sau, dacă se mișcă de la locul ei, din zăgazul iazului, o piatră cît de mică, această mișcare face să se scurgă toată apa, în timp ce chiar și pentru zăgăzuirea unei ape mici trebuie să se facă un baraj mare și puternic.

13

După toate cele spuse, se cuvine să ne păzim să nu devenim niște slabi și nepricepuți zugravi ai virtuții, și mai ales să ne ferim de a deveni pildă rea pentru mulțime, spre a nu ni se aplica și nouă proverbul : „că încercăm să vindecăm pe alții, în timp ce noi înșine sîntem copleșiți de răni multiple“.

14

În al doilea rînd, chiar dacă cineva s-ar păstra în afara oricărui păcat, nu știu dacă aceasta ar fi de ajuns pentru cel ce dorește să fie altora îndrumător spre virtute. Eu socotesc că pentru cel încredințat cu o asemenea misiune nu ajunge numai să nu fie rău — căci a fi rău este foarte rușinos și pentru mulțimea celor conduși de el — ci trebuie să se deosebească și să se distingă prin virtute, îndeplinind porunca : „Îndepărtează-te de rău și fă binele“ (Psalm 36, 27). El trebuie nu numai să îndepărteze toate pornirile rele din sufletul său, ci să și sădească și să cultive pe cele bune în locul celor rele. El trebuie să se impună în fața mulțimii pe care o conduce mai mult prin virtute decît prin rangul pe care îl are. El să nu-și pună niciodată hotar întru cucerirea binelui și să nu socotească drept cîștig progresul pe care l-a realizat, ci mai degrabă să socotească mare pagubă ceea ce n-a reușit să cucerească încă. Să-și facă mereu din ceea ce are sub picioare o treaptă de urcare spre ceea ce urmează să mai cucerească. Să nu se încinte cînd constată că e superior mulțimii, ci să socotească drept o mare pagubă, o mare deficiență, lipsa calităților cerute de preoție. Să măsoare meritele sale și binele pe care îi face după porunca legii și nu după părerile celor din jurul său, fie că ei sînt răi, fie că sînt întru cîtva înaintați în virtute. Și să nu cîntărească cu greutatea mici, cu grame, virtutea pe care o datorăm toți în fața Celui Prea Înalt „de la care și pentru care sînt toate“ (I Corinteni 8, 6).

15

Apoi să nu creadă că aceleași măsuri se potrivesc pentru toți oamenii, pentru că nu au toți aceeași vîrstă și nici aceleași trăsături ale feții și nici aceeași natură. Variază doar și celelalte viețuitoare și felul pămîntului și mărimea și frumusețea stelelor. Să socotească fiecare păstor de suflete că este netrebnic lucru, și aceasta chiar și pentru un om de rînd, să facă fapte rele, pe care le pedepsește atît legea cît și Stăpînul cel atît de sever. Atunci cînd este vorba însă de un păstor de suflete, sau chiar de un întîistătător, se pretinde să fie cît se poate de desăvîrșit și să facă continuu progrese pe calea binelui. Să nu uite că el are menirea să atragă mulțimea pe calea binelui prin înaltele sale virtuți și să conducă nu prin asprime, ci prin a sfătui și a convinge. Căci tot ceea ce

se face împotriva voinței, adică prin silnicie, nu merită laudă și nici nu este trainic. Ceea ce se face cu sila, este întocmai ca o plantă îndoită cu forța mâinilor, care tinde mereu să se reîntoarcă iarăși în starea de mai înainte. Ceea ce se face din voie liberă, rămîne drept și statornic, fiind ținut prin legătura dragostei. Tocmai de aceea „atît legea noastră cît și dătătorul ei, ne poruncesc să păstorum turma cît se poate după voie liberă și nu cu sila (I Petru 5, 2).

16

De aceea nu-i de ajuns ca păstorul de suflete să nu fie rău, ci el trebuie să se înalțe pînă la culmea virtuții. Altfel, nu vād pe ce fel de știință și pe ce putere s-ar putea baza, ca să primească fără teamă sarcina grea a preoției. Mie mi se pare că conducerea oamenilor, a făpturilor celor mai pretențioase și mai nestatornice, *este arta artelor și știința științelor.*

Vom înțelege mai ușor acest adevăr dacă comparăm lucrarea de îngrijire a sufletelor cu lucrarea de vindecare a trupurilor. Văzînd noi cît de grea și anevoioasă este vindecarea trupurilor, ne vom da seama că și mai grea și mai anevoioasă este îngrijirea sufletelor și aceasta datorită atît naturii sufletului cît și mijloacelor întrebuintate pentru aceasta, precum și scopului urmărit.

Medicina se trudește să vindece trupurile, să tămăduiască o materie pieritoare, menită să ajungă în pămînt, chiar dacă pentru moment se amîină un anumit timp, cu ajutorul artei medicale, această descompunere a materiei, dar în cele din urmă boala sau timpul o nimicește totuși, fiind obligată să se supună legii firii, fără ca să poată să treacă peste hotarele ei.

17

Pastorația se ocupă de suflet, care este de la Dumnezeu și deci dumnezeiesc și este pârtaș al nobleței celei de sus, spre care și năzuiește, chiar dacă este legat de un aliat mai rău. În această legătură există și alte cauze, pe care numai singur Dumnezeu le cunoaște, ca unul care le-a rînduit, sau și unii dintre oamenii luminați de Dumnezeu, care au primit darul de a pătrunde asemenea taine. După cît am putut cunoaște eu și cei de o seamă cu mine, aceste cauze sînt două : una, pentru ca sufletul să cucerească măreția cea de sus prin încordări și luptă continuă cu cele de jos. Prin aceste lupte și confruntări cu lucrurile pămîntești sufletul se curățește întocmai ca aurul în foc și dobîndește cele nădăjduite nu numai ca un dar de la Dumnezeu, ci și ca o răsplată a luptei pentru virtute. De altfel, realitatea aceasta este și o mare bunătate a lui Dumnezeu, care a rînduit ca binele să nu fie numai sădit în firea noastră, dar el să fie și o operă a noastră, să fie cultivat de voința noastră liberă.

A doua cauză este rinduită ca sufletul să elibereze încetul cu încetul trupul de povara care apasă asupra lui și să-l înalțe spre el. În felul acesta sufletul este oarecum pentru trup ceea ce este Dumnezeu pentru suflet, adică sufletul să domine și să influențeze materia, să conducă și să apropie de Dumnezeu pe acest aliat al său.

18

Medicul are datoria să cerceteze împrejurările de loc și de timp, influența mediului și a vremii și alte împrejurări de acestea. El va prescrie apoi medicamentele și regimul alimentar necesar, arătând totodată și ceea ce nu este îngăduit bolnavului, ca în felul acesta poftele trupului să nu anihileze efectele medicamentelor. În unele cazuri el va întrebuința cauterizarea și tăierea cu bisturiul, precum și alte mijloace dureroase, necesare pentru vindecare. Dar oricât de grea și anevoioasă ne apare arta medicinei, mult mai greu lucru este să cercetezi și să vindec moravuri, patimi, obișnuințe rele și să elimini din viața oamenilor porniri animalice și sălbatice și în locul lor să sădești obiceiuri bune, blinde și bine plăcute lui Dumnezeu, să judeci și să stabilești o cumpănă dreaptă între cele cuvenite trupului și sufletului, să nu îngădui ca ceea ce este mai bun (sufletul) să fie stăpinit de ceea ce este mai rău (trupul), ceea ce ar fi cea mai mare nedreptate, ci dimpotrivă ceea ce după natura sa este mai inferior să fie subordonat și dominat de ceea ce este mai superior, mai desăvârșit. Aceasta este în armonie și cu legea dumnezeiască, care guvernează cu măreție întreaga făptură, atât cea văzută cât și cea nevăzută.

19

Țin să precizez și aceea că toate mijloacele amintite pînă acum, pe care le aplică medicul, rămîn așa cum sînt din fire, fără a se opune nimic cu șiretenie și nici nu acționează împotriva medicamentelor aplicate de arta doftoricească, ci dimpotrivă, medicina stăpînește materia, în afară de cazul cînd din pricina bolnavului se ivește cîte o mică dezordine, pe care o preîntîmpină sau o îndepărtează cu ușurință medicul.

La noi însă, în lucrarea de păstorire a sufletelor, încăpățînarea, vanitatea, egoismul, împotrivirea de a se lăsa condus și altele, alcătuiesc un fel de armată, care dă ajutor vrăjmașului nostru. Rîvna care ar trebui folosită spre a descoperi medicului suferesc toate bolile pe care le avem noi o folosim în scopul de a ascunde aceste boli și de a fugi de medicamente. Prin aceste procedee noi ne dovedim viteji în lupta purtată împotriva noastră și sîntem iscusiți în a lucra împotriva sănătății noastre.

20

Uneori, ne tăinuim păcatele, cum fac de obicei slugile rele, ascunzîndu-le în adîncul sufletului, ca pe niște bube rele și pline de puroi, socotind că dacă reușim prin aceasta să ne ascundem de oameni, putem

tot astfel să ne ascundem și de ochiul cel ager al lui Dumnezeu și de pedeapsa lui. Sau căutăm și găsim tot felul de pretexte pentru păcatele noastre și născocim tot felul de scuze pentru metehnele pe care le avem. Alteori ne închidem auzul, „ca o viperă surdă care și-a astupat urechea“ (Psalm 57, 5) și ne străduim să nu auzim glasul descântătorilor și nici să ne vindecăm cu medicamentele înțelepciunii, prin care se tămăduiesc boalele sufletului. Iar în cele din urmă, cei mai îndrăzneți și mai semeți dintre noi, pierzând orice rușine față de păcat, fugim fâțiș — cum spune și proverbul: fugim cu capetele descoperite — de doftorii care ne pot vindeca de păcate și ne aruncăm cu totul în brațele nelegiurilor. Vai ce nebunie, sau cum s-o numesc mai potrivit pe această patimă! Față de cei pe care ar trebui să-i iubim ca pe niște binefăcători ne împotrivim și îi socotim ca pe niște dușmani. Urim pe cei care ne mustră la poarta cetății și disprețuim învățătura sfântă (Psalm 57, 5). Ne închipuim că prin aceasta păgubim și facem rău celor ce ne sînt binevoitori, în realitate ne păgubim pe noi înșine, făcîndu-ne mult rău. Prin această purtare ne asemănăm acelor care vrînd să muște pe aproapele lor, își mușcă propriul lor trup.

21

Acestea sînt motivele pentru care eu socotesc arta vindecării sufletelor, (adică Pastorația) mult mai anevoiasă decît pe cea a vindecării trupurilor și de aceea o și socotesc pe cea dintîi mult mai prețioasă și mai însemnată. Aceasta și pentru motivul că medicina nu pătrunde decît în puține cazuri în adîncimile ființei omenești, ocupîndu-se mai mult de ceea ce se vede la suprafață. Pastorația, dimpotrivă, se ocupă cu toată grija și cu toată străduința de ceea ce este ascuns în inima omului.

Noi avem de luptat cu un adversar ascuns înlăuntru, care se împotrivesc și se opune, care se servește împotriva noastră de o armă puternică, aceea a propriei noastre amăgiri, spre a ne duce din păcat la moarte. Împotriva acestui adversar este nevoie de multă și desăvîrșită credință, de ajutorul cel mare al lui Dumnezeu și de tot atît de multă — după părerea mea — osteneală proprie, care să se vădească atît în vorbe cît și în fapte, dacă dorim să ne vindecăm și să ne curățim bine ceea ce avem mai scump, mai de preț, sufletele noastre.

22

Și acum ne-a mai rămas să cercetăm și scopurile acestor două îngrijiri. Medicina se ocupă de sănătatea sau bunăstarea trupului, căutînd s-o păstreze cînd există, sau s-o refacă dacă s-a deteriorat. Nu este însă pe deplin învederat dacă acest lucru este totdeauna posibil și în același timp și folositor, pentru că adeseori în viață se întîmplă ca ceea ce ni se pare un mare rău să ne aducă un mare folos. Așa este cazul cu bogăția și sărăcia, cu gloria și umilînța, strălucirea și umbri-

rea și toate cîte prin firea lor sînt situate între bine și rău și devin bune sau rele numai prin felul cum sînt întrebuințate și după intenția celor ce le posedă.

Pastorația are de scop să într-aripeze sufletul, să-l smulgă din lume și să-l dăruiască lui Dumnezeu, să păstreze chipul lui Dumnezeu în mod statornic în om, să-l sprijine dacă e primejduit, să-l fortifice dacă e slăbit, să facă prin Duhul Sfînt ca Hristos să sălășluiască în inimile noastre (Efeseni 3, 17), și lucru de căpetenie, vrea să facă din suflet, care aparține ordinei celei mai înalte, ceva cît mai apropiat de Dumnezeu, să-l facă părtaş fericirii celei veșnice.

23

Lucrul acesta îl voiește și legea, care este educatoarea noastră, îl voiesc și profeții, mijlocitorii între lege și Hristos, și-l voiește totodată și desăvîrșitorul legii și plinitorul ei : Iisus Hristos (Romani 10, 4). Lucrul acesta îl voiește și dumnezeirea care s-a dezbrăcat de slavă și s-a întrupat, făcîndu-se acea nouă imbinare — Dumnezeu Omul — făcîndu-se unul din doi și amîndoi într-unul.

În felul acesta Dumnezeu s-a unit cu trupul, prin mijlocirea sufletului, asociîndu-se astfel două lucruri diferite, asociere care s-a putut face numai datorită faptului că mijlocitorul — sufletul — avea legături cu ambele părți. Toate s-au unit la un loc din cauza unui protopărinte unic și anume : sufletul care n-a păzit porunca și trupul care s-a asociat la neascultare, fapt pentru care a și urmat osînda, și toate acestea s-au întîmplat prin Adam, care a păcătuit, iar acum toate s-au unit în Hristos și prin Hristos cel cu totul curat și fără nici un fel de păcat.

24

De aceea, în locul (omului) celui vechi s-a pus (omul) cel nou, cel care prin patimă a fost chemat să sufere, și viața Celui mai presus de noi s-a dăruit ca preț de răscumpărare pentru noi, săvîrșindu-se în felul acesta o Taină mare : *iertarea prin dragostea de om*, iertare pentru cel căzut din pricina neascultării. De aceea, au fost necesare Fecioara și nașterea, ieslea și Betleemul. Nașterea ne amintește de prima femeie (Eva), Betleemul Edenul, ieslea, paradisul. Aceste lucruri mici și neînsemnate ne amintesc pe cele mari, lucrurile văzute și cunoscute ne amintesc pe cele ascunse. De aceea, vedem pe îngeri preamărînd pe cel ceresc și apoi pe cel pămîntesc, și pe păstori, care au văzut strălucirea mielului și a păstorului și steaua cea călăuzitoare și magii care se închinau și aduceau daruri, spre a răsturna adoraarea idoloilor. Pentru aceea Iisus a fost botezat (în apa Iordanului) și mărturisit de sus (de către Tatăl), de aceea a postit El și s-a lăsat ispitit, biruind pe biruitorul (vremelnic, pe diavol). De aceea au fost alungați demonii și au fost vindecate bolile, iar darul propovăduirii a fost încredințat unor oameni simpli.

25

Pentru aceasta „s-au întăritat neamurile și popoarele au cugetat cele dașarte” (Psalm 2, 1). De aceea a fost nevoie de lemn pentru lemn și mină pentru mină, (lemnul crucii închipuind gustarea din pomul cel oprit, și mâini întinse pe cruce, închipuind mâinile întinse spre pomul din rai). În locul mâinilor întinse cu lăcomie, vedem acum mâinile întinse cu bărbăție, în locul mâinilor întinse obraznic vedem mâini bătute în cuie. În locul mâinilor care au alungat pe Adam din rai, vedem acum mâinile care adună și împreună pe toți pînă la marginile lumii. De aceea, a urmat înălțarea după cădere, adăpare cu fiere după gustarea din pomul cel oprit și cununa de spini împotriva dorinței de putere și stăpînire a celui rău și moarte împotriva morții și întuneric împotriva luminii și înmormîntare și înviere pentru reînviere. Toate acestea au fost mijloace pentru mîntuirea noastră din partea lui Dumnezeu și o vindecare a slăbiciunilor noastre și o readucere a vechiului Adam în starea din care a căzut și o apropiere de pomul vieții de care îl îndepărtase gustarea pripită și nechibzuită din pomul cunoștinței.

26

Noi, cei care slujim și ajutăm această lucrare, sîntem păstori și truditori pentru vindecarea sufletelor. Noi, avem datoria înaltă de a cunoaște în primul rînd propriile noastre patimi și slăbiciuni și de a le vindeca mai întîi pe acestea. Foarte important este apoi pentru noi să vindecăm și să înlăturăm cu iscusință boalele altora, spre a fi în felul acesta de un dublu folos, adică de a folosi atît celor ce au nevoie de vindecare cît și celor cărora li s-a încredințat arta și puterea vindecării.

27

Doctorii trupurilor, după cum știm, au osteneli, vegheri, griji și dureri proprii pentru necazurile altora, după cum a spus unul dintre înțelepții lor (poate chiar Hipocrate), muncind pentru sănătatea altora. Ei dau celor suferinzi medicamente, dintre care pe unele le-au descoperit ei singuri prin truda lor, iar altele au fost culese și învățate de la alții. Pentru ei, cînd prescriu medicamente și cînd interzic bolnavului anumite lucruri, nu este nimic fără importanță. Chiar din cele mai mici lucruri sînt socotite unele de mare importanță în balanța sănătății și pentru înlăturarea pericolelor, și aceasta în ce scop? Pentru ca un om să mai trăiască cîteva zile pe pămînt. Se întîmplă adeseori ca omul respectiv să nu fie un om bun, sau să fie chiar foarte rău, atît de rău încît ar fi fost cu atît mai bine ca el să fi murit de mult, pentru ca în felul acesta el să se izbăvească de netrebnicia lui, de răutatea lui, de această boală gravă. Dar chiar de am presupune că este vorba despre unul dintre cei mai buni oameni, se pune întrebarea: cîtă vreme mai

poate el trăi? Nici de cum nu poate fi vorba de o veșnicie! Sau ce are omul de căștigat din această viață trecătoare? Într-adevăr, un om sănătos și înțelept nu poate dori nimic mai bun decât un sfârșit bun și o viață viitoare fericită.

28

Noi sintem datori să luptăm continuu pentru mîntuirea sufletului, care este nemuritor, care va primi pedeapsă sau răsplată veșnică, după răutatea sau virtutea lui. Cît de mare trebuie să fie însă lupta și de cîtă știință este nevoie pentru a vindeca pe alții și pe noi înșine, pentru a îndrepta pe cei răi și a supune mereu trupul sufletului? Căci nu toți oamenii gîndesc la fel și nu au toți aceleași porniri. Se deosebesc foarte mult bărbații de femei, bătrînii de tineri, bogații de săraci, cei veseli de cei triști, cei bolnavi de cei sănătoși, stăpînii de slujitori, învățații de cei fără învățătură, cei fricoși de cei îndrăzneți, cei duri de cei blînzi, cei care reușesc de cei care se prăbușesc, etc.

29

Iar dacă vei cerceta cu de-amănuntul te vei speria cîtă deosebire este între cei căsătorii și cei necăsătorii și apoi la aceștia din urmă, între pustnici și cei care duc o viață de obște, între cei care s-au exercitat și au făcut progrese în viața contemplativă și între cei care abia se țin pe picioare pe calea obișnuită. Apoi cîtă deosebire este între orășeni și țărani, între naivi și șireți, între cei întreprinzători și cei pasivi, între cei loviți de soartă și cei norocoși, care nu cunosc ceea ce este rău în viață. Toți aceștia se deosebesc între ei din punct de vedere al poftelor și năzuințelor mult mai mult decât după înfățișarea trupului, adică, se deosebesc fundamental după amestecul și imbinarea elementelor din care sînt alcătuiți. Datorită acestor mari deosebiri, conducerea lor pastorală nu este de loc ușoară.

30

Dar precum pentru tămăduirea trupurilor nu se dau aceleași medicamente și aceeași hrană, ci la unii se rînduiesc unele și la alții altele, după natura și gravitatea boalei lor, tot atît de variate sînt și leacurile și procedeele pentru vindecarea sufletelor. Despre aceste lucruri ne stau dovadă și mărturie chiar cei bolnavi. Unii sînt vindecați numai prin cuvînt, alții sînt aduși pe calea cea bună prin pilde bune. Unii au nevoie de pîteni, alții de friu, pentru că unii sînt greoi și cu anevoie se lasă împinși spre bine. Aceștia trebuiesc îmboldiți cu biciul cuvîntului, iar cei peste măsură de iuți cu duhul și cu porniri greu de înfrînat, ca și niște armăsari aprigi, care aleargă dincolo de țintă, îi poți îndrepta numai cu învățături blinde, care să aibă darul să le potolească avîntul și să-i țină în friu.

31

Unora le prierște lauda, altora dojana, ambele făcute la timp potrivit, altfel ambele păgubesc dacă nu se fac cind trebuie și cu socoteală. Pe unii îi îndreaptă îndemnul, pe alții mustrarea, dar și acestea la unii trebuiesc făcute înaintea lumii, în timp ce pe alții trebuie să-i admonestăm între patru ochi. Sînt iarăși unii care disprețuiesc îndemnurile date în particular, dar se cumîțesc prin dojana făcută în public. Alții dimpotrivă, se încapăținează cînd sînt dojeniți în mod public, dar se îndreaptă cînd sînt muștrați între patru ochi, adică prețuiesc discreția și o răsplătesc cu ascultare.

32

Unii trebuiesc observați pînă în cele mai mici amănunte, deoarece au devenit încrezuți și chiar îngimfați în închipuirea că ei prin străduința și iscusința lor pot să ascundă orice păcate. La alții este mai bine să le treci cu vederea unele greșeli, adică să faci cum spune proverbul: „Să vezi și să nu vezi și să auzi dar să te faci că nu auzi“, pentru ca nu cumva prin multele și deseale imputări să-i împingem în brațele disperării, sau pierzînd simțul rușinei și respectul față de bunele învățăături, să-i facem nepăsători și chiar mai îndrăzneți în faptele lor rele.

Față de alții trebuie să te arăți supărat fără să fii supărat, să te faci că nu-i bagi în seamă, fără să-i treci însă cu vederea, să te faci că în ceea ce-i privește ai pierdut orice nădejde de îndreptare, fără însă a pierde vreodată nădejdea. La asemenea atitudini te obligă firea lor, înclinările lor naturale. Alții pot fi ușor îndrumați dacă îi iei cu binișorul și cu duhul blîndețelor, redeșteptîndu-le în felul acesta speranța lor în mai bine.

Față de unii este bine să te arăți biruitor, iar față de alții să te arăți învins, unora e bine să le lauzi bogăția și puterea, altora sărăcia și nenorocirea, iar în alte cazuri e necesar să procedezi tocmai contrariul, adică să hulești, să condamni asemenea realități.

33

Deși virtutea a fost și este totdeauna și pentru toți cea mai frumoasă și mai folositoare podoabă a omului, iar viciul, păcatul a fost și este socotit ca răul cel mai mare, ca lucrul cel mai dăunător, cu toate acestea, cînd e vorba de arta conducerii sufletului, de metodele de tratare arătate în urmă și de medicamentele aplicate, ele nu au totdeauna rezultatul dorit, nu sînt totdeauna și pentru toți cei din categoria respectivă foarte bune sau foarte rele. În unele cazuri ceea ce este bun și folositor pentru unii, dă rezultate tocmai contrarii la alții. Rezultatele bune depind foarte mult și de timp și de împrejurări și de firea, de temperamentul bolnavului. De aceea, oricît de mult te-ai strădui, oricît de mult ai învăța și oricît de mult ai dori, este cu neputință

să stabilești reguli generale și definitive, sau să cuprinzi într-un tratat scurt și precis întreagă învățătura și întreagă arta vindecării sufletelor. Datorită acestei realități, pe lângă știința care se poate da, trebuie neapărat și o practică îndelungată, o experiență bogată, căci numai în felul acesta se desăvârșește știința și arta păstorului de suflete.

34

În general, ne este cunoscut că pentru cei care umblă pe o funie întinsă, situată la o înălțime mare, este periculos a se apleca într-o parte sau în alta, pentru că orice înclinare, cât de mică, le poate fi fatală, iar siguranță deplină le dă numai echilibrul desăvârșit. Tot așa este și cu păstorul de suflete atunci când, fie din răutate, fie din neștiință înclină spre cei ce stau în frunte, sau spre cei ce sînt la conducere, el se expune la un pericol mare, pericolul căderii în greșeli. De aceea trebuie să meargă pe calea cea dreaptă, fără să se abată nici la dreapta nici la stînga, să fie așa cum spune proverbul (Proverbe 4, 27). În felul acesta stau lucrurile cu bolile sufletului și de aceea e atît de grea lucrarea unui bun păstor, care trebuie să cunoască foarte bine sufletele turmei sale și să le conducă după regulile pastorale adevărate și drepte, rînduite de adevăratul și marele nostru păstor.

35

În ceea ce privește predicarea cuvîntului — că să spun acum la urmă ceea ce trebuia spus de la început și ceea ce este foarte însemnat pentru noi — adică predicarea cuvîntului lui Dumnezeu celui prea înalt, pe care astăzi toți îl tîlmăcesc, — dacă unul sau altul se încumetă s-o facă cu credința că orice minte este potrivită pentru aceasta — apoi eu îl admir pentru istețimea sa, ca să nu zic nerozia lui. Eu socotesc că lucrul acesta nu-i potrivit pentru cei nepricepuți și mici de suflet, și de aceea nu trebuie să fie însărcinați cu răspîndirea cuvîntului lui Dumnezeu. Adevărul învățăturilor noastre trebuie înfățișat cu deosebită grijă, cu judecată și pricepere. În aceste cuvîntări sînt arătate învățăturile despre lume, sau chiar despre lumi, despre materie, despre suflet, despre ființele înzestrate cu rațiune, bune și rele, despre providență, care ține toate la un loc și le cîrmuiește pe toate, fie că aceste învățături pot fi cuprinse și pricepute cu rațiunea, fie că unele dintre ele nu pot fi pătrunse de rațiunea oamenilor.

36

Și apoi urmează predarea învățăturii creștine și anume învățătura despre crearea noastră de la început și restabilirea noastră de la urmă, despre tipuri și adevăr, despre cele două Testamente, despre întîia și a doua venire a lui Hristos, despre întruparea, patimile, moartea și învierea Sa, despre sfîrșitul lumii, despre judecarea și răsplătirea celor buni și pedepsirea celor răi și apoi învățătura cea mai strălucitoare

și mai de seamă, învățătura despre Sfinta Treime. Cu privire la predarea acestei învățături există un pericol mare și anume ca de teama politeismului, cei care învață pe alții, vorbind despre o singură persoană, pot să greșească foarte ușor, spunând că Tatăl, Fiul și Duhul Sfânt sînt aceeași persoană, rămînînd cei ce ascultă numai cu niște numiri goale. La fel pot greși dacă spun că cele trei persoane sînt cu totul străine una față de cealaltă, că ele se împotrivesc și se răsvrătesc între ele, ca zeii de odinioară, ca să spunem așa, și în felul acesta să cadă în aceeași greșeală, dar din motive contrare, așa cum se întîmplă și cu o plantă îndoită, care, aplecîndu-se prea mult fie într-o parte fie în alta, se răstoarnă.

37

În zilele noastre sînt răspîndite trei rătăcirii teologice în lume și anume: ateismul, iudaismul și politeismul. Întemeietorul celei dintîi rătăcirii este libianul Sabeliu, întemeietorul celei de a doua este Arie din Alexandria, iar pe a treia o răspîndesc unii ortodocși exagerați. Care este părerea mea? Să ne referim de tot ceea ce este rău și dăunător în tustrele, să rămînem în granițele drepteii credințe și să nu ne lăsăm ademeniți de ateismul lui Sabeliu, izvorît din noile analize și sinteze, crezînd că toate sînt una, sau că fiecare nu este nimic, deoarece ele încetează să fie ceea ce sînt, dată se contopesc între ele sau se transformă. În acest caz Dumnezeu apare ca ceva amestecat și absurd, în felul vietăților mitice din născocirile și nălucirile oamenilor vechi. Dar nici să despărțim naturile după învățătura lui Arie, care pe bună dreptate a fost numită nebunie, nici să cădem în sărăcia iudaică și să presupunem un fel de invidie în natura dumnezeiască, atribuind numai celui nenăscut dumnezeirea și temîndu-ne că în acest caz s-ar pierde pentru noi oarecum divinitatea, mărturisind că este Tatăl unui Dumnezeu adevărat și de-o ființă cu El. În sfîrșit, nu trebuie să admitem nici existența altor trei principii primordiale, care se împotrivesc și se războiesc între ele, introducînd prin o asemenea greșeală poliaria elinică, de care abia am scăpat.

38

Și nu trebuie nici aceea ca din prea mare iubire față de Tatăl, să-i răpim calitatea de tată, căci al cui tată ar mai fi El dacă Fiul ar fi deosebit după natură și străin de El, așa cum sînt străine făpturile? La fel: n-ar mai fi fiu dacă ar fi ceva cu totul străin de El, ca și în cazul în care s-ar contopi sau s-ar amesteca cu Tatăl. Dar nici să iubim și să ținem atît de mult la Hristos încît să i se răpească atributul de Fiu, nerecunoscîndu-i-se Tatălui atributul de principiu ca tată și născător al Fiului. Căci, de unde își trage originea Fiul, dacă El nu se trage din Tatăl, ca dintr-un principiu? Dacă n-ar fi așa cum este, atunci Tatăl ar fi cauza începătoare a unor lucruri mici și neînsemnate, sau,

mai bine zis, ar fi o origine și un tată într-un chip neînsemnat și nemn, dacă n-ar fi originea dumnezeirii și a bunătății, care se vedește Fiul și în Sfântul Duh, în primul ca Fiu și Cuvînt, în cel de al doilea, Duh purces și nedespărțit. Căci trebuie să ținem cu tărie la un Dumnezeu unic și să mărturisim și cele trei persoane și anume pe fiecare cu proprietatea Sa, cu attributele Sale.

39

Dar pentru a putea înțelege și a explica bine și după cuviință aceste adevăruri ar fi nevoie de mai mult timp decît avem noi acum, nu chiar de o viață întreagă. Ceva și mai mult: și acum și totdeauna avem nevoie și de ajutorul Duhului Sfînt, fără de care nu putem înțelege și înțelege pe Dumnezeu, pentru că numai cel curat poate priceapă ceea ce este curat. Iar dacă acum am amintit de toate acestea pe scurt, am făcut-o pentru ca să arăt că este greu de a vorbi despre astfel de lucruri, mai cu seamă în fața unei mulțimi alcătuită din oameni de vîrste și temperamente diferite și de aceea am nevoie, tocmai ca un instrument muzical cu multe coarde, de multe și diferite cordări, spre a găsi cuvîntul potrivit, care să poată fi pe înțelesul tuturor și să-i lumineze pe toți cu lumina cunoștinței.

Și fiindcă pericolul amenință din trei părți, adică: mințea, cuvîntul auzul, adică puterea de înțelegere, înfățișare și percepere, este aproape cu neputință să nu dăm greș cel puțin cu una din aceste trei, nu chiar cu toate. Căci sau mințea nu e destul de luminată, sau cuvîntul este lipsit de putere, sau în sfîrșit auzul nu poate să primească cele spuse. Și în asemenea cazuri, adevărul schiopătează cel puțin într-o parte, dacă nu din toate. În unele împrejurări evlavia ascultărilor ajută și favorizează pe vorbitori, în cazul de față și aceasta vine oarecum dăunătoare și primejdioasă.

40

Și cînd cuvîntul se poartă asupra lui Dumnezeu bunul cel mai alt, și despre mîntuire, nădejdea cea mai mare a tuturor oamenilor, unci, cu cît sînt ei mai înfocați în credință, cu atît mai aprig se intrivesc învățăturii și socotesc că o acceptare simplă a unei învățături îi ar însemna o trădare a adevărului, iar nu evlavie, și de aceea nunță mai degrabă la orice decît la părerile cu care au venit deasă și la obișnuința cu credința în care au fost crescuți. Și patima aceasta despre care vorbesc aici, nu-i a oamenilor celor mai răi, ci a oamenilor cu măsură, care, cînd se abat de la adevăr, fac aceasta din icina evlaviei și fiindcă „au rîvnă, dar nu după știință” (Romani 7, 2), și de aceea vor fi, probabil, dintre cei care nu vor fi pedepsiți de Dumnezeu aspru sau „nu vor fi bătuti mult” (Luca 12, 47), ca cei care din iubire și păcătoșenie se abat de la voia Domnului. S-ar putea ca aceștia să fie convertiți și abătuți din calea lor greșită, dacă s-ar

spune cuvântul potrivit și la timp potrivit, cuvânt care ar lovi sufletul lor așa cum lovește amnarul în cremene, și inima lor primitoare vrednică de lumină s-ar aprinde de la o scinteie mică și ar face să crească și să lumineze flacăra adevărului în întreg sufletul lor.

41

Ce să mai spunem despre aceia, care din dorința de slavă deșartă sau din poftă de domnie, grăiesc vorbe nelegiuite împotriva celui Preînalt. Așa cum a fost cazul lui Ianus sau Iambru, care nu s-a revoltat împotriva lui Moise, ci împotriva adevărului și s-a ridicat împotriva învățaturii sănătoase (II Timotei 3, 8). Ce să mai spunem apoi de cei din a treia categorie, care din neștiință și semeție se aruncă nebunește împotriva oricăror învățături bune și calcă în picioare mărgăritarele frumoase ale adevărului?

42

Sau ce să zicem despre aceia, care fără să aibă nici un fel de părere și nici un fel de învățătură despre Dumnezeu, primesc orice învățătură și acceptă orice învățător, fiind de bună credință că pe baza rațiunilor lor, lipsită de simț critic, au ales credința cea mai bună și mai simplă. Rezultatul este că sînt tîrîți în tot felul de rătăcirii pînă ce sînt inundați și copleșiți de tot felul de învățături, și apoi schimbă mereu dascălii aruncă cu ușurință multe din cele învățate, cum ai arunca praful în vînt, pînă ce, în cele din urmă — o ce neghiobie! — oșolesc să mai asculte și să mai cugete, și plictisindu-se deopotrivă de toate învățăturile, își însușesc o pornire răutăcioasă, aceea de a-și bate joc și de disprețui credința noastră, sub pretext că e nestatornică și nesănătoasă trecînd prostește de la cei care învață la a acuza însăși învățătura așa precum cineva suferind de ochi acuză soarele că nu luminează sau ca surzii, care învinuiesc graiul că ar fi prea slab și fără sunet.

43

De aceea, este mai ușor de imprimat pentru întia dată adevărul într-un suflet, care la început este asemenea unei foi albe de hîrtie nescrisă, decît să imprimi adevărul peste alte litere, peste păreri și învățături greșite. În cazul acesta din urmă, a doua imprimare se amestecă, se contopește cu cea dintîi și nu se mai poate descifra. Este ce-i drept, mai plăcut să umbli pe drum drept și bătătorit, decît pe unul nebătătorit și zgrunțuros, și e mai ușor de cultivat un ogor destelenit decît unul părăginit. Atunci cînd e vorba însă de suflet, este mult mai preferabil să fii primul lucrător, să arunci semințele într-un teren curat în care n-au pătruns încă învățăturile greșite și neghina răutății. În caz contrar, scriitorul evlavios are de făcut două lucruri, întîi să șteargă să nimicească prima imprimare și apoi să scrie în locul ei învățătură

ea bună, care merită să rămână. Și sînt atît de numeroase, atît de multe învățături greșite, cit și suflete, în care cel rău și-a imprimat înțutatea! De aceea, este atît de grea munca păstorului de suflete. Multe din greutățile acestea le-am trecut cu vederea spre a nu lungi prea mult cuvîntarea mea.

44

Lucrarea aceasta este ca și cînd cineva ar încerca să imblinzească și să conducă o fiară cu diferite chipuri și forme, alcătuită din mai multe fiare, unele mai mari și altele mai mici, unele mai sălbatice și altele mai blinde. Un asemenea lucrător ar avea de bună seamă multă năncă și nu puțină luptă ca să stăpînească o ființă așa de neobișnuită și ciudată, fiindcă nu fiecărui animal din care se compune monstrul acesta îi place aceeași voce, aceeași hrană, aceeași atingere cu mîna, aceeași fluierături, și în general spus, același tratament, ci unuia îi place una și altuia alta, după cum e firea și obișnuința fiecăruia. Și ce-ar avea de făcut acela care e pus să conducă un astfel de monstru? Ce altceva decît să fie înzestrat cu o știință vastă și variată, încît să știe să aplice fiecărui animal îngrijirea corespunzătoare, încît în felul acesta să-l domine, să-l conducă și să-i asigure viața. Cam la fel este și comunitatea creștină, comunitatea Bisericii. Și această comunitate este alcătuită din indivizi foarte deosebiți din punct de vedere al moravurilor, al părerilor, al obiceiurilor. De aceea, este necesar ca și conducătorul acestei comunități să fie un om superior din toate punctele de vedere, un om drept și cu autoritate cînd e vorba de conducerea masei și un om dibaci și cu posibilități de acomodare cînd e vorba de a trata cu fiecare în parte, de a cîștiga inimile și a imprima în sufletul fiecăruia învățătura cea folositoare.

45

Unii dintre creștini trebuie să fie hrăniți însă cu lapte, adică cu învățături mai simple și mai elementare, adică, aceia care după puterile lor de înțelegere sînt încă în situația copiilor și nu pot mistui hrana cea solidă, a învățăturilor grele. Dacă acestora li s-ar da hrană peste puterile lor de mistuire, atunci ar fi apăsăți și îngreuați de ea, încît n-ar fi în stare s-o asimileze, pentru că sufletele lor — întocmai ca și trupurile copiilor mici — nu au încă puterea necesară pentru o asemenea hrană. Alții însă au nevoie „de înțelepciunea care se potrivește celor desăvîrșiți” (I Corinteni 2, 6), au nevoie de o hrană mai înaltă și mai solidă, pentru că au simțurile îndeajuns de pregătite pentru a deosebi adevărul de neadevăr și cele bune de cele rele. Dacă acestora li s-ar da lapte și ar fi nutriți cu verdeturi, hrana celor slabi, ei ar fi nemulțumiți și cu drept cuvînt, căci în felul acesta nu s-ar întări întru Hristos și nici n-ar dobîndi acea strălucită mărire pe care o aduce cuvîntul dumnezeiesc, făcînd bărbat desăvîrșit pe cel nutrit în mod potrivit, ridicîndu-l la măsura vîrstei spirituale (Efeseni 4, 13).

46

Și cine este potrivit să dea această învățătură? Căci noi nu sîntem ca cei mulți, care sînt în stare să falsifice cuvîntul adevărului (II Corinteni 2, 16) și să amestece vinul cu apă (Isaia 4, 22), adică învățătură care înveșelește inima oamenilor s-o amestecăm cu cea de rînd și ieftină, care curge ca apa pe pămînt și se pierde fără să aducă folos. Noi nu putem fi asemenea celor ce vorbesc tuturor după placul lor ca niște panglicari și palavragii de bilci, care falsifică totul, spunînd vorbe care nu sînt în stare să ridice pe om mai presus de lucrurile pămîntești. Aceștia cultivă numai propriile lor plăceri, ei caută să cîștige glorie personală în fața mulțimii, cauzîndu-i mare pagubă, sau chiar ducînd-o la pierzare. Ei varsă prin o astfel de atitudine singele unor suflete simple și nevinovate, care va fi cerut odată din mîinile lor (Iezechil 3, 20).

47

Să știm că este mai bine să încredințăm conducerea sufletelor altora mai iscusiți decît noi și să nu fim conducători nepricepuți, ci mai degrabă să aplecăm urechea cu bunăvoință și să învățăm, decît să mișcăm limba neștiutoare. Acestea le-am cugetat, vorbind cu noi înșine, care poate că nu sîntem sfătuitoari răi, și sîntem desigur binevoitori, dar am găsit de bine, din cauza neștiinței noastre, că este mai potrivit să învățăm noi de la alții ce este bine de spus și de făcut, decît să învățăm noi pe alții, fără să ne pricepem la aceasta. Căci mulțumit poate fi numai acela, la care, fie chiar și la adînci bătrînețe, ajunge învățătura cea demnă de părul cărunț și poate să fie de folos sufletului său proaspăt ajuns la credință. Căci încercarea de a învăța pe alții mai înainte de a fi noi înșine învățați, sau, după cum spune proverbul, să înveți olăria, făcînd de la început vase mari, adică să încerci să sădești evlavia în sufletele altora înainte de a fi tu însuși evlavios, mie mi se pare că ar fi un lucru nebunesc și îndrăzneț. Nebunesc fiindcă nu-ți dai seama de propria neștiință și îndrăzneț fiindcă te apuci de un lucru pe care abia ai început să-l pricepi.

48

Învățații evrei spun că era în vechime un bun frumos și vrednic de laudă obicei de a nu lăsa cărțile sfinte în mîna oricui, indiferent de vîrsta lui. Cei vechi socoteau că aceasta nici n-ar fi de folos, deoarece nu oricine are putința să priceapă deodată toată Scriptura și prin urmare ar păgubi multora aceste cărți pline de mistere și scrise într-un fel neobișnuit. Ei lăsau de la început, la îndemina tuturor numai cărțile acelea care nu puteau să smintească pe nimeni nici prin formă și nici prin conținutul lor. Altele nu le încredințau decît celor ce erau trecuți de douăzeci și cinci de ani, adică, pe acelea care sub un înveliș

neînsemnat ascund o frumusețe mistică, care strălucește și se arată ca răsplată pentru o viață plină de osteneți și izbinzi numai celor cu suflet curat, pentru că numai la o anumită vîrstă se poate omul ridica peste trup și poate trece cu ușurință de la literă la spiritul scrierii.

49

La noi însă nu este trasată nici o graniță între a învăța pe alții și a urma însuși la învățătură, așa cum erau pietrele de hotar de odinioară, care arătau precis granițele dintre semințiile de dincolo și cele de dincoace de Iordan, și nici nu este hotărit cînd și cui să se încredințeze cărțile care conțin anumite probleme mai greu de înțeles. În privința aceasta n-avem nici o normă după care să ne orientăm. La noi totul este atît de neglijat și fără rînduială încît sîntem într-o situație atît de rea, că cea mai mare parte dintre noi, ca să nu zic toți, chiar mai înainte de a ni se tunde primii peri și de a fi trecut peste gîngăveala copilăriei, înainte de a fi pășit pînă la pridvoarele dumnezeiești, înainte de a fi cunoscut măcar numirile cărților sfinte, înainte de a cunoaște proprietățile caracteristice ale Noului și Vechiului Testament și pe autorii lor — nu spun că chiar de a ne fi curățit de murdăria și de petele urite ale sufletului, pe care ni le-a lăsat păcatul original — ne încumetăm să învățăm și să păstoriim pe alții. Îndată ce stăpînim două, sau trei fraze evlavioase, și acestea nu din proprie cunoaștere, nu din citirea noastră, ci din auzite de la alții, sau dacă ne-am ocupat puțin de David, sau dacă ne pricepem să purtăm cu eleganță mantaua de filosofi, sau sîntem filosofi pînă la briu, luînd o anumită ținută și făcînd față evlavioasă, ne credem îndată înțelepți și pretindem să păstoriim pe alții. Vai de o asemenea conducere și vai de o asemenea înțelepciune! Deoarece Samuil a fost sfînt încă din leagăn (I Regi 11) ne socotim și noi buni de învățători și ne credem înțelepți și luminați în cele dumnezeiești și în cele mai grele probleme ale Sfintei Scripturi. Ne considerăm noi înșine bărbați inspirați și pretindem lumii să ne numească ravi (Matei 23, 7). Pentru noi nu mai valorează nimic litera, ci toate trebuie să înțeleasă alegoric și ne supărăm cînd nu sîntem compleșiți de laude. Și acestea le vorbesc cei mai buni și mai modești dintre noi. Dar ce fac atunci cei care se socotesc superiori și foarte destoinici? Aceștia, dacă găsesc că așa e bine, ne aduc multe învinuiri, ne prigonesc și ne desconsideră și se îndepărtează de noi, pe motiv că nu vor să aibă legături cu oameni lipsiți de frica lui Dumnezeu.

50

Dacă i-am spune cu blîndețe unuia dintre aceștia și procedînd cu argumente l-am întreba: Spune-mi, minunatul, are vreo importanță dansul și cîntarea din flaut? El ar răspunde: desigur că da! Și ce este înțelepciunea și ce înseamnă a fi înțelept? Sînt ele tot una cu cunoașterea lucrurilor dumnezeiești și a celor omenești? Și va răspunde: de-

sigur că da ! Atunci ce crezi, dansul și muzica sînt mai presus și mai de folos decît înțelepciunea, sau înțelepciunea este mai de preț decît acestea ? Știi că va răspunde : Prețuiesc înțelepciunea mai mult decît orice altceva ! Și pînă aici judecata lui e bună și dreaptă. Dar dacă pentru dans și cîntatul din flaut este nevoie de învățatură și exerciții, și ele cer timp îndelungat, sudoare și osteneală multă și chiar și cheltuială de bani, și uneori chiar și călătorii îndepărtate, și cîte nu trebuie să faci și să înduri pînă să dobîndești și să ajungi stăpîn pe una din aceste arte, atunci, oare înțelepciunea, care este mai presus de toate artele din lume și cuprinde în sine toate bunurile posibile și tot ceea ce este mai desăvîrșit, încît însuși Dumnezeu — care deși are și alte numiri și atribute — se bucură cel mai mult cînd este numit atotînțelept, trebuie oare să fie socotită înțelepciunea un lucru atît de nefîmsemnat și de obișnuit încît să trebuiască numai să vrei și să și devii înțelept ?

O asemenea judecată este o mare prostie. Dacă le-am spune noi sau orice om înțelept adevărul, cu scopul de a înlătura încetul cu încetul rătăcirea lor, ar fi întocmai ca și cînd am împrăstia semințele pe piatră, sau am vorbi unor urechi surde, pentru că ei nu au cel puțin atîta înțelepciune încît să-și poată da seama de ignoranța lor. De aceea, socotesc că are multă dreptate Solomon, cînd spune : „Mai este un rău pe care l-am văzut sub soare și anume : omul care își închipuie și se crede pe sine înțelept“ (Proverbe 26, 12). Dar este și mai rău cînd un asemenea om, nedîndu-și seama de mîrginirea lui, are pretenția să fie pus să învețe pe alții.

51

Meteahna aceasta — de a te crede înțelept fără să fii — este cea mai vrednică de plîns și de jelit. Adeseori m-am tînguit de ea, știind prea bine că mare deosebire este între ceea ce te crezi și între ceea ce ești în realitate și că dorința de slavă deșartă este o mare piedică pentru oameni în calea virtuții. Pentru a vindeca sau a stîrpi această boală, ar fi nevoie de un Petru sau de un Pavel, de acești mari învățăcei ai lui Hristos, care pe lîngă destoinicia conducerii cu vorba și fapta, au primit și harul și s-au făcut tuturor toate, pentru ca să-i cîștige pe toți (I Corinteni 9, 22). Pentru noi, ceilalți, e mare lucru, dacă ne lăsăm să fim bine cîrmuiți și îndrumați de aceia care au menirea să îndrepte și să rînduiască asemenea lucruri.

52

Și fiindcă am amintit de Pavel și de cei asemenea cu dînsul, să lăsăm, dacă îngăduiți, pe toți ceilalți la o parte, care au avut menirea de a conduce poporul, ca legiuitori, profeti, comandanți militari sau orice altceva, ca de pildă Moise, Aron, Iosua, Ilie, Elisei, judecătorii, ca Iisus Navi, Samuel, David, mulțimea profeților, Ioan Botezătorul, cei doisprezece Apostoli, care au urmat pe Hristos și care cu multă trudă și sudori au

indeplinit sarcina de conducători, fiecare la timpul său. Lăsând la o parte pe toți aceștia, vom aduce ca martor al cuvântării noastre numai pe Pavel și din exemplul lui să ne dăm seama cât de mare este grija de păstoria sufletelor și cât de uriașă este munca și cât de mare trebuie să fie priceperea pentru îndeplinirea acestei misiuni. Dar spre a pricepe și a înțelege mai ușor aceste lucruri, lăsăm să vorbească însuși Pavel despre sine.

53

Nu mai pomenim aici truda, vegherile, temerile, suferințele în foamete și sete, în frig și golițiune, uneltirile din afară și vrăjmășiile din lăuntru. Trec cu vederea prigonirile, judecățile înaintea sinedrului, închisorile, lanțurile, acuzatorii, tribunalele păgînilor, pericolul de moarte în fiecare zi și în fiecare ceas, fuga cu ajutorul coșniței (II Corinteni 11, 32), loviturile cu pietre, bătaia cu vergi și biciuirile, purtarea din loc în loc, primejdiile pe uscat și pe mare, teama de adîncul mării, naufragiile, pericolele (de a se îneca) în riuri, pericolele din partea hoților, pericole de la cei de același neam, pericolele de la frații falși, traiul cîștigat cu munca brațelor sale, propovăduirea Evangheliei fără nici o plată, faptul că s-a făcut priveliște pentru îngeri și pentru oameni și s-a pus între Dumnezeu și oameni (I Corinteni 4, 15), luptînd pentru mîntuirea oamenilor, iar lui Dumnezeu aducîndu-i la picioare un popor ales și încă alte multe, de care nici nu mai amintesc. Cine ar putea să descrie după cum s-ar cuveni, grijile lui de fiecare zi, purtarea de grijă de fiecare om în parte, strădania lui pentru toate bisericile, simpatia și dragostea frățească pentru toți? Se poticnea cineva și Pavel se îmbolnăvea, se supăra altul și Pavel se neliniștea.

54

Ce să mai spunem despre neobositul lui zel întru propovăduirea Evangheliei, despre bunătatea lui față de oameni și despre varietatea tratamentelor și a leacurilor pentru tămăduirea sufletelor și despre asprimea lui în anumite cazuri? Ce să spunem despre îmbinarea bunătății cu asprimea lui, îmbinare făcută în așa fel, ca nici să nu încurajeze prin bunătate, dar nici să nu descurajeze prin severitatea sa? El rînduiește legi pentru stăpîni și robi, pentru cîrmuitori și cîrmuiți, pentru bărbați și femei, pentru părinți și copii, pentru cei căsătoriti și necăsătoriti, pentru înfrinare și desfrinare, pentru cei învățați și pentru cei neînvățați, pentru cei tăiați împrejur și pentru cei netăiați împrejur, pentru cei ce sînt ai lui Hristos și pentru cei din lume (pentru păgîni), pentru trup și pentru suflet. Pentru unii mulțumește lui Dumnezeu, iar pe alții îi mustră. Pe unii îi numește bucuria și cununa sa (Filipeni 4, 1 și I Tesaloniceni 2, 19), altora le impută nebunia lor (Galateni 3, 1). Unora, care țin drumul drept, li se alătură ca tovarăș și le stă în ajutor, iar pe cei care sînt pe drum greșit, îi oprește. Acum dă afară din comunitatea celor

credincioși (I Corinteni 5, 5), acum arată iubire și indulgență (II Corinteni 2, 7—8). Acum plinge, acum este plin de bucurie, când oferă lapte spre hrană, iar apoi vorbește de mistere. Când se coboară la unii, când înalță pe alții la el. Acum amenință cu toiagul (I Corinteni 4, 21), acum îi tratează cu duhul blindețelor (I Corinteni 4, 21). Când se înalță cu cei înălțați, când se umilește cu cei umiliți. Acum se declară cel mai mic între Apostoli (I Corinteni 15, 19) și peste puțin se laudă că Hristos vorbește prin el (II Corinteni 13, 3). Când dorește să plece din această lume, aducându-se jertfă, când găsește că e mai necesar pentru ai săi să rămână în trup (Filipeni 1, 23). Căci el nu caută interesul său, ci binele fiilor săi, pe care i-a născut în Hristos prin Evanghelie (I Corinteni 4, 15). Aceasta este cheia și menirea conducerii duhovnicești : *să treci totdeauna cu vederea interesele tale personale și să faci totul numai pentru binele altora.*

55

Lauda și mindria Sf. Ap. Pavel sînt necazurile și suferințele sale (Romani 5, 3). El se împodobește cu moartea în Iisus Hristos ca și cu o podoabă de mare preț. Înălțîndu-se mai presus de trup, el se bucură, desfătîndu-se în cele ale sufletului. Deși nu este un om neînvățat (II Corinteni 2) spune totuși că vede lucrurile numai ca într-o oglindă și în ghicitoră (I Corinteni 12, 12). Este îndrăzneț cu spiritul, dar își înfrînează trupul, frîngîndu-l la pămînt ca pe un vrăjmaș. Ce anume vrea să ne învețe și ce îndemnuri vrea să ne dea prin aceasta ? Vrea să ne spună să nu ne mindrim cu știința noastră și să nu ațîțăm trupul împotriva sufletului. Pavel se luptă pentru toți, se roagă pentru toți, îi încurajează pe toți, se aprinde pentru toți, atît pentru cei ce sînt în afară de lege, cît și pentru cei ce sînt sub jugul legii. Pentru neamuri este un sol, un predicator, pentru iudei este un tutore, un protector. A îndrăznit chiar ceva mai mult pentru frații săi după trup și din iubire pentru ei, s-a rugat ca aceștia să fie aduși la Hristos (Romani 9, 2). Cîtă mărinimie, cîtă înflăcărare a spiritului. Imitează pe Hristos, care pentru noi a suferit blestemul (Galateni 3, 13), care a luat asupra Sa slăbiciunile noastre și a purtat bolile noastre, sau pentru a vorbi mai moderat, Pavel este cel dintîi după Hristos, care deși batjocorit și socotit ca unul în afară de lege, a pătimit pentru oameni numai și numai ca ei să se poată mîntui.

56

Dar pentru ce să amintesc toate acestea cu amănuntul ? Pavel nu trăia pentru sine, ci pentru Hristos și propovăduirea Lui, și răstignindu-și lumea și pe sine pentru lume (Galateni 6, 14), pe cele văzute le crede mici, neînsemnate și nevrednice de a fi dorite. El este acela care a propovăduit Evanghelia de la Ierusalim și din împrejurimi pînă în Iliria (Romani 15, 19). El este acela care a fost răpit pînă la al treilea cer (Romani 12, 2), de unde a văzut paradisul și a auzit cuvinte de ne-

rostit pentru noi. Acestea le-a făcut Pavel și toți cei din jurul său, plini de același Duh. Iar noi, în comparație cu el, ne temem să nu părem niște „stăpîni nebuni ai Țoanului“ (Isaia 19, 11), niște executori care luăm ca impozit pînă și paiele, sau niște conducători care înșelăm poporul, numindu-l fericit, pentru că, — iată o spun — și poporului îi place să fie flatat și se recunoaște fericit, lăsîndu-se condus pe căi rătăcite (Isaia 3, 12) de către niște conducători fără autoritate, de căpetenii care sînt încă adolescenți, de către niște oameni lipsiți de înțelegere, care nu au nici măcar piine și îmbrăcăminte de ajuns, spre a putea fi conducătorii altora (Isaia 3, 7), sau profeți ce învață lucruri nelegiuite (Isaia 8, 21), sau căpetenii răzvrătite, care sînt demni de blestem din cauza foamei aspre și apăsătoare, asupra țării, sau preoți care sînt departe de a grăi la inima Ierusalimului (Isaia 40, 2). Toate aceste muștrări le găsim la Isaia, a cărui gură a fost curățită de către un serafim cu ajutorul unui cărbune (Isaia 6, 6).

57

Deci lucrul acesta (adică păstoria sufletelor) este greu și obositor pentru o inimă simțitoare, iar pentru cei înțelepți este un adevărat vierme care roade oasele omului. Deci, pericolul nu este deloc mic și căderea nu este neînsemnată. De aceea, pe mine mă cuprinde o mare frică auzind pe profetul Osie spunînd, că pe noi, păstori, ne poate judeca, pentru că am ajuns un fel de cursă la loc înalt de pîndă și un fel de laț întins pe Tabor spre a prinde sufletele oamenilor (Osie 5, 1). Același profet amenință, spunînd că Dumnezeu va nimici pe profeții cei mincinoși (Osie 6, 5) și va arde cu foc pe judecători (Osie 7, 4) și că se va opri pentru un anumit timp de a mai unge regi și căpetenii, fiindcă mulți s-au făcut regi și conducători prin ei înșiși, dar nu cu voia lui Dumnezeu.

58

Iar pe de altă parte mă înspăimîntă și dumnezeiescul Miheia, care este nemulțumit pentru că Sionul a fost clădit cu sînge — indiferent de unde a provenit acest sînge. La fel este nemulțumit și de faptul că Ierusalimul s-a înălțat prin nelegiuiri, că mai marii lui judecă primind daruri, că preoții pretind plată pentru învățătura împărtășită, iar profeții fac profeții în schimbul banilor (Miheia 3, 9—11). Ce urmări pot avea asemenea lucruri? Sionul va fi arat ca un ogor, iar Ierusalimul va fi ca o colibă de păzitor de legume și muntele templului ca o dumbravă, ca o pădure (Miheia 3, 10—12). Profetul se tînguie că s-a împuținat numărul celor buni, că au rămas puțini ca spicele de griu sau ca ciorchinele de struguri după săvîrșirea culesului (Miheia 7, 1). Alteori spune că și circumitorul pretinde daruri și judecătorul vorbește după pofta inimii lui, rostind aproape aceleași cuvinte ca și marele David, care a spus: „Mintuiește-mă, Doamne, că a lipsit cel cuvios“ (Psalmi 11, 2 și Miheia 7, 3). Pentru aceea le vor lipsi lor cele bune, ca și cum ar fi fost roase de molii

59

Ioil ne poruncește să vărsăm lacrimi și cere ca slujitorii altarelor să jelească din pricina foametei apăsătoare (Ioil 1, 13). Atît de departe merge el încît nu îngăduie desfătarea, pentru că alții sînt în nenorocire. El cere nu numai să păzească cu sfințenie postul și să propovăduiască curățenia, chiar și din partea bătrînilor și a copiilor, vîrstă cărora se cuvine milă, ci și preoții înșiși să intre în templu îmbrăcați în sac și cu cenușă și cu mare umilință să se arunce la pămînt, pentru ca prin umilință să atragă milostivire, „pentru că s-au secătuit prin nerodire cîmpiile și s-au ridicat din casa Domnului libațiunile și jertfele“ (Ioil 1, 13).

60

Și ce spune Avacum? Acesta se rostește în cuvinte și mai aspre, se rostește chiar împotriva lui Dumnezeu și strigă oarecum împotriva bunului stăpîn, pentru nedreptatea judecătorilor, zicînd: „Pînă cînd, Doamne, voi striga, fără ca să mă auzi și voi ridica glasul meu către tine din pricina silniciei, fără să mă mîntuiești? Tu mă lași să văd fărădelegea și înduri cu vederea chinuri? Prăpădul și silnicia sînt în fața mea, certuri și gilcevi se iscă mereu. Pentru aceea s-a frînt legea și judecata iese strîmbă“ (Avacum 1, 2—4). Apoi vine amenințarea prin cuvinte ca acestea: „Fiți cu băgare de seamă și fiți cuprinși de spaimă, căci se săvîrșește în vremea voastră un lucru pe care voi nu l-ați crede dacă l-ar povesti cineva“ (Avacum 1, 5). Dar de ce este nevoie să prezint întregă amenințarea? Mi se pare totuși necesar să mai adaug la cele spuse următoarele: După ce profetul a vizat și a deplîns pe mulți dintre cei vinovați, la urmă îi amintește și pe capii și autorii răutății, numind răutatea lor „băutură otrăvită“ (Avacum 2, 15), acuzîndu-i că ei adapă cu această băutură pe semenii lor, pentru ca să privească în întunericul sufletului lor, în peșterile tîrîtoarelor și ale fiarelor, adică în sălașul gîndurilor celor rele. Și lucrurile sînt adevărate, deoarece în felul acesta sînt cei vizați și așa este învățătura lor.

61

Și cum am putea să trecem cu vederea pe Maleahi, cînd dojenește aspru pe preoți, și îi batjocorește pentru că înjosesc numele Domnului? Profetul dovedește aceste acuze prin aceea că ei aduc la altar pîini necurate, mîncări înjosoare, pe care nu le-ar putea oferi nici unui dirigător fără a se face de rușine și pe acestea le aduc ei jertfă Stăpînului lumii și anume: animale șchioape, slabe, betege, necurate și peste tot pingărite și scîrboase (Maleahi 2, 7—8). Apoi amintește preoților de legămîntul lui Dumnezeu cu Levitii, care era un legămînt al păcii și al vieții, și le pretinde ca să se teamă de Domnul și să se sfiască în fața numelui lui (Maleahi 2, 5). „Învățătură dreaptă fost-a în gura lui și pe

buzele lui nu s-a aflat strîmbătate ; întru tăria ființei lui și întru dreptate a umblat cu mine și mulți s-au întors de la fărâdelege. Căci buzele preotului cuprind știința și din gura lui căutăm să iasă învățătura.” (Maleahi 2, 6—7). Motivul pentru care se cere acest lucru este deopotrivă de înalt și înfricoșător : El, preotul, este îngerul Domnului celui atotputernic (Maleahi 2, 7). Las la o parte ceea ce este rușinos în blestemele sale, dar mă tem de adevărul lor, și amintesc numai ce este mai blind și totodată de folos. Oare se mai cuvine — zice el — a privi la jertfa noastră și să primesc ceva cu plăcere din miinile voastre ? (Maleahi 2, 13). Deci cu mare amărăciune resping jertfele lor din pricina răutății lor.

62

Ori de cîte ori îmi amintesc de Zaharia, mă înspăimîntă secerea lui (Zaharia 5, 13), ca și ceea ce rostește el împotrivo preoților (Zaharia 7). Voi trece cu vederea ceea ce spune el despre marele și renumitul preot Iosua, care a fost dezbrăcat, din porunca îngerului, de veșmintele lui, murdare și nedemne și a fost îmbrăcat în veșminte sfinte și strălucitoare, veșminte preotești. La fel nu mă opresc nici asupra celor ce i-a spus și i-a poruncit îngerul lui Iosua, deoarece acestea cuprind taine mult mai mari și mai mărețe, decît să se refere la mulțimea preoților (Zaharia 3, 1—5). Nu pot să nu spun însă că și la dreapta lui Iosua stătea diavolul, ca să i se împotrivescă, lucru de mare importanță, care trebuie să ne cauzeze multă teamă și multă băgare de seamă.

63

Iar în ceea ce privește învinuirile stăruitoare și muștrările aspre, făcute de prooroc, celorlalți păstori, cine ar putea fi atît de îndrăzneț și cu sufletul atît de oțelit, încît să nu se cutremure la auzul lor și să nu se simtă umilit ? „Se aude, zice el, glasul păstorilor care plîng, că s-a înjosit măreția lor, voci de lei care mugesc fiindcă au pățit acestea” (Zaharia 11, 3). S-ar părea că și el aude plîngerile acestea, ca și cînd ar fi de față și plînge și el împreună cu cei ce sufăr. Și îndată după aceea vorbește mai aprig, mai aspru : „Pașteți, zice el, oile de junghiere, pe care cumpărătorii le junghiau și nu se căiau, iar cei ce le vindeau ziceau : Binecuvîntat fie Domnul că ne-am îmbogățit și păstoriilor lor n-au suferit deloc pentru dinsele. De aceea, nu voi mai fi cu crutare cu cei care locuiesc pămîntul, zice Domnul cel atotputernic” (Zaharia 11, 4—6). Și iarăși zice „Sabie, ridică-te împotriva păstorilor” (același 13, 7). „Loviți pe păstori și zmulgeți oile (din miinile lor). Voi întinde mîna mea asupra păstorilor, că s-a aprins minia mea împotriva păstorilor și voi cerceta mieluseii” (același 10, 3). Profetul cuprinde în această amenințare și pe conducătorii poporului și insistă cu atîta rîvnă în cuvîntarea sa, încît nu se poate opri de la amenințări. Întrucît mă

tem să nu devin și eu supărător, amintind aici toate aceste cuvinte ale profetului, și de aceea, mă opresc la ceea ce am spus din aceste amenințări ale lui Zaharia.

64

Vom trece cu vederea pe bătrînii despre care ne vorbește Daniil, precum și peste cuvintele frumoase spuse de Domnul despre ei zicînd : „A ieșit nelegiuirea din Babilon, de la judecătorii bătrîni, care aveau menirea să cîrmuiască poporul“ (Daniil 13, 5 din adausul apocrif). Nu putem să trecem însă peste Iezechiil, care a văzut și a tîlmăcit taine mari și viziuni mărețe. El poruncește păstorilor să nu tîlmăiască păcatele și nici sabia care se ridică amenințătoare din pîcîna păcatelor. O asemenea tăcere n-ar fi nici spre binele lor și nici al celor ce păcătuesc. Prevederea și vestirea pericolului va fi de folos atît pașnicilor cit și celor amenințați și mai cu seamă celor ce-și fac datoria, vestind venirea sabiei. (Iezechiil 33, 2—6).

65

Cum vom sta însă în fața celui alt atac îndreptat împotriva păstorilor ? Căci zice : „Veni-va necaz peste necaz și zvon peste zvon și oamenii vor cere vedenii de la proroc, dar preotului îi va lipsi cunoașterea legii și bătrînului sfatul“ (Iezechiil 7, 26), și iarăși : „Fiul Omului spune Ierusalimului : ești un pămînt necurățit și neudat de ploaie în ziua miniei. Prorocii lui urzesc într-insul intrigi, ca niște lei ce mugesc și sfîșie prada, așa mîncă ei sufletele. String avuții și lucruri prețioase și sporesc numărul văduvelor. Preoții Ierusalimului calcă legea mea și pîngăresc lucrurile sfinte ale mele. Nu oselesc ceea ce este sfînt de ceea ce nu este sfînt și nu fac deosebirea între curat și necurat. Și-au întors ochii de la zilele mele de odihnă și eu sînt înjosit la dinșii (Iezechiil 22, 25—26). El amenință că va surpa zidul și pe cei care îl tencuiesc, adică pe cei care păcătuiesc și pe cei care acoperă păcatele lor, lucru pe care îl fac cîrmuitorii și preoții netrebnici, care duc casa lui Izrail pe căi rătăcite, după inimile lor, stăpînite de pofte stricate (Iezechiil 13, 15).

66

Nu mai amintesc aici ceea ce spune profetul despre cei care se pasc pe ei înșiși și mînîncă laptele, se îmbracă cu lîna și junghie oile cele grase, dar nu le pasc cum se cuvine, nu îngrijesc de cele slabe, nu pansează pe cele rănite, nu întorc înapoi pe cele pornite pe drum greșit, nu caută pe cele pierdute, nu păzesc pe cele sănătoase (Iezechiil 34, 2—4), ci le oropsesc și le pierd. Fiindcă păstorii nu-și fac datoria, oile s-au împrăștiat peste toată cîmpia și peste tot muntele, ajungînd

pradă tuturor păsărilor răpitoare și tuturor fiarelor sălbatice (Iezechiil 34, 4—6). Apoi spune: „Viu sint eu, zice Domnul, pentru că așa stau lucrurile, și oile mele au ajuns de pradă. De aceea, mă voi ridica împotriva păstorilor și voi cere oile mele din mâinile lor (Iezechiil 34, 9—11). Voi aduna iarăși oile, le voi lua în grija mea, iar păstorii vor primi pedepsele păstorilor răi“.

67

Dar ca să nu întind prea mult cuvîntarea, înșirînd pe toți profeții și spusele tuturor, voi mai aminti încă numai pe unul, „cunoscut încă înainte de zămislirea lui și era sfințit încă din pîntecile mamei sale“ (Ieremia 1, 5). Acesta a fost profetul Ieremia. Pe ceilalți îi voi trece cu vederea. Doresc însă ca acesta să aibă o îngrămădire mare de apă în capul său, pentru ca ochii să poată plînge cum se cuvine pe Izrail (Ieremia 9, 1) și la fel se tînguia acest profet și de răutatea conducătorilor poporului.

68

Iar Dumnezeu muștrînd pe preoți zice către profet: „Preoții n-au spus unde este Domnul și cei ce au în seamă legea mea, nu m-au cunoscut și păstorii au fost față de mine lipsiți de evlavie“ (Ieremia 2, 8). Și apoi iarăși vorbește el: „Păstorii și-au pierdut mințile și nu l-au răutat pe Domnul și pentru aceea întreaga turmă n-a avut înțelegerea necesară și s-a risipit“ (Ieremia 10, 21). „Mulți păstori, zice el, mi-au stricat via mea, au pîngărit moșia mea cea scumpă, prefăcînd-o într-un pustiu neumblat“ (Ieremia 12, 10). Și apoi iarăși se îndreaptă către păstorii cei răi și zice: „O, voi, păstorilor, care pierdeți și risipiți oile pășunii mele, pentru aceea Domnul vorbește astfel către cei ce păstoresc poporul meu: Voi ați împrăștiat oile mele, le-ați alungat, și nu le-ați cercetat. Iată eu vă pedepsesc pentru purtările voastre cele rele“ (Ieremia 23, 1). Și el dorește ca păstorii să se vaiete și berbecii (conducătorii) oilor să se sfișie, că s-au împlinit zilele lor pentru junghiere (Ieremia 25, 34).

69

Și de ce să mai amintesc aceste mărturii vechi? Cine oare mai are seama de normele și regulile lui Pavel cu privire la episcopi și preoți ca ei să fie sobri, cumpătați, nu dedați beției, nu bătauși, potriți pentru învățătură, în toate lucrurile fără prihană și mai presus de palomniile celor răi? (I Timotei 3, 7—9). Care păstor nu este acum foarte departe de drumul drept al canoanelor?

Ce să mai spun despre cele ce însuși Iisus a poruncit învățăceilor și i-a trimis la propovăduire? Pentru a nu vorbi despre toate cu le-amănuntul, cele de căpetenie sînt: ca să fie virtuoși, cu măsură în

toate și modești și pentru a spune scurt, să fie fapte cerești, care să răspundească Evanghelia atît prin cuvinte dar mai ales prin purtarea lor cea bună.

70

Pe mine mă înspăimîntă pînă și dojana făcută de Hristos fariseilor și muștrărilor făcute cărturarilor. Noi, după cum ni s-a poruncit, ar trebui să fim mult superiori cărturarilor în virtute, dacă dorim să dobîndim împărăția cerurilor, și firește este foarte rușinos ca noi să ne dovedim mai răi decît ei, încît să ni se poată spune și nouă cum li se zice lor: „șerpi și pui de năpîrci, conducători orbi, care strecurăm tîntarul și înghițim cămila, morminte murdare înlăuntru, lustruite pe din afară, vase curate numai la arătare“ și alte numiri pe care ei le merituau, pentru că așa erau (Matei 23).

71

Cu astfel de gînduri mă frămînt eu ziua și noaptea. Ele îmi topesc măduva și îmi rod carnea de pe mine, îmi taie curajul să privesc în sus. Acestea îmi umilesc sufletul, îmi apasă mințea, îmi încătușează limba și mă fac ca să nu mai vorbesc despre conducerea și despre îndreptarea și îndrumarea altora, lucru pentru care e nevoie de o mare destoinicie, ci mă fac să mă gîndesc numai cum aș putea scăpa de urgia viitoare și cum m-aș putea curăți cît de cît de rugina păcatelor mele. Căci în mod natural, este de neapărată trebuință să fii mai întii tu curățit, ca apoi să poți curăți pe alții, este necesar a te înțelepți întii pe tine și apoi să înveți pe alții, să devii mai întii tu lumină și pe urmă să luminezi pe alții, să te apropii tu mai întii de Dumnezeu și apoi să apropii și pe alții, să te sfințești mai întii pe tine însuși și apoi pe alții, să ai minte și înțelepciune ca să poți conduce și să poți sfătui pe alții.

72

Dar cînd vor fi îndeplinite toate acestea, se întrebă cei pripiți în toate și nepricepuți, cei care clădesc în chip ușuratic și apoi dărîmă totul. Și cînd va fi oare lumina sfeșnic? Și unde-i talantul? Așa numesc ei harul. Acestea le întrebă și le spun cei care sînt mai aprinși pentru prietenie decît pentru evlavie. Mă întrebați cînd vor fi împlinite toate acestea și care-i gîndul meu? Mă întrebați și voi suflete nobile? Pentru acest lucru nici cea mai înaintată bătrînețe nu este o aminare prea îndepărtată. Căci mai bună este o cărunteță cu înțelepciune decît o tinerețe fără învățătură, mai bună este o întîrziere cu chibzuință decît o grabă pripită, o domnie scurtă decît o tiranie de lungă durată, după cum o pîrtică mică de avere cîștigată cu cinste este mai bună decît o avere mare lipsită de cinste și de siguranță și mai bun este aur puțin decît mulți talanți de plumb, și puțină lumină este mai folositoare decît marele întuneric.

73

Iar graba aceasta, şubrezenia şi zorirea peste măsură să nu ne facă să ne asemănăm seminţelor care au căzut pe piatră, şi fiindcă n-au avut adâncime în pământ, îndată au şi răsărit, dar n-au putut suporta nici măcar cea dintâi arşiţă a soarelui (şi s-au uscat). (Matei 13, 5). Şi nici temeliile aşezate în nisip nu rezistă cituşi de puţin nici ploilor şi nici vînturilor. „Vai ţie, cetate, al cărui rege este prea tînăr“, zice Solomon şi de la acelaşi Solomon este şi vorba (sentinţa): „nu fii pripit la vorbă“. Şi cu toate acestea, el ne învaţă că e mai puţin rău graba la vorbă decît la faptă necugetată. Căci cine ar putea să prefere graba în locul siguranţei şi al folosului? Şi cine ar vrea să facă, cu iuţeala cu care se face într-o zi o statuie de lut, pe apărătorul dreptăţii, pe acela care va sta împreună cu îngerii, va preamări pe Dumnezeu împreună cu arhanghelii şi va aduce jertfe la altarul cel de sus, slujind împreună cu Hristos, cel ce are de reînnoit făptura şi să restabilească chipul lui Dumnezeu în om, şi va lucra pentru lumea cea de sus, ba ceva şi mai mult — şi aceasta este culmea — va deveni întru citva Dumnezeu şi va îndumnezei şi pe alţii?

74

Eu ştiu ai cui slujitori sîntem, ştiu unde ne găsim şi spre cine ne îndreptăm rugile. Cunoşc măreţia lui Dumnezeu şi neputinţa omenească precum şi puterea Lui. Cerul este în înălţimi, iar pămîntul în adîncuri. Cine din cei căzuţi în păcat se va înălţa pînă sus? Care om, înconjurat încă de întunericul cel de jos şi împovărat fiind încă de greutatea trupului, va putea privi cu întreg sufletul în deplină curăţenie, pe Cel ce este în întregime spirit? Care om se va face părtaş fiinţei celei nevăzute şi neschimbate, aflîndu-se încă între cele schimbăcioase şi văzute? Căci cu anevoie va putea privi cineva aici pe pămînt chipul Celui frumos, chiar şi cei cu desăvîrşire curăţiţi. Aici pe pămînt va putea să vadă numai imaginea Celui frumos, numai aşa cum vede chipul soarelui în apă. Cine a măsurat mare cu mîna şi cerul cu palma şi întreg pămîntul cu pumnul? Cine a aşezat munţii pe cîntar şi văile pe cumpene? (Isaia 40, 12). Care e locul odihnei Lui (Isaia 66, 1) şi cu care făptură dintre toate se va măsura? (Isaia 40, 18 şi 25).

75

Cine a făcut toate cu cuvîntul (Psalmi 32, 6) şi a zidit pe om cu înţelepciune, a unit la un loc lucruri deosebite, a amestecat lutul cu spiritul şi a alcătuit fiinţa văzută şi nevăzută, trecătoare şi nemuritoare, pămîntească şi cerească, care se apropie de Dumnezeu, dar nu-l poate cuprinde cu mintea, se apropie dar totuşi rămîne departe de El? „Zis-am: mă voi înţelepti, zice Solomon, dar înţelepciunea s-a îndepărtat de mine“ (Eclesiastul 7, 24). Şi într-adevăr, cine-şi sporeşte ştiinţa,

acela își sporește suferința (Eclesiastul 1, 18), fiindcă nu aduce mai multă bucurie ceea ce am aflat, decât supără ceea ce n-am aflat încă așa cum cred că se întâmplă de obicei celor care, însetați fiind, sînt îndepărtați de la izvor, sau celor care nu pot prinde cu mîinile ceva ce cred că e în posesia lor, sau celor pe care i-a luminat o clipă un fulger și apoi a dispărut.

76

Toate acestea m-au făcut să fiu smerit și sfios, convingîndu-mă că e mai bine să ascult glasul laudei (Psalmi 25, 7) decât să fiu tîlmaciul unor adevăruri care trec peste puterea mea, ca : măreția, înălțimea și splendorile lui Dumnezeu și ale ființelor curate, care abia pot — și ele — să cuprindă strălucirea Lui, ascuns în abis (Psalmi 103, 6) și acoperit de întuneric (Psalmi 17, 13), fiind El lumina cea mai curată și inaccesibilă celor mulți. Această lumină este atît în univers cît și în afară de el. El este tot binele și chiar mai presus de bine, este întreg frumosul și mai presus de orice frumusețe..., este lumina care luminează mintea dar scapă iuțelii și înălțimii minții, care înalță spre cer pe cei care îl iubesc.

77

Iată spre ce țintă însemnată și greu de atins năzuim noi ! Iată ce străluciri trebuie să aibă și ce condiții trebuie să îndeplinească un însoțitor de mireasă și pețitorul de suflete ! De aceea, mie mi-a fost teamă să nu fiu izgonit afară din sala de nuntă, cu mîinile și picioarele legate, ca unul ce nu sînt îmbrăcat în haine de nuntă, ci strecurat cu îndrăzneală și pripășit printre nuntași. Dar, dacă îmi este îngăduit să spun ceva, ce multora este necunoscut, o spun : Cu toate cele spuse mai înainte, eu am fost totuși chemat la aceasta (la preoție) încă din tinerețe, încă „din pîtecile maicii mele“ (Psalmi 21, 11) fiind consfințit pentru preoție printr-un vot al mamei mele, întărind apoi și eu acest vot prin dorința avută în vremuri de primejdii. Și această dorință a crescut și mintea a ținut pas cu dînsa și toate le-am adus jertfă celui a cărui am fost sortit și care m-a mîntuit, am adus jertfă : avere, glorie, sănătate și chiar și învățătură. Toate acestea nu mi-au folosit nimic în afară de învățătura de a le disprețui și puterea de a prefera lor pe Iisus Hristos. Iar cuvintele Domnului mi-au plăcut ca fagurul de miere (Psalmi 118, 103) și am chemat înțelepciunea și am dat înțelepciunii rostul glasului meu (Proverbe 2, 3). Și pe lîngă acestea mi-am stăpînit mînia, mi-am înfrînat limba, am ținut în frîu privirea, am frînat stomacul și am călcat în picioare gloria pămîntească. Vorbesc ca un nebun (II Corinteni 11, 23), dar voi spune totuși că prin ceea ce am făcut, negreșit n-am devenit mai rău decât alții.

78

Dar, gîndindu-ne bine la aceasta trebuie să recunoaştem că este peste puterile noastre să primim conducerea şi păstorierea sufletelor fără să fi fost noi înşine mai înainte păstoriţi şi să fi învăţat de ajuns şi să fi curăţit sufletul aşa cum se cuvine, şi numai după aceea să fim încredinţaţi cu conducerea turmei.

Mai cu seamă în aceste vremuri, cînd vedem că chiar cei buni sînt aruncaţi de furtună cînd în sus cînd în jos. De aceea, am socotit că e mai bine să fug grabnic din mijlocul lumii, să mă adăpostesc într-un loc ferit şi să scap de furtuna şi de întunecimea celui rău, mai ales acum cînd membrele se luptă între ele şi orice rămăşiţă de iubire a dispărut, iar numele de preot este o deşertăciune şi dispreţul s-a revărsat, cum s-a spus, asupra celor mari (Psalmi 106, 40).

79

Şi dacă ar fi numai numele o deşertăciune şi dacă s-ar răsfrînge ocară numai asupra capetelor celor nelegiuiţi, dar teama a fost alungată cu totul din suflete şi în locul ei s-a aşezat neruşinarea. De aceea, cine vrea pretinde acum că are ştiinţă şi cunoaşte adîncurile Duhului Sfînt (I Corinteni 2, 10). Toţi sîntem evlavioşi într-o singură privinţă, că învinuim pe alţii de lipsă de evlavie. Noi recurgem la judecători necredincioşi (păgîni) şi aruncăm cele sfînte cîinilor şi mărgăritarele la picioarele porcilor, divulgînd cele dumnezeieşti unor urechi şi unor suflete pîngărite. Şi noi, netrebnicii, împlinim cu îngrijire dorinţele vrăjmaşilor şi nu ne ruşinăm cînd ne murdărim viaţa şi purtările noastre. Moabii şi amoniţii, cărora nu le era încuviinţat să intre în biserica Domnului (Deuteronomul 23, 3), năvălesc în cele mai sfînte locaşuri ale noastre. Tuturora le-am deschis, nu porţile dreptăţii (Psalmi 117, 19), ci uşile batjocurei şi obrăzniciei unuia împotriva celui alt. Şi la noi, nu acela este cel mai bun, care din teamă de Dumnezeu nu pronunţă nici o vorbă fără rost, ci acela care se întîmplă să vorbească cît mai rău, pe faţă sau în ascuns, pe aproapele său şi sub limba sa frămîntă numai necaz şi durere, sau pentru a spune mai potrivit, venin de vipere.

80

Urmărim păcatele altora nu ca să le deplîngem, ci ca să-i batjocorim, nu ca să-i vindecăm, ci ca să-i rănim şi mai mult şi să avem pentru dezvinovăţirea relelor şi acoperirea păcatelor noastre patimile altora. Socotim pe alţii buni sau răi, nu după felul lor de viaţă, ci după cum sînt potrivnici sau prieteni cu noi. Şi ceea ce astăzi laudăm, mîine vom bîm de rău. Şi ceea ce condamnăm la alţii, admirăm la noi. Şi îngăduim toate cu uşurinţă celor nelegiuiţi şi sîntem foarte generoşi faţă de cei stăpîniţi de patimi.

81

Toate au ajuns în starea de la început, când nu era încă lumea, nici rânduiala și ordinea ulterioară, ci toate erau amestecate și haotice și de aceea aveau nevoie de o mină și de o putere care să facă ordine. Sau, ca să spun mai pe înțeles, toate se petrec ca într-o luptă de noapte, când la razele slabe ale lunii nu se poate deosebi dușmanul de prieten, sau ca într-o luptă navală pe timp de furtună, când urlă și izbesc vânturile, când fierb vitorile, când se zbuciumă valurile, când se ciocnesc corăbiile, când vislele se lovesc unele de altele, când răsună comenzile și vislașii strigă și copleșiți de vaietele celor ce cad, și zăpăciți de toate nu mai au prilej să-și arate vitejia. Vai ce grovăzie ! Tot astfel și noi, năvălim unii asupra altora și ne strivim întreolaltă.

82

Cu preotul lucrurile nu stau deloc altfel decât cu poporul. Mie mi se pare că acuma se împlinește blestemul făcut odinioară : „Preotul s-a făcut ca și poporul“ (Isaia 24, 2 și Osea 4, 9).

Fruntașii și conducătorii mulțimilor nu sînt altfel decât mulțimea. Toți poartă război împotriva preoților sub pretext că vor pietate.

Pe preoții care se avintă la luptă pentru apărarea credinței și pentru înaltele și însemnatele probleme religioase, eu nu-i dojenesc, ci dacă e să spun adevărul, eu chiar îi laud, mă bucur și îi felicit pentru ceea ce fac. Aș dori să fiu și eu unul din acei care luptă pentru adevăr și m-aș bucura să fiu urgisit pentru o asemenea luptă. Căci mai bine este totdeauna un război cinstit decât o pace care te depărtează de Dumnezeu. De aceea, pe luptătorul blind îl înarmează Duhul Sfînt ca să poată lupta bine.

83

Acuma însă sînt unii care luptă și pentru lucruri mici și nefolositoare și îndată ce pot ei se întovărășesc cu alții la rău, și încă într-un mod foarte îndrăzneț și tot atît de prostesc. În toate aceste lupte se ia ca pretext credința, tirînd acest lucru sfînt în certurile lor particulare. Din această cauză, cum este și firesc, sînt urîți și de păgîni și ceea ce este și mai grav, nu putem spune că păgînii n-au dreptate. Ne facem de ris și în fața celor mai buni creștini. De aceea, nu-i deloc de mirare că ne compromitem și în ochii mulțimilor, care înțeleg mai greu lucrurile.

84

„Păcătoșii lucrează pe spinarea noastră“ (Psalmi 128, 3) și ceea ce cugetăm rău unii despre alții punem în spatele tuturor și în felul acesta „ne-am făcut priveliște pentru noi înșine și nu pentru îngeri și pentru oameni“ (I Corinteni 4, 9) și nu ca Pavel cel mai de seamă luptător îm-

impotriva „domniilor și a puterilor“ (Efeseni 6, 12) și împotriva tuturor răilor, în tot timpul și în tot locul, în piețe, la ospete, la prilejuri de bucurie și de întristare. Ba am ajuns — și o spun aceasta cu lacrimi în ochi — să fim luați în rîs chiar și pe scenă, laolaltă cu cei mai nemernici, și nimic nu este ascultat și privit cu atîta plăcere ca spectacolele în care sînt ridiculizați creștinii.

85

Această situație ne-a adus-o războiul dintre noi, ne-au adus-o cei care luptă mai mult decît trebuie pentru Cel blind și bun (pentru Hristos), cei care duc mai departe decît trebuie rîvna pentru Dumnezeu. Căci așa precum nu este îngăduit a lupta în afara normelor stabilite la nici un fel de lupte sau întreceri, tot la fel este și aici. Cel ce nu respectă aceste reguli ale jocurilor publice, va fi fluierat și ocărit și va pierde premiul și victoria, oricît ar fi de ager și destoinic la luptă. S-ar putea oare ca atunci cînd luptăm pentru Hristos să nu respectăm legile Lui? Am mai fi oare în lupta păcii dacă am lupta pentru ea în chip nepermis?

86

Demonii se cutremură pînă în zilele noastre cînd aud rostindu-se numele lui Hristos și puterea acestui nume nu s-a pierdut cu toată răutatea noastră. Cu toate acestea, noi nu ne rușinăm să batjocorim acest nume sfînt, deși Domnul ne strigă zilnic în urechi zicînd: „Din pricina voastră se hulește numele lui Dumnezeu printre neamuri“ (Romani 2, 24).

87

Eu nu m-am temut de războiul cel din afară și nici de fiara care s-a repezit cu furie împotriva Bisericii, fiind ea plinirea răutății, chiar de m-ar fi amenințat cu foc, cu sabie, cu aruncarea la fiarele sălbatice, cu aruncarea în prăpăstii și abisuri, sau chiar dacă s-ar fi arătat un călău mai fioros și mai sălbatic decît toți care au turbat pînă acum și chiar de ar fi născocit chinuri și pedepse mai grozave decît toate cele cunoscute pînă acum. Împotriva tuturor acestora am o singură cale spre biruință și anume: moartea pentru Hristos, căci: „în Hristos mă voi lăuda“ (Filipeni 3, 3).

88

Dar în războiul cu mine însumi nu știu ce să fac, ce ajutor să aflu, ce sfat înțelept să caut, ce aliați și cu ce armătură (Efeseni 6, 11) să mă înarmez împotriva meșteșugurilor celui viclean. Cine-l va învinge? Moise, care întinzînd mîinile pe munte a preînchipuit crucea, această armă de biruință împotriva celui rău? (Exod 17, 11). Cine? Iosua, cel care a urmat la conducere lui Moise, Iosua, cel care s-a întovărășit la luptă cu comandantul suprem al forțelor divine? (Iosua 5, 13—14). Unde

este David, cel care, fie cîntînd cu harfa, fie luptînd cu praştia a fost înscins de Dumnezeu cu putere şi i s-au îndeletnicit degetele pentru război? (Psalmi 43, 1). Unde este oare Samuil, cel care rugîndu-se şi aducînd jertfe pentru popor, a ştiut să ungă de rege pe cel ce poate şi ştie să învingă? Unde-i oare Ieremia, care să plîngă după cuviinţă păcatele noastre şi să alcătuiască tînguiuri pentru Izrail?

89

Cine va striga acum: „Cruţă Doamne poporul Tău şi să nu dai moştenirea Ta spre batjocură, ca să stăpînească asupra ei păgînii!“? (Ioil 2, 17). Cine se va ruga pentru noi ca Noe, Iov şi Daniil, care sînt amintiţi împreună, ca unii care s-au rugat ca războiul dintre noi să se domolească, ca să ne venim în fire, ca să ne cunoaştem întreolaltă, ca să ne unim iarăşi cu toţii şi să fim un singur Izrail şi să nu mai fim un Iuda şi un Izrail, un Roboam şi un Hieroboam, să nu mai fim un Ierusalim şi o Samarie, care, pe rînd, amîndouă au fost nimicite pentru păcatele lor, au fost prdate duşmanilor şi ambele au fost apoi deplînte?

90

Mărturisesc că eu mă simt prea slab pentru acest război şi de aceea am şi întors spatele, acoperindu-mi faţa de ruşine (Psalmi 68, 8), am luat-o la fugă şi am căutat să stau singur la o parte şi să păstrez tăcerea atît timp cît voi fi plin de amărăciune. Şi aceasta pentru că am înţeles că „timpurile sînt rele“ (Mihea 2, 3) că cei ce se iubeau acum se lovesc unii pe alţii, că sîntem nişte copii apostataţi (Ieremia 3, 14), că tocmai noi, via cea mănoasă (Osie 10, 1), via cea bună şi frumoasă, via cea adevărată şi încărcată de roduri bune, via care creşte bine, datorită ploilor ce cad din belşug de sus, în sfîrşit, pentru că văd cum „diadema frumuseţii“ (Întelepciunile lui Solomon 5, 16), pecetea gloriei, cununa slavei mele s-a prefăcut în ruşine. Iar de este cineva îndrăzneţ şi curajos în această luptă eu, din parte-mi, îl fericesc pe unul ca acesta, pentru curajul şi bărbăţia lui.

91

Şi nici nu mai vorbesc despre războiul dinlăuntru, de cel dus cu noi înşine, de lupta împotriva patimilor, pe care o purtăm zi şi noapte, parte în ascuns, parte pe faţă, în contra vrerilor „trupului nostru celui smerit“ (Filipeni 3, 21). Vîltorile plăcerilor şi ale desfătărilor vieţii, care mereu ne tulbură şi ne aruncă, uneori în sus alteori în jos, din pricina legii păcatului, care se împotriveşte legii minţii noastre (Romani 7, 23) se străduiesc să nimicească chipul cel împărătesc şi tot ceea ce bunătatea dumnezeiască a revărsat asupra noastră. De aceea, numai cu mare greutate poate fi stăpînită şi dominată materia, care ne trage mereu în jos. De aceea, numai prin eforturi mari, printr-o exercitare îndelungată a unei asceze bine cugetată, putem izbuti ca încetul cu încetul să eliberăm partea nobilă şi strălucitoare a sufletului de sub influenţele cobo-

ite și întunecate ale trupului. La o asemenea biruință se mai poate ajunge și prin mila și harul lui Dumnezeu — dar și mai bine, și mai sigur prin ambele aceste căi și realități — străduindu-ne să privim neconținut numai spre cele de sus.

Datorită acestor realități, eu am socotit că este primejdios lucru să primești slujba păstoririi sufletelor și pe aceea de a fi mijlocitor între Dumnezeu și oameni — căci aceasta-i misiunea preoției — mai înainte de a stăpîni cît mai mult posibil pornirile trupului — materia —, de a-ți curăți bine cugetul și a te apropia de Dumnezeu mult mai mult decît oamenii de rînd.

92

Dar cum și de unde am ajuns oare la o asemenea teamă? Ca să nu credeți cumva că sînt mai fricos de cum s-ar cuveni, ci mai degrabă ca să puteți aprecia prudența și prevederea mea, iată ce voi spune: Însuși Moise ne spune că atunci cînd Dumnezeu a vorbit cu el, au fost chemați să se apropie de munte mai mulți bărbați. Între aceștia a fost și Aaron, împreună cu cei doi fii ai săi, care erau preoți, precum și cei șaptezeci din sfatul bătrînilor. Tuturor acestora li s-a poruncit să rămînă totuși la o oarecare depărtare de munte și de acolo să se închine lui Dumnezeu, și numai Moise singur să se apropie, iar poporul să nu urce, deoarece, după cum se știe, nu este dat tuturor să se apropie de Dumnezeu, ci numai celor care, întocmai ca Moise, pot privi în față slava și strălucirea lui Dumnezeu (Exod 24, 1—18). La fel s-a întîmplat și mai înainte, cînd s-a dat legea. Și atunci poporul a trebuit să stea departe de munte, înfricoșat fiind de buciume, de fulgere și tunete, de negură și de muntele cel fumegător, precum și de amenințarea că „chiar și un animal de se va atinge de munte, să fie ucis cu pietre“ (Exod 19, 12), și alte asemenea amenințări. Poporul stătea jos, deși se curățise destul de bine pentru această întîlnire, a fost pentru el, totuși, un mare favor să poată auzi vocea lui Dumnezeu. Moise însă s-a urcat pe munte, a intrat în nor și a primit tablele legii. Prin urmare, pentru mulțime au fost tablele scrise, adică cele ale literei, iar pentru cei aleși, cele ale spiritului (II Corințeni 3, 6—8).

93

Și citind mai departe vedem că Nadab și Abiud numai fiindcă au îndrăznit să tămîieze cu foc străin (Leviticul 10, 1), ca pedeapsă au fost mistuiți de foc tocmai în locul și în timpul în care au săvîrșit păcatul. Nici chiar Aaron, părintele lor, care era al doilea după Moise înaintea lui Dumnezeu, n-a putut să-i izbăvească de această pedeapsă. Cunosce apoi și cazul arhiereului Eli și ceva mai tîrziu și pe al lui Oza. Primul a fost pedepsit pentru nelegiuirea fiilor săi, pentru că aceștia au îndrăznit, cu prilejul aducerii jertfelor, să ia mai înainte de vreme, pentru ei, pîrgă din vasele sfinte, cu toate că el, arhiereul, n-a aprobat nelegiuirea fiilor

săi și i-a certat cu asprime (I Regi 2, 12—23). Cel de al doilea, Oza, numai pentru că a îndrăznit să se atingă de chivotul legii, pe care un bou era să-l răstoarne, și a fost pedepsit. El a salvat, ce-i drept, chivotul, dar e a pierit, deoarece Dumnezeu, prin aceasta, a respectat venerarea, respectul ce trebuie dat chivotului (II Regi 6, 6).

94

Mai știu apoi și aceea că nici defectele corporale ale preoților, nici defectele animalelor de jertfă nu rămăneau necercetate (Levitic 21, 17), și era rânduit ca numai (preoții) cei desăvârșiți să aducă jertfe, și numai animalele deplin sănătoase să fie acceptate pentru jertfe (Levitic 22, 18 și Deuteronom 18, 13), ceea ce, după părerea mea simbolizează curățenia sufletului. Le fel, nu era îngăduit oricui să atingă veșmintele preoțești, sau vasele sfinte (Numeri 4, 15), iar jertfele puteau fi consumate numai de anumite persoane și în anumite locuri și timpuri (Levitic 6, 26). Pregătirea untdelemnului, necesar ingerilor, a tămâiei și chiar intrarea în templu nu erau îngăduite decât celor curățiți trupește și sufletește (Exod 30, 9—25). Cu atât mai mult nu era îngăduită intrarea oricui în Sfânta Sfințelor, lucru care era îngăduit numai unui singur om și o singură dată pe an (Exod 30, 10). Și tot la fel nu era îngăduit oricui să privească timpla, sau tronul împăcării, chivotul sau heruvimii, nici să se atingă de acestea.

95

Findu-mi cunoscute toate acestea și întrucât știam că nimeni nu este vrednic de marele Dumnezeu, de marea jertfă și de arhierie, decât acela care s-a dat mai întâi pe sine însuși lui Dumnezeu jertfă vie (Romani 12, 1) și sfântă, cel ce a arătat închinare dreaptă și bine plăcută și a adus lui Dumnezeu jertfă de laudă și inimă zdrobită (Psalmi 49, 14), singura jertfă pe care Dumnezeu, cel ce ne-a dat totul, o cere și o pretinde de la noi, cum aș fi putut eu să îndrăznesc a-l aduce jertfa cea văzută, care este icoana marilor mistere? Și cum aș fi putut eu să îndrăznesc a primi demnitatea și numele de preot, înainte de a-mi curăți mâinile prin fapte pioase, înainte de a-mi fi obișnuit ochiul să vadă și să contemple cum se cuvine cele create, și toate numai spre admirarea Creatorului și nu și spre paguba plăsmuitului? Cum aș fi putut să primesc preoția mai înainte de ce mi-aș fi deschis urechile îndeajuns la învățătura Domnului (Isaia 50, 2) și mi s-ar fi adăugat un auz, care să poată prinde ușor (Isaia 6, 10), și mi s-ar fi legat cercel de aur cu o prețioasă piatră, adică, mai înainte ca vorbele cele înțelepte să găsească urechi deschise și atente? Cum aș fi îndrăznit așa ceva mai înainte ca gura, buzele și limba mea să se deschidă? Gura spre a insufla și a mă umplea de Duh Sfânt, adică de pătrunderea misterele și dogmelor vestite de Duhul Sfânt, iar buzele mele, ca să întrebuintez cuvintele înțeleptului, să se apropie și să se lipească de lucrurile divine — și aș mai adăuga — să se și dezlipească la timp potrivit, și anume ca limba mea să se

umple de bucurie și să devină liră a melodiei cerești, care trezește disdimineată pe oameni spre a preamări pe Domnul, și nu va obosi decît atunci cînd se va lipi de gîtlej (Psalmi 21, 15) ? Cum aş fi îndrăznit așa ceva mai înainte ca picioarele mele să se sprijine pe stîncă, întocmai ca picioarele cerbului și pașii mei să fie îndreptați numai pe căile Domnului, fără să alunece și fără să se poticnească cîtuși de puțin (Psalmi 72, 2), mai înainte ca toate membrele mele să devină instrumente ale dreptății, mai înainte de a fi înlăturat tot ce este muritor (II Corinteni 5, 4), tot ceea ce este absorbit de trup și lipsit de suflet ?

96

Cine să îndrăznească a se face preot fără să-și fi aprins inima de cuvintele cele curate ale lui Dumnezeu, de explicările Sfintei Scripturi (Luca 24, 32), fără să le fi înscris de trei ori pe placa inimii sale, pentru ca să aibă înțelesul lui Hristos (I Corinteni 2, 16) și fără să fi pătruns în comorile cele ascunse, cele nevăzute și acoperite de întuneric pentru cei mulți, pentru ca privind bogăția lor, să poată îmbogăți apoi și pe alții, oferind cele duhovnicești oamenilor duhovnicești ?

97

Cine să îndrăznească așa ceva, mai înainte de a privi, așa cum se cuvine, slava Domnului și fără să fi cercetat templul Lui, (Psalmi 26, 4) — sau ceva și mai mult — mai înainte de a se face el însuși un templu viu al lui Dumnezeu celui viu și locuință duhovnicească a lui Hristos ? (Efeseni 2, 22). Cine ar îndrăzni să se facă preot, atîta timp cît nu cunoaște înrudirile și deosebirile dintre umbre și realități, dintre chipuri și adevăr, spre a se depărta de ceea ce este umbră și a se apropia de adevăr, spre a fugi de litera veche și să slujească înnoirii duhului, trecînd de la legea mortificării trupului, direct la harul lui Dumnezeu ?

98

Cine ar îndrăzni să se facă preot înainte de a fi pătruns cît mai bine posibil, atît din punct de vedere teoretic cît și practic, toate numirile și înșușirile lui Hristos, atît cele vechi și înalte, cît și cele mai noi și mai umile și anume : Dumnezeu, Fiu, chip, cuvînt, înțelepciune, adevăr, lumină, viață, putere, suflare, emanație, strălucire, creator, rege, cap, lege, cale, ușă, temelie, stîncă, mărgăritar, pace, dreptate, sfințire, răscumpărare, om, serv, păstor, miel, arhiereu, sacrificiu, întîii născut, înainte de crearea lumii, cel dintîii născut, învierea din morți și altele ? Cine, zic, auzind aceste numiri și adevăruri, va îndrăzni să se facă preot atîta timp cît sînt printre ele cuvinte, numiri și adevăruri lipsite de înțelegere pentru el, atîta vreme cît nu este încă pătruns de puterea Cuvîntului și nu cunoaște înțelesul și sensul fiecărei numiri ?

99

Cine, apoi, fără să fi avut răgazul de a studia și fără să fi învățat să vestească înțelepciunea lui Dumnezeu cea învăluită în taină (I Corinteni 2, 7), cine încă prunc fiind și nevoit să se hrănească cu lapte, cine dintre cei ce nu se pot număra încă între fiii lui Izrail, cine dintre cei care nu este încă intrat în armata lui Dumnezeu și nu poate purta încă cu bărbăție crucea lui Hristos și nici nu poate să fie socotit în rîndul membrilor mai importante, va putea primi bucuros și cu inimă ușoară să stea în fruntea unei adunări a lui Hristos? Nimeni, cel puțin după judecata și sfaturile mele! Căci oricine-și dă seama de povara lucrării și de pericolul căruia se expune în cazul neputinței de a îndeplini cum se cuvine această misiune, se înpălmîntă și fuge de o asemenea răspundere.

100

De aceea mi-am zis în gîndul meu : să las pe alții să călătorească pe mare, umblind să facă negoț și să cutureiere largul mărilor, să lupte cu vînturile și cu valurile pentru a dobîndi ciștiguri mari de vor avea noroc, căci ei se aruncă în primejdii mari, atît în călătoriile pe mare, cît și în afacerile negustorești. Pentru mine este însă mult mai bine să rămîn pe uscat și să cultiv un ogor mic, dar roditor, salutînd de la distanță marea și ciștigurile mari de pe ea, să trăiesc cum voi putea, fie chiar și cu o hrană mai modestă, dar cu o siguranță mai mare și să duc o viață sigură și ferită de furia valurilor. Prefer liniștea unor ciștiguri mari, împreunate cu primejdii mari și îndelungate.

101

Pentru un om mare este o adevărată pagubă dacă nu întreprinde lucruri mari și dacă nu-și întrebuințează destoinicia pentru binele mulțimilor, ci rămîne la lucruri mici. Într-un asemenea caz totul s-ar petrece ca și cînd o luminare mare ar fi pusă să lumineze o odaie mică, sau am îmbrăca un corp de copil cu un costum de bărbat.

Pentru un om mic este mult mai potrivit să primească însărcinări mici și să nu se împovăreze cu ceea ce este peste puterile sale, spre a nu se face de rîs și pentru a nu se expune la pericol. De altfel, chiar Sfînta Scriptură ne învață că nu poate întreprinde înălțarea unui turn mare decît acela care are și toate mijloacele necesare unei asemenea lucrări (Luca 14, 28).

102

Iată, aceasta-i apărarea mea pentru învinuirea de fugă, o apărare ceva cam lungă și poate nu suficient de convingătoare. Deci, acestea sînt motivele care m-au despărțit de voi, prietenilor și fraților, spre durerea mea și poate și a voastră, dar după părerea mea de atunci,

altfel nu puteam să fac. Iar în ceea ce privește reîntoarcerea mea, la aceasta m-a îndrumat în primul rînd și cel mai mult, dorul de voi și apoi și bănuiala că și voi mă doreați pe mine. Căci în iubire nimic nu aprinde atît de mult flacăra ei ca afecțiunea reciprocă.

103

Apoi m-a împins încoace și grija și îndatorirea mea pentru bătrînețea și slăbiciunea părinților mei, căci ei sufereau mai mult din cauza mea, decît din cauza vîrstei lor, acest patriarh, Abraam, capul aceasta m-a îndrumat în primul rînd și cel mai mult, dorul de voi și apoi stă Sară, care, prin învățătura credinței m-a născut și spiritual, adică nu numai truște. Pentru aceștia am făcut, înainte de toate, juruința să le fiu toiaș la bătrînețe și să le sprijin slăbiciunea și aceasta am și împlinit-o acum după puterile mele. Spre a îndeplini această îndatorire, a trebuit să abandonez viața ascetică (filozofia), care îmi este mai scumpă decît orice pe lume, sau să spun întreg adevărul, m-am străduit înainte de toate ca să par că nu mă mai preocupă contemplarea. N-am putut însă ca din cauza acestei atitudini, din cauza acestei hotărîri să mi se zădărnicească toată truda mea ascetică, dar n-am voit nici să pierd binecuvîntarea părintească, pentru care, după cum se spune, unul din cuvîșii din vechime (Iacob) a smuls părintelui său această binecuvîntare, amăgindu-l prin mincare și prin imitarea și îmbrăcarea unei haine păroase. A obținut, deci, această binecuvîntare pe o cale nu tocmai frumoasă, a obținut-o prin amăgire (Facere 27, 21). Aceste două sînt cauzele pentru care am cedat, acceptînd să mă potolesc și să mă supun lor. De altfel, socotesc că nu-i de loc absurd ca uneori să te lași biruit și judecata să cedeze în fața realităților. Socotesc că este totuși mai bine să fii înfrînt în luptă cinstită, decît să fii biruitor, expunîndu-te unor mari primejdii, sau să mergi pe căi nedrepte, incorecte.

104

Mai există însă și o a treia cauză, un al treilea motiv, pe care îl socotesc cel mai important pentru întoarcerea mea. Spunîndu-l acum și pe acesta, cred că pot să trec sub tăcere pe celelalte. Amintindu-mi de vremuri de demult, m-am dus cu gîndul la o oarecare istorie veche, din care am tras învățături pentru cele prezente. Căci să nu credem că istoria a fost scrisă în zadar și că ea nu-i nimic altceva decît o îngrămădire de cuvinte și de fapte, făcute numai pentru desfătarea urechilor ascultătorilor, sau pentru satisfacerea unor plăceri. Cu astfel de mituri las să se îndeletnicească păgînii, care se sinchiesc prea puțin de adevăr și își desfată auzul și sufletul cu povestiri născocite și cu vorbe frumoase.

105

Noi însă, care mergem cu scrupulozitatea spiritului pînă la cercetarea literelor și a accentelor, nu putem admite — căci ar fi nedrept — că chiar și cele mai neînsemnate întîmplări din Sfînta Scriptură să fi fost scrise de scriitorii lor fără nici un rost și păstrate fără nici un temei pînă în zilele noastre. Noi credem că ele s-au scris ca să le avem de îndemnuri și învățătură de urmat în împrejurări identice și pentru cumpănirea cazurilor similare, adică spre a ne conduce după exemplul înaintașilor ca după niște modele, făcînd ceea ce este bun și evitînd ceea ce este rău.

106

Deci să spun acum istoria care m-a determinat (să mă întorc). Socotesc că povestirea ei va contribui la liniștirea și mulțumirea multimei. Proorocul Iona a fugit de fața lui Dumnezeu, sau mai bine zis, el credea că fuge, dar marea, furtuna, pîntecele chitului, mormîntul de trei zile, care preînchipuie un mister, l-au împiedicat să fugă cum dorea el. Știm că el a voit să fugă spre a nu duce Ninevitenilor vestea cea tristă și tulburătoare și apoi să fie socotit drept un prooroc mincinos, dacă cetatea s-ar fi pocăit în urma vestirilor sale și prin aceasta ar fi scăpat de pedeapsă. Nu doară că lui i-ar fi părut rău de mintuirea celor răi, ci el se temea să nu ajungă un slujitor al minciunii și ținea cu orice preț ca încrederea oamenilor în adevărul profețiilor să nu se zdruncine prin aceea ce ar spune el, mai ales că știa că mulțimea nu-i în stare să înțeleagă adîncimea rînduiehilor lui Dumnezeu în cazul de față.

107

Precum am aflat însă de la un bărbat înțelept și priceput, care încearcă să înlăture cu iscusință ceea ce pare neplauzibil în această povestire și era în stare să pătrundă motivele mai adînci ale profeției — după el — nici n-au fost acestea motivele adevărate care l-au făcut pe fericitul Iona fugar și l-au adus la Iope și de acolo l-au dus la Tars. Căci nu se poate admite că el, ca profet să nu fi cunoscut planul lui Dumnezeu, și anume că prin această amenințare Dumnezeu, în marea lui înțelepciune, și după nepătrunsele sale judecăți și după neumblatele și neînțelesele lui căi, urmărea tocmai ca Ninevitenii să scape de pedeapsa care-i amenința. Dar dacă a cunoscut planul lui Dumnezeu, el a știut și aceea că Dumnezeu, dacă vrea, poate salva pe Nineviteni și pe alte căi, indiferent de fuga lui. Dar, a admite că Iona a nădăjduit că se poate ascunde pe mare, și prin fuga sa poate să înșele ochiul cel atotvăzător al lui Dumnezeu, nu numai că este cu totul absurd și lipsit de orice logică, dar nu este îngăduit a crede despre un profet și despre nici un alt om cu mintea întreagă și cu o bună cunoaștere a lui Dumnezeu și a puterii lui, așa ceva.

108

Omul înțelept cu care am vorbit, mi-a spus că toate acestea Iona le cunoștea mai bine decât oricine și eu sint convins de faptul că el își dădea seama atât de rezultatul ce l-ar fi avut predica sa în fața Ninevitenilor, cât și de aceea că prin fugă își schimbă locul, dar nu se poate ascunde din fața lui Dumnezeu. Aceasta, mai ales pentru motivul că nici un om nu se poate ascunde de Dumnezeu, nici dacă s-ar afunda în sinurile pământului sau în adâncurile mării, nici dacă ar încerca să zboare, nici dacă ar coborî până în cele mai mari adâncimi ale iadului, nici dacă s-ar acoperi cu nori groși, nici prin alte născociri și fugă. Dumnezeu este unica ființă de care nu se poate fugi. El, când vrea, întinde mîna și te prinde. Celor iuți le iese înainte, pe cei deștepți îi încurcă, pe cei tari îi răstoarnă, pe cei mîndri îi umilește, El domolește îndrăzneala și copleșește puterea oricui.

109

Deci nu se poate ca Iona să nu fi cunoscut brațul cel puternic al lui Dumnezeu, el care amenință pe alții cu aceasta, și nici că ar fi avut de gînd să se ascundă de Dumnezeu. Să nu credem așa ceva. El, după ce a văzut căderea lui Izrail și a băgat de seamă că harul profetic trece la popoare, se retrage de la profeție și amină împlinirea poruncii, și părăsind locul de supraveghere al bucuriei — căci aceasta înseamnă la evrei Ioppe — adică vechea înălțime și demnitate, s-a aruncat în marea suferinței. Și de aceea este prins de furtună, adoarme și suferă naufragiu, se deșteaptă, este tras la sorți, mărturisește fuga, este aruncat în mare, înghițit de chit, dar a scăpat nevătămat, pentru că în lăuntru chitului a chemat ajutorul lui Dumnezeu și — minune — a treia zi, ca și Hristos, iese biruitor. Dar povestirea despre Iona o oprim deocamdată, căci dacă va vrea Dumnezeu, o vom povesti noi pe larg cu altă ocazie.

110

Iar acum să mă întorc și să spun ceea ce am voit de la început să spun: Eu cred și consider că lui Iona i s-a găsit oarecum un temei de iertare, pentru că a ezitat să profetească, din motivele amintite, dar mie ce scuză și ce motiv de apărare mi-ar mai rămîne — dacă m-aș mai îndrîzni împotriva friului și aș respinge în continuare jugul — fie el greu, fie ușor — al slujbei ce mi se impune?

111

Căci chiar dacă mi s-ar admite — ceea ce de altfel este absolut sigur — că eu stau mult prea jos decât să fiu preot al lui Dumnezeu și că mai întîi trebuie să fiu demn de Biserică și apoi de altar, și mai întîi să fiu vrednic de acestea și apoi de conducere — cu toate acestea nu

pot fi scutit de învinuirea neascultării. Iar amenințarea pentru neascultare este grea și grele sînt și pedepsele pentru aceasta, dar pe de altă parte, grele sînt și pedepsele pentru cei care nu ezită și nu se sfîșesc de loc, făcînd cel puțin ceea ce a făcut Saul, care „s-a ascuns între vase” (I Regi 10, 22). Mulți, în loc să ezite și să se teamă, abia chemați fiind la preoție, ei se reped ca la un lucru ușor și neînsemnat, fără să-și dea seama că lucrul odată făcut nu se mai poate desface și nici nu poate hotărîrea de mai tîrziu să îndrepte pe cea dintîi.

112

De aceea, m-am gîndit în fel și chip ce anume trebuie să fac? Mă găseam prins între două temeri, una apăsîndu-mă în jos, iar alta trăgîndu-mă în sus. După ce m-am zbatut foarte mult în nedumerirea aceasta, clătînîndu-mă cînd într-o parte cînd în alta, asemenea unei ape împinsă de vînturi schimbătoare, în cele din urmă am căzut sub stăpînirea temerii celei mai mari, care m-a învins și m-a tirît cu dînsa cu putere, adică m-a cuprins teama de pedeapsa neascultării. Și acum, socotiți dacă judec drept și potrivit în fața acestor două alternative. Eu nu năzuiesc cîtuși de puțin la o demnitate ce nu mi se oferă, dar nici nu resping ceea ce mi se îmbie. În primul caz ar fi o îndrăzneală în al doilea caz, o respingere, ceea ce ar însemna o neascultare. În ambele cazuri ar fi lipsă de înțelegere. Eu însă stau la mijloc, adică mă situez între cei prea îndrăzneți și între cei prea fricoși. Sînt mai timid decît cei care se reped la toate slujbele și mai îndrăzneț decît cei ce fug de toate. Așa am judecat eu în această împrejurare.

113

Dar să lămurim și mai bine această problemă: celui ce de frică răspunderii ezită să primească demnitatea de conducător de suflete îi poate veni în ajutor și legea ascultării, a supunerii, adică gîndul că Dumnezeu răsplătește încrederea prin bunătatea și milostivirea Sa și că va ajuta să fie un bun păstor de suflete pe cel ce are încredere, și datorită ei îndrăznește să-și pună toată nădejdea în El. În cazul în care cădem în păcatul neascultării, nu știu ce anume ni-ar putea veni în ajutor și ce temeieri am avea în sprijinul tezei noastre. Căci într-un asemenea caz, tare m-aș teme să aud, cu privire la sufletele încredințate spre păstorire, cuvintele: „Sufletele lor le voi cere din mîinile voastre” (Iezechiil 3, 18). Sau: „Precum voi ați refuzat să fiți păstori și conducători ai poporului meu, tot așa voi refuza și eu de a vă mai fi vouă rege” (Osie 4, 6). Și iarăși: „După cum n-ați ascultat glasul meu, ci mi-ați întors spatele, nesupunîndu-vă, tot astfel cînd mă veți chema, nu mă voi uita la voi, și nu voi asculta ruga voastră” (Proverbe 1, 24—26). Fie ca asemenea cuvinte să nu-mi vie mie de la Judecătorul cel drept, a cărui milă o laudăm, dar nu trecem cu vederea nici judecata Lui dreaptă (Psalm 100, 1).

114

Dar să revenim la istorisirea noastră. Cînd caut să observ pe vechii și renumiții bărbați, pe care harul lui Dumnezeu i-a chemat să fie conducători sufletești sau profeți, îmi dau seama că unii au primit chemarea numaidecît și cu bucurie, iar alții au ezitat un timp oarecare. Dar nici unii nici alții nu trebuie să fie criticați sau dojeniți, nici cei care ezitau din cauza fricii și nici cei care au primit chemarea cu oarecare îndrăzneală și curaj. Cei dintîi aveau în vedere măreția slujbei, pe cînd ceilalți aveau încredere în ajutorul lui Dumnezeu. Aaron a primit imediat și bucuros (Exod 4, 2), pe cînd Moise s-a împotrivit (Exod 3, 4—12). Isaia s-a supus fără ezitare (Isaia 4, 8), în timp ce Ieremia avea teamă din cauza tinereții lui și n-a avut curajul să primească darul profeției decît după ce Dumnezeu i-a dat o putere mai mare, depășindu-i vîrsta (Ieremia 1, 4—9).

115

Cu aceste gânduri mă mîngii și eu, și încetul cu încetul se înmoaie și sufletul întocmai ca și fierul înroșit în foc. Iar drept tovarăș pentru tugetările mele îmi iau timpul, și de sfătuitor îndreptările Domnului (Psalm 118, 24), cărora le-am încredințat toată viața mea. Pentru aceea „nu mă împotrivesc și nu mă opun” (Isaia 50, 5), cum a zis și Domnul, „nu cînd a fost chemat la conducere, ci cînd era dus ca o oaie la junghiere. Acum mă arunc la pămînt și mă umilesc sub brațul cel puternic al lui Dumnezeu (I Petru 5, 6) și cer iertare pentru nepăsarea și neascultarea de mai înainte, căci am păcătuit prin aceasta. Am tăcut, dar nu voi mai tăcea de acum înainte. M-am retras un timp oarecare ca să mă cercetez pe mine însumi și să dau tristeții mîngiere. Dar acum am primit să-L înalț pe Domnul în Biserica poporului și să-L laud în sfatul celor bătrîni (Psalm 106, 32). Dacă pentru ezitarea de atunci meriț mustrare, pentru hotărîrea de acum cer iertare.

116

Mai este oare nevoie și de alte cuvinte? Iată mă aveți la îndemînă voi păstoriți și tovarăși de păstorie! Sînt la voi și pentru voi, turmă sfîntă și vrednică de Hristos, arhipăstorul nostru! Iată-mă, tată, în puterea ta, biruit cu totul și supus mai mult legilor lui Hristos, decît egilor oamenilor! Iată-mă în deplină ascultare! Dă-mi binecuvîntarea ta! Însoțește-mă cu rugăciunile tale! Sprijinește-mă cu sfaturile tale! Întărește-mă cu duhul tău! Bindecuvîntările părinților, întăresc totdeauna casele copiilor! (Sirah 3, 11). O, de m-aș întări și eu cu această masă duhovnicească, pe care am ales-o și doresc să-mi fie loc de odihnă în veacul veacurilor, cînd voi trece de la Biserica de aici la cea de încolo, la „Biserica celor întîi născuți, care sînt înscrîși în ceruri” (Evrei 12, 23).

Aceasta este rugăciunea mea, rugăciune îndelung chibzuită! Ia Dumnezeu păcii, care a unit dorințele noastre și ne-a dat pe unii altora, care așează pe împărați pe tronuri și ridică de la pământ pe cei fără putere și înalță din sărăcie pe cei lipsiți (I Regi 2, 8 și Psalm 112, 7), care a ales pe David de slujitor al său, luându-l de la turmele de oi, deși era cel mai mic între fiii lui Iesei (I Regi 17, 14), cel ce dă celor ce propovăduiesc Evanghelia cuvânt cu putere mare spre desăvârșirea Evangheliei „El să ție și mina noastră cea dreaptă și să ne povățuiască cu sfatul Său și să ne primească în slava Sa” (Psalm 72, 23—24), păstorind pe cei ce păstoresc și îndrumînd pe îndrumători pentru ca să păstorim bine turma Sa, cu știință și nu cu uneltele de păstori fără pricepere (Zaharia 11, 15). El însuși să dea putere și tărie poporului Său (Psalm 67, 36), și să-și facă sieși o turmă strălucită și nepătată, vrednică de staulul cel de sus, în locuința celor ce se veselesc în strălucirea sfinților săi: pentru ca, în templul lui să-i înălțăm slavă toți, adică turmă și păstori întru Hristos, Domnul nostru, căruia se cuvine toată slava în vecii vecilor Amin!

Traducere de : pr. prof. SPIRIDON CÂNDEA

MOMENT ANIVERSAR LUGOJAN

Descendent dintr-o familie de preoți dr. Liviu Marcu s-a născut în comuna Birchiș, de pe Valea Mureșului, în anul 1868. Studiile secundare le-a făcut la gimnaziul de stat din Lugoj, iar facultatea de drept la Budapesta unde și-a luat și doctoratul, precum și diploma de avocat. Se stabilește în Lugoj, unde își deschide „cancelarie“ avocațială și unde a profesat pînă la sfîrșitul vieții sale.

Îmbolnăvindu-se de tuberculoză, pe atunci incurabilă, n-a putut evita sfîrșitul. S-a stins pe data de 12 februarie 1902, în vîrstă de numai 36 ani, într-un sanatoriu din Budapesta de pe insula Margareta, de unde urma să plece pentru tratament într-o stațiune climaterică din Italia.

Cu puțin înaintea morții sale, și-a testat întreaga avere pentru scopuri culturale și anume : pentru înființarea în casa sa a unei „fundațiuni alumniale“ pe seama copiilor de țărani români lipsiți de mijloace, care studiază la liceul din localitate și unde aceștia să primească toată întreținerea în mod gratuit precum și o educație în spirit moral și social.

Fundația era pusă sub controlul organelor bisericești ale Episcopiei Caransebeșului iar pentru conducerea ei testatorul a numit o epitropie sub președinția protopopului Lugojului, dr. George Popovici.

Ceea ce a determinat pe tînărul avocat lugojan să înființeze această fundație numai pe seama copiilor de țărani săraci, a fost situația precară a țărănimii noastre în general, dar îndeosebi a țărănimii de pe văile Timișului și Begheiului, pauperizată de autoritățile austro-ungare. Țărănimea noastră nu a mai avut posibilitatea materială să-și dea copiii la școli medii și superioare. Din matricolele liceului de stat maghiar din Lugoj, reiese că în ultima decadă a secolului trecut au absolvit acest liceu — unic pe întreg județul — și au depus examenul de bacalaureat, un număr de 35 elevi români, cite trei-patru anual, dintre care însă numai cinci fuseseră fii de țărani și anume : Traian Vuia din Bujorul Bănățean, Gheorghe Adam din Belint, Nicolae Stoian din Racovița, Atanasie Fileriu și Ion Stoian din Sintești. Prin urmare la o populație de peste 310 000 români, cit număra județul la acea dată, în imensa majoritate țărani, doar 5 fii de agricultori au reușit să-și ia diploma de bacalaureat între anii 1890—1900, cu alte cuvinte cite unul la doi ani.

Internatul „Liviu Marcu“ a fost inaugurat într-un cadru festiv în ziua de 20 octombrie 1902, în prezența epitropiei fundației, a directo-

rului gimnaziului din localitate Nicolae Putnoky, a unor profesori de la gimnaziu, precum și a numeroși intelectuali români. „Alumneul“ s-a deschis cu un număr de 20 elevi, dintre care 8 fii de țărani, cu întreținere complet gratuită, iar alți 12 elevi pe lângă plata unei taxe modeste de 12 florini lunar, reprezentând costul întreținerii și al cazării.

Încă din primul an de funcționare s-a constatat că localul căminului nu corespundea scopului urmărit de testator, fiind prin construcția sa o casă familială. Acest fapt a determinat epitropia să ia inițiativa construirii unui cămin-internat cu o capacitate de 40 locuri, care a și fost terminat în vara anului 1904.

În perioada anilor 1902—1918 — adică pînă la Unire — s-au atribuit din partea acestei fundații aproximativ 122 burse la un număr de 60—70 elevi, copii de țărani, care au studiat la liceul din localitate, contribuind la ridicarea unei intelectualități pornind din rîndurile țărănimii și care s-a afirmat în multiple domenii. Amintim cîteva nume cunoscute pe care am reușit a le identifica, după un timp atît de îndelungat: Petru Bancea, protopop, Petru Bojin, avocat, Dimitrie Cărăbaș, medic, Ion Fircea, medic, Nicolae Jucu, profesor, Lazăr Voin, preot, Vichentie Murarescu, medic, Ioan Ogrin, avocat, Nicolae Oprean, funcționar administrativ, Dinutrie Șandor, preot, Ion Medeleanu, preot, Adam Ogrin, absolvent al Academiei comerciale ș.a.

Internatul „Liviu Marcu“ a mai adăpostit cîte 25—30 elevi anual, care au studiat la școlile secundare din localitate și care în schimbul unei taxe modeste, au avut posibilitatea să-și termine studiile secundare.

În anul 1914, la izbucnirea războiului, capitalul fundației atingea suma de 114 000 coroane. După Unire, în urma devalorizării coroanelor, scopul fundației nu a mai putut fi realizat decît parțial și într-o mică măsură.

Din cele relatate reiese că într-un moment cînd populația românească resimțea absența unei intelectualități și cînd autoritățile austro-ungare urmăreau să o mențină în inferioritate, această fundație a avocatului lugojan Liviu Marcu a jucat un rol însemnat în formarea unei generații de intelectuali români în Banat.

Dr. VICTOR LĂZĂRESCU

CTITORUL GAVRIL GUREAN

În urma victoriei austrieșilor asupra turcilor în războiul din 1716—1718, care s-a încheiat prin pacea de la Passarovitz, Banatul a devenit o provincie a coroanei habsburgice. Fiind așezat la sud-estul Imperiului austriac, unde pericolul turcesc era iminent, în fruntea Banatului se afla o administrație militară sub conducerea unui guvernator cu sediul la

Timișoara. Această provincie nou cucerită a fost împărțită în 11 districte cu câte un administrator districtual în frunte. Unul din aceste districte era cel de Lugoj-Făget care era condus din ianuarie 1722 de către românul Ioan Raț¹. În fruntea mai multor districte se afla un administrator suprem. Începînd cu anul 1724, Ioan Raț a fost numit ca administrator suprem în districtul Lugoj-Făget², iar din data de 24 august 1724, administrația provincială îl numește în această funcție și peste districtele Lipova și Caransebeș cu un adaus de 200 fl. la leafa lui³. Din pisană latinească de pe turnul fostei biserici Sf. Nicolae din Lugoj, reiese că Ioan Raț a fost „prefectul suprem al renumitelor districte Lugoj, Caransebeș și Lipova“.

Conform conscripției localităților bănățene din anul 1717, Lugojul era cu cele 218 case, una din cele mai populate localități din Banat⁴. Este vorba de Lugojul vechi sau român.

În scopul consolidării stăpînirii politico-militare habsburgice, aici au fost aduși coloniști din Europa de apus începînd cu anul 1717. Cu această ocazie ia ființă Lugojul nou sau german pe malul stîng al Timișului. Încă în prima jumătate a secolului al XVIII-lea, ambele Lugojuri au cunoscut o dezvoltare economică și socială impetuoasă.

Agricultura a continuat să rămînă ocupația de bază a populației. Pămîntul declarat ca fiind proprietatea coroanei a fost repartizat țărănilor spre folosință de către organele administrative, prin cnejii locali, de timp de un. Viticultura și creșterea vitelor au fost alte îndeletniciri de seamă ale populației lugojene. Din cauza politicii mercantiliste a habsburgilor, la Lugoj au fost înființate manufacturi, s-au dezvoltat neșesugurile și a fost acordat dreptul de a ține târguri anuale.

Datorită așezării prielnice a Lugojului și anume la încrucișări de drumuri (spre Țara Românească, Transilvania și spre Timișoara), aici a fost plasat sediul oficiului districtual. Din punct de vedere administrativ, ambele Lugojuri au fost numite târgușoare. Ele au avut o administrație locală aparte și sigiliu propriu (pînă la unificarea lor definitivă în anul 1795). Sigiliul Lugojului român cuprindea imaginea bisericii mari — ctitorită în anii 1759—1766 —, precum și anul 1717, aspecte evocîndu siguranța data confirmării privilegiilor lugojenilor de a ține târguri săptămînale și de a încasa vama podului.

Odată cu ascensiunea economică, socială și administrativă a Lugojului, a crescut și numărul populației în mod vertiginos. Intravilanul ambelor târgușoare s-a extins. Conform unei evidențe din anul 1772, nu-

¹ Bároti Lajos, Dr., *Adattár Délmagyarország XVIII. századi történetéhez*, vol. II, Timișoara, 1900—1904, p. 124.

² Ibidem o. c., p. 132.

³ Ibidem, o. c., p. 134.

⁴ Szentkláray Jenő, Dr. *Száz év Dél-Magyarország újabb történetéből 1779—apjainkig*, vol. I, Timișoara, 1879, pp. 24—26.

mărul caselor în Lugojul român a fost de 876⁵, iar numărul locuitorilor de aici era în anul 1786 de 5 095 suflete⁶.

În fruntea localităților românești din Banat au stat cnejii și jurații. Pe lângă aceste funcțiuni care au fost păstrate în continuare, austrieccii au introdus funcția de „Oberknes“, adică cenazul suprem peste câteva comune. Unul din acești cnejii supremi și-a avut reședința la Lugoj. Rolul cnejilor nu se limita doar la perceperea contribuțiilor de la supuși, ci aveau și atribuții judiciare, desigur în litigii de mai mică însemnătate. Dintre obercnejii Lugojului menționăm pe Alexandru Pătrașcu în anul 1738 și Gavril Gurean pomenit în 1759.

O hartă din 1761 indică districtul Lugoj format din patru procese (plase) și anume : Lugoj, Luncani, Sărăzani și Făget.

Pentru numărul considerabil de mare al credincioșilor ortodocși din Lugoj, biserica Sfântul Nicolae nu era destul de încăpătoare. Deci s-a ivit necesitatea construirii unui lăcaș sfânt nou care să corespundă necesităților credincioșilor. Ctitorul acestei biserici, care s-a construit între anii 1759—1766, a fost obercnezul Lugojului, Gavril Gurean.

Pînă nu demult, despre Gavril Gurean, fondator de biserică și școală se cunoșteau relativ puține lucruri. Grație însă unor împrejurări prielnice câteva acte referitoare la persoana ctitorului s-au păstrat, avînd harul — prin informațiile lor prețioase — de a proiecta noi lumini asupra chipului său, intrat deja în legendă⁷.

În documentele vremii, persoana lui Gavril Gurean este pomenită pentru prima dată în 30 iunie 1753, cînd oficiul districtului Lugoj face cunoscut că Mihai Astăloș a instigat pe unii locuitori din procesul Sărăzani împotriva obercnezului „Gavril Gurian“⁸. Poate că atunci Gurean a fost obercnezul procesului Sărăzani. În orice caz el a fost în această funcția ca obercneaz al Lugojului pomenit doar în anul 1759 și a purtat acest titlu pînă la încheierea testamentului în 16 iunie 1770. Date autentice despre încetarea lui din viață ne lipsesc, dar la executarea testamentului în 31 mai 1772 era deja mort. De aici putem deduce că Gurean a murit în răstimpul dintre 16 iunie 1770 și 31 mai 1772.

La jubileul de 100 de ani de la așezarea temeliei bisericii mari, preotul Dimitrie Teodori⁹ a fost însărcinat de comitetul parohial din localitate

⁵ Magyar Országos Levéltár (Arhiva Națională Ungară), Budapesta Fond E (probleme de organizare provincială), secțiunea camerală, acte bănățene, nr. 778, 9.IX.1775.

⁶ Ioan Boroș, *Mișcarea populației din Lugoj în ultimele două secole*, în „Acțiunea“ nr. 2/20.V.1934.

⁷ Există câteva variante ale grafiei numelui : Gruian, Gureanu, Guran, Gurani și Gurean. Am optat pentru ultima versiune, întrucît se găsește în contractul de zidire a bisericii, din 1759, însoțită de sigiliul personal și pe motivul că este cea mai dominantă în documentele vremii. Cu privire la Gurean în legendă vezi prot. Virgil Turcan, *Un valoros monument istoric bănățean : biserica „Adormirea Maicii Domnului din Lugoj“*, în „Mitropolia Banatului“, XVI/1966, nr. 4—6, p. 295.

⁸ Baróti Lajos, Dr., o. c., p. 166.

⁹ P. Olde, *Biserica mică a Lugojului*, în „Analele Banatului“, IV/1931, Timișoara v. 2—4, p. 127.

ă întocmească o „mică încunoștiințare“ : broșura însumind 18 pagini, s-a apărut la Timișoara în 1859 cu titlul *Lugojuł, altcum Lugos și Lugas iș sage numele său dela latinul locus (locul)*¹⁰. În 1936 apare ediția a doua a aceluiași text purtând acum denumirea firească *Cum s-a zidit biserica ort. rom. din Lugojuł*. După ce arată că biserica cu hramul „Adormirea Maicii Domnului“ s-a înălțat de „zeloși cetățeni români“ între anii 1759 și 1766, autorul enumeră darurile credincioșilor, cheltuielile făcute, consemnând totodată numele tuturor donatorilor în frunte cu obercneazul Gavril Gurean, socotit „întemeietorul bisericii“, fiindcă el a fost acela care a cuprins mai înainte ideea aceasta și cu cea mai mare osteneală și acurateță a dus-o la desăvârșire¹¹. În continuare vorbește de iubirea de dreptate și de simțul creștinesc al ctitorului¹², mărturisindu-și regretul că nu posedă date mai amănunțite despre dînsul și familia lui.

Din fericire — pe lângă contractul de zidire a bisericii, scris de 45 fruntași lugojeni, dintre care 14 cu sigilii personale, s-a conservat copia germană a testamentului¹³, ce cuprinde unele știri privind viața sa particulară, implicit mărimea averii sale¹⁴.

Comparînd cifrele din acest atestat cu cele consemnate în cărțile lui Teodori, constatăm că singur Gavril Gurean a oferit pentru edificarea bisericii suma de 5 038 fl. și 5 cr. — plus 3 000 fl., iar pentru ridicarea școlii 1 012 fl. și 18 cr. (școala a fost dată în folosință în anul 1770), contribuind deci cu mult față de ceilalți — fie localnici, fie din altă parte — la totalul de 22 828 fl. și 54,1/2 cr. cît a costat clădirea sfîntului locaș. De reținut că episcopii sîrbi de la Timișoara și Buda n-au dăruit decît cîte 12 fl., iar episcopul Ioan Georgevici al Virșetului — în a cărui eparhie era Lugojuł — doar 208 fl.¹⁵. Așfel se confirmă aprecierea foarte recentă — în privința lui Gavril Gurean — că a fost „mai bogat și mai puternic“,

¹⁰ Originea toponimului a fost discutată, acum în urmă, de I. Pătruț, *Studii de limba română și slavistică*, Cluj, 1974, pp. 221—224. Dintre etimologiile propuse împărtășim pe cea susținută de Iorgu Iordan, că numele localității ar proveni din sl. „lug“ (—loc mlăștinos, luncă, pășune), păstrat din vremea migrației slavilor înspre sud, idem, *Toponimia românească*, p. 54.

¹¹ D. Teodori, o. c., p. 6/ed. I, și p. 5/ed. II.

¹² În arhiva bisericii se află un protocol „de însăși mina lui purtat, unde tot venitul și risipitul, ce au fost cu zidirea bisericii, cu amănuntul e însemnat“ (ibidem), G. Gurean fiind și epítrop al bisericii (1759—1771).

¹³ De remarcat că sînt două copii în germană ale aceluiași testament: una se află în colecția muzeală a protopopiatului, cealaltă în arhiva parohiei.

¹⁴ În anul 1772, conform unui tabel nominal al locuitorilor din Lugojuł german care au posedat vîii și livezi și au solicitat pămînt arabil de la camera sulică, au fost 173 de case. Conform tabelului de mai sus, în Lugojuł român au fost 876 case. De pildă, vărul lui Gurean, Gavril, locuia la nr. 852 și dintr-o informație din acel timp — știm că avea 2 jugăre și 1285 stîinjeni, 2 livezi și 2 jugăre de vie, ocupîndu se cu agricultura. La nr. 853 era casa obercneazului Gavril Gurean. Vezi nota 5. Conscripția din 1792 indică, pentru parohia Lugojuł Român, 874 de case și 3928 locuitori. Cf. C. Feneșan, *Conscripția protopopiatelor Lugojuł și Caransebeș din anul 1792 și semnificația ei*, în „Mitropolia Banatului“ XXVII/1977 v. 7—9, p. 487 și urm.

¹⁵ D. Teodori, o. c., pp. 6—16.

și — adăugăm noi — mai milostiv decât predecesorii sau contemporanii săi ¹⁶.

Cit despre sfârșitul său obștesc o dovadă (Ausweis) din 31 mai 1777 pomeneste de răposatul sau „fericitul“ Gavril Gurean. Un interes aparte îl prezintă însemnarea grecească de la finele aceluiași act cu numele celor trei tutori peste banii lăsați de către testator bisericii; o parte din ei, deocamdată, împrumutați, bani care urmau, prin grija epitropilor respectivi, să revină parohiei.

Călătorind prin Banat în 1905, istoricul N. Iorga nota relativ la biserica cea mare din Lugoj — cu două turnuri impunătoare și prăvălii cu firme strălucitoare ¹⁷ — că a fost zidită prin strădaniile unui „Ober-Knes“ „îngropat lângă ușa, „unde se vede o biată cruciuliță de lemn, și chipul bătrînului ctitor se mai zărește încă(supt funingine groasă, ce s-a așternut peste frumoasele zugrăveli ale păreților și catapeteasmei, la focul din anii 1850“ ¹⁸. De relevat că în toamna aceluiași an (1905) are loc „spălarea picturii de pe iconostasul bisericii în cauză“, cu care prilej și tabloul votiv este curățit, conturându-se mai pregnant figura impozantă a ctitorului, fapt amintit în presa vremii.

„Portretul lui Gurean este foarte important pentru noi și ar trebui copiat întocmai, căci în urma fumului de la luminări se întunecă tot mai mult și restaurările mai mult îl strică decât îl dreg. Fața marcată de bătrîn, înconjurată de barba rotunjită, cărunță, stă marele mecenat cu mîna dreaptă la inimă, avînd deasupra medalia de aur ce a primit-o pentru merite, iar mîna stîngă în șold, ținînd subsuori clăbățul (căciula) nobilitară. Deasupra tunicii cu brandenburguri bogate are o mantie bogat blănată, pe dinăuntru și la guler, atîrnînd de pe ea pe o parte plimbe de aur, iar pe cealaltă parte avînd nasturi de aur. Mijlocul îl încinge o prașchie lată cu copci bogate. Pantalonii sunt ungurești cu cusătură abundentă și cizmele sunt ușoare (de gală) pînă la genunchi, cu nasturi la capul de sus al tureatcului. Sabie nu poartă. Ar fi mare pagubă dacă nu s-ar face o copie fidelă asupra acestui portret pentru muzeul nostru național“ ²⁰.

Peste cîțiva ani, acest gînd s-a împlinit prin reproducerea de către Virgil Simonescu, în 1911, la scară naturală, a tabloului ctitoricesc ²¹.

¹⁶ Cf. I. D. Suci, *Monografia Mitropoliei Banatului*, Timișoara 1977, p. 129. De notat că valoarea florinului era mare, dacă la anul 1779 o roată de căruță prețuia 1 fl., o vacă — 18—26 fl. sau o pereche de boi — 28—30 fl.

¹⁷ E vorba de bazarul construit în 1894, azi desființat.
¹⁸ „Căpitănia de grăniceri români“; N. Iorga, *Pagini alese din însemnările de călătorie prin Ardeal și Banat*, București, 1977, vol. II, p. 131. Din păcate, afirmația aceasta nu are temelie istorică.

¹⁹ *Ibidem*, mai precis, anul 1842. Din nefericire, „biata cruciuliță de lemn“ nu a dăinuit. Ioan Boroș, în „Răsunetul Cultural“ anul II/1926, nr. 6., pp. 2—3 se întreba dacă n-a murit cumva la Sărăzani, iar ca dată a morții dă anul 1771.

²⁰ „Drapelul“ nr. 86 din 5/18 august 1906 „Pictura reînviată“, articol semnat de I.I.T. (probabil preotul Iosif Tempea).

²¹ Pinza este expusă în sala de recepție a protopopiatului român din Lugoj.

Ajunși la capătul expunerii noastre, trebuie să spunem că aceste rînduri nu vor să fie altceva decît o modestă contribuție la cunoașterea și prețuirea celui ce prin jertfelnicia și viziunea sa largă poate fi considerat un adevărat ctitor de biserică și școală lugojană, biserică monumentală cu alese rosturi spirituale și școală confesională²² destinată „creșterii tinerimii“, unii din elevii acesteia ajungînd — mai tîrziu — personalități marcante.

Prot dr. Vasile MUNTEAN și prof. Emeric LAY

NICOLAE ȘTEFU (1855—1914)

Unul dintre cei mai interesanți și activi luptători pentru propășirea spiritual-materială și unitatea națională a românilor din Crișana și Banat în perioada premergătoare Unirii de la Alba-Iulia, din 1 Decembrie 1918, a fost „smeritul dascăl“ N. Ștefu.

În aceea perioadă de jertfă, se zbate să mențină trează conștiința națională, să păstreze neîntinată datinile, legea străbună și dulcea limbă românească, cu convingerea fermă că se apropie cu pași repezi prăbușirea împilatoarei monarhii austro-ungare și alipirea acestor binecuvîntate plaiuri la sinul patriei-mame.

Născut într-o familie de țărani la 4 decembrie 1855 în satul Cladova, comuna Păuliș, jud. Arad, moare la Arad la 1 decembrie 1914.

A învățat cu mult sîrg carte la școala din sat și la școala civilă din Lipova. Avînd înclinație spre muzică, părinții consimt după multe stăruințe să-l înscrie la vestita Preparandie din Arad, unde între anii 1873—1876 își însușește temeinice cunoștințe în „cînt, vioară și muzică bisericească“.

Îndată după terminarea cursurilor preparandiale, în toamna anului 1876, este ales de către sinodul comunal, „cu aclamație“, învățător la școala de lingă biserică, în frunțașă comună Șiria. Șirienii n-au rămas dezamăgiți. Atestatele oficiale califică activitatea la clasă a tînărului dascăl, ca a unui apostol înflăcărat de chemarea sa, dovedind „o extraordinară dexteritate“ întru învățarea elevilor (așa cum scrie Melente Nica în documentatul studiu : *N. Ștefu, Nicu Stejărel*, în revista *Ziridava*, IX, 1978, Arad, p. 414).

Talentatului dascăl îi reușește într-un timp scurt să înființeze la Șiria, primul cor de țărani (1876), al doilea după corul plugarilor de la Chizătău (1857), (moment consemnat de V. Cosma : *Dicționar muzical N. Ștefu în Indrumătorul cultural* nr. 2, 1976 la împlinirea unui veac de la întemeierea corului).

²² Școală zidită în curtea bisericii, a fost adaptată cu timpul; azi — școala generală nr. 3.

În semn de admirație, genialul compozitor Ciprian Porumbescu (1854—1833) compune pentru corul lui Ștefu, marșul intitulat : „Plugărilor (țăranilor) din Șiria“. Sprijinul acordat, oferă publicistului Ion Rusu Șirianu să înfățișeze prietenia exemplară legată între C. Porumbescu și N. Ștefu : „Scrisorile, notele, compunerile originale, scrise pentru acest cor, sînt un patrimoniu sacru pentru Ștefu“, iar iubirea pe care acesta o are față de Ciprian reiese prin faptul că, a făcut ca, compozițiile sale să fie cunoscute și cîntate pretutindeni unde se întinde sfera lui de activitate, cum se scrie în *Românul* (București) 6 octombrie 1896.

Tehnica muzicală și-o desăvîrșește mereu prin contactul direct cu Ion Vidu, Emil Montia, D. Gh. Kiriace etc.

În urma căsătoriei cu Ana Corbev cu care va avea șase copii, N. Ștefu se transferă învățător la școala primară din comuna Cuvin (1883—1890), unde cu neîmpuținată râvnă și dăruire muncește la școală și înființează „un cor vocal popular“.

Educat de părinții săi în spiritul dragostei față de muncile agricole, este printre primii care îndrumă competent practica agricolă a elevilor, efectuată în grădina de legume a școlii, obținînd rezultate foarte bune, fapt pentru care este delegat de Consistoriul Eparhial să îndrume activitatea loturilor școlare de la celelalte școli din ținut.

Această activitate și experiență fructuoasă de la cele două școli din podgoria Aradului, îl ajută să fie ales învățător în suburbia Pirneava din Arad cu începere din toamna anului 1890, cartier populat de țărani, muncitori și mici meseriași români. Aici își va desfășura activitatea sa didactică și cultural-obștească, pusă sub semnul sfintei griji de ridicare a demnității naționale și de bunăstare materială și spirituală a poporului.

În sălile Casei naționale organiza serbări culturale cu corurile țăranilor și ale meseriașilor români „Progresul“ și cum numărul neștiutorilor de carte era mare, de trei ori pe săptămînă, ținea cursuri cu analfabeții „fără vreo remunerație“.

În timpul vacanțelor se angaja concertist la Consiliul arădean pentru descoperirea actelor și la instruirea corului catedral, solicitînd mereu ajutoare bănești în vederea tipăririi lucrărilor sale.

Pe șantierul muncii literare, în perioada memorandiștilor, numele său apare sub pseudonimul Nicu Stejărel, cînd în *Tribuna* de Sibiu semnează versuri de bucurie, prilejuite de amnistierea din 1895, a „dragilor martiri ai neamului“.

Colaborează intens la toate ziarele vremii : *Minte și inimă*, *Tribuna* poporului român (Budapesta), *Românul* din Arad, *Reuniunea* învățătorilor români, *Gura satului*, precum și în paginile calendarelor editate de Episcopia Aradului. În coloanele acestor publicații semnează articole cu caracter patriotic, combate risipa, beția și pune în evidență foloasele binefăcătoare ale hărniciei, ale grădînitului etc.

Cea mai reușită activitate ziaristică a lui N. Ștefu pare a fi cea din cadrul foi umoristice populare cu ilustrații „Cucu“ (1905—1907), iar de

la 1 ianuarie 1908 cu titlul „Cucu din Ardeal“, al cărui redactor era N. Stejărel.

Gluma, umorul, buna dispoziție, veselie pe care o cultivă în povestirile sale, îl apropie de cea a neîntrecutului nostru șugubăț povestitorul I. Creangă. În „Cucu“ a apărut și rubrica „telegrame“, cu articole și caricaturi antirăzboinice.

Din scrierile sale multiple și variate, amintim : Pentru țărani (1906) și Școlarul declamator (1902). Din cele 28 de poezii, cea mai reușită este poezia „Limba mea“, un vibrant îndemn la cinstirea limbii românești. Iată-o în partea ei finală :

Eu sînt copilă română
Și am limba mea străbună
De la Traian cel bătrîn
Purtată la maica-n sîn
Să mă faci împărăteasă
Nu las limba mea de-acasă.

De la N. Ștefu ne-au rămas lucrările : „Colindele Crăciunului“, Arad 1895, „Liturghia populară“, Leipzig 1891, „Liturghia Sf. Ioan Hrisostom“, Leipzig, 1896, și lucrarea restrînsă de 8 pagini „Cîntări funebre“ apărută în anul încetării din viață 1914.

După o muncă atît de intensă și conștiincioasă, se pensionează la data de 1 septembrie 1909, iar la 1 decembrie 1914, fîși încheie drumul vieții pămîntești la vîrsta de 59 ani, rostind dureros în ultimele sale clipe : „Nu-mi pare rău că mor, dar mor neliniștit pentru că nu știu ce va fi cu România“ (cuvinte consemnate de prof. Melente Nicu în Zirîdava, IX, 1978, Arad, p. 416).

Pentru a-i eterniza memoria, la Șiria în fața căminului cultural i s-a ridicat un bust, iar una din străzile orașului de pe Mureș se numește Nicu Stejărel. Ca un pios omagiu, sînt și rîndurile de față închinete vrednicului dascăl, compozitor, poet și ziarist, cel ce a depus „suflet românesc“ pentru realizarea Unirii din 1 decembrie 1918.

Preot TRAIAN MAGOȘ

CONTRIBUȚII LA ORIGINEA NUMELUI LOCALITĂȚII ARMENIȘ ȘI UNELE ASPECTE ALE VIETII BISERICEȘTI DIN ACEASTĂ ZONĂ

La 28 kilometri spre sudul orașului Caransebeș se găsește comuna Armeniș, situată lingă Cheile Armenișului de pe Timiș. Prin culoarul tectonic Timiș-Cerna străbate calea ferată și șoseaua Caransebeș-Armeniș-Orșova, care a contribuit la ridicarea economică a zonei.

Localitatea Armeniș avînd 460 de case și aproape 2 000 locuitori, are arundate următoarele sate și cătune pe afluenții Timișului : Satbătrîn pe pîriul Armeniș, Feneș pe riul cu același nume și zona de sălaș Plopu pe Pîriul Lung afluent al Feneșului, iar Sub Margine lingă ogașul Jurovului, Dealul Scămnului care prezintă o curiozitate toponimică prin aceea că numele poate proveni de la reședința sau scaunul unui conducător preocupat de bunăstarea populației din zonă și distribuirii de alimente.

Locuitorii sînt români, ospitalieri, harnici, iubitori de Dumnezeu și atașați Bisericii Ortodoxe. Se ocupă cu agricultura, pomicultura, creșterea animalelor și munca la pădure.

Tradiția susține corect că în urmă cu multe secole, locuitorii așezării Plopu au emigrat treptat în vatra localității Armeniș, azi Satbătrîn, numit și Obîrșia Armenișului și prin care trecea vechiul drum roman de la Orșova la Caransebeș¹. Aici, veniți din desișul pădurii, locuitorii erau mai bine protejați de autoritate împotriva răufăcătorilor. E locul pe unde a trecut împăratul Iosif al II-lea în anul 1773, spunîndu-i-se că armenișenii sînt cei mai mari crescători de vite din regiune. În cadrul acestei vizite a trecut și prin Feneș și Ilova unde era o companie locală de grăniceri români.

Din cauza deselor lupte dintre turci și austrieci, îndeosebi după invazia din anul 1788, locuitorii s-au mutat din nou în anul 1789, dar în vatra actuală a Armenișului², unde mai înainte era o pădure de ceroni (varietate a stejarului).

Vechea vatră cu locuitorii ei, mai ales bătrîni, s-a numit Satbătrîn, rămînînd (ca și Plopu cu secole în urmă) o zonă de sălaș, ai cărei locuitori sînt porecliți pînă astăzi, sălășeni, deși satul are case noi, frumoase.

Considerăm că în zona Satbătrînului s-a găsit așezarea Argena, foarte veche și pîriul care o străbate. Dar care pîriu? Bătrîinii îi spun Argena pîriului Armeniș, iar alții nici nu cunosc acest hidronim, pîriul Armeniș. Deci un pîriu bilingv (alții îl numesc rîu, apă etc.), și o dovadă a continuității poporului român pe aceste meleaguri. Tot ca un argument în sprijinul afirmației că denumirea anterioară a așezării Satbătrîn (Armeniș) a fost aceea de Argena este și faptul că pînă astăzi se păstrează în toponimia locală expresiile Fața Argenei și Dosul Argenei (față de cine?) și nu cuvintele obișnuite „susul“ și „josul“ apei sau „mai la deal“ ori „mai la vale“.

Argena, numele pîriului și presupusei așezări, are aceeași rădăcină „Arge“ cu numele geto-dac : Argeș, Argeșel ș.a. și o întîlnim în denumirile : satul Argea (jud. Vrancea), satul și pîriul Argel (Suceava), satul Argestru (Suceava), Argetoaia (Dolj), Arginești (Mehedinți) precum și numele de familie Argineanu³.

¹ O Răuț și colab., *Drumuri romane în Banat*, Banatica, IV, 1977, p. 146.

² Ioan Lotreanu, *Monografia Banatului*, vol. I, 1935; Andrei Ghidu, *Piatra Scrisă*, Caransebeș, 1930.

³ Iorgu Iordan, *Dicționar al numelor de familie românești*, București Ed. științifică și enciclopedică, 1983.

Cît despre titlul pe care l-a avut conducătorul local din zona Dealului Scămnului, se pare a ști toponimia zonei : Ogașul lui Crai, Dealu lui Crai ș.a. folosind un genitiv popular vechi, asemenea versului „la margine de codru des“ și nu genitivul actual : craiului, codrului etc. Și încă ceva. Foarte multe sate au în apropierea vetrei actuale, (pînă la cîțiva kilometri distanță), toponimul „sat bătrîn“, părăsit de locuitori cu secole în urmă din diverse cauze : invazii militare, incendii, epidemii, alunecări de teren etc., iar astăzi sînt importante zone agricole prevăzute cu sălașe. La Satbătrîn (Armeniș) locuitorii care l-au întemeiat trebuiau să-i mențină, după tradiție, denumirea veche de Plopu sau ... Argena. Dar, nici una, nici alta, încît această excepție a nefolosirii numelui vechi, arată că localitatea a fost întemeiată de alții, de aromâni, iar cei de la Plopu s-au „atașat“ numai datorită avantajelor noii vetre. Și profesorul V. Ioniță⁴ afirmă că numele de Armeniș provine de la cuvîntul armân din limba aromână⁵ însemnînd aromânesc.

Cel mai vechi document referitor la Armeniș datează din anul 1428 cînd se numea în limba germană Armenisch. Cum popoarele Europei Centrale, Occidentale și o parte a Europei Sudice nu posedă în limba lor sunetul „â“ ca în limbile slave, română și aromână, au transformat cuvîntul armânesc în armenesc. Greșeli asemănătoare au apărut și în dicționare valoroase care face confuzie și, în loc de „armeen“ scriu „armenien“⁶. În felul acesta s-a schimbat sensul și în loc de armean, locuitor care vorbea limba aramaică, un fel de engleză a antichității Orientului Apropiat, a devenit armenian, adică locuitor din Armenia caucaziană.

Cît despre Armeniș, acest nume apare scris diferit, depinzînd de limba și alfabetul folosit de scrib, secolul în care a scris, pronunția vremii etc. Astfel, în 1428 apare sub forma Armenisch, apoi Ermenes în 1440⁷, Ormenyes în 1462, Ermenyes în 1531, Armenies în 1594, Ormenyes și Armenyes în 1612, Eormenies în 1615 (și Armenes în 1440), Ormenyesi în 1625, Ominyes în 1690—1700, Armönis în 1769, Ormenyesi⁸ în 1914 (ca și în 1625) și Armeniș în 1918, pronunțîndu-se cu accentul pe ultima silabă. Demn de remarcat este și faptul că localitatea Armeniș nu apare în documentele vremii sub forma Armenien, însemnînd în limba germană Armenia, ori aus Armenien — din Armenia și, nici în limba maghiară, Armenyai — Armenia sau Armenyaboll — din Armenia, deoarece nu este de origine armeană. Localitatea apare în anul 1428 în ortografia germană cu sensul de aromânesc.

În secolul al XVIII-lea este cunoscut aromânul Ion Grecu, care cum-pără o casă în Caransebeș și, se credea a fi fost aici chiar o colonie de aro-

⁴ V. Ioniță, *Nume de locuri în Banat*, Ed. Facla, Timișoara, 1982, p. 237.

⁵ *Antologie de proză aromână*, Ed. Univers, București, 1977, p. 7.

⁶ Alexandru Graur, *Revista cultului mozaic*, 1 dec. 1984; Marius Sala și Ioana Vintilă Rădulescu, *Limbile lumii. Mică enciclopedie*, București, 1981, p. 26.

⁷ Costin Feneșan, *Documente medievale bănățene*, Ed. Facla, Timișoara, 1981, pp. 33—52, 88—132, 141, 147 și 152.

⁸ Ion Crișan, *Un veac de cîntec*, 1968, pag. 15.

mâni. Ei au ajuns în Banat trecînd Dunărea în urma unor groaznice evenimente militare, de tipul distrugerii oraşului Moscopole (Voscopole) în anul 1769, situat spre graniţa cu Albania de astăzi. Cei care au scăpat cu viaţă s-au îndreptat spre nord, spre Ungaria şi Transilvania, iar alţii spre est, spre Grecia. Din rîndul aromânilor bănăţeni s-au ridicat generali de nădejde ai neamului românesc ca Nicolae Cena, Traian Doda ş.a. strămoşii lor venind în satele bănăţene cu secole în urmă. Tot dintr-o familie de aromâni s-a născut şi Andrei Şaguna. Trebuie precizat că nu armenii susţin originea armeană a numelui Armeniş, ci inşi care au analizat Armenişul unilateral, doar după nume şi nu pe baza unui studiu.

Localităţi din Transilvania cu nume asemănătoare sînt: Urmeniş în jud. Mureş, Cluj şi Braşov, Orman (Cluj), Ormindea (Hunedoara), Armeni (Vrancea), Cormeniş (Sălaj), apoi pîriul Arman (Bihor), satul Dealul Armanului (Harghita) etc., denumiri care însă nu au nici ele nimic cu armenii.

Alte ipoteze privind originea numelui Armeniş: a) de la cuvintele latine: arma-orum=arme, război şi nescius-a-um=neştiutor, necunoscut. Deci sensul ar fi acela de arme necunoscute (militare, ideologice); b) de la cuvîntul german harmonisch, adică armonios, deoarece pîriul Armeniş se varsă la jumătatea distanţei dintre Teregova şi Slatina, precum şi alte presupuneri care nu au nici o valoare ştiinţifică.

Prestigiul zonei Armeniş a crescut şi prin existenţa unei peşteri mai mari situată la 1 km nord de Armeniş, distrusă în secolul al XIX-lea cînd s-au construit şoseaua şi calea ferată. În trecut, aici în peşteră era un schit ascuns în pădure (drumul vechi ducea peste deal la Satbătrîn) şi în care vieţuiau călugări cu ştiinţă de carte, căci pe peretele exterior (al capelei), spre tunel, se păstrează, decolorate de soare, cîteva cuvinte în slavona bisericească a secolului al XVI-lea⁹. De aici şi denumirea de Piatra Scrisă, deoarece pictura este mai nouă. Tavanul fostei peşteri are pictată icoana Sfintei Treimi, astăzi încadrată într-o capelă zidită pe cheltuiala credincioşilor Vasile Dragomir şi a soţiei sale Ana, în amintirea unicei lor fiice, Maria, răpusă de o boală nemiloasă în 1927, la vîrsta de 21 de ani.

În 1929 a început construirea capelei prin arhitectul Precop din Caransebeş. În zona Armenişului curge pîriul Bogeia (sl. Boza=Dumnezeu; în alte limbi neoslave, bog, boje etc.), arătînd slavizarea şi continuitatea elementului românesc. Pîriul Crucea Verde ca şi Cascada Zmăului pe pîriul Deavoi, arată importanţa paleo-creştină a zonei şi menţinerea dreptei credinţe. Considerăm că nu schitul Piatra Scrisă a apărut în legătură cu importanţa Armenişului ci invers, chiar de cînd a fiinţat ca „Argena“.

Pelerinajul la schit are loc în prima duminică după Rusalii, la Duminica Tuturor Sfinţilor. Pînă pe la mijlocul secolului XX se pleca cu litia de la Caransebeş precum şi din alte localităţi. Cine a văzut un pele-

⁹ Marius Bizerea, *Ghid turistic al judeţului Caraş-Severin*, 1970, p. 112.

rinaj în anii dictaturii, în ciuda opreliștilor ateiste, a rămas impresio-
nat de mulțimea imensă de pelerini și de dragostea de Dumnezeu a popo-
rului nostru.

Pentru bătrînii și bolnavii din Satbătrîn care nu puteau merge cale
de cîțiva kilometri la biserica din Armeniș, preotul pensionar Gh. Bihoi
le-a construit recent o nouă și frumoasă biserică, în alt loc decît Dealul
Bisericii unde era cea veche cu secole în urmă. Dintre satele și cătunele
zonei Armeniș, numai așezarea Plopu cu cele cîteva case nu are școală
și grădiniță.

Armenișenii știu clar că sînt români și habar n-au ce sînt aceea
armeni.

Zona Argena, Bogeia, Feneș, Armeniș, Crucea Verde, Piatra Scrisă
ș.a., a fost, este și va fi o vatră a continuității și spiritualității neamului
românesc.

Prof. IOAN GOGOĂȘA

VIAȚA DUPĂ MOARTE

Seara cobora încet, acoperind cu lungi vitralii splendoarea unei zile în care niște lecturi ciudate mă prinseseră mai toată vremea. Ziua apunea coborînd din nevăzutele neguri aninate de toarta cerului. Se întrezărea farmecul unui amurg care te cheamă spre vis și reverie, făcîndu-te să-ți pui întrebări peste întrebări cărora le cauți răspuns și nu găsești. Iar dacă găsești, niciodată nu ești mulțumit, căci neastîmpărul din tine îți spune că lucrurile mai pot fi și altfel. O liniște deplină stăpînea în odaia de lucru, așa că atunci cînd ușa a scîrțîit ușor, am tresărit mirat și mi-am zis că nu putea fi decît prietenul meu, profesorul. Într-adevăr, el era. Venea să-i dau răspunsul întrebării pe care mi-o pusese acum cîteva zile ca un adevărat ultimatum :

— Bine, murim, căci asta ne este destinul. E greu și e neplăcut să privești un mormînt după ce ai mirosit cele mai frumoase flori. Și dacă omul moare, ce se întîmplă cu el? Mi-ai vorbit de nemurirea sufletului și de învierea morților. Ei bine, cînd o să fie asta? Cînd Platon era pe patul morții a zis : „E ora să ne despărțim ; eu ca să mor, voi ca să trăiți. Care din noi pășește spre o lume mai bună nimeni nu știe : asta numai zeii o știu”.

I-am cerut să se așeze liniștit pe marginea divanului și privindu-l ca și cum aș fi vrut să-i citesc pe față gîndurile ce-l frămîntau, i-am spus :

— Mă bucur de venirea ta. Cum văd, arăți bine, chiar foarte bine... ce ți-au mai spus medicii ?

Făcînd un gest cu mîna, ca și cum ar fi vrut să-mi spună că nu-i pasă sau că n-are încredere în vorbele lor, profesorul reluă, parcă neîncercător :

— Așadar, murim și totuși trăim... sau, dacă vrei, murim spre a învia. Cum vine asta? Fă-mă să înțeleg. Eu nu spun că tu știi toate ; așa ceva nu este cu putință. Dar în privința asta tu ai o învățătură pe care eu nu o cunosc. Ce se întîmplă cu noi ?

— Da, ce se întîmplă cu noi după moarte, am repetat eu întrebarea căutînd să-mi adun gîndurile și să pun o oarecare ordine în răspunsul pe care-l aștepta. Am tăcut amîndoi preț de cîteva clipe vrînd parcă să iau seama ce se petrece cu el și cit era de sincer în neliniștile și în îndoielile lui.

— Vezi tu, viața pe care omul o duce aici pe pământ nu se sfârșește odată cu moartea. Și credința asta, ai văzut, oamenii au avut-o din cele mai vechi timpuri, chiar dacă și-au manifestat-o într-un fel sau altul. Există o viață aici, dar există și una după moarte. Biserica creștină își are învățătura ei și adevărurile ei nu pot fi puse la îndoială, așa cum nu te poți îndoii că doi și cu doi fac patru.

— Iată pricina pentru care tu vorbești despre moarte cu atîta seninătate. Oh! de-aș putea vorbi și eu ca tine!

— Ai uitat ce spunea Blaise Pascal?: A vorbi despre moarte nu e nici o primejdie. Cum știi, prin moarte trupul este redat pămîntului din care a fost alcătuit, împlinind acea poruncă pe care omul a auzit-o la înșăși facerea lui: „Pămînt ești și în pămînt te vei întoarce”. Prin moarte, sufletul se desparte de trup, întorcîndu-se la Dumnezeu. Iată cum vede problema asta un mare teolog ortodox, profesorul Sergiu Bulgakov, care a adus multă lumină în discuții ca aceasta: „Despărțirea sufletului de trup este un fel de taină, în care se împlinește în același timp judecata lui Adam cel căzut; ființa omenească se descompune prin separarea antinaturală a sufletului și a trupului: sufletul se naște din nou în lumea spirituală. Sufletul, despărțit de trup, devine conștient de spiritualitatea lui și se regăsește în lumea netrupeștilor duhuri” (Ortodoxia, pag. 230).

Viața organică încetînd prin moarte, trupul se întoarce în pămîntul din care a fost luat, iar sufletul se întoarce la Dumnezeu spre judecată. E cea dintîi judecată și la această judecată se înfățișează fiecare în parte, pricină pentru care ea se numește judecata particulară, adică o judecată care îl privește numai pe cel mort acum.

— Ce vrea să însemne asta?

— Că în afară de judecata particulară, mai este și o judecată obștească, o judecată a tuturor noroadelor, o judecată universală. Omul murind, trece din stadiul de dezvoltare morală de pe pămînt, într-o stare care nu mai e susceptibilă de schimbare pînă la obșteasca înviere. Destinul de după moarte al sufletului e numai o arvună particulară, parțială și provizorie, nu definitivă și acest destin variază de la om la om, fiind condiționat de pregătirea fiecăruia în parte.

— Adică?

— Cei păcătoși nu vor suferi și nu se vor chinui toți în aceeași măsură, o deosebire asemănătoare fiind și în lumea de mărire din împărăția lui Dumnezeu. Iată ce ne spun Sfinții Părinți ai Bisericii despre această stare...

— De unde și cum au descoperit ei asta? Întreabă prins de o nouă edumerire prietenul meu.

— Prin revelație divină. Să nu uităm celălalt adevăr: or fi sfinții ameni asemenea nouă, dar și viața și credința lor au arătat altfel. Din acest punct de vedere noi nu mai sîntem egali lor. Așadar, iată ce spune Sfîntul Efreim Sirul: „Cînd se vor apropia puterile cele stăpînitore, cînd vor veni armatele cele înfricoșătoare, cînd îngerii lui Dum-

nezeu vor cere sufletului să-și părăsească trupul, ne vor duce la judecata de neînălăturat. Atunci omul văzându-i pe ei, rămîne nedumerit și se înfricoșează ca de un cutremur. Trimișii lui Dumnezeu luînd sufletul, se înalță la ceruri unde stau începătoriile, puterile și căpeteniile opuse. Acuzatorii noștri aspri, înspăimîntătorii noștri vameși se întîlnesc pe cale, cercetează, înregistrează și murmură păcatele omului și mare frică și mare spaimă va fi atunci pe bietul suflet".

— Grea treabă, observă el, oarecum întristat. Iată ceva ce se petrece cu fiecare, dar cîți știm asta?

— E drept ce spui. Iată Biserica noastră știe și ea nu pregetă să ne arate tainele ei, mai ales atunci cînd vrei să știi ce se întîmplă cu omul după moarte.

— Tocmai asta e: Biserica prin aleșii ei știe cum stau lucrurile. Iată-l pe Sfîntul Atanasie cel Mare vorbind de acea minunată vedenie pe care a avut-o Sfîntul Antonie: "... Odată, înainte de cină, pe la ora nouă pe cînd se ruga, Sfîntul se simți pe sine transportat cu mintea. Și ceea ce este mai de mirare se văzu pe sine însuși ca și cum ar fi în afară de sine însuși înălțîndu-se în aer. Dar în văzduh se aflau niște ființe posomorite și cu chip înfricoșător care voiau să-i împiedice zborul spre cer. Numai că iată îngerii lui Antonie s-au opus de îndată și-i întrebă dacă Sfîntul are să le dea ceva lor. Pentru că acuzatorii nu l-au putut învinovăți cu nimic, i-au slobozit drumul de urcare la cer. Și după aceea Sfîntul Antonie s-a văzut pe sine întorcîndu-se pe pămînt, devenind același om dinainte și mirîndu-se numai de numeroșii dușmani ai sufletului ce stau nevăzuți".

— Iată un tablou pe care și poporul nostru îl are în credința sa privind starea de după moarte: îngerii răi certîndu-se cu îngerii buni pentru bietul suflet al celui mort, luă seama prietenul meu.

Am încuviințat spusele lui și am continuat:

— Cînd prințul Antioh l-a întrebat pe Sfîntul Atanasie unde se duc sufletele după moarte, i-a răspuns cam așa: "... Întrebarea aceasta e un lucru minunat și tainic pentru oameni, căci Dumnezeu nu a îngăduit nimănui să se întoarcă de acolo la noi ca să ne spună unde și cum se află sufletele care s-au dus de la noi. Cu toate acestea, noi știm din scriptură că sufletele păcătoșilor se află în iad, dedesuptul pămîntului și al mării cum zice psalmistul: „În întuneric și în umbră morții și în groapa iadului", sau cum scrie în cartea lui Iov: „În pămînt întunecos și posomorît, în întunericul cel veșnic, unde nu este lumină și nu se vede viață omenească". Iar sufletele dreptilor, după venirea lui Iisus Hristos, precum vedem din întîmplarea cu tilharul pe cruce se află în rai, căci nu numai pentru un singur suflet — cel al tilharului răstignit pe cruce — a deschis Hristos raiul, ci „pentru toate sufletele dreptilor".

— Iată ceva ce am auzit pe atîția vorbind nu o dată, ci de sute și sute de ori. O credință pe care o au toți și de care e greu și e neplăcut să te atingi, observă interlocutorul. Era mai mult decît adevărat, așa că am continuat să-i vorbesc de acea minunată descoperire pe

are a avut-o Sfintul Macarie din Alexandria în care se oglindește întreaga enigmă a sufletului de după moarte de care nu te mai poți îndoi: spune totul... ba chiar și explică toată practica Bisericii creștine legată de cultul pentru morți. Macarie scrie: „Cînd îngerii sînt trimiși să ia sufletul unui drept sau al unui păcătos, el se umple de fîcîră. Atunci sufletul vede că deșarte și de nici un folos sînt pentru el bogăția și rudele și cunoșcuții care-l înconjoară. El simte tristețea și lacrimile celor ce-l înconjoară, dar nu poate rosti nici un cuvînt. Se înspăimîntă de lungimea drumului ce-i stă înaintea și de schimbarea vieții. Îl neliniștește viața sa în trup și plînge despărțirea de el, pentru că era deprins cu el. Timp de două zile i se îngăduie să umble cu îngerii cei de pe lingă el pe pămînt, unde vrea. Sufletul, care-și părăsește trupul, rătăcește împrejurul casei în care s-a despărțit de trup, cîteodată împrejurul sicriului în care este așezat trupul. Astfel el petrece două zile, căutîndu-și cuib ca pasărea. Sufletul împodobit cu fapte bune cercetează acele locuri unde el a făcut dreptate și fapte bune. Cînd în ziua a treia în biserică se fac rugăciuni de pomenire pentru el, sufletul dobindește de la îngerul ce-l păzește ușurare în tristarea cea pentru despărțirea de trup; apoi se înalță la cer ca să se închine lui Dumnezeu. După această închinare, sufletului i se arată înălțările sfinților și toată frumusețea raiului. Toate acestea sufletul le cercetează în timp de șase zile, mirîndu-se și preamărînd pe Dumnezeu. Privind frumusețea raiului, sufletul se schimbă și uită întristarea ce a avut pentru despărțirea de trup. Dar dacă el e vinovat și plin de păcate atunci, văzînd frumusețea raiului, începe a se teme și a se înfrînta, părăindu-i rău că n-a slujit cum se cuvenea lui Dumnezeu ca să se fi învrednicit și el de fericirea raiului”. Urmează o nouă închinare înaintea lui Dumnezeu, după care sufletului i se arată iadul cu felurite munci la care sînt puși cei păcătoși. Și călătoria prin aceste tenebre și chinuri se face vreme de treizeci de zile, vreme în care sufletul cunoaște mari spaime, temîndu-se ca nu cumva să fie rînduit aici pînă la obșteasca înviere.

— Iată o lume de care nu știm nimic, luă seama interlocutorul meu. Doamne, cîte adevăruri sînt dincolo de noi și iată nu știm nimic.

— În cea de a patruzecia zi de la moarte, sufletul merge la judecată spre a-și primi plata sau pedeapsa pentru faptele și credința sa. Acum i se rînduiește locul unde va sta pînă la judecata cea înfricoșată din urmă.

— Doar n-o să-mi vorbești acum despre rai și iad, nu e așa? N-ai auzit pe nimeni în jur spunînd că raiul și iadul sînt aici pe pămînt? Ce zici?

— Eu nu știu ce înțelege prin această vorbă cel care numește rai o viață îmbelșugată, lipsită de griji, cînd bine știut este că raiul nu face parte din lumea noastră pămîntească. Parabola pe care a rostit-o Iisus Hristos nu poate fi răstălmăcită oricum: bogatul nemilostiv —

care în viață fiind își purtase numai sieși de grijă — după moarte e osîndit gheenei, în vreme ce săracul Lazăr se bucură de frumusețile paradisului. În ce constă tilcul acestei parabole ireal de frumoasă și înfricoșător de reală? Cei doi, după moarte se găsesc în stări deosebite, cum în stări deosebite fuseseră și în viață: Lazăr trăiește în fericire în sinul lui Avraam, bogatul nemilostiv în focul gheenei, urmarea dreptei judecări pe care nemitarnicul Judecător o face și unuia și altuia. Și ți-aș mai cere ceva, prietene.

— Spune; te ascult.

— Ia seama la cele rostite de Iisus: raiul și iadul sint două realități peste care bunul creștin nu poate trece. Iată unde se află, cu adevărat raiul și iadul și iată câtă dreptate poate avea cel ce spune că ele se află aici, pe pământ. Și să nu uităm, Cel ce ne spune asta este Iisus Hristos, Fiul lui Dumnezeu și noi nu ne putem îndoi de spusele Sale. Și nouă nu ne rămîne decît să credem.

— Să credem! Și dacă nu pot să cred?

— Încearcă! Dă-mi voie să-ți citesc spusele unui teolog străin, Schlatler, despre o problemă ca asta care te privește pe tine.

— Te ascult.

— „A muri crezînd înseamnă a afirma pe Dumnezeu ca Dumnezeu în momentul încetării de a mai fi, înseamnă a lăuda iubirea și darul lui cînd ni se ia totul, chiar și ființa noastră. Această credință are o deosebită mărime și strălucire, deoarece nu mai are o vedere ca sprijin, nu o mai ajută o experiență, nu mai e posibilă o întemeiere din viața proprie, deoarece îl privește exclusiv pe Dumnezeu și își are temeiul exclusiv în El. Prin faptul că ne prăbușim în neant, fără să cădem de la Dumnezeu, îi sfîșim numele Lui. Moartea ca prilej al unei incomparabile credințe, ne procură posibilitatea unui serviciu divin, cu care nu poate fi comparat nimic din ceea ce facem cît trăim...”

— Ce socotești? l-am întrebat eu.

— Nu știu, nu știu ce să mai cred.

— Dar încă n-am terminat cu învățătura pe care Biserica creștină o are despre starea omului după moarte. Iată ce ne spune, la rîndul său, Atenagora: corpul va fi rezidit din elementele anterioare care, prin nimic nu se pot distruge și nici nu se pot schimba. Se vor scula în întregime păstrîndu-și vîrsta dinainte și vor fi neschimbăcioase și libere de pasiunile pămîntești și trebuințele fizice. Învieria lui Hristos rămîne anticiparea învierii noastre. Omul va avea același trup cu care a trăit, așa cum au avut și cei pe care i-a înviat Iisus.

— Iată ceva la care n-am gîndit niciodată, chiar dacă și eu, ca orice om, am reflectat uneori la moarte.

— Dăr cel mai interesant și mai complet mi s-a părut Sfîntul Efrem Sirul. Pentru el lucrurile stau așa: pămîntul va reda vieții corpul omnesc așa cum l-a primit, chiar dacă a fost sfișiat de fiare, mîncat de păsări sau pești. Nu vor lipsi nici chiar perii capului. Țărîna pămîntului va primi poruncă să despartă praful celor morți ca să nu rămînă măcar

un singur fir de praf care să nu se prezinte înaintea judecății. Și cel înghițit de mare, mâncat de fiare, ars sau sfîșiat se va înfățișa înaintea judecății în cea mai mică clipeală de ochi. Cei ce nu se vor vedea aici pe pămînt, unul cu altul, se vor vedea acolo și mama va afla că aceasta e fiul ei, iar fiul va afla că aceasta e mama lui. Toți sculîndu-se întru nesticăciune vor primi trupuri potrivite cu faptele lor. Corpul celor drepti va străluci de șapte ori mai tare ca lumina soarelui, iar corpul celor păcătoși va fi întunecat și plin de duhoare, căci fiecare trup își poartă în sine faptele sale. Mai mult : cel ce a murit în pîntecele mamei sale, nevăzînd lumina zilei, va deveni matur, bărbat desăvîrșit și își va cunoaște mama și toți vor învia egali înaintea lui Dumnezeu, așa cum egali au fost înaintea Sa atunci cînd au trăit aici, pe pămînt.

— Ce aș mai putea adăuga eu ? zise prietenul meu dus pe gînduri. Despre o asemenea stare de după moarte, i-am auzit și pe bunici vorbind atunci cînd vreo rudă sau vreun necunoscut de-al lor pleca pe tărîmul celălalt.

— Iată deci, am continuat eu, ce va fi după moarte și cum arată această nouă viață. Învățătura Bisericii creștine despre viață și moarte rămîne călăuză sigură în vremea trecerii noastre pe pămînt. Din ferici-
— sau din păcate, nu știu cum să zic — omul zilelor noastre nu s-a mulțumit numai cu atît, ci a vrut să știe ceva mai mult : știința a ieșit în întîmpinarea religiei spre a se convinge dacă învățăturile ei, cel puțin în această problemă, sînt adevărate.

— Și la ce concluzie a ajuns ?

— Firește, la ceea ce Biserica creștină învață de aproape două mii de ani.

— Cum stau lucrurile ? Spune-mi...

— Doctorul R. Moody a dovedit această existență a vieții de după moarte. Vreme de mai bine de zece ani a făcut experiență după experiență avînd la îndemînă o sută cincizeci de subiecți, de oameni care au trecut prin vecinătatea morții. Au fost readuși la viață după un timp oarecare, timp care a mers de la cîteva minute pînă la cîteva săptămîni, în cazurile de moarte clinică sau de somn letal. Apoi, a stat de vorbă cu fiecare în parte, întrebîndu-l unde a fost și ce a văzut acolo... a adunat cele o sută cincizeci de mărturii într-o carte pe care a intitulat-o simplu : „Viața după viață”.

— Ceva nou și interesant pentru omul zilelor noastre, socoti el.

— Tot asta cred și eu. Dacă întrebarea a fost aceeași pentru toți, mi se pare ciudat — dar extrem de concludent — că și răspunsurile au fost aceleași : toți au vorbit de aceleași lucruri, toți au văzut aceeași lume. Murind, s-au văzut intrînd într-un întuneric imens în care se auzea un zgomot neînterupt alertant cu un fel de șuier. Pe măsură ce înaintau în această negură, o lumină — avînd conturul unei ființe vii — îl ajuta pe fiecare să intre într-un alt spațiu plin de o lumină strălucitoare în care se auzea o muzică nespus de plăcută și de euforică ne mai auzită vreodată. Abia aici și acum au luat seama că trupul lor arăta altfel, că nu se mai aseamănă cu cel pe care-l avuseseră înainte.

Și era atîta pace și atîta liniște, dar și atîta bucurie, pricinuită poate și de întîlnirea lor cu cei morți din neamul lor, alături de care retrăiau cele mai frumoase momente din viața de pe pămînt.

— Poate că dr. Moody știe mai bine cum au stat lucrurile, căci iată, eu cred și parcă n-aș crede.

— O doamnă în vîrstă de cincizeci de ani urma să fie operată; doctorul Moody o trece dincolo de pragul vieții preț de cinci—șase minute. Readusă la viață, femeia mărturisește ceea ce a văzut: același întineric și aceeași lumină, aceeași euforică muzică și aceeași întîlnire cu cei morți: două copile, moarte de mai bine de doisprezece ani. Și mama se simte așa de bine că nici nu-i mai vine să se despartă de lumea asta în care se află. Dar fetele îi cer să se întoarcă acasă unde o așteaptă cele două surori și-i cer să privească în jos, în sala de operație a spitalului unde își vede corpul așteptînd chirurgul.

— Coboară, mamă! stăruie fetele. Coboară și operează-te; surorile noastre te așteaptă acasă.

— Ce-aș mai putea adăuga eu? zise prietenul meu.

— Iată un caz și mai interesant. Bătrînul X. Y. zace o vreme și, în ciuda îngrijirilor ce i s-au dat, inima a încetat să mai bată și moartea și-a imprimat cunoscutele peceti. Firește, ai casei au prins a împlini cele rînduite de veac în asemenea situație, dar a doua zi cel mort — spre spaima, dar și spre bucuria celorlalți — s-a ridicat în capul oaselor și a prins a vorbi:

— Știu totul: am fost mort! O vreme v-am auzit pe toți și pe toți v-am văzut. Apoi s-a făcut un întineric mare de care m-am speriat, după care mi s-a arătat o lumină în preajma căreia m-am simțit nespul de bine și m-am văzut cu cei din neamul meu. Și am mai văzut ceva... dar cineva mi-a cerut să nu vorbesc... Au stăruit ai săi să vorbească vrînd să afle și alte amănunte, dar omul n-a cutezat să calce cuvîntul celui ce-i ceruse să tacă. A murit, ducînd cu sine secretul în mormînt.

— Ciudate întîmplări: ce va fi văzut acest om în lumea de dincolo de a fost oprit să vorbească? Cine era și cum arăta cel ce i-a cerut să tacă?

— Și ce fel de ființă a fost cel care l-a dus din întineric la lumină? Ce fel de muzică era aceea pe care a auzit-o și de unde venea? Era glas omenesc, sunet de trimbițe? Să fie vorba de îngerii lui Dumnezeu de care vorbește Biserica creștină? Să fie lumina aceea slava îngerului păzitor pe care-l are tot omul? Iată atîtea întrebări care așteaptă răspunsul.

— Cine să ni-l dea? Și cînd?

— S-a încercat o explicație: s-a spus că în om există ceva ce nu moare odată cu trupul, ceva ce continuă să trăiască, cel puțin o vreme, ceva ce este în stare să perceapă anumite părți de lume, un dublu energetic încă necunoscut, o nouă formă de structurare a materiei cu proprietăți necunoscute, neelucidate. Cu alte cuvinte, în om se află un „alter ego“, un străin de care nu știe nimic și acest străin e omul de

miine care ia locul celui de azi. Ciudată mutație, complicată bifurcație : în tine să existe un altul de care nu știi nimic și pe care nu-l vei vedea niciodată!

— Într-adevăr, ciudate lucruri de care încă nu știm nimic, socoti și interlocutorul meu. Am sfârșit, spunându-i :

— Totuși să reținem mărturisirile celor o sută cincizeci de subiecți : toți vorbesc de existența unei alte lumi, a unei alte vieți despre care Biserica noastră vorbește de atâtea veacuri. Deci, ea există și nouă ne este deajuns. Și mai este ceva : toți acești oameni care au trecut pe celălalt tărâm și au fost readuși la viață au devenit mai buni, mai liniștiți, mai răbdători și mai încrezători în ei și acum nu se mai tem de moarte : știm bine ceea ce va fi atunci când ne vom fi încheiat ultimele socoteli în viața de aici : viața de după moarte este o realitate. Mi-ai spus că bunicii, adeseori, îți vorbeau despre morții satului despre care se povesteau atâtea și atâtea.

— Da, și curios, e vorba de niște întâmplări de care, personal, nu m-am îndoit niciodată.

— Știu, aceste întâmplări au intrat de mult în folclorul nostru și noi nu putem uita acest adevăr : satul — cu întreaga lui viață cosmică și spirituală — este o adevărată comoară de bunuri în care o lume trăiește într-o desăvârșită armonie a cerului cu pământul. Folclorul nostru îmbrățișează admirabil caracterul spiritual al cosmosului. Cuprinde lumea toată, lumea al cărei creator și etern stăpîn este Dumnezeu, obiect al credinței creștine, obiect care se materializează și se umanizează pînă acolo că Divinitatea îmbrățișează întocmai firea noastră omenească. Caracterul etic și dogmatic al învățăturii creștine îmbracă în lumea folclorului nostru aproape aceeași formă, că uneori poate merge pînă la identitate și confuzie. Caracterul lui etic ne face să-i găsim originea în religie. Și dacă nu se uită că Biblia e cea mai veche carte și cea mai răspîndită în lume, atunci ne explicăm de ce înriurirea ei s-a exercitat atît de mult și de adînc în toată creația omului și pentru ce întregul folclor universal poartă pecetea creștinismului. Iată pricina pentru care satul românesc, cu viața lui cosmică și spirituală, este o bogăție nesecată care oglindește toată inteligența și lumea culturală a țaranului nostru care și-a constituit o altă viață, o altă cultură și o altă lume care-i aparțin exclusiv. Dar despre toate astea, altădată.

Preot EMANUEL COPĂCIANU

AMINTIRI DESPRE PĂRINTELE ARSENIE BOCA

Lungii ani de prigoană declanșată de regimul comunist împotriva tuturor celor considerați „dușmani de clasă”, n-a ocolit nici pe slujitorii Bisericii, ba, am putea spune, i-a vizat în mod special. Printre cei cărora „dictatura proletară” le-a aplicat metodele ei specifice s-a aflat și părintele Arsenie Boca. Din cele cunoscute nemijlocit doresc să consemnez câteva amintiri.

În anul 1950 Securitatea județeană din Deva a arestat între alții și doi slujitori ai Bisericii Ortodoxe. Unul din preoți era paroh într-un sat de lângă Ilia, acuzat că făcuse parte dintr-o organizație contrarevoluționară condusă de un fost ofițer, în grad de maior și că la domiciliul său au fost găsite arme. Este posibil ca Securitatea să-i fi pus aceste arme, lucru obișnuit pe atunci, pentru a justifica lupta de clasă. Fapt este că preotul și maiorul au fost judecați de Tribunalul militar din Sibiu, condamnați și împușcați.

Al doilea slujitor al Bisericii a fost duhovnicul mănăstirii Prislop, Arsenie Boca. Era învinuit că se bucura de prea mare și multă popularitate între oameni, ceea ce contravenea comunismului ateu. A fost trimis pentru o vreme la canal, într-un lagăr de muncă de la Cernavodă, pentru „reeducare”.

Știussem că înainte de 1948, când a venit la mănăstirea Prislop, fusese la mănăstirea Simbăta, din județul Făgăraș. Ne era cunoscut că la slujbele oficiate de dînsul la acea mănăstire participau și cîte 10 000 de credincioși veniți din toată țara.

Imediat după stabilirea sa la Prislop, credincioșii de pretutindeni au început să-l caute, în special locuitorii satelor învecinate. Pentru a întreține contactul cu oamenii a construit pe un loc înalt un amvon de unde cuvînta. De fapt, credincioșii nu veneau numai cînd oficia slujbe, ci îl căutau neconținut, zilnic, cu tot felul de probleme ale vieții, mărturisindu-i-se și solicitîndu-i sfaturi.

Îl cunoscusem personal pe părintele Arsenie și relatez împrejurarea în care s-a produs întîlnirea cu dînsul, deoarece traduce ambianța, atmosfera, în care se petreceau faptele în preajma sa.

În anul 1948, așteptînd un tren în gara Bretea Strei, am întîlnit doi țărani foarte prezentabili, ce discutau între ei că imediat ce vor ajunge acasă, erau din județul Sălaj, vor trimite părintelui Arsenie

000 kg. cartofi. Curios, am hotărît să cunosc și eu pe părintele Arsenie. Bucuros de drumeție și pentru că timpul îmi permitea, pe o cărare prin pădure, am ajuns la mănăstirea Prislop.

Am fost primit de părintele Arsenie în chilia în care locuia, unde se afla o masă cu două scaune, în încăpere nemaifiind altă mobilă. Ne-am așezat, i-am pomenit de cele întâmplate la gară și mi-am exprimat uimirea de cele ce știam că se petrec în jurul său. Dar cum în dreapta mea observasem un sac așternut pe podeaua de scînduri, la capătul căruia se afla și un pietroi, l-am întrebat: „Dar asta ce mai înseamnă, părinte Arsenie?” Mi-a răspuns simplu: „Acolo mă odihnesc eu”.

În fața mea se afla deci un sihastru, un sfînt, iar ambianța care și-o crease era numai pentru rugăciune.

L-am căutat pe părintele Arsenie și altă dată. M-a onorat cu prietenia dînsului și astfel mi-am deschis sufletul. Cînd i-am afirmat că auzisem de la oameni că avea darul de a pătrunde în gîndurile lor, pe ton foarte realist mi-a confiat: „În afară de teologie, am studiat medicina și filosofia. Cunosc psihologia oamenilor așa încît din întrebările pe care mi le adresează, din preocupările lor, înțeleg problemele care îi frămîntă și acolo mă îndrept și găsesc răspunsul așteptat”.

Iar asupra a ceea ce se întreprindea ca să vină oamenii la dînsul, pentru a înțelege mai pregnant cum se întimpla, mi-a relatat următorul caz: „Într-un sat din județul Făgăraș, preotul bisericii s-a retras în pensie. Urmărise să lase în loc pe ginerele său. Mitropolitul Bălan n-a fost de acord și a trimis un alt preot acolo. S-a întîmplat însă că de la sosirea noului preot, nici un om nu a mai venit la biserică. După circa trei luni cît a continuat aceea situație, preotul paroh a informat Mitropolia. Am fost chemat și trimis să văd ce se întîmple acolo, a continuat părintele Arsenie. Ajuns duminică dimineața la biserică, am oficiat slujba cu preotul și cantorul, în biserică nefiind nici un alt om. După terminarea sfîntei Liturghii preotul și cantorul au plecat. Eu am rămas și am slujit în continuare, ziua și noaptea, în tot cursul săptămîinii care a urmat. Nu uitasem cînd am venit să aduc cu mine un ulcior cu apă și un săculeț cu pîine uscată. Pe joi sau vineri am simțit că cineva deschisese ușa bisericii și a privit în interior. În duminica care a urmat nu numai că biserica era plină de enoriașii satului, dar și curtea devenise neîncăpătoare. Le-am cuvîntat în legătură cu însemnătatea slujitorului Bisericii. Oamenii jenați de fapta lor, se îngrămădeau să sărute crucea și odăjdile de pe mine, solicitîndu-mi iertare. I-am îndrumat să se roage Domnului Iisus Hristos și astfel s-a îndreptat tulburarea din sat”.

Aceștia erau cei doi slujitori ai Bisericii arestați nu cu multă vreme înainte ca însumi să ajung printre deținuții de la Securitatea din Deva. Fusesem adus încătușat, ținut într-o carceră timp de 20 ore în care se putea sta exclusiv în picioare, ca să mă înmoi, spusese un căpitan cînd ordonase să fiu încarcerat. Am fost împins apoi într-o

încăpere, printre alți deținuți, țărani după aspect, cu care un număr de zile am dormit rinduiți pe dușumele. Manifestau blindețe și omenie urgisiți cum erau. Vorbeau că fuseseră găsiți cu arme. Unul din ei adosise un tun într-un sălaș la stână, pe care îl curăța, pentru că îi fusese drag deoarece făcuse armata la artilerie. Altul fusese ținut într-un bușcă, de forma unui cuptor de pline, în care cum era iarna, ger înțepenise total nemaiputându-se mișca nici cum. Fusese adus pe brațe de către alți deținuți. Afirma, după ce oarecum își revenise, că fusese astfel pedepsit pentru că refuzase să declare ce voise Securitatea. Îngrozit de acest caz, dar întărit, mi-am dat seama de ceea ce, posibil voi avea de îndurat și eu.

Dar, între timp, am ajuns într-o încăpere cu paturi suprapuse, cu alți vreo doisprezece, majoritatea fiind oameni cu carte. Se discuta despre acțiunile „contrarevoluționare” în care au fost angajați și unii preoți catolici și ortodocși. Se știa că fusese deținut și călugărul Arsenie Boca.

Deținuții discutau despre fapte oarecum stranii, inexplicabile, atribuite părintelui Arsenie, care descumpăniseră chiar pe securiști. Se spune că o dată prezisese, când era cercetat, că la o anumită oră va ploua torențial, și așa s-a întâmplat. Altă dată că fusese scos, pentru a fi transportat cu o mașină, care nu putuse pleca, defectându-se inexplicabil.

Într-o bună zi pe neașteptate s-a deschis ușa încăperii în care mă afluam și în cadrul ei a apărut, ca într-o icoană, părintele Arsenie, așa cum era înalt, în sutană neagră, slăbit, tras la față, cu părul împărțit în patru bucle, două pe piept, două pe spate, căzînd în bogate ondulații pînă sub brîu, din ochi, de pe figură revărsindu-se pacea. A pășit în interior privind undeva, departe.

Cei patru securiști care-l aduseseră se comportau altfel decît cu deținuții obișnuți, cu respect, parcă îndatorați. Au adus un pat, pe care l-au așezat în cameră, după care au plecat. — „În sfîrșit mă pot odihni și eu, că tare mă necăjesc oamenii”, a cuvîntat ca pentru sine părintele Arsenie și s-a întins pe pat.

Revenindu-ne din tulburare, am consimțit toți, să așteptăm în tăcere ce va urma. De fapt, era de înțeles că părintele Arsenie avea nevoie de liniște și am ținut respectuoși să i-o asigurăm...

Personal seara am fost luat într-o mașină, în care se afla și un tânăr fost ofițer, plecînd cu noi fără să știm unde. Pe drum, în șoaptă mă tot întreba: „Oare ne vor împușca”? Am ajuns la Securitate în Sibiu. Într-un subsol, de o parte și de alta a unui culoar, erau cîte cinci celule din zidurile de cărămidă cu pardosea din beton, avînd fiecare 2 m. lungime și 1,2 m. lățime, drept pat o băncuță, scîndura pe care se dormea avea 0,25 m. lățime. Așa am locuit timp de trei săptămîni, echipamentul fiind ce am avut pe noi. Hrana a constat exclusiv din ciorbă de varză.

În fața celei mele se afla un fost colonel, comandant al regimentului de securitate din Sibiu, care în timpul războiului, în calitate

de fost comandant al unei companii de cavalerie divizionară, controlînd spatele frontului, descoperise într-o claie de fin zece partizani degerați pe care îi împușcase. Îl relev pentru a se vedea ce mai poate însemna omul uneori. Un alt vecin fusese proprietar al unei fabrici textile la Poiana Sibiului. Povestea că venise la dînsul o nemțoaică care îi spunea că urma să vină americanii, că vor lansa o substanță care va adormi pe toată lumea. Anticomuniștii vor avea însă un antidot pe care și-l vor administra ca să nu adoarmă. Cel în cauză era considerat ales și ca să primească antidotul trebuia să meargă în munți la o stîină. A crezut ce-i spusese, a mers acolo, unde securiștii mascați în ciobani, l-au prins. Rîdea de prostia lui, spunîndu-ne ce fel de actor de tragi-comedie devenise.

După terminarea cercetărilor am fost deferit închisorii Sibiu. Am stat în aceeași celulă cu un lot dintre așa ziiși „contrarevoluționari”. Din discuțiile cu acești oameni, ca jurist mi-am dat seama, că și aceștia, majoritatea ceferiști, ajunseseră la închisoare, judecați și condamnați la cîte zece și cincisprezece ani de temniță, tot ca urmare a unei provocări din partea Securității și menționez cum.

Securitatea a introdus un subofițer al ei, în civil, ca portar în gara Simeria. Acesta a momit pe ceferiști, determinîndu-i întîi să cîrtească împotriva regimului, apoi să gîndească ce ar avea de făcut în caz că vin americanii. I-a înduplecat să se organizeze. Șeful de manevră din gara Simeria-Triaș a consimțit pînă la urmă să se țină o ședință la domiciliul său din satul Sîntămăria de Piatră, unde au convenit să încheie un proces-verbal în care au acceptat să se menționeze că dacă vin americanii, ei vor distruge poduri, linii ferate etc. A semnat și el, securistul, au semnat toți. Acest proces-verbal a devenit probă în baza căreia Tribunalul militar Sibiu a condamnat pe șeful de tren Benea la 10 ani, pe șeful de manevră din gara Simeria-Triaș la 15 ani și pe ceilalți, erau destui, tot așa. Securistul travestit, deși semnase procesul verbal, nu se prezentase la judecată fiind considerat de către anchetator ca delator, deci absolvit de pedeapsă.

Spre primăvară am fost imbarcați într-un camion cu alți deținuți, printre care, neîțărîmîră bucurie, reîntîlneam pe părintele Arsenie. Era schimbat, își tăiașe podoaba de păr. Ne-am privit pînă în adîncul sufletului. N-am putut vorbi.

Am ajuns într-un lagăr de selecționare a deținuților. Am fost repartizat cu părintele Arsenie la o mare cabană. Am intrat. În cabană, în paturi suprapuse pe trei rînduri, erau cazați în jur de 400 deținuți. Ne-am ales paturi învecinate căutînd să ne adaptăm noului mediu. Am fost însă izbiți de un aer total de nesuportat. Deținuții frămîntați de grijile și necazurile personale, uitaseră să se mai preocupe și de ce aer mai respirau.

M-am adresat părintelui Arsenie, întrebîndu-l: „Cum am putea noi să determinăm pe acești oameni să deschidă ferestrele pentru a se realiza o ventilație cît de cît în cabană?”. Gîndind o clipă mi-a răs-

puns: „Iată ce, mergi dumneata pe culoarul dintre paturi și perete pe partea asta și roagă deținuții să deschidă ferestrele. Eu merg pe latura cealaltă și ne întâlnim la ușa din față”. Am efectuat recomandarea și cu satisfacție am constatat, ajunși la ușa indicată, că în urma noastră deținuții deschideau ferestrele. Poate fi de înțeles, că oamenii, aflați în situația în care erau, nu puteau fi ușor scoși din grava apatie în care căzuseră. Era o manieră a părintelui Arsenie de a găsi soluționarea problemelor.

După selecționare de către cadre medicale am fost transportați la canal, în lagărul de la Cernavodă. Mi-a fost dat să fiu cazat împreună cu părintele Arsenie într-o cabană cu alți deținuți, în total 70, din care o bună parte erau de drept comun. Șef al cabanei era Gh. Popescu, fost campion național de box, care în anii premergători înjghebase în București o organizație de hoți de buzunare. Cu alură de Hercule, se impunea și în calitate de șef de detașament.

La început regimul a fost aplicat cu oarecare umanitate. Mîncare acceptabilă, muncă după puteri și vrere. Duminica erau organizate așa zise șezători culturale de către artiști și cîntăreți deținuți din București, etc. La aceste manifestații participau și femeile din lagărul învecinat. Se făcea așa denumita „reeducare”, omagîindu-se Lenin și Stalin în special. Un fost maior striga continuu din toate puterile: „Trăiască marele Visarionovici Stalin”.

Intr-o vreme au participat și femeile cu noi la lucrări. Atunci, cîteva zile, am avut parteneră la vagonetul cu care căram piatră pe Ioana Radu. Dispunînd de forță fizică și răbdare în suferință am cruțat-o de orice efort.

Părintele Arsenie, acolo, între noi cei politici, care, evident, formam o clasă aparte în raport cu cei de drept comun, cu care viețuiam la un loc, s-a comportat fiind în stare să spele picioarele, fără deosebire, tuturor, oricînd s-ar fi ivit necesitatea s-o facă. Dacă între componenții echipelor de serviciu, rînduiți să efectueze curățenia și să aducă mîncarea, cu deosebire la cei de drept comun, interveneau neînțelegeri, părintele Arsenie pune mîna pe mătură, făcea el curățenia sau lua cobilița și aducea mîncarea, intrucît aproape totdeauna, cei în cauză dîndu-și seama de netrebnicia lor, îl rugau respectuoși să-i lase să-și îndeplinească îndatoririle. S-a întîmplat să văd cum unii încercau să-i sărute mîna.

Existau și alți preoți. Unul din părțile Beiușului, talentat și pasionat pentru muzică, organiza coruri cu adevărat impresionante, seara cînd ne întorceam de la malul stîng pe Dunăre cu bacul, care ne mîngiau în desnădejde, pînă într-o zi cînd s-a interzis să se mai cînte. Altul care fusese adus cu aproape toți locuitorii din sat, pentru că nu aderase la colectivizare, bun organizator, devenise comandant peste detașamentul de muncă, se comporta ca un bun militar. Unul modest și neplin de sine, spunea că avusese și el un hectar de pămînt și cînd s-a propus organizarea colectivului agricol, a fost primul care aderase să intre în colectiv, pentru care fapt organizația de bază

comunistă, îi plătise oferta trimițându-l la canal. Dar stagiul la canal pentru mine a fost scurt, deoarece împreună cu alți deținuți am fost transportați în lagărul de la Bicaz. Participam astfel la două lucrări „epocale” pentru țară. Într-o zi însă, lucrînd la demolarea unor baracamente, am căzut fracturîndu-mi o mînă. Astfel că, după ce la spitalul din Piatra Neamț mi s-a pus mîna la loc, stăteam la infirmeria lagărului, unde s-a întîmplat să reîntîlnesc pe părintele Arsenie, de data aceasta nu în persoana sa, ci din fapte care îi erau proprii rezultînd dintr-o întîmplare mărturisită, mai bine spus, de însuși cel care o trăise.

Expunerea acelei întîmplări, a cărei cauzalitate a rămas inexplicabilă, se impune s-o exprim, deoarece scoate la lumină fapte caracteristice proprii părintelui Arsenie. Într-una din zile a fost adus la infirmerie un țigan chipeș, cu un aprig lumbago încît nu se putea mișca. Mai revenindu-și după îngrijiri, fără jenă, ne-a spus că se afla în lagăr pentru că „fusesse un cunoscut hoț de cai”. Cum simțise că mediul nu-i era potrivit, i s-a dezlegat limba și cu remarcabil talent povestea isprăvile săvîrșite. Într-o zi ne-a anunțat că ne va povesti o întîmplare ieșită din comun. „Planificasem odată cu ceata mea din Sibiu, ce-mi era foarte devotată, să organizăm o lovitură la herghelia de lîngă mănăstirea Sâmbăta. În acest scop împreună cu un ortac din partea locului, ne deplasasem pentru recunoașterea terenului pe unde urma să operăm. Mersesem pe o cărare prin pădure către locul unde știam că se află herghelia, dar pentru că nu era încă timpul care să ne convingă, ne opriseam la umbra unui fag să mîncăm ceva. Și cum stăteam așa odihnindu-ne, pe aceeași cărare pe care venisem, a apărut părintele Arsenie. Venea către noi călcînd rar și meditînd. Ajuns în dreptul nostru ne-a spus: — „Bună vremea voinicilor”. I-am răspuns: — „Bună vremea părinte, da nu binevoiți să odihniți cu noi o clipă?”. Nu ne-a refuzat, s-a așezat lîngă noi și ne-a vorbit, ba de una, ba de alta. Nu a stat prea mult, s-a ridicat să plece, cînd și noi am făcut la fel. Cum și drumul nostru coincidea cu al părintelui Arsenie, l-am însoțit. Ajunși la un pîrîu, s-a oprit, a scos trei mere din buzunarul sutanei și ni le-a întîns spunîndu-ne: — „Am trei mere, să le mîncăm înainte de a ne despărți”, și ni le-a oferit din mîna sa. Eu am luat mărul cel mare, ortacul meu pe cel mijlociu, după care părintele Arsenie a cuvîntat: — „Tu ai luat mărul cel mare, tu ești deci șeful, ortacul tău a luat mărul mijlociu, este ajutorul tău, iar eu, iată, am rămas cu mărul cel mic, sînt servul vostru. Dar înainte de a ne despărți, țin să vă spun: Să nu vă apucați de rele pe aici, pentru că, să știți, nu vă va merge!” Ne-au descumpănit cuvintele spuse, dar n-am ținut seama de ele și am plecat în drumul nostru. Au venit și ortacii și pe la orele 23 au deschis palancul împrejmuirii și am început preluarea cailor ochiți încă din timpul zilei. Eu am căutat să prind un armăsar care reprezenta fala hergheliei. Dar cu toată măiestria de care eram capabil, n-am reușit. Am renunțat astfel la el, dar văzînd o iapă care se ținea de armăsar, m-am aruncat cu brațele de gîtul ei și așa a început lupta

între mine și iapă, timp în care, cum printre cai erau și bivoli, mi-a pătruns piciorul cu cizma cu pîteni între coarnele unui bivol. În lupta care a urmat, ca să nu scap iapa și să desprind piciorul din coarnele bivolului, mi-a căzut căciula de pe cap. Scăpat de bivol, am ieșit cu iapa ducînd-o la locul fixat. Am legat iapa și i-am împletit coama cu gîndul să nu-mi fie schimbată. M-am întors la herghelie să-mi caut căciula care putea constitui corp delict. După ore de căutare, cînd se crăpa de ziuă am găsit-o. Am mers la ortaci și pipăind coama iepei, am înțeles că-mi fusese schimbată. Am scos pistolul și am cerut să mi se restituie iapa. Între timp armăsarul căutînd iapa, a împins cu pieptul palancul desfăcut de noi. Ieșind afară, după el, năvăliră și alți cai. Paznicii au dat alarma. Îmi găsiseam iapa și ne pregăteam să plecăm, cînd s-a revărsat peste noi o ploaie torențială de parcă turna cu găleata. Am gîndit că dacă plecăm, cei ce vor cerceta dispariția cailor, se vor lua pe urmele noastre și ne vor descoperi. Am hotărît să lăsăm caii, dar numai sub amenințarea pistolului meu. Am plecat deci pe ploaie, cizmele înfundîndu-se în pămîntul inundat de apă. Am mers așa o distanță nu mai mare de 1,5 km. după care am dat de teren perfect uscat. Ne mira chiar cum șuvoiul de ploaie se delimitase în marginea de sol rămasă uscată fără măcar s-o stropească. Ortacii au tăbărit asupra meu pentru că, ziceau ei, greșisem cînd am hotărît să nu luăm caii. Am rămas pe gînduri, dar, între timp, mi-am adus aminte de cuvintele părintelui Arsenie: — „Să nu vă apucați de rele pe aici, că să știți, nu vă va merge!“. Am povestit ortacilor întîmplarea cu părintele Arsenie și le-am repetat porunca. Am convenit că tot ce se petrecuse fusese orînduit peste vrerile noastre de pămînteni și am hotărît ca pe viitor să ne îndepărtăm de aceste locuri.

Cu pregătirea mea nu am găsit o explicație acestei spovedanii, așa cum ne-a fost făcută, de aceea am redat-o așa cum a avut loc.

Am relatat în cele de pînă aici întîmplări trăite aievea din care se desprinde luminoasă figura părintelui Arsenie Boca. Desigur cei ce i-au fost mai apropiați și l-au cunoscut pe parcursul unei vremi mai îndelungate pot arăta fapte de natură să completeze informațiile oferite de mine. În ce mă privește, însă, chiar puținele întîmplări amintite mi-au dat convingerea că duhovnicul mănăstirii Prislop a fost un om deosebit prin care a lucrat Dumnezeu.

HRISTACHE TATU

INTRUNIRE A SINODULUI RUS

Episcopii Bisericii Ortodoxe Ruse s-au întrunit la mănăstirea Sfântul Danilo din Moscova între 31 martie și 4 aprilie. S-au discutat probleme de organizare internă după dezintegrarea U.R.S.S., în mod special relațiile canonice între Patriarhia Moscovei și eparhiile din Ucraina, precum și „unele chestiuni de actualitate privind raporturile între Biserică și societatea civilă”. A mai fost evocată canonizarea unor martiri care au suferit din cauza credinței în secolul XX.

Deschizând sesiunea sinodală, Sanctitatea Sa Patriarhul Alexei al II-lea a subliniat că Biserica Ortodoxă Rusă continuă să-și exercite jurisdicția în toate ținuturile ieșite din fosta U.R.S.S. în ciuda oricăror dificultăți. „Situția creată nu trebuie să atingă unitatea Bisericii, deoarece limitele teritoriale a cutărei sau cutărei Biserici locale nu trebuie să coincidă cu frontierele cutărui sau cutărui stat”. Esența dezbaterilor a constat în examinarea atentă a situației vechiului exarhat al Patriarhiei Moscovei în Ucraina care din anul 1990 dispune de autonomie în sinul Bisericii ruse.

Înainte de toate trebuia găsit un răspuns la cererea episcopilor Bisericii autonome a Ucrainei care s-au pronunțat în favoarea unei autocefalii complete. De la bun început patriarhul Alexei a susținut ideea păstrării unității ortodoxe cu respectarea normelor canonice tradiționale. La discuții au participat apoi majoritatea ierarhilor. Unii din vorbitori s-au referit la presiunile exercitate de guvernul din Kiev asupra episcopatului ucrainean în favoarea completei independențe. Alții s-au arătat potriviți oricărei rupturi de Moscova. Poziția aceasta aparține și multor clerici și mireni. Urmare dezbaterilor pe această temă mitropolitul Kievului Filaret a anunțat că își va da demisia. Problema în ansamblul ei a fost însă transpusă următoarei sesiuni sinodale. Până atunci s-a hotărât trimiterea unui mesaj ortodoxilor ucrainieni cu îndemnul de a evita noi schisme și atrăgându-le atenția că „obținerea autocefaliei prevede hotărârea corespunzătoare a sinodului local în acord cu celelalte Biserici Ortodoxe locale”.

Episcopatul rus s-a adresat de asemenea Bisericii ortodoxe ucrainiene autocefale care grupează mai multe comunități ortodoxe ucrainiene despărțite de Patriarhia Moscovei încă din 1989 și nerecunoscute de celelalte Biserici Ortodoxe.

A mai fost abordată apoi problema relațiilor cu societatea civilă și rolul care revine Bisericii în cadrul noilor state create după dezintegrarea fostei Uniuni Sovietice. Răspunzând la unele opinii manifestate în presă, episcopatul rus a precizat că Biserica este favorabilă libertății de conștiință individuală precum și aceea că n-are pretenția să redevină religie de stat ori să joace un rol pe scena

politică. În alt context s-a decis crearea unei comisii care să cerceteze relațiile K.G.B.-ului cu diferiți reprezentanți ai Bisericii pe temeiul datelor oferite de arhivele existente.

La sfârșitul întrunirii membrii episcopatului au întocmit un document prin care invită la convertirea inimilor și la căință pentru comportarea din trecut. „În aceste zile ale Postului Mare, spune documentul, ne îndreptăm ruga de pocăință spre Dumnezeu cerind iertare unii altora și întregii noastre turme. Iertați-ne, frați și surori, dacă uneori slăbiciunea omenească a stins în noi flacăra sacrificiului în slujirea Domnului“.

CONSULTAȚIE PRIVIND CATEHIZAREA ȘI DIACONIA

La mănăstirea Sf. Danilo-Moscova s-a ținut între 7—11 decembrie 1991 o consultație pe tema „Formație religioasă și diaconie în Biserica Ortodoxă Rusă“. Timp de cinci zile reprezentanți ai organismelor bisericești, ai școlilor particulare și diferitor asociații social-culturale ortodoxe ruse, împreună cu teologi și cateheți din străinătate, au analizat diferitele servicii ale Bisericii, importanța comunității parohiale în care diaconia este chemată să fie o dimensiune esențială a liturghiei.

Organizată de Departamentul pentru relațiile externe al Patriarhiei Moscovei, la inițiativa Consiliului Ecumenic al Bisericilor, consultația a întrunit mai mult de 60 participanți din Rusia, Ucraina, Bielorusia, precum și experți veniți din S.U.A., Egipt, Finlanda, Polonia, Elveția și Franța. În cadrul discuțiilor vorbitorii și-au prezentat experiența în ce privește formarea catehetică și teologică în parohii, în instituțiile publice și particulare de învățământ, în centrele de instrucție teologică.

Consultația a fost deschisă printr-un mesaj al Sanctității Sale Alexei II, Patriarhul Moscovei, care a subliniat necesitatea de a umple vidul spiritual creat prin 70 de ani de propagandă antireligioasă. Mai multe referate au abordat apoi probleme pedagogice proprii catehizării copiilor, adolescenților și adulților, și au evocat formele de asistență pe care le pot oferi organizațiile ortodoxe și ecumenice în materie de infrastructuri tehnice. Deschiderea unei tipografii echipată cu aparatură modernă constituie una din priorități.

Atenția participanților a fost atrasă apoi de formarea cateheților. Încep să apară tot mai numeroase școli de formare a cateheților. Participanții au fost de acord că școlile teologice trebuie să scoată mai mulți absolvenți spre a face față nevoilor pastorale, în care sens trebuiesc depuse eforturi suplimentare.

Dezbaterile consultației au permis să se degaje cinci direcții prioritare care urmează să fie studiate în grupe de specialiști: dezvoltarea mijloacelor de comunicație, editarea de cărți religioase, locul mirenilor în activitatea diaconală, refacerea legăturilor comunitare din cadrul parohiilor și îmbunătățirea învățământului teologic. Pentru început au fost reținute două priorități: pe de-o parte editarea în tiraj mărit a unor lucrări catehetice spre a se răspunde nevoilor imediate și, pe de altă parte, organizarea la nivelul întregii Biserici a formării cateheților în care sens se va apela la sprijinul specialiștilor proprii și a unora din străinătate.

MIȘCAREA ECUMENICĂ ȘI BISERICA ROMANO-CATOLICĂ

Relațiile dintre Consiliul Ecumenic al Bisericilor și Biserica Romano-Catolică sînt întreținute prin intermediul Grupului mixt de lucru format încă din anul 1965 și care urmărește în mod special să coordoneze acțiunile, să sprijine și să încurajeze eforturile în vederea unității și mărturiei comune. Recent acest grup mixt de lucru s-a întrunit la Kloster Wenningen — Germania între 8 și 14 martie. Ședințele au fost coprezidate de mitropolitul ortodox Elia Audi — Liban și de episcopul romano-catolic Alan C. Clark — S.U.A.

A fost analizată situația ecumenismului în diferitele regiuni ale lumii, s-au precizat liniile directoare ale unei broșuri despre formarea ecumenică și s-a examinat declarația despre „Unitatea Bisericii: dar și vocația” adoptată la a VII-a Adunare generală de la Canberra — Australia, 7—20 februarie 1991. De asemenea au fost evocate cauzele posibile ale divergențelor pe teme etnice. S-a constituit un grup restrîns cu sarcina de a pregăti un document care va servi la introducerea la discuțiile ce se vor purta pe această temă. În plus s-au căutat modalitățile de extindere a colaborării existente între unitățile Consiliului Ecumenic și Biserica Romano-Catolică (Service oecuménique de presse et d'information, nr. 10, 3 aprilie 1992, p. 7).

ROMANO-CATOLICII ȘI ORTODOCȘII RUȘI

Între 2 și 3 martie a avut loc la Geneva înfrîntarea dintre delegațiile Vaticanului și Bisericii Ortodoxe Ruse cu scopul de a discuta dificultățile existente în relațiile dintre Biserica Romano-Catolică și Patriarhia Moscovei. La sfîrșitul înfrîntării a fost dat publicității următorul comunicat semnat de către cele două părți:

„Din inițiativa papei Ioan Paul al II-lea și a patriarhului Alexei al II-lea al Moscovei, la 2 și 3 martie a.c., s-au înfrîntat la Geneva o delegație a Bisericii Romano-Catolice condusă de Eminența Sa Cardinalul Cassidy, președintele Consiliului pontifical pentru promovarea unității între creștini și o delegație a Patriarhiei Moscovei condusă de mitropolitul Kiril al Smolenskului, președintele Departamentului afacerilor externe al Patriarhiei Moscovei.

„A fost o reuniune de lucru în timpul căreia cele două delegații au trebuit să studieze dificultățile existente în relațiile dintre Biserica Romano-Catolică și Patriarhia Moscovei. După cum se știe, aceste dificultăți se referă la situația din Ucraina Occidentală. În alte țări din Comunitatea Statelor Independente (C.S.I.) dificultățile au intervenit după stabilirea în aceste regiuni a noilor structuri catolice.

„Cele două delegații au discutat cu toată sinceritatea faptele care le-au fost prezentate. Cele două părți au constatat că au o înțelegere diferită a acestor fapte. În timpul dialogului, fiecare delegație a avut posibilitatea să cunoască motivările celeilalte și să ajungă astfel la o mai bună înțelegere reciprocă.

„În ceea ce privește situația din Ucraina Occidentală și relațiile dintre Biserica Ortodoxă și Biserica ucraineană greco-catolică, cele două delegații au fost

unanime în a afirma că principiile formulate împreună în ianuarie 1990 la Moscova și aprobate de autoritățile catolice și autoritățile ortodoxe ale Patriarhiei Moscovei constituie baza reală a tuturor eforturilor de soluționare.

„Delegația catolică a precizat că toate structurile pastorale pe care Biserica Romano-Catolică le-a stabilit în C.S.I. au fost o încercare de a răspunde nevoilor spirituale ale credincioșilor catolici. Partea ortodoxă a exprimat părerea că structurile catolice depășesc nevoile pastorale reale ale catolicilor și manifestă dorința de expansiune. Pentru a evita orice neînțelegere și pentru a dezvolta încrederea între cele două Biserici, va fi necesar ca administratorii apostolici (catolici) și episcopii ortodocși să se consulte înaintea realizării intențiilor pastorale.

„Aceste întrebări și alte puncte abordate în timpul discuțiilor au fost consemnate în protocolul întâlnirii care a fost acceptat de către ambele părți”.

FORUMUL ECUMENIC AL FEMEILOR CREȘTINE DIN EUROPA

Ca reacție la mișcările feministe din America, a căror exagerare risca să anuleze posibilitatea unei eficiențe reale în problematica feminină, în 1982 a luat ființă o mișcare a femeilor creștine din Europa, sub denumirea de „Forumul Ecumenic al Femeilor Creștine din Europa”, a cărei inițiativă aparține teologiei reformate Ruth Epting din Elveția. Forumul a avut până în prezent două adunări generale — ultima la York (Anglia), în 1990, când s-a modificat statutul, hotărându-se o președinție din 3 persoane în loc de una — două protestante și o romano-catolică — și un program de activitate pe comisii de specialitate, între care o comisie teologică, pentru a se oferi bazele reale ale unui parteneriat efectiv între femei și bărbați în lumea creștină. Comisiile se întrunesc anual în țările europene. Ultima întrunire a avut loc în România, în 1991, la mănăstirea „Dealul”.

În 1992, între 27 februarie și 3 martie, comisia teologică s-a întrunit la Versailles (Franța). Tema sesiunii a fost cercetarea în viziune ecumenică a antropologiei creștine, în vedere reconsiderării statutului femeii în Biserică. Au participat delegate din mai multe țări și Biserici printre care Anca Manolache, ortodoxă din România.

Pe parcursul lucrărilor s-au prezentat mai multe referate. Astfel *M.J. Arana* — Spania a evocat stadiul teologiei feministe în Biserica Romano-Catolică, menționând că femeile nu au acces la nivel decizional. *Bet Aalen* — Irlanda a prezentat concluziile sale asupra activității pe grupuri, pe care a avut-o în Anglia, subliniind interesul femeilor pentru o mai largă participare la activitatea Bisericii și la studierea teologiei. *Eva Krobot* — Austria a abordat problema simbolismului în stilul și imaginile propovăduirii creștine și a expus un ciclu de dia-pozitive prin care a prezentat comparația între simbolismul diferitelor religii ale lumii. *Anca Manolache* — România a expus punctele principale ale antropologiei creștine din punct de vedere ortodox. A subliniat convergența teologică între domeniile: hristologic, mariologic, antropologic în concepția teologiei răsăritene și concluziile pe care le impune cercetarea mariologică în problematica feminină.

Zilnic s-au citit și interpretat capitole din Noul Testament, ca de pildă Iarcu 15, 24 și 5, 41, comentându-se atitudinea Mântuitorului față de femei. S-a decis studierea de către toate participante a problemei: „pur — impur“, în teologia Vechiului și Noului Testament, urmînd să se prezinte concluziile în cursul sesiunii anului următor.

Pemtru a se sublinia importanța hotărîrii Consiliului Ecumenic al Bisericii, or de a realiza o „Decadă de solidaritate cu femeile“ (1988—1998), comisia teologică a hotărît ca sesiunea din 1993 — la jumătatea acestei decade — să prezinte rezultatul evaluărilor teologice în problema antropologiei creștine ale fierei Bisericii reprezentate în Forum și comunicarea acestor concluzii Consiliului Ecumenic (Credință și Constituție).

S-a stabilit ca următoarea întrunire a comisiei teologice să aibă loc în Spania, între 22—29 aprilie 1993 (Anca Manolache).

SITUAȚIA CREȘTINILOR CHINEZI

Um observator al Grupului Asiatic pentru Drepturile Omului a declarat că în ultimii ani în China au fost arestați mulți credincioși precum și zeci de preoți și se iau măsuri drastice împotriva creștinilor, în special a romano-catolicilor. După înăbușirea demonstrației din 1989 din Piața Tiananmen din Beijing, a început o campanie de înăsprire a controlului asupra tuturor religiilor.

Guvernul se teme de Bisericile creștine „subversive“ care resping controlul de stat în sensul că vor deveni focare de anticomunism și vor „vrăji inimile tinerilor“.

În primăvara anului 1989 cînd a început această campanie, teama principală a Beijingului era că romano-catolicii chinezi se vor inspira din rolul jucat de Biserica lor la răsturnarea comunismului în Polonia sau în alte țări ale Europei răsăritene. De atunci zeci de episcopi preoți și credincioși au fost arestați, reținuți sau au dispărut pur și simplu.

Raportul Grupului menționat citează un document secret al partidului comunist, emis în luna februarie 1990, în care se arată: „Trebuie să fim conștienți că forțele ostile din afară au folosit de mult religia ca un mijloc important de aplicare a strategiei lor pentru realizarea evoluției pașnice în țara noastră... Ele au fost permanent angajate în infiltrare și în activitățile de dezbinare între noi“.

Officialitățile chineze au fost avertizate în privința activității de convertire dusă de misionari, prin intermediul profesorilor străini de engleză. Colegiile teologice și seminariile neautorizate au fost puse sub un control strict.

În condițiile deziluziei create de comunism, creștinismul este în floare. Potrivit statisticilor oficiale, romano-catolicii practicanți sînt în număr de 3,5 milioane, deși în China se susține că mișcarea catolică clandestină ar avea mai mulți adepți.

* Același raport arată că în întreaga Chină există cam 20 000 de „case-biserică“ pentru protestanții ilegali, majoritatea dintre acestea fiind mici, și adăpostesc comunități de pînă la 1 000 de membri.

China recunoaște doar câteva religii: catolicismul, protestantismul, islamismul și taoismul, pe care le supraveghează prin organisme controlate de partidul comunist, cunoscute sub numele de „asociații patriotice”. Biserica romano-catolică oficială refuză să recunoască autoritatea Vaticanului, care menține relații diplomatice cu Taiwanul rival și insistă asupra alegerii episcopilor pe plan local. Beijingul este deosebit de circumspect față de catolicii chinezi clandestini care au jurat credință papei și au numit episcopi în secret.

SCURTE ȘTIRI

◆ **Persecuții.** Pastorul german Walter Arnold din Stuttgart afirmă că în timpul ultimilor 90 de ani au fost martirizați pentru credința în Iisus Hristos, mai mulți oameni decât în precedentele 19 secole la un loc.

La această situație s-a ajuns datorită exceselor din fosta U.R.S.S., precum și din China, Coreea, Sudan, Nigeria, Orientul Mijlociu.

Numai în Turcia, datorită persecuțiilor din acest secol, populația creștină a scăzut de la 22 la sută la 0,4 la sută.

◆ **Statistici americane.** Aproape 90% din adulții americani cheltuie timp și bani pentru acte de caritate. Femeile sînt mult mai generoase decât bărbații și oamenii între 35 și 54 de ani sînt predispuși să sprijine bătrînii sau tinerii.

— Circa 10% din americani citesc Biblia în fiecare zi; 45% citesc cel puțin o dată pe săptămînă; 51% n-au citit Biblia în întregime.

— 26% din evanghelici, 10% din protestanți și 5% din catolici citesc Biblia zilnic. Predomină între aceștia femeile, negrii și vîrstnicii peste 45 de ani.

— 62% din americani merg la biserică cel puțin o dată pe lună; 34% merg săptămînal.

— 28% din adulți sînt înscrși la cursurile Școlii Duminicale, iar 29% fac parte din grupe mici de studiu biblic sau de rugăciune.

— Cei mai săraci dintre membrii bisericilor contribuie lunar la cheltuielile acestora cu 3,4% din veniturile lor, adică cu 200 dolari. Mormonii sînt cei mai generoși, oferind 7,1% din venituri în timp ce unitarienii universalști oferă mai puțin de 1%.

◆ **Pravda și Biblia.** Fostul organ al defunctului P.C.U.S., ziarul Pravda, dorește să tipărească Biblia pentru a se salva de la faliment.

Confrunțați cu scăderea alarmantă a vânzărilor, precum și cu creșterea masivă a prețului hîrtiei, ei speră, așa după cum a declarat directorul adjunct Mihail Troachin, să vîdă fără probleme zece milioane de Biblii.

◆ **Stigmat.** Preotul unei biserici romano-catolice din Lake Ridge, statul american Virginia, afirmă că membrele lui poartă semnele unei răni precum cele făcute de cuie lui Iisus Hristos, cînd a fost crucificat. Reverendul James Bruse, în vîrstă de 36 de ani, susține că aceste semne rozalii, de dimensiunea unei monede, i-au apărut la încheieturile și pe dosul mîinilor, la picioare și pe partea sa dreaptă a doua zi după Crăciun și că, din cînd în cînd, ele singurează, arată „Associated Press”.

„Nu știu ce vrea Domnul de la mine, dar simt că aceasta este un semn venit la Hristos, care ne privește și a cărui prezență este sută la sută reală”, spune pastorul parohiei din Lake Ridge. Un alt preot — reverendul Daniel Hamilton — a confirmat existența acestor semne, dar dieceza din Arlington a atras atenția și nu trebuie să se facă vreo speculație asupra „cauzelor sau posibilei semnificații” a acestor răni, descriindu-le ca un fenomen pur fizic.

Un medic și un psihiatru au examinat semnele lui Bruse, dar nu au putut oferi o explicație medicală sau psihologică, a mai spus Hamilton.

◆ **Premiu.** Evanghelistul sud-coreean Kyung-Chik Han, în vîrstă de 89 de ani, a fost desemnat cîștigătorul premiului Templeton pentru progresele realizate în propagarea sentimentului religios. Cel mai valoros premiu anual este de 100.000 dolari. Han este fondatorul Bisericii prezbiteriene Young Nak (Bucuria tîrnică) din Seul, cea mai mare congregație prezbiteriană din lume. Ea cuprinde peste 100.000 de membri și a deschis peste 500 de biserici, inclusiv una în Los Angeles. Acest premiu a fost stabilit, în 1972, de afaceristul de origine americană Sir John Marks Templeton, din convingerea că premiile Nobel neglijează domeniul ecumene și spiritualitatea și credința.

◆ **Serbia.** Cu prilejul unui interviu la canalul independent al televiziunii „Beta”, Studioul B, P.S. Episcop Atanasie al Virșetului, una din figurile marcante ale ierarhiei ortodoxe sîrbe, a pus în discuție responsabilitatea președintelui Serbiei, Slobodan Miloșevici și armatei federale iugoslave în conflictele care au izbucnit în Iugoslavia. „Președintele Miloșevici este un trădător și un obraznic. Cu cît va pleca mai repede, cu atît va fi mai bine pentru Serbia”, a declarat episcopul. În continuare el a acuzat autoritățile de la Belgrad pentru că au abandonat pe sîrbii din Kraina (Croatia) și din Bosnia-Herțegovina și pentru că au interzis ierarhiei ortodoxe să-și expună punctul de vedere. „Puterea a voit să-și aservească Biserica Ortodoxă” a mai afirmat el (Service orthodoxe de presse, Paris, nr. 167, din aprilie 1992, p. 9).

◆ **Descoperire arheologică.** Recent a fost deschisă o expoziție, organizată de Universitatea Evreiască din Ierusalim, în urma excavațiilor făcute în cetatea lui David, putînd fi văzute printre altele, 15 vase pentru stocarea proviziilor avînd o vîrstă de peste 2500 de ani, restaurate cu foarte mare grijă de către arheologi. Expoziția include obiecte datînd dintr-o perioadă cuprinsă între anul 2000 î.Hr. și anul 70 d.Hr. cînd Ierusalimul a fost colonizat prima oară și anul 70 d.Hr. cînd el a fost distrus de generalul roman Titus. Unul dintre sponsori a precizat că el dorește ca descoperirile să fie ca „o parte a reluării în posesie a țării din care am fost excluși acum 2000 de ani”.

◆ **Reactualizarea lui Caiafa.** În timpul unor amenajări terasiere din Ierusalim, a fost descoperit mormîntul marelui preot Caiafa, cel care L-a interogat pe Iisus Hristos, trimițîndu-L la Pilat.

EVENIMENT PANORTODOX

Între 13—15 martie 1992, a avut loc la Constantinopol întrunirea tuturor Întistătătorilor Bisericilor Ortodoxe. Scopul întrunirii, prima de acest fel în istoria Ortodoxiei, a fost manifestarea unității pe plan ecleziastic precum și abordarea și exprimarea unor poziții și atitudini comune față de problemele importante care preocupă astăzi Bisericile Ortodoxe și lumea contemporană.

Această întrunire a fost pregătită în două faze. Prima a constat din vizite efectuate de delegați ai Patriarhiei Ecumenice la toate Bisericile Ortodoxe locale, în timpul cărora s-au discutat cadrul și condițiile întâlnirii și s-au propus teme care urmau a fi dezbătute de șefii Bisericilor Ortodoxe și care urmau să facă obiectul mesajului final al întrunirii.

A doua fază a constituit-o întrunirea unui comitet pregătitor, care a avut loc la Ormilia, Grecia, în zilele de 28 și 29 februarie a.c., unde s-a redactat și semnat un proiect de text al mesajului, ce urma să fie discutat, finalizat și semnat de Întistătătorii Bisericilor Ortodoxe.

La întrunirea de la Constantinopol au participat doisprezece din cei paisprezece Întistătători ai Bisericilor Ortodoxe locale. Nu au putut participa, din cauza situației politice din țările respective: Elie, Arhiepiscop de Metschent și Tbilisi, Catolicos-Patriarh al întregii Georgii, precum și Hrisostomos, Arhiepiscop al Noii Iustiniane și al întregului Cipru.

Biserica Ortodoxă Română a fost reprezentată de Prea Fericitul Patriarh Teoctist, însoțit de Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Daniel al Moldovei și Bucovinei și Antonie al Ardealului, și de P. C. Părinte Constantin Coman de la Facultatea de Teologie din București, ca interpret.

Programul întrunirii a cuprins trei ședințe de lucru și câteva momente liturgice importante cu participarea comună a Întistătătorilor. S-au adăugat numeroase contacte și discuții bilaterale.

Prima ședință de lucru și deschiderea lucrărilor a avut loc în seara zilei de vineri, 13 martie. Sanctitatea Sa Bartholomeu I, însoțit de doi diaconi a săvârșit o scurtă slujbă, încheiată cu o rugăciune de invocare a ajutorului și luminării lui Dumnezeu, a Duhului Sfânt, pentru buna desfășurare a întrunirii. În continuare, în deschiderea propriu-zisă a lucrărilor, Patriarhul Ecumenic a rostit o cuvântare în care a mulțumit lui Dumnezeu pentru că a făcut posibilă o astfel de întrunire ce permite Bisericilor Ortodoxe să dea lumii întregi mărturia unității, a păcii și a dragostei în Hristos. Realizarea acestei întruniri este dovada „convingerii tuturor că ceva neobișnuit se întâmplă astăzi în lume și în Biserica noastră...” a spus Sanctitatea Sa, „ceva neobișnuit și extraordinar care face să crească răspunderea

castră ca păstori ai poporului lui Dumnezeu și ca Întîistătători, din mila lui Dumnezeu, ai Bisericilor locale și impune o mai mare trezvie, activitate și coordonare a puterilor, precum și manifestarea, cu orice preț, a unității și umanității de cei din afară, în acest moment istoric deosebit de critic... Ceasul Ortodoxiei, al datoriei și al posibilităților ei, a sunat pentru lumea contemporană," a spus între altele Sanctitatea Sa, subliniind astfel motivele care au condus la convocarea acestei întruniri. „Ochii lumii sînt în acest moment întorși către noi, conșcătorii Ortodoxiei. Unii așteaptă de la noi lucrarea și proclamarea sărbătorească a unității Ortodoxiei, iar alții manifestarea neputinței noastre de a ne înțelege, ceea ce ar fi dezamăgire pentru mulțimea poporului binecredincios și distrugător pentru prestigiul Bisericii noastre. De noi depinde să sărbătorim cu toții împreună, într-o gură și într-o inimă, o nouă biruință a Ortodoxiei sau să devenim cauza umilirii numelui lui Dumnezeu prin noi între neamuri (Romani 2, 24). Să ne iubim unii pe alții, pentru ca într-un gînd să mărturisim credința Apostolilor, credința sfîinților Părinți, credința ortodocșilor, credința care a ținut lumea", a spus, în final, Sanctitatea Sa Bartholomeu I.

Au vorbit, după aceea, în ordinea canonică a scaunelor, toți Întîistătătorii Bisericilor Ortodoxe, scoțînd în evidență importanța întrunirii, bucuria înfîlîririi, ducînd la cunoștință problemele mari cu care se confruntă fiecare Biserică Ortodoxă locală și exprimînd în unanimitate dorința unei întruniri rodnice, care să dea posibilitatea abordării eficiente a numeroaselor probleme cu care este confruntată Ortodoxia astăzi. S-a exprimat convingerea comună asupra oportunității și a necesității convocării unei astfel de întruniri la nivel înalt și dorința ca ea să reprezinte un punct de sprijin în mersul înainte al Bisericilor Ortodoxe.

Prea Fericitul Părinte Teoctist, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, s-a referit în cuvîntul său, printre altele, la bucuria întrunirii, ca dar al Duhului lui Dumnezeu, și la răspunderea deosebită față de clerul și credincioșii fiecărei Biserici în parte, care însoțesc în rugăciune pe Întîistătătorii Bisericilor lor și așteaptă de la această întrunire sprijin în eforturile lor de a depăși problemele cu care se confruntă. Prea Fericirea Sa a vorbit și despre schimbările care au avut loc în viața politică și socială a țării, odată cu evenimentele din Decembrie 1989, socotite a fi manifestare și lucrare a lui Dumnezeu, despre strădaniile Bisericii de a face față noilor nevoi spirituale, activităților social-caritative, predării religiei în școli etc.

A doua ședință de lucru a avut loc sîmbătă, 14 martie. S-a discutat asupra proiectului de mesaj elaborat de comitetul pregătitor la Ormilia, în Grecia. Fiecare participant și-a expus părerea asupra textului și a făcut propuneri pentru eventuale îmbunătățiri sau completări.

În general s-a socotit că textul elaborat de Comitetul pregătitor la Ormilia satisface exigențele șefilor Bisericilor Ortodoxe, cu atît mai mult cu cît acesta a fost redactat de delegați împuterniciți ai fiecărei Biserici.

Cea de-a treia ședință de lucru s-a desfășurat în după amiaza aceleiași zile, cînd s-a căzut de acord ca textul mesajului să fie acceptat și să fie semnat. După semnarea mesajului de către toți Întîistătătorii Bisericilor Ortodoxe, prezenți la întrunire, ședința a mai continuat cu audierea Patriarhiei sîrbe în legătură cu proble-

mele grave pe care le întâmpină datorită situației politice și a conflictului din zonă.

În încheiere, Sanctitatea Sa Batholomeu I, Patriarhul Ecumenic, a făcut apel la înțelegere și solidaritate interortodoxă, în aceste momente grele. Sanctitatea Sa a mulțumit tuturor Întistătătorilor pentru prezența și contribuția lor la această primă întrunire, exprimându-și dorința ca ea să fie continuată și de alte întruniri asemănătoare în viitor. Lucrările propriu-zise s-au încheiat cu o scurtă rugăciune.

Duminică, 15 martie, Duminica Ortodoxiei, s-a săvârșit de către toți Întistătătorii Bisericilor Ortodoxe, sfânta Liturghie, moment culminant care a încununat această istorică întrunire. În timpul sfintei Liturghii, imediat după citirea sfintei Evanghelii, mitropolitul Meliton al Filadelfiei, secretarul Sfintului Sinod al Scaunului Ecumenic, a dat citire mesajului Întistătătorilor Bisericilor Ortodoxe întruniți la Constantinopol. La sfârșitul sfintei Liturghii s-a făcut o procesiune cu sfintele icoane, din catedrala patriarhală la palatul patriarhal, marcându-se astfel comemorarea consacrării definitive a cinstirii sfintelor icoane în Biserica Ortodoxă.

Intrunirea extraordinară a Întistătătorilor Bisericilor Ortodoxe la Constantinopol a constituit, fără îndoială, un eveniment de însemnătate istorică. Ea marchează, așa cum aprecia și Sanctitatea Sa Patriarhul Ecumenic Bartholomeu I, desfășurarea unei perioade deosebite în viața Bisericilor noastre și în viața omenirii în general, a unei perioade de maximă gravitate, lucru ce a determinat convocarea ei.

Dinco de faptul că s-a semnat un document comun, un mesaj adresat Bisericilor și lumii întregi, în care Întistătătorii Bisericilor Ortodoxe își exprimă o atitudine comună față de principalele probleme cu care se confruntă Biserica și lumea contemporană, întrunirea de la Constantinopol a oferit prilejul manifestării unității Ortodoxiei, unitate ce nu este realizată într-un centru unic de putere bisericească ci în sinodalitate. Întâlnirea șefilor Bisericilor Ortodoxe, comuniunea realizată, contactele și dialogurile, vederea față față — cum se exprima Patriarhul Antiohiei — constituie în sine un eveniment de mare însemnătate și cu consecințe nefindoielnic pozitive asupra relațiilor interortodoxe și a mărturiei comune în lumea de astăzi.

Dorința tuturor Patriarhilor și Primaților prezenți la Constantinopol a fost ca întrunirea aceasta să fie urmată și de alte întruniri asemănătoare, dar mai cu seamă, să se treacă pe planul practic al unor măsuri concrete de întărire a colaborării între Bisericile Ortodoxe, de coordonare a eforturilor lor. Se simte nevoia unor organisme panortodoxe permanente, prin intermediul cărora să se pună în lucrare efectivă colaborarea și solidaritatea ortodoxă pe plan organizatoric misionar, se simte nevoia unor schimburi reciproce de oameni la multe nivele, pentru intensificarea legăturilor bilaterale, nevoia unor publicații comune care să facă auzită în lume vocea unitară a Ortodoxiei. S-a afirmat în repetate rânduri la această întâlnire că cea mai bună apărare împotriva atacurilor din afară este intensificarea vieții interioare a Ortodoxiei, zidirea continuă și cu multă grijă a trupului Bisericii, fortificarea, întărirea vieții duhovnicești, făcându-se chiar observația că ne îngrijim prea mult, dăm prea multă atenție la ceea ce fac ceilalți, deși, fundamental este ceea ce facem noi înșine. Raportarea la exte-

ior se face mult mai eficient prin conturarea cât mai evidentă a identității proprii, prin întoarcerea la sine și nu prin ieșire în afară.

Prima de acest fel în istoria mai nouă a Ortodoxiei, întrunirea de la Constanța, în anul 1992, a atras, cum era și firesc, interesul și atenția lumii creștine în general și a organismelor creștine internaționale. Presa, masiv reprezentată la această întrunire, a fost dovadă a acestui interes. Lumea așteaptă astăzi mult de la Ortodoxie. Căsușul Ortodoxiei a sosit, cum afirma Patriarhul Ecumenic în cuvântarea sa de deschidere a lucrărilor (după revista „Vestitorul Ortodoxiei românești”, an IV, nr. 68, 15–31 martie 1992).

În continuare reproducem textul Mesajului Întăistătorilor Bisericii Ortodoxe :

1. Fiind adunați în Duhul Sfânt, pentru consfătuire, la Fanar, astăzi 15 martie 1992, în Duminică Ortodoxiei, din inițiativa, la invitația și sub președinția primului dintre noi, Patriarhul Ecumenic Bartholomeu, conform dorinței exprimate și de alte Biserici surori, noi, din mila și harul lui Dumnezeu, Întăistătorii Sfințelor Patriarhate locale și ai Bisericilor Ortodoxe autocefale și autonome, me-am consultat în frățească dragoste asupra problemelor ce preocupă Biserica noastră Ortodoxă cea una, sfântă, sobornicească și apostolească și am săvârșit împreună Sfânta Euharistie în această Duminică, dedicată de secole Ortodoxiei, în Biserica Patriarhală a Patriarhiei Ecumenice. Cu acest prilej dorim să declarăm următoarele :

Aducem laudă și slavă din adâncul inimilor noastre, Dumnezeului celui înțeles în Persoane, care ne-a învrednicit să ne vedem față către față, să ne îmbrățișăm reciproc cu dragoste și pace, să ne împărtășim din Potirul Vieții și să ne bucurăm de darul dumnezeiesc al unității panortodoxe. Fiind conștienți de responsabilitatea ce am primit pe umerii noștri prin providența dumnezeiască, ca păstori ai Bisericii și îndrumători duhovnicești, în smerenie și cu dragoste ne adresăm tuturor oamenilor doritori de bine și, în special, fraților noștri episcopi și întregii turme dreptcredincioase a Bisericii Ortodoxe, cu binecuvântare de la Dumnezeu, cu dorire de pace și cu „cuvînt de îndemn” (Evrei 13, 22).

Bucurați-vă, frați ai noștri, totdeauna în Domnul ! (Filipeni 3, 1). Întăriți-vă în Domnul și întru tăria puterii Lui (Efeseni 6, 10).

2. Întru tot sfînta Biserică Ortodoxă de pretutindeni, viețuind în lume și fiind, în mod inevitabil, preocupată de schimbările care au loc în aceasta, se găsește astăzi confruntată cu probleme deosebit de dificile și urgente, pe care dorește să le abordeze, ca un singur trup, conformîndu-se cuvîntului Sfîntului Pavel care zice : „Dacă un mădular suferă, toate măduarele suferă împreună” (I Corinteni 12, 26). Mai mult, privind către viitorul omenirii și al întregii creații a lui Dumnezeu, în perspectiva intrării noastre în cel de-al III-lea mileniu al istoriei creștine, într-o vreme de schimbări spirituale și sociale rapide, implinindu-și datoria sa sfîntă, Biserica dorește să dea propria sa mărturie în smerenie, dragoste și hotărîre, despre „nădejdea care este în noi” (I Petru 3, 15).

Secolul XX poate fi considerat ca fiind secolul marilor împliniri în domeniul cunoașterii universului și în încercarea de a supune creația voinței omului. De-a lungul acestui secol au ieșit în evidență atât tăria, cât și slăbiciunea ființei umane. Odată ce aceste împliniri au fost dobîndite, nimeni nu se mai îndoește că dominația omului asupra lumii ce-l înconjoară nu conduce în mod

necesar la fericire și la plinătatea vieții. Astfel, omul trebuie că a înțeles că departe de Dumnezeu, progresul științific și tehnologic devine un instrument de distrugere atât a naturii, cât și a vieții sociale. Acest lucru este în special evident după căderea sistemului comunist.

O dată cu această cădere, constatăm și eșuarea tuturor ideologiilor antropocentrice care au creat, în omenii acestui secol, un gol spiritual și o insecuritate existențială și au făcut pe mulți să caute refugiu în noile mișcări religioase și parareligioase, în secte ori în atașamentul, aproape idolatric, față de valorile materiale ale acestei lumi. Orice fel de prozelitism practicat astăzi este mai degrabă o manifestare decât o soluție a profunde crize a lumii contemporane. Tineretul de astăzi are dreptul să afle că Evanghelia lui Hristos și credința ortodoxă aduc iubirea în locul urii, cooperarea în locul confruntării și comuniunea în locul dezbinării dintre ființele umane și dintre popoare.

3. Toate acestea cheamă pe ortodocși la o mai adâncă unitate spirituală și canonică. Din nefericire, această unitate este adesea amenințată de grupuri schismatice care există în paralel cu structura canonică a Bisericii Ortodoxe. Analizînd, de asemenea, această problemă, am înțeles nevoia ca toate sfintele Biserici Ortodoxe locale, fiind în solidaritate deplină unele cu celelalte, să condamne aceste grupuri schismatice și să se abțină de la orice fel de comuniune cu ele, oriunde s-ar afla acestea, „pînă la întoarcerea lor”, astfel încît trupul Bisericii Ortodoxe să nu apară ca fiind divizat, în această privință, întrucît „nici chiar singele martirajului nu ar putea să șteargă păcatul schismei” și „a sfîșia Biserica este un rău la fel de mare cu acela de a cădea în erezie” (Sf. Ioan Gură de Aur).

4. În același spirit al grijii pentru unitatea tuturor celor care cred în Hristos, am participat la Mișcarea Ecumenică din vremea noastră. Această participare s-a bazat pe convingerea că ortodocșii trebuie să contribuie la restaurarea unității, cu toată puterea lor, dînd mărturie față de Biserica cea una și nedespărțită a Apostolilor, a Părinților și a Sinoadelor ecumenice. În același timp, s-a sperat că în vremuri de mari dificultăți, Biserica Ortodoxă ar fi avut dreptul să conteze pe solidaritatea tuturor celor care cred în Hristos, solidaritate afirmată în mod constant ca fiind idealul principal al Mișcării Ecumenice.

Cu mare durere și neliniște în inimi, am constatat că anumite cercuri din sinul Bisericii Romano-Catolice acționează într-un spirit total opus dialogului iubirii și adevărului. Noi am participat cu sinceritate la toate întrunirile ecumenice și dialogurile teologice bilaterale. După căderea regimului comunist ateu, care a persecutat și opritat atât de crunt multe dintre aceste Biserici Ortodoxe, nădăjduiam să primim un sprijin frătesc sau cel puțin o înțelegere a situației dificile create după 50 și chiar 70 de ani de persecuții nemiloase. Această situație este tragică din multe puncte de vedere și în special în ceea ce privește resursele economice și pastorale ale Bisericii Ortodoxe respective.

În loc de ajutor și în detrimentul drumului dorit către unitatea creștină, țările tradiționale ortodoxe au fost considerate „teritorii misionare” și, astfel, sînt create în sinul lor, rețele misionare, iar prozelitismul este practicat prin toate metodele care au fost condamnate și respinse de către toți creștinii de-a lungul ultimelor decenii. În special, menționăm și condamnăm activitatea unităților de

sub jurisdicția Bisericii Romei, activitate pe care aceștia o desfășoară împotriva Bisericii noastre, în Ucraina, în România, în Slovacia de Est, în Orientul Mijlociu și în alte părți. Acțiunea lor a creat o situație incompatibilă cu spiritul dialogului dragostei și al adevărului, care fusese inițiat și promovat de liderii creștini, Papa Ioan XXIII și Patriarhul Ecumenic Athenagora I. Această stare de fapt a produs dialogului o rană foarte adâncă și greu de vindecat. De altfel acest dialog s-a rezumat deja doar la discutarea problemei Uniaticismului până când se va ajunge la o înțelegere asupra acesteia.

Același lucru poate fi spus și cu privire la anumiți protestanți fundamentaliști, care sînt foarte doritori de a „predica” în țări ortodoxe, ieșite de sub regimuri comuniste. Considerarea acestor țări ca „terra misionis”, este inacceptabilă deoarece în aceste țări, pe parcursul multor secole, Evanghelia a fost deja predicată. Tocmai datorită credinței lor în Hristos, credincioșii acestor țări și-au sacrificat adesea viața. Referitor la acest subiect, reamintim tuturor că orice formă de prozelitism — care trebuie să fie deosebită clar de evanghelizare și misiune — este condamnată categoric de noi, ortodocșii. Prozelitismul, practicat în națiuni deja creștinate și în multe cazuri chiar ortodoxe și desfășurat uneori prin ispitire materială sau chiar prin forme diferite de violență, otrăvește relațiile dintre creștini și distruge drumul spre unitate. Misiunea, dimpotrivă, desfășurată în cadrul țărilor și popoarelor necreștine, constituie o datorie sfântă a Bisericii meritînd orice ajutor. O asemenea activitate misionară ortodoxă se desfășoară astăzi în Asia și Africa și este demnă de orice sprijin panortodox și pancreștin.

5. Inspirată de spiritul reconcilierii, Biserica Ortodoxă a participat activ de zeci de ani la efortul de restaurare a unității creștine, care constituie o poruncă expresă și sfîntă a Domnului Hristos (Ioan 17, 21). Participarea Bisericii Ortodoxe în totalitatea ei la activitatea Consiliului Mondial al Bisericilor urmărește în principal tocmai acest obiectiv. Aceasta este rațiunea pentru care ea nu aprobă nici o tendință care ar submina unitatea creștină de dragul altor interese sau motive. Din aceeași rațiune, ortodocșii dezaproabă cu tărie anumite evoluții recente în cadrul contextului ecumenic, precum hirotonia femeilor întru preoție și folosirea limbajului inclusiv în cazul referirii la Dumnezeu, ceea ce creează obstacole serioase în calea restaurării unității.

În același spirit al reconcilierii ne exprimăm speranța că progresul înregistrat în anumite dialoguri, cum ar fi cazul dialogului cu Ortodocșii orientali (ne-calcedonieni), să ducă la un rezultat favorabil, după îndepărtarea obstacolelor rămase.

6. Acum, la sfîrșitul celui de-al doilea mileniu după Hristos, îndreptîndu-ne gîndurile mai îndeaproape spre problemele generale ale lumii moderne și, împărtășind speranța comună dar și neliniștile omenirii, constatăm următoarele:

Progresul rapid al tehnologiei și al științelor care asigură instrumentele necesare îmbunătățirii calității vieții și vindecării de durere, nenorocire și boală, nu este, din păcate, însoțit întotdeauna de un fundal spiritual și etic echivalent. Drept pentru care, progresul mai sus menționat nu este lipsit de serioase primejdii.

Astfel, în ce privește viața socială a oamenilor, acumularea acestor privilegii ale progresului și avantajelor ce decurg din el numai într-o anumită parte a omenirii, mărește neajunsurile celorlalți oameni și crează un focar de conflict și chiar de război. Coexistența acestui progres cu dreptatea, dragostea și pacea constituie singura cale sigură pentru ca astfel el să nu se transforme dintr-o binecuvîntare într-un blestem, în mileniul următor.

La fel de mari sînt și problemele ridicate de acest progres pentru supraviețuirea ființei umane ca persoană liberă, creată „după chipul și asemănarea” lui Dumnezeu. Progresul geneticii, deși poate contribui enorm la combaterea multor boli, poate transforma ființa umană dintr-o persoană liberă într-un obiect dirijat și controlat de cei aflați la putere.

Aceleași primejdii există și în ceea ce privește supraviețuirea mediului înconjurător. Folosirea neglijentă a creației materiale de către om, cu ajutorul progresului științific și tehnologic, a început deja să producă distrugerii ireparabile mediului înconjurător. Biserica Ortodoxă neputînd rămîne pasivă în fața unei asemenea distrugerii invită, prin intermediul nostru, toți ortodocșii, ca în fiecare an, să dedice prima zi a lunii septembrie — ziua începutului anului bisericesc — rugăciunilor pentru păstrarea integrității creației lui Dumnezeu și adoptarea unei atitudini față de natură conform tainei Euharistiei și tradiției ascetice a Bisericii.

7. În fața unor asemenea posibilități, dar și primejdii ale omenirii de azi, Biserica Ortodoxă salută folosirea oricărui progres în vederea realizării reconcilierii și unității. Salută în special înaintarea Europei pe drumul către unitate și amintește faptul că aici locuiesc un mare număr de ortodocși și că acestora li se va adăuga un număr și mai mare în viitor. Nu trebuie uitat că regiunile Europei Centrale și Răsăritene sînt locuite în majoritate de o populație ortodoxă care contribuie astfel la formarea culturală a civilizației și spiritului european. Acest lucru face din Biserica un factor semnificativ pentru modelarea unei Europe unite și îi sporește responsabilitățile.

Sîntem profund întristați de lupta fratricidă dintre sîrbii și croații din Iugoslavia și de toate victimele făcute de acest conflict. Considerăm că liderilor religioși ai Bisericii Romano-Catolice și nouă tuturor, ni se cere o atenție deosebită, o responsabilitate pastorală și o înțelepciune divină pentru a se putea evita exploatarea sentimentului religios pentru motive politice și naționale.

Inimile noastre sînt la fel de sensibile față de toate celelalte popoare de pe alte continente care luptă pentru demnitatea, libertatea și dezvoltarea lor în dreptate. Ne rugăm în special pentru pace și reconciliere în regiunea Orientului Mijlociu, unde credința creștină a luat ființă și unde coexistă popoare de diferite credințe.

8. Proclamăm din Fanar aceasta în dragostea Domnului, în marea și sfînta Duminică a Ortodoxiei, îndemnînd toți creștinii ortodocși cucernici din întreaga lume să fie uniți în jurul păstorilor lor canonici și chemînd pe toți cei se cred în Hristos la reconciliere și solidaritate în fața serioaselor primejdii cu care este amenințată lumea din ziua de azi.

Fie ca Harul Domnului nostru Iisus Hristos și dragostea lui Dumnezeu Tatăl și împărtășirea Sfîntului Duh să fie cu voi toți. Amin!

VIAȚA DUPĂ MOARTE

Cititorii noștri vor fi auzit desigur despre cartea „Viață după viață” a medicului Raymond Moody apărută în 1975 în Statele Unite, care descrie numeroase cazuri din care rezultă supraviețuirea conștiinței după moartea corpului, după ceea ce se numește „moartea clinică”. Revista noastră însăși s-a referit la acest fenomen porbind de la o altă carte: „Izvorul negru”, apărută la Paris în 1986 sub semnătura lui Patrice Van Eersel (rev. Mitropolia Banatului, an, XXXVI, nr. 3, mai—iunie 1986, pp. 110—112). Ne întrebam atunci care va fi opinia teologilor. Se pare însă că teologii nu s-au grăbit să-și spună opinia. Cîteva repere ne-a oferit pînă la urmă tot Raymond Moody și unii din traducătorii lui, cum ar fi preotul român Claudiu Dumea. Aceste repere sînt reprezentate de aluziile ce le găsim în Sfînta Scriptură cu privire tocmai la mărturiile unora care au trecut prin moarte și revenind apoi la viață au vorbit despre ceea ce au experimentat.

R. Moody a găsit în Vechiul Testament două atari texte (Isaia 26, 19 și Daniel 12, 2). De fapt însă ele sînt mai multe, ca de exemplu: „Cartea înțelepciunii lui Solomon” (3, 1—8) unde se arată că „sufletele celor drepi sînt în mina lui Dumnezeu și nici un chin nu le va atinge. În ochii celor lipsiți de minte ei par a fi murit, plecarea lor a fost privită ca o nenorocire și călătoria lor departe de noi ca un prăpăd; dar ei se află în pace. Dacă în ochii oamenilor ei au îndurat pedepse, speranța lor era plină de nemurire; pentru o suferință ușoară, vor primi binefaceri mari. Dumnezeu, într-adevăr i-a pus la încercare și i-a găsit vrednici de El (...). El vor judeca popoarele și vor domni peste națiuni; Domnul va stăpîni veșnic peste ei”. A se vedea de asemenea celebrul episod din cartea I a Regilor, cap. 28.

Se remarcă peste tot în Sfînta Scriptură o tendință puternică de a se impune ideea unei învieri a trupului fizic precum și prezentarea morții fizice ca un somn.

În orice caz mulți din cei care au revenit la viață se pare că s-au inspirat din concepțiile biblice cînd au încercat să explice ce li s-a întîmplat. Așa a procedat acel om care identifica spațiul întunecat pe care l-a traversat în momentul decedului cu „valea umbrei morții”, expresie scoasă din Biblie. Două persoane citate de Moody au repetat chiar cuvîntul lui Iisus: „Eu sînt lumina lumii”. Pornind de la această afirmație, putem presupune, măcar parțial, că ele identificau lumina care le-a apărut cu Hristos. Unul din ei a precizat: „N-am văzut pe nimeni, nici măcar o clipă, în această lumină, dar pentru mine această lumină era Hristos. Cred că Iisus vorbea în sens literal atunci cînd se numea „Lumina lumii”.

În afară de aceasta, există și alte asemănări între descrierile biblice și relatările celor reînțorși din moarte pe care li citează Moody. Cea mai remarcabilă se găsește în scrierile Apostolului Pavel. Acesta îi prigonea pe creștini pînă cînd a avut faimoasa vedenie, care stă la originea convertirii sale de pe Drumul Damascului. Cităm acum din Faptele Apostolilor 26, 13—26: „... Către amiază am văzut venind din cer o lumină mai puternică decît soarele care strălucea în jurul meu și a tuturor însoțitorilor mei. Și în timp ce ne aflam trîniți la pămînt, am auzit un glas care mi-a vorbit în limba ebraică: Saule, Saule, pentru ce mă prigonești? Greu lucru este penîru tine... Am întregbat: cine ești, Doamne? Domnul mi-a răspuns: Eu sînt Iisus pe care-L prigonești. Ridică-te și stai pe picioarele tale; căci iată pentru ce ți-am apărut; te fac slujitor și martor atît al lucrurilor pe care le-ai văzut, cît

și a celorla pe care mă vei vedea făcându-le (...). De atunci nu m-am împotrivit vedeniei cerești (...). Când am spus acestea, Festus a zis cu glas puternic: „Pavele, ești nebun! Învățătura ta multă te aduce la nebunie”. Dar eu am răspuns: „Nu sînt nebun, prea stimate Festus, dimpotrivă cuvintele pe care le rostesc sînt adevărate și chibzuite”.

Acest episod se aseamănă în anumite privințe cu întâlnirea cu Fiinta de lumină din cursul experienței morții, așa cum o descrie Moody. Mai întîi i se atribuie Ființei o personalitate, deși nu e zărită nici o formă, iar glasul care vine de la Ființă pune o întrebare după care dă anumite instrucțiuni. Când Pavel încearcă să le facă cunoscute și altora vedenia, este luat în rîs și tratat ca „nebun”. Cu toate acestea, apariția a modificat cursul vieții sale; din acel moment el deveni principalul povăduitor al creștinismului; ceea ce înseamnă pentru el un angajament total în slujba iubirii de aproapele.

Sînt și deosebiri. Sfîntul Pavel nu era pe moarte cînd a avut vedenia sa. La fel, amănunt important, Sf. Pavel și-a recuperat vederea după trei zile, lucruri tocmai contrare celor care mărturisesc că în ciuda strălucirii de nedescris a luminii aceasta nu li orbea cîtuși de puțin, nici nu-i împiedica să vadă ce se petrece împrejur.

În comentariile referitoare la natura vieții de dincolo, Sf. Pavel vorbește despre cei care puneau la îndoială conceptul creștin al vieții veșnice și întrebau cum va fi trupul celor care mureau: „Dar va zice cineva; cum învie morții? Și cu ce trup se vor întoarce?” Iar în continuare: „Nebun ce ești! (...) Ceea ce semeni tu nu este trupul care va fi, ci doar grăunte (...) Dumnezeu ți dă trupul pe care l-ai voit; fiecărei semințe un trup aparte (...) Sînt trupuri cerești și trupuri pămîntesci, dar una este strălucirea trupului ceresc și alta strălucirea trupului pămîntesc (...) Așa este și cu învierea morților. Se seamănă un trup care putrezește și învie un trup care nu putrezește; se seamănă un trup vrednic de dispreț și învie un trup plin de slavă; se seamănă un trup slab și învie un trup puternic. Se seamănă un trup material și învie un trup duhovnicesc. Dacă este un trup natural este și un trup duhovnicesc (...) Iată, vă spun o taină; nu vom adormi toți, dar toți vom fi schimbați într-o secundă, într-o clipire de ochi, la ultimul sunet de trompetă; căci trompeta va suna, iar morții vor învia nesupuși putrezirii” (I Corinteni 15, 35—52).

Se remarcă cu interes că indicațiile scurte furnizate de Sf. Pavel cu privire la „trupul duhovnicesc” se armonizează foarte bine cu relatările celor care au trăit o decorporare. În toate cazurile, caracterul imaterial al corpului „duhovnicesc” — absența consistenței fizice — este subliniată ca și absența limitelor. Sf. Pavel spune printre altele că dacă trupul fizic, material a fost alb sau urît, trupul duhovnicesc va fi mai puternic și mai strălucitor. Tot astfel în cazurile relatate de Moody trupul spiritual apărea întreg și complet, fără vîrstă și nelimitat în timp pe cînd trupul fizic, material, apărea mutilat.

Fără a cita alte exemple, remarcăm din cele pînă aici menționate analogia dintre unele descrieri ale Sfîntei Scripturi și cele aparținînd pacienților lui Raymond Moody trecuți prin „moartea clinică” și reveniți la viață. Și dacă aceasta e situația, nu găsim o justificare teologică în tot ce se spune despre „viața după moarte”.

DIN NOU MĂRTURIA ALTORA

Încriminarea slujitorilor bisericești din țările foste „socialiste” pentru concesiile făcute dictaturii, continuă pretutindeni, inclusiv la noi. În aceeași măsură se înregistrează unele luări de poziție din partea celor care au suferit ei înșiși din cauza prigonitorilor comuniști, prin aceasta contribuind la restabilirea adevărului sau cel puțin la prezentarea realității altfel decât în termeni unilaterali. Fără a adăuga din partea noastră nici un cuvânt explicativ, deși unele aprecieri le considerăm discutabile, vom cita articolul „Bate-vor păstorii” apărut în revista „Solia” a Episcopiei ortodoxe române din America, nr. 3, martie 1992, sub iscălitura Prea Cuviosului Arhimaandrit Roman Braga, fost deținut politic, astăzi trăitor în S.U.A. Iată textul acestui articol:

„IDupă evenimentele din Decembrie 1989: revoluție, lovitură de stat ori ce va fi fost acolo, Biserica Ortodoxă Română s-a lansat cu curaj într-un program de reconstrucție materială și spirituală de mari proporții. S-au redeschis episcopiile istorice și vechi mănăstiri închise de comuniști, mai multe școli teologice au fost înființate, s-au refăcut societatea ASTRA, Oastea Domnului, Femeile Ortodoxe, organizații ortodoxe de tineret și copii, iar acum se construiește un mare centru medical în București numit „CRISTIANA”.

„IDesigur, toate acestea trezesc gelozia uniților și a sectelor conlocuitoare, cărora nu le scapă nici un moment fără să atace în presă și prin viu grai Ortodoxia neamului nostru și mai ales pe ierarhi. Sectarii cunosc bine dictonul biblic: „Bate-vor păstorii și se vor risipi oile”. Numai că Profetul Zaharia n-a spus aceste cuvinte cu răutate, cu gelozie, cu ură politică; nu le-a spus spre distrugerea Bisericii, ci spre întărirea ei.

„IDureros este că și unii preoți ortodocși, inconștienți sau poate chiar plătiți, s-au pus în slujba dușmanilor Ortodoxiei. Ei nu înțeleg că, fără acest „compromis” al ierarhiei bisericești, hirotonisirea lor și trimiterea în parohii nu ar fi fost posibilă. De ce n-au protestat atunci ci au acceptat să fie sfințiți preoți de niște arhierii „nevrednici”? Cum se întâmplă că atunci când le-au pus mîna pe cap episcopii aveau har, dar nu mai au acum, după revoluție. Există în înțelepciunea poporului român o fabulă despre „recunoștința măgarului”.

„Cum își închipuie cineva că, dacă Biserica românească ar fi fost liberă, n-ar fi făcut mai mult, sau cel puțin ceea ce face astăzi? Dar cine a fost liber? Fost-au partidele politice? Unde erau șefii lor, aceste voci eroice care astăzi strigă din răspuțeri, unde era presa opoziției? De ce să fim nedrepti numai cu episcopii care, totuși, au fost acolo, lângă turma lor, pe tot timpul persecuției, nu au abandonat pe credincioși, nu au fugit în Apus. Pe patriarhul țării și pe episcopi îi va judeca Dumnezeu, nu oamenii, pentru că în cele mai critice momente din viața neamului românesc au salvat Biserica, asigurînd viața sacramentală a credincioșilor, care este însăși esența mîntuirii oamenilor. Noi nu avem ca în Rusia, milioane de adulți nebotezați. Ziarele rusești au publicat, numai anul trecut botezul a un milion și jumătate de oameni maturi. Românii s-au creștinat la timp, s-au cununat, s'au spovedit și împărțit chiar și în timpul dictaturii comuniste, pentru că au avut și preoți și episcopi și biserici deschise, datorită abilității Bisericii conducătoare, care au știut să sacrifice elementele de decor ca să rămînă esența. Desigur, pentru politicienii necredincioși viața sacramentală a Bisericii nu înseamnă nimic, ci numai manifestul politic. Însă,

pentru masele de creștini ortodocși a fost și este esențială. Așa că lăsat poporul să judece pe ierarhii lor. Și, în ultimă instanță îi va judeca Dumnezeu. Când Hrușciiov a închis și demolat 11 000 de parohii și biserici în Rusia — în plus de ce distrusese Stalin — în România se reparau și se pictau biserici vechi și se construau altele noi; Biserica tipărea Filocalia și pe Sfinții Părinți, zece reviste teologice, cursuri, calendare și cărți de rugăciuni pentru popor în tipografiile proprii; funcționau șase seminarii și două institute de teologie. Oare nu constituie această activitate tăcută a Bisericii românești cea mai mare lovitură dată comunismului? Faptul că Biserica a ieșit din luptă intactă, întreagă, în toată funcțiunea ei normală?

„Atitudinea negativă a unor scriitori față de Biserică este și rezultatul educației ateiste de 45 de ani. Oricum, comunismul și-a făcut efectul. Am citit cu durere în „România Liberă” că anul trecut, în perioada Paștilor, un preot deputat în Parlamentul Român a vrut să-și deschidă pledoaria cu salutul creștinesc: „Iristos a înviat”, la care nimeni n-a răspuns. Și nu erau acolo numai deputați F.S.N.-iști, ci și opoziția. Ceva s-a năruit în sufletul poporului român. Istoria a fost prezentată greșit, cultura deformată. Intelectualul român a uitat că Ștefan cel Mare n-a fost baptist și nici Mihai Viteazul greco-catolic, că Ortodoxia se confundă cu însăși esența neamului, că a avut un rol în procesul de formare a poporului român, a limbii și a sufletului românesc, că de acolo ne vin primele tipografii, scrierile, cultura. Într-o țară înțesată de mănăstiri și monumente ortodoxe, cum poți să fii împotriva Ortodoxiei fără să te sinucizi spiritual și intelectual, adică să-ți pierzi identitatea?

„Când atacurile vin din partea eterodocșilor, e de la sine înțeles, se pledează „pro causa sua”. Însă puțină logică nu strică. Un autor ortodox al unui articol catolic, publicat în Londra (Românul Liber, anul VII, nr. 10), afirmă că „Biserica Ortodoxă este cauza înăpoyerii poporului român”. Ca unul care am trăit în Brazilia, mă întreb și eu, care este cauza înăpoyerii țărilor din America Latină, care sînt catolice de 500 de ani și au rămas primitive, într-o mizerie morală și materială de nedescris? Este oare catolicismul de vină?

„Sau cum poate să pledeze cineva pentru unirea noastră cu Roma pînă la faptul că sîntem latini? În primul rînd, nu sîntem numai latini. Și, apoi, să-mi fie iertat, ce interes are un papă polonez, de sînge slav, să apere puritatea latină a poporului român; sau ce latinătate apără uniaticismul în Ucraina, Polonia, Cehoslovacia, Abisinia și Iran? Nu cumva și etiopienii sînt urmașii lui Traian? Când oamenii politici se amestecă în probleme bisericesti devin ridicoli. Ca și cum aș vorbi eu la un congres de medici despre maladiile intestinului subțire.

„Pînă și Cuvîntul românesc, cel mai mare ziar al românilor din exil se pretează, cum spune Părintele Todeasa, „la lovituri pe sub centură” (Rom. Liber, anul VII, nr. 10). Nu există număr în care să nu-l ironizeze pe Patriarhul Teotist. Desigur, nu putem pretinde Cuvîntului românesc să fie un ziar ortodox, ba nici chiar creștin. Însă sînt acolo cîțiva preoți ortodocși care ar trebui să înțeaie că Patriarhul țării nu se poate schimba prin revoluție. El este responsabil numai față de Sfinții Sinod, nu față de orice grup de deplasați care vin la ușa Patriarhiei să strige: „Teotist, comunist!”. S-ar crea o anarhie în Biserică, încît nici un episcop n-ar mai fi sigur pe tronul lui. Și cu inexplicabilă lipsă de etică gazetărească, Cuvîntul românesc republică, fără să-mi ceară voie, un articol al meu de acum 16 ani, în care criticam teza de doctorat a mitropolitului Antonie (CR. Ian.

2), vrînd ca prin aceasta să-mi demonstreze că sînt inconsecvent. Intr-un curs de logică, INae Ionescu spunea că „numai judecățile Domnului sînt absolute, căci numai El are toate datele problemei. Omul inteligent își schimbă ideile. Altfel nu ar mai fi progres în gîndirea umană”. Mă bucur că și Cuvîntul românesc are colaboratori inteligenți. Unul a publicat „Quo Vadis Rex”, un articol împotriva monarhiei române, cca peste cîteva luni, în prezența Regelui Mihai la New York, să-l aud strîind: „Regele și Patria!”. Altul colaborează și la *Micro Magazin* și la *Cuvîntul românesc*, deși doctrina acestor ziare este diametral opusă. Cine îi poate acuza de inconsecvență? Oamenii se schimbă.

„Cînd judecăm ierarhia bisericii noastre, nu trebuie să uităm că în anii de eroare, noi eram aici și ei erau acolo. Noi răspundeam numai pentru persoana noastră, pe care ne-o pusesem bine la adăpost, pe cînd în minile lor era, și încă este, soarta Ortodoxiei românești. Ce am fi făcut noi în locul lor?

„Urmăresc de 20 de ani în „Ortodox Church” editorialele pr. prof. John Meyendorff împotriva comunismului sovietic, dar n-am găsit nici un cuvînt împotriva Patriarhului Moscovei; nici un evreu criticînd pe rabinul Moses Rosen pentru colaborarea lui cu comunismul; nici un baptist din America vorbind împotriva pastorului Lucaici din Detroit, care învita pe Ambasadorul Bogdan la toate botezurile; și, desigur, nici un catolic învinuindu-l pe papă pentru înlocuirea cardinalilor Mîndzenti și lipi cu oameni agreeți de guvernele comuniste: ungar și sovietic. Așa au cerut interesele Bisericii atunci. Oamenii știu că, lovind în ierarhie, lovești în însăși Biserica.

„Cîm de nu ne dă în gînd să ne rugăm în loc să criticăm. Dar cred că, în fond, este vorba de un ateism camuflat și de o ură împotriva lui Dumnezeu Întruși. „Să stăm bine, să stăm cu frică, să luăm aminte!”. Dușmanii știu că sufletul românesc se adapă din Ortodoxie. De aceea lovesc în ierarhia Bisericii cu atîta înverșumare: Bate-vor păstorii și se vor risipi oile (Zaharia, 13, 7; Marcu, 14—27)”.

VIAȚA BISERICĂSĂ ÎN CUPRINSUL MITROPOLIEI BANATULUI

SĂRBĂTORIREA SFINTELOR PAȘTI

Ca în fiecare an slujbele religioase din Săptămîna Patimilor de la catedrala mitropolitană au adunat un număr mare de credincioși. Începînd cu denia din Duminica Floriilor I.P.S. Mitropolit Nicolae a rostit un ciclu de meditații cu tema: „Căile ce duc la desăvîrșire”.

La slujba Învierii oficiată la catedrala mitropolitană au participat mii de credincioși veniți să primească lumina Învierii și „sfintele paști”. Afluența mare de credincioși s-a înregistrat și la sfînta Liturghie arhierească din prima zi de praznic cînd catedrala s-a dovedit neîncăpătoare iar un mare număr de credincioși au primit Sfînta Euharistie.

După dumnezeiasca slujbă, la reședința mitropolitană a avut loc recepția de Paști la care au participat slujitorii altarelor din oraș, oficialitățile locale, credincioși, preoți și corul catedralei. Au rostit cuvîntări adecvate momentului P.On. Preot Jivoin Forga de la parohia Timișoara Cetate și P.On. Părinte Vladimir Marcovici — vicarul ortodox sîrb din Timișoara în numele confesiunilor și religiilor. A răspuns I.P.S. Mitropolit adresînd tuturor cuvenitele bune urări.

După masă în cadrul slujbei celei de a doua Învieri corul catedralei condus de Nicolae Stan a dat un concert religios închinat Învierii Domnului.

În a doua zi de Paști I.P.S. Mitropolit a oficiat Liturghia în biserica Sf. Gheorghe din Caransebeș. A urmat apoi obișnuita recepție la vechea reședință episcopală la care au participat preoții din oraș, profesorii Seminarului teologic, oficialitățile locale, enoriașii și corul bisericesc.

SUB SEMNUL ÎNVIERII

Cercul militar împreună cu Seminarul teologic „Ioan Popasu” a organizat, marți, 14 aprilie a.c., la Casa Armatei din Caransebeș, o manifestare consacrată apropiatei sărbători a Învierii Domnului. În cadrul acesteia preotul prof. Ionel Popescu a prezentat comunicarea: „Realitatea Învierii Domnului” după care corul elevilor seminariști dirijat de preot prof. Nicolae Belean a interpretat un mănunchi de imnuri bisericești adecvate perioadei Postului Mare. La această manifestare au fost de față ofițeri și militari, personalități ale vieții politice și culturale din oraș, un numeros public. Tot cu acest prilej s-a organizat o expoziție de ouă încondeiate, din diferite zone ale țării și o expoziție filatelică dedicată aceleiași sărbători.

ÎN CINSTEA BUNEIVESTIRII

Duminică, 22 martie, la sfârșitul vecerniei, oficiată în catedrala mitropolitană, un grup de tineri și tinere din „Oastea Domnului”, îndrumați de fratele ban Nuțu Viță, au interpretat sceneta „Bunavestire” în cinstea praznicului de la 25 martie. Credincioșii aflați în biserică au re trăit cu profundă pioșenie momentul descris de sfințele Evanghelii când Arhanghelul Gavriil a vestit Maicii Domnului că va naște pe Iisus Hristos Domnul.

VIZITĂ CANONICĂ

În ultima duminică din luna mai, I.P.S. Mitropolit Nicolae a asistat la Sfânta Liturghie oficiată în biserica parohiei Timișoara-Mehala, care a aniversat 5 de ani de la zidire. Răspunsurile liturgice au fost date de corul parohiei Timișoara III, dirijat de prof. Pavel Romanițan. La sfârșitul slujbei, Chiriarhul a adresat un cuvânt duhovnicesc credincioșilor prezenți în număr mare.

ZIUA EROILOR

Joi, 5 iunie, la sărbătoarea Înălțării Domnului, potrivit datinei, în toate bisericile din eparhie s-a făcut cinstirea și pomenirea eroilor și martirilor neamului. La catedrala mitropolitană din Timișoara după oficierea sfintei Liturghii, oborul de preoți, în frunte cu I.P.S. Mitropolit Nicolae, însoțit de oficialitățile orașului, reprezentanți ai unor partide politice și asociații, ostași ai armatei române și credincioși au plecat în procesiune la monumentele ridicate în memoria eroilor și martirilor neamului unde s-a oficiat slujba de pomenire și s-au lepăsat coroane de flori în acordurile imnului eroilor intonat de fanfara militară. De la catedrală s-a mers mai întâi la monumentul din parcul central, apoi la crucea ridicată în fața catedralei în memoria martirilor Revoluției din Decembrie 1989. De aici s-a mers la cimitirul din Calea Lipovei, la monumentul închinat martirilor Revoluției din Decembrie 1989 și la monumentele ridicate în memoria ostașilor români, căzuți în cele două războaie mondiale. Procesiunea a continuat apoi la cimitirul „săracilor” unde s-a încheiat sărbătorirea închinată eroilor.

CINSTIREA MARTIRILOR

În memoria celor doi studenți Tiberiu Florian și Ovidiu Munteanu, uciși în timpul Revoluției din Decembrie 1989, colegii lor din Centrul universitar Timișoara, au așezat pe locul martirajului, din vecinătatea căminelor studențești, o cruce care a fost sfințită de preoții Dumitru Moșoarcă și Iulian Cosma în ziua de 5 iunie, când s-a sărbătorit Ziua Eroilor. Veșnică să le fie pomenirea.

POMENIREA UNOR ÎNAINȚAȘI

Sîmbătă, 21 martie, în organizarea protopopiatului ortodox român din Deta a direcțiunii Școlii generale s-a făcut comemorarea celui care a fost preotul Petru Bizerea (1881—1953), marcantă personalitate culturală din Banat. Programul comemorativ a început prin oficierea parastasului de către preoții Ioan

Priseceanu, protopopul Detei, George Florin, Doru Cirstoiu, parohul locului. Evocarea distinsului preot și dascăl de odinioară a fost făcută de către preotul Doru Cirstoiu și doamna prof. Marina Codrin. Au participat la comemorare, membrii familiei, cadrele didactice și elevii școlii, preotul romano-catolic, reprezentanții primăriei și ai altor instituții din Deta, numeroși localnici.

Sîmbătă, 18 aprilie, la Lugoj, a fost dezvelită o placă memorială fixată pe casa în care a viețuit protopopul dr. George Popovici (1868—1927), istoric și luptător pentru drepturile naționale ale românilor din Banat. Sfințirea plăcii s-a făcut de către protopopul Lugojului Ioan Tigriș și preotul dr. Vasile Muntean cu participarea corului bisericesc, în prezența unei numeroase asistențe. Personalitatea celui sărbătorit a fost evocată de primarul Lugojului dl. ing. Virgul Turcan.

Duminică, 3 mai, în biserica „Adormirea Maicii Domnului” din Lugoj, la sfîrșitul sfintei Liturghii, s-a oficiat parastas întru pomenirea dr. George Dobrin (1862—1952), luptător pe tărîm național și cultural-bisericesc din Banat. Cuvîntul de omagiere a fost rostit de preotul Marinel Dincă.

INTRARE ÎN CLER

Duminică, 10 mai, a fost hirotonit candidatul la preoție Ioan Negrei pe seama parohiei Jdioara din protopopiatul Lugoj. După ce a efectuat îndătinată practică liturgică la catedrala mitropolitană, i s-a făcut instalarea în parohie. Dumnezeu să-i ajute să fie un vrednic slujitor al altarului.

VALORI ALE ORTODOXIEI ROMÂNEȘTI

Sub acest titlu Mitropolia Banatului a organizat un ciclu de conferințe în perioada postului sfintelor Paști, care s-au ținut în Aula Magna a Universității din Timișoara, în fiecare joi între orele 17—19, cînd au vorbit: 19 martie — I.P.S. Mitropolit Nicolae, despre „Spiritualitatea ortodoxă”, 26 martie — domnul prof. univ. Gheorghe Tohăneanu despre „Credința ortodoxă și lexiconul românesc”, 2 aprilie — domnul prof. Nicolae Boboc despre „Ortodoxie și valorile muzicii”, 9 aprilie — preot dr. Vasile Muntean despre „Monahismul românesc, expresie a spiritualității ortodoxe”, 16 aprilie — domnul prof. univ. Eugen Todoran, rectorul Universității, despre „Ortodoxie și gîndirea românească”.

Programul fiecărei conferințe a fost îmbogățit cu piese muzicale executate de corurile catedralei mitropolitane, Oastei Domnului, Ligii tineretului ortodox, parohiei Timișoara II Fabric și Timișoara IV Iosefin.

MANIFESTĂRI CULTURALE

În zilele de 8 și 9 mai, Timișoara a găzduit simpozionul științific internațional „Banatul — spațiu de interferență și convergență” organizat de Academia Română — Filiala Timișoara în colaborare cu instituții culturale din județele Timiș, Caraș-Severin și Mehedinți. Deschiderea manifestării a avut loc vineri, 8 mai, la ora 10, în Aula Magna a Universității, unde, I.P.S. Mitropolit Nicolae a susținut conferința „Interferențe și convergențe religioase în Banat”, lucrările continuînd apoi pe secțiuni.

În perioada 30 aprilie—3 mai a.c. în Timișoara s-a desfășurat seminarul internațional cu tema: „Copiii, educația și mediul înconjurător” organizat de Comitetul național român pentru UNICEF — filiala Timiș, Ministerul Învățământului și științei și Ministerul mediului. În cadrul sesiunii de deschidere și-a adus contribuția I.P.S. Mitropolit Nicolae tratând tema: „Implicarea mijloacelor mass-media și religiei în educația ecologică a tineretului”.

La inițiativa unor instituții universitare din Timișoara, Cluj și București în colaborare cu Consiliul Europei a fost organizat în perioada 20—24 mai, la Timișoara „Colocviul internațional asupra pedagogiei interculturale”, la care au participat înalți specialiști din țară și străinătate, profesori universitari, studenți și alți invitați. În cadrul lucrărilor pe secțiuni (ateliere), într-una din grupele de analiză a fost abordată problema educației religioase în școlile secundare. Oaspeții străini au vizitat mănăstirea „Izvorul Miron” — Românești, duminică, 24 mai. Aici au asistat la sfânta Liturghie după care au vizitat așezământul monahal și s-au întreținut cu protopopul Făgetului Doru Milostean, interesându-se asupra vieții religioase din România, a felului în care se face educația moral-religioasă a copiilor în școală etc. Tot cu acest prilej au fost vizitate bisericile de lemn, monumente istorice din Românești și Curtea.

Răspunzând invitației Casei corpului didactic din Timișoara, în ziua de 2 aprilie a.c., I.P.S. Mitropolit Nicolae a ținut la Colegiul bănățean, în fața unui auditoriu format din profesorii de Limba și literatura română, o conferință cu tema „Elemente religioase în literatura română”. Mai apoi în prezența aceluiași auditoriu, în 4 aprilie, P.C. Părinte Trăilă Gherga a expus tema „Sfânta Scriptură, carte de căpătâi a românilor”.

IN SLUJBA APROAPELUI

În sala festivă a Centrului eparhial a avut loc în ziua de 14 mai a.c., o întâlnire organizată de Mitropolie și consiliul de conducere al cabinetului de asistență medico-umanitară „Civica” sub genericul „Să ajutăm și să respectăm aproapele nostru”. La întâlnire au participat conducătorii religioși din oraș, specialiști implicați în activitatea cabinetului, invitați. S-a făcut o evaluare a perioadei de început a activității cabinetului fixându-se și obiectivele de viitor.

ASISTENȚĂ RELIGIOASĂ

În perioada premergătoare sfintelor Paști preoții încredințați cu asigurarea asistenței religioase în spitale, orfelinate, azile și penitenciarul din Timișoara, au stat la îndemina celor aflați în aceste așezăminte spre a-i spovedi și împărtăși. Tot prin grija preoților Iosif Ciocloada, Dumitru Moșoarcă și Iulian Cosma în dimineața zilei Învierii Domnului au fost împărțite sfintele „paști” bolnavilor din spitale, copiilor din orfelinate, bătrânilor din azile și deținuților din penitenciar.

În ziua de 10 iunie a.c., la Leagănul de copii nr. 2 din Timișoara, preoții Dumitru Moșoarcă și Iulian Cosma au botezat 14 copii care sînt asistați în acest așezămînt social. Nașe de botez au fost bune credincioase din Timișoara.

GEST UMANITAR

Prin intermediul generoasei familii Karl și Dorina Novak din Fischerhude — Germania, și cu sprijinul parohiei evanghelice din acea localitate, pe seama Mitropoliei Banatului au fost expediate peste 500 pachete cu ajutoare, constînd din îmbrăcăminte pentru copii, tineri și adulți. Toate acestea au fost distribuite prin intermediul protopopiatelor și parohiilor din eparhie, familiilor nevoiașe, unor bolnavi sau bătrîni din așezămintele de asistență medicală și socială. În această acțiune caritativă de un real sprijin, s-a dovedit Societatea femeilor creștin-ortodoxe și Asociația „Oastea Domnului”.

Amintim că prin mijlocirea aceluiași, au sosit două comioane mari, cu medicamente și utilaj sanitar pentru Spitalul de copii din Timișoara.

TINERII CREȘTINI ORTODOCȘI

În ziua a 3-a de Paști, tinerii credincioși ortodocși din Timișoara constituți în Liga tineretului ortodox român și Asociația studenților creștini ortodocși români au sărbătorit doi ani de la înființarea filialelor din Timișoara. Sărbătorirea a început cu participarea la sfînta Liturghie din catedrala mitropolitană la care răspunsurile au fost date de corul Ligii tineretului dirijat de domnișoara Mihaela Telescu. Sărbătorirea a continuat apoi în cadrul vecerniei la care au rostit cuvîntări reprezentanții comitetului de conducere a celor două asociații, iar corul Ligii tineretului a prezentat un mînunchi de piese corale religioase.

În ultima vreme tinerii din Liga tineretului ortodox român participă în fiecare vineri după masă la serviciul religios din catedrala mitropolitană, dînd răspunsurile la slujbă și intonînd la sfîrșitul acesteia, imnuri religioase. În după-amiaza zilei de vineri, 3 aprilie, alături de tinerii din Ligă au participat la slujba Acatistului Domnului Iisus Hristos un grup de tineri aparținători bisericii romano-catolice din Timișoara — Elisabetin, toți înălțînd un imn de slăvă Mîntuitorului Hristos într-o atmosferă de frățietate și dragoste creștinească. La sfîrșitul slujbei corul Ligii și formația corală a tinerilor catolici au interpretat alternativ piese religioase, s-a citit din Psaltire și Viețile Sfinților, s-au recitat poezii. Încheindu-se programul, P.On. Părinte Ilie Maer, vicar administrativ, a mulțumit tinerilor pentru spiritul ecumenist ce-l promovază.

ÎNCHEIERE DE AN ȘCOLAR

Sîmbătă, 13 iunie a.c., la Seminarul teologic „Ioan Popasu” din Caransebeș a avut loc serbarea de încheiere a anului școlar 1991—1992. După oficierea Te-Deumului, directorul Seminarului preot prof. Nicolae Belean a făcut o prezentare a rezultatelor obținute de elevi la învățătură și purtare în aul școlar încheiat. A urmat apoi un program alcătuit din piese corale și poezi, dat de

elevii seminarului la care și-au adus contribuția și elevii de la Școala de muzică din Caransebeș. Serbarea s-a încheiat cu împărțirea premiilor și mențiunilor de către diriginții celor cinci clase.

MUZICĂ SACRĂ

În perioada 23 iunie—6 iulie, corul Seminarului teologic „Ioan Popasu” din Caransebeș a participat la Festivalul internațional de muzică sacră organizat în orașul (Caen din Normandia — Franța. Participarea la festival s-a făcut cu sprijinul Inspectoratului pentru cultură a județului Caraș-Severin și reprezintă o apreciere a contribuției corului teologic la manifestările culturale organizate în județ.

ȘCOLARII ȘI RELIGIA

Un grup de 100 de elevi de la Liceul de artă din Reșița au efectuat, sâmbătă, 14 martie, o excursie pe Semenici. Cu acest prilej, copiii au fost cuminecați în bisericuța de pe munte de către ieromonahul Porfirie Nica și preotul Ioan Bude care a predat orele de educație moral-religioasă în cadrul școlii. Un grup de credincioși aparținând „Oastei Domnului” a dat răspunsurile la sfânta Liturghie și a prezentat un program religios (din ziarul „Timpul”, anul III, nr. 62 (567), Reșița, miercuri, 18 martie 1992, pagina 4).

ȘCOLARII ÎN SĂRBĂTOARE

În Duminica Florilor, copiii claselor I—VIII de la Școala generală din Ictar-Budinț și Iosifalău au prezentat sub îndrumarea preotului Ioan Rușoni, un bogat program de poezii și imnuri religioase adecvate sărbătorii și perioadei Postului Mare. Pentru strădania lor copiii au fost răsplătiți de preot cu iconițe și cruculițe. Serbarea a constituit o frumoasă și reușită surpriză pentru credincioșii prezenți, reînnoind firul tradiției creștine din satele bănățene.

Elevii Școlii generale din parohia Victor Vlad Delamarina, protopopiatul Lugoj, sub îndrumarea preotului Petru Cornel Daminescu cu care fac orele de religie, au pregătit de praznicul Învierii Domnului un program religios adecvat pe care l-au prezentat în fața credincioșilor din parohie precum și celor aparținători bisericii „Adormirea Maicii Domnului” din Lugoj, sporind prin aceasta bucuria prilejuită de sărbătoarea Paștilor.

DIN ACTIVITATEA ASOCIAȚIEI FEMEILOR ORTODOXE

Asociația femeilor ortodoxe române, filiala Timișoara, a organizat o nouă întrunire în sala festivă a Centrului eparhial, marți, 17 martie a.c., dedicată rugăciunii. Programul a cuprins pe lângă expunerea „Despre rugăciune” făcută de doamna prof. Stela Radeș, poezii și piese gorale adecvate interpretate de corala asociației. Au participat pe lângă membrele asociației din oraș și un grup numeros de elevi și eleve de la Liceul C.D. Loga și Școala generală nr. 16 din Timișoara împreună cu învățătoarea Olimpia Măriuța care susține orele de educație moral-religioasă.

Marti, 7 aprilie a.c., un grup de credincioase din Timișoara, făcând parte din Societatea femeilor creștin-ortodoxe, însoțite de preoții Dumitru Moșoarcă și Iulian Cosma, au făcut o vizită la Spitalul de psihiatrie din Jebel. Aici, cu aportul și al preotului locului Petru Gârâu, s-a oficiat Sfântul Maslu de obște după care au fost împărțite ajutoare constând din îmbrăcăminte. În aceeași zi grupul de femei împreună cu cei doi preoți au vizitat Căminul de bătrâni din Ciacova unde, de asemenea, au fost duse ajutoare.

Marti, după masă, în 14 aprilie, Asociația femeilor creștin-ortodoxe a organizat în sala festivă a Centrului eparhial, un program religios intitulat „De la Cina de Taină la Jertfa de pe cruce”, prin care s-a evocat patima de bunăvoie a Mîntuitorului. Programul a cuprins o expunere pe tema de mai sus, poezii, piese corale și proiecții adecvate. Și-au adus contribuția corul femeilor ortodoxe și corul de copii din parohia Timișoara IV.

Asociația femeilor ortodoxe a marcat împlinirea unui an de la înființarea filialei din Timișoara prin organizarea, sîmbătă, 30 mai, a unui program dedicat acestui moment. După participarea la slujba vecerniei din biserica parohiei Timișoara IV și rostirea unei rugăciuni de mulțumire, s-a trecut în sala festivă a parohiei, unde doamna Livia Damsa a făcut o succintă prezentare a activității asociației. Apoi corul femeilor, dirijat de doamna prof. Doina Seracin, a interpretat cîteva imnuri religioase, iar un grup de elevi și eleve de la școlile nr. 12 și 27 au prezentat piesa de teatru: „Mironosițele”.

CLOPOTE MULT DORITE

Lipsită pînă acum de clopote proprii, parohia Deta, în preajma sărbătorii Sfințelor Paști, prin strădania preotului Doru Cirstoiu și sprijinul unor buni bisericieni din oraș, și-a dobîndit mult doritele clopote care să vestească prin glasul lor vremea de rugăciune, bucuria praznicilor dar și tristețea stingerii din viață a enoriașilor. Pentru prima dată la slujba Învierii din acest an cele trei clopote noi de la capela ortodoxă română din Deta au răsunit vestind bucuria biruinței vieții asupra morții și chemînd pe toți la înnoirea spirituală.

DECESE

Recent au trecut la cele veșnice preotul Pavel Glăvan care a funcționat pînă la pensionare în parohia Murași a protopopiatului Timișoara și preotul Cornel Crăciunescu de la parohia Timișoara-Mehala. Primul a fost înmormîntat la 1 mai iar cel de al doilea la 8 mai. Amîndoi s-au distins printr-o activitate deosebită, închinată slujirii Bisericii și împlinirii cu conștiinciozitate a nevoilor duhovnicești ale credincioșilor pe care i-au păstoriți. Preotul Pavel Glăvan a fost detinut politic în perioada 1949—1964. Numeroși credincioși cărora s-au alăturat frați preoți și I.P.S. Mitropolit Nicolae au condus pe ultimul lor drum pe cei decedați aducîndu-le astfel un ultim omagiu.

În ziua de 16 iunie a.c., a trecut la cele veșnice Ioan Cărcu în vîrstă de 87 ani, pensionar în Timișoara, fost contabil șef la Centrul eparhial. După prohodire, corpul neînsuflețit a fost înmormîntat în cimitirul din str. Cosminului.

Dumnezeu să-i odihnească în pace.

POȘTA REDACȚIEI

RĂSPUNSURI LA DOUA SCRISORI

Credincioasa Maria Ionescu din Reșița ne-a scris referindu-se la ultimele cărți de rugăciuni tipărite de Arhiepiscopia Timișoarei și Caransebeșului în care a găsit „visul Maicii Domnului”. Corespondenta noastră apreciază pozitiv faptul că s-a dat astfel satisfacție acelor creștini care demult doreau să li se pună la dispoziție această „rugăciune” față de care oficialitatea bisericească ar fi manifestat în trecut o anumită împotrivire. Cerindu-ne lămuriri, încercăm să le dăm foarte pe scurt, precizând de la bun început că nu este vorba de împotrivire, ci doar de o anumită rezervă și aceasta, pentru că „visul Maicii Domnului” are origine bogomilică, iar bogomilismul se știe că a fost o erezie foarte răspândită în zona Balcanilor pe vremea evului mediu, nu mai puțin la români în perioada 950—1650 (Gavril Bichigean, **Visul Maicii Domnului**, în rev. Cultura creștină, Blaj, an. VIII, nr. 11—12, iunie, 1919, pp. 247—253).

Pentru lămuriri mai ample și totodată foarte echilibrate redăm observațiile unui teolog: „Din scrierile apocrife precum Protoevangelia lui Iacov sau Evangelia lui Nicodim..., avem derivat **Visul Maicii Domnului**, cânticică pioasă de cea mai largă răspindire, folosită la toate popoarele creștine ca amulet. Aici însăși Maica Domnului istorisește Fiului ei iubit un „vis strașnic” care l-a avut prevestitor de patimile Sale. Sînt amintite apoi minunile săvîrșite la moartea Mîniutitorului, coborîrea la iad și liberarea lui Adam și a Evei. Domnul răspunde Maicii Sale: „Maica, Mea preasfîntă, adevărat viș ai visat, și acestea eu voi să pătimesc pentru neamul omenesc”. Textul se încheie cu recomandarea din partea Precistei: „Cine va scrie această sfîntă carte și o va purta la dînsul, acel om va avea milă de la Dumnezeu...” și la ceasul morții mă voi arăta eu singură și mă voi ruga cu toți îngerii către Fiul meu pentru sufletul lui”. Această parte finală a contribuit ca **Visul Maicii Domnului**, care în cărțile tipărite pentru popor se află „contaminat” cu **Epistola Domnului nostru Iisus Hristos și Călătoria Maicii Domnului la iad**, să pună stăpînire pe masele populare, încît și azi sîtenii noștri îl poartă ca un amulet menit să păzească de nenorociri. Aceasta-i împreună cu **Acatistul și Paraclisul Maicii Domnului** prima carte de rugăciuni a poporului nostru, întrucît nu numai sîtenii ci și neguțătorii și boierii noștri se servesc de ea” (pr. prof. Ioan Zugrav, **Literatura pioasă**, în rev. Candelă, Cernăuți, an. LIII-LIV, 1942—1943, pp. 129—130).

Prin urmare, deși un produs apocrif și de proveniență bogomilică, „**Visul Maicii Domnului**” este o scriere pioasă mult gustată de credincioși, iar dacă ea nu numai că nu strică ci chiar stimulează evlavlia celor care o citesc asemenea unei rugăciuni, nu există motive spre a nu fi pusă la-ndemîna creștinilor.

Prof. Nicolae Teodorescu din Arad ni s-a adresat în scris cerîndu-ne lămuriri suplimentare la articolul „**Nevoia de cîntă**” pe care l-a găsit în foaia timișoreană „**Înviera**” (nr. 5 din 1 martie 1992, p. 1—2). În fond ceea ce dînsul ar voi să afle este motivația nevoii de cîntă la care se face referire în articolul vizat. Pentru a răspunde acestei solicitări, găsim potrivit să reproducem un redacțional al prestigioasei reviste pariziene „**L'actualité religieuse dans le monde**” (nr. 98 din 15 martie 1992, p. 2), intitulat „**Mea culpa**” și semnat de Jean-Paul Guetny, director delegat. Iată ce se spune aici:

„Ni se prevestea veșnicia lui Marx și viitoarea dispariție a lui Freud. Mă tem că Istoria a hotărît într-altfel. Acum cînd se comemorează descoperirea Americii s-ar împune fără îndoială exaltarea descoperirii unui continent mai puțin cunoscut dar tot atît de populat și puternic: **continentul inconștientului**.

Demersul psihanalitic, se știe, constă în a aduce la lumină unele frânturi îngroapate în uitare, a practica întoarcerea înapoi, anamneza. Nu pentru că anamneza ar fi suficientă spre a vindeca, ci deoarece ea presupune un apel nedefinit, critic, lipsit de naivitate, perseverent, la amintirile pe care pacientul le crede sau le vrea pierdute. Astăzi omenirea pare a fi agitată de un geniu rău deghizat în psihanalist. Priviți: peste tot se procedează la anamneză. Într-o zi a venit rîndul unui profesor francez, Georges Boudarel, care a trebuit să-și justifice trecutul său de comisar politic adjunct într-un lagăr de „reeducare” în Vietnam. Alt caz: săptămînalul britanic *The Observer* dă în vileag detaliile atroce ale masacrului de la Katyn unde în aprilie 1943 au pierit 15 000 soldați polonezi sub lovitura poliției politice sovietice. Al treilea caz: o comisie parlamentară rusă de anchetă arată că K.G.B.-ul dispunea de agenți în înalta ierarhie a Bisericii ortodoxe. Al patrulea caz: doi teologi berlinezi: Gerhard Besier și Stefan Wolf, denunță într-o carte, infiltrarea de către STASI, securitatea statului comunist, a unor agenți în instanțele bisericești supreme din fosta R.D.G. La această listă de puneri în cauză și „revelații”, s-ar putea adăuga complicitatea unor clerici de care a beneficiat fostul șef al poliției din Lyon, Paul Touvier, complicitate pusă în lumină de un recent raport al unor istorici. Această mare dare în vileag a devenit posibilă prin faptul că au sărit zăvoarele ideologice, în mod special lacătele comunismului, că adevărurile stabilite și semnificația lor desfășurată la scară universală se fisurează ori se prăbușesc și că fiecare popor vrea să-și fabriceze ori reimproprieze propria istorie. **Mea culpa** este ultima modalitate: cea mai rea cînd este vorba de o emisiune de televiziune, cea mai bună cînd națiunile, Bisericile, instituțiile devin conștiente de faptele vechi care le întunecă memoria și generează comportări aberante. În martie 1989, Biserica reformată olandeză, N.G.K. din Africa de Sud, pilon biblic și susținătoare teologică a apartheidului, își mărturisea public greșeala și cerea iertare. La 22 februarie a.c., mergînd în insula Gore din Senegal, ultima etapă a drumului pe care îl urmau sclavii duși în America, Papa n-a ezitat să vorbească de „holocaustul necunoscut”. La acest „comerț rușinos”, a adăugat el, „au luat parte creștini”, ca și la persecuțiile antisemite. Și cu vocea strivită de emoție, Ioan Paul al II-lea a exclamat: „Din acest sanctuar al durerii negre, implor iertarea cerului”.

„Un popor care pierde memoria, scria marele poet polonez Adam Mickiewicz, este un popor care moare”. Aș adăuga că mărturisirea slăbiciunii, a greșelii, este începutul înțelepciunii. Cum spunea recent dr. Heino Falche, teolog protestant, profesor la Erfurt: „o Biserică care vrea să se prezinte ca fiind fără pată, este mai rea decît o Biserică vinovată”. Și dacă sînt cinstiți cu ei înșiși și cu Evanghelia, creștinii nu trebuie să înceteze a proclama: **„Mea culpa”**.

Acest articol din „L'actualité religieuse dans le monde” ne arată pînă la ce punct urmările dominației comuniste sînt aceleași în toate țările unde s-au instaurat guverne marxiste, socialiste, nu mai puțin în țara noastră.

DIALOGURI ÎN UMBRA CRUCII

Preot EMANUEL COPĂCEANU : Viața după moarte — — — 126

LECTURI MORALE

HRISTACHE TATU : Amintiri despre părintele Arsenie Boca — 134

CRONICA BISERICEASCĂ

Intrunire a Sinodului rus. Consultație privind catehizarea și diaconia. Mișcarea ecumenică și Biserica romano-catolică. Romano-catolicii și ortodocșii ruși. Forumul Ecumenic al Femeilor Creștine din Europa. Situația creștinilor chinezi. Scurte știri — — — — — — — — — — — 141

NOTE ȘI COMENTARII

Eveniment panortodox. Viața după moarte. Din nou mărturia altora — — — — — — — — — — — 148

VIAȚA BISERICEASCĂ ÎN CUPRINSUL MITROPOLIEI BANATULUI

Sărbătorirea Sfintelor Paști. Sub semnul Învierii. În cinstea Buneivestiri. Vizită canonică. Ziua Eroilor. Cinstirea martirilor. Pomenirea unor înaintași. Intrare în cler. Valori ale Ortodoxiei românești. Manifestări culturale. În slujba aproapelui. Asistență religioasă. Gest umanitar. Tinerii creștini ortodocși. Încheiere de an școlar. Muzică sacră. Școlarii și religia. Școlarii în sărbătoare. Din activitatea Asociației Femeilor Ortodoxe. Clopote mult dorite. Decese 160

POȘTA REDACȚIEI

Răspunsuri la două scrisori — — — — — — — — — 167

